מלעזרים פון שלום עליכם

אין שטורם

אַלע ווערק פון שלום-עליכם

אין שטורם

א ראָמאַן אין צוויי טיילן

שלום־עליכם פּאָלקספּאָנד אויסגאָבע—ניו־יאָרק, 1920

Copyright 1918 by Olga Rabinowitz (Sholom-Aleichem), New York

ערשטע אויפלאגע . . . . . יוני 1918
צווייטע אויפלאגע . . . . . נאוועמבער 1918
דריטע אויפלאגע . . . . . מערץ 1919
פערטע אויפלאגע . . . . . מאי 1920

אין שטורם. אַ ראַמאַן אין צוויי טייל.

געשריבען אין יאָהר 1907.

ערשטער טייל.

קאפיטעל א.

פסח, פסח און פסח.

דריי פערשיידענע פסח'ן האָט מען צונעגריים אינ'ם מויז נומער 13, וואָס אויף וואַסילטשיקאָווער גאַס.

דאָס הייסט, דער פסח איז אייגער, די מצות, דער מרור, די הגדה — אַלץ, אַלץ די זעלבע, נאָר די אַרט צוגרייטען, דאָס פאַרבריייטען, דאָס רעכטען זיך איז נישט אומעדום גלייך. וויל די מענשען, וואָס אינ'ם הויז נומער 13 אויף וואַסילטשיקאָווער גאַס, זענען פערשיידענע מענשען מיט פערשיידענע כאַראַקטערען, מיט פערשיידענע מיינונגען.

דריי זענען זיי דאָ אינ'ם הויז נומער 13, וואָס אויף וואַסילטשיקאָווער גאַס, און יעדער פון די דריי מיינט, אז נאָר ז י י ן גאָט איז אמת, אז נאָר ז י י ן מיינונג איז ריכטיג און אז נאָר צוליעב איהם איז בעשאַפען געוואָרען אָט דאָס וועלטעל.

אפשר מיינט איהר, אז די דריי זענען מענשען פון פערשיידענע גלויבענס, פון פערשיידענע עלטערען און פון פערשיידענע לענדער?

חלילה! אַלע דריי גלויבען אין איין גאָט, אַלע דריי קומען פון איין יחוס און אַלע דריי געהערען צו איין לאַנד.

דאָס זענען דריי רוסישע אידען, וועלבע דער פערפאַסער פון דעם ראָמאַן האָט די עהרע פאַרצושטעלען פאַר זיינע לעזער:

איציקעל שאָסטעפּאָל, סאָלאָמאָן סאָפּראָנאָוויטש און נחמיה דער שוסטער.

איציקעל! — דער נאָמען אַליין זאָגט אייך שוין, אז דאָס דאַרף זיין אַ איד פון דער אַלטער וועלט, אַ איד, וואָס האָנדעלט מיט וואַלה, מיט גוראַלנים, מיט ברויט, מיט פּאָדראָדען; אָדער ער האָט אַ שאַרפּע קראָם, אַ מאָנופּאַקטור־נעשעפט, אָדער אַ פּאַבריק פון גלאָזוואַרג; אָדער ער שטעלט־צו פּראָוויאַנט אין די טורמעס מיט די קאָזאַרמעס, טיילט זיך מיט'ן סמאָטריטעל און מיט די אינטענדאַנטען אויף דער האַלב און האַרעווען די ארעסטאַנטען און די סאַלדאַטען מיט קרחת און מיט קרענק; אָדער אויב ניט, איז איציקעל א איד א בעל־הלואה, חלילה נישט קיין פּראָצענטניק, קיין וואָכערניק, נאָר מעשה באַנקיר מיט אָנווייזונגען און טראַטען, יאָגט זיך ניט נאָך גרויסע פּראָצענטען, זוכט בטוחים, פערלייהט נעלד אויף הייזער, סאָלידע וועכסעלעך וכדומה.

יערענפאַלס, איז איציקעל פעררעכענט אין שטאָדט פאַר אייניעם פון די פיינסטע, פאָרנעהמסטע און אָנגעזעהענסטע מענשען, אומערום בעגעגנסט דו איהם אויבן־אַן, אומערום הערסט דו: איציקעל שאָסטעפּאָל! איציקעל שאָסטעפּאָל! איז ערגיץ א שמחה, א פערזאַמלונג, איין אונטערהאַנדלונג וועגען שטאָדט־זאָכען — איז איציקעל שאָסטעפּאָל. איז, חלילה, א צרה, א לויה, איין אומגליק, א שרפה, א מגפה, א פּאָגראָם — איז איציקעל שאָסטעפּאָל. קלויבט מען נעלד — איז איציקעל שאָסטעפּאָל. דאַרף מען שרייען — איז איציקעל שאָסטעפּאָל. און פון אמת קאָן מען ניט אַוועקגעהן: שרייען קאָן איציקעל שאָסטעפּאָל זעהר גוט. געבען גיט ער נישט אזוי פיעל, ווי ער שרייט און פילדערט און טאַרעראַמט...

אז איהר וועט קומען אמאָל צו פאָהרען אין מיין שטאָדט אריין, אָדער אז איהר וועט פאָהרען אמאָל אין באָהן און וועט בענענענען א צעטראַנענעם נפש מיט רויטע גלאָטע בעקלעך, מיט שטאַרק־גלאַנצענדינע שוואַרצע (איצט שוין גרויליכע) האָר, מיט

א געגרייזעלט בערדעל, וואָס ער לאָזט דאָס נישט צו־רוה און פלעכט דאָס און דרעהט דאָס און צופט דאָס, מיט נרויסע שענע שוואַרצע אידישע אויגען, וואָס וועז א פרוי פער־מאָגט אזעלבע אויגען, זענט איהר נאָך איהר די כפרה, מיט אבי־סעל איין אויסגעבויגענער עכט־אידישער נאָז, מיט א קאָפעלישעל, וואָס איז תמיד פערדוקט ארונטער אויף יענער זייט קאָפ, מיט האַלב־פערקאַטשעטע ארבעל און מיט א שירם אונטער'ן אָרעם סיי זומער סיי ווינטער, — אז איהר וועט בענגענען אזא נפש, מעגט איהר צונהען צו איהם גלייך, אויף מיינע אחריות, איהר זאָלט נאָר קיין מורא נישט האָבען, און זאָגען צו איהם: — שלום עליכם, רב איציקעל!

וועט ער אויפשטעלען אויף אייך זייגע שענע שוואַרצע אי־דישע אויגען, געבען א האַלבען שמייכעל, אויסציהען א ווייסע, א שענע, א ווייכע האַנד און אייך ענטפערען: עליכם שלום אייך, וואָס מאַכט איהר?

ער וועט ביי אייך ניט פרענגען, ווער איהר זענט, און ווי אזוי איהר הייסט; וואָרום אז איהר זענט איהם מכבר מיט א שלום־עליכם, קענט איהר איהם מן הסתם. און ווער קען איהם נישט? פון'ם קלענסטען ארעמאַן ביז'ן גרעסטען גביר און אריסטאָקראַט, און צוריק — פון'ם לעצטען קאַלבאַסניק ביז'ן שטרענגסטען פרו־מאַק קענען זיך אלע מיט איציקעל שאַסטעפאל, און איציקעל שאַס־טעפאל קען זיך מיט אלעמען, שטימט מיט אלעמען, זאָגאָר בע־פרייגדעט מיט אלעמען, אויסגעבונדען מיט דער גאַנצער וועלט.

און די „גאַנצע וועלט" האָט ליעב אזעלבע מענשען. די „גאַנצע וועלט" האָט ליעב א מענשען, וואָס בויגט יענעם און בויגט זיך אליין; די „גאַנצע וועלט" האָט ליעב א מענשען, וואָס שמיי־כעלט און לאָזט זיך שמייכלען, וואָס נאַרט־אָפ און לאָזט זיך נא־רען, וואָס טרעט און לאָזט זיך טרעטען. די „גאַנצע וועלט" נעהט מיט דעם גאַנג, אז פרינציפען, אידעאַלען וכדומה אזעלבע זאָבען זענען גוט אויף פאַפיער; אינ'ם לעבען זענען זיי נאַרישקייטען.

קינדערייען, יוננעלשע זאבאבאָנעס... פאָלנ מיך, לעזער, נעב אהער די האַנד, לאָמיר נעהן ווייטער, מיר הָאבען א סך — א סך צו נעהן!

דער צווייטער פּאַרשוין, וואָס וואָהנט אינ'ם הויז נומער 13, וואָס אויף וואַסילטשיקאָווער גאַס, איז סאָלאָמאָן סאָפּראָנאָוויטש דער אָפּטייקער, א טיפ פון יענעם מין אָפּטייקערס, וואָס עסען א קאָלבאַס אייננעטונקען אין סמעטענע אָהן א היטעל אומגעוואַשען פּאַר'ן דאַוונען יום כפּור אין דערפריה און האָבען פיינט א אידען בתכלית השנאה, און נאָר דערפאַר, וואָס קיין אומה ולשון פערמאָגט נישט אזוי פיעל סוביעקטען מיט נעלע האָר, ווי דאָס אידישע פאָלק. און כמעט קאָן מען זאָנען, אז ער האָט רעכט. איהר האָט נעזעהען עפּיס א סך רויטע נויים מיט נעלע האָר? אליין איז ער א נעלער, א מאַטען האָט ער נעהאַט א נעלען, א שוועסטער האָט ער — איז זי אזש א רויטע; ער האָט א זוהן, סאַשא הייסט ער (מיר וועלען זיך באלד מיט איהם בעקענען), איז ער א נעלער.

מאָהלט אייך, סאָלאָמאָן אליין פּאַרבט זיך, נאָלט זיך, לאָזט נישט, מע זאָל אַרויסזעהען די נעלע האָר פונ'ם קאָפּ מיט'ן באָרד. וואָס־זשע טהוט מען אָבער מיט די ברעמען? וויפיעל וואָלט סאָלאָמאָן סאָפּראָנאָוויטש אָוועקגענעבען, ער זאָל נעווען נעבאָרען ווערען א שוואַרצער!

דאָס איז אָבער אלץ נעווען אמאָל; איצט איז אונזער סאָפּראָנאָוויטש שוין נישט מעהר קיין נעלער: ער איז שוין א ווייסער — ער איז גרוי.

און גרוי איז ער נעוואָרען פּאַר דער צייט פון צער־נידול־בנים, איבער צרות פון קינדער!

איין קינד, איין־און־איינציג שטיקעל סאַשא — און אזוי פיעל צרות! און פון וואָס, מיינט איהר, צרות? א שלעכט קינד? ווייל נישט לערנען? א פערשטאָפּטער קאָפּ? — חלילה, אומגעקעהרט. א יונגעל איז סאַשא נעווען א וואויל'ם; א קעפּעל א גוטס; לער־

נען האָט ער געוואָלט זעהר; צו צעהן יאָהר איז ער נעווען נרייט אַרײַנצוטרעטען נישט נאָר אין ערשטע — אין דריטע קלאַס נימ־נאזיע. איז אָבער דער חסרון, וואָס מע האָט איהם נישט נע־וואָלט צונעמען איבער די פּראָצענטען! איך מיין, אז איך דאַרף מיינע לעזער נישט נעבען צו פערשטעהן, פון וואָסערע פּראָצענ־טען עס רעדט זיך דאָ. אַלע וווייסען, ברוך השם, אז ביי אונז אינ׳ם נעבענשטען רוסישען לאַנד האַנדלט מען מיט א אידען אויף פּראָצענטען: אין די נימנאזיעס און אוניווערזיטעטען נעמט מען צו וואָס וווינציגער אידישע קינדער, דערפאַר אָבער אז עס קומט צום פּריזיוו, צום מיליטער, נעמט מען ביי אידען אָהן פּראָצענט, זיי זאָלען חלילה קיין פּאַראיבעל נישט האָבען...

אָך, האָט זיך נעבאַך סאַלאָמאָן סאָפּראָנאָוויטש נעפֿאַלנט, נעערגערט זיך, אויסגעריסען נעוואָרען! סטייטש, זיין זוהן, זיין סאַשא וויל מען ניט צונעמען אין נימנאזיע! ערשטענס, איז ער, נישט נלייך מיט אַלע אידען, איז בעקאַנט מיט'ן דירעקטאָר פון נימנאזיע, קען זיך נוט מיט די לעהרער, שפּיעלט מיט זיי אין פּרעפּעראַנס און אין ווינט. מיט איינעם א לעהרער, ראָמאַנענקא הייסט ער, האָט ער נעהאַט א שמועס וועגען זיין זוהנדל סאַשא, און האָט נעחאַפּט פון איהם א מיאוסען אַפּשניט. ער, רער לעה־רער ראָמאַנענקא, האָט איהם אַפּנעשניטען אויפ'ן נוויישען שטיי־נער: — וואָס וויל איהר? וואוהין קריכט איהר? וואָס פּאַר א שייכות האָט איהר, יהודים, מיט אונזערע שוהלען, נימנאזיעס, אוניווערזיטעטען? דאָרטען, אין אייער לאַנד, אין ארץ־ישראל, וועט איהר נעבען אייערע קינדער שטודירערן! דאָ וועט איהר זיי לערנען האַנדלען, וואַנדלען, שאַכער־מאַכער!...

א צעקאַכטער איז אוועק פון איהם אונזער אַפּטייקער, נישט נעוואוסט, וואו זאָל ער אהינטהון די נרויע אויגען מיט די נעלע ברעמען אונטער די בלויע ברילען. ערנער פון אלץ האָבען איהם נעשטאַכען די וועדטער: „אייער לאַנד"... „ארץ־ישראל"... ער, סאַלאָמאָן סאָפּראָנאָוויטש, איז אזא מחותן מיט ארץ־ישראל, אזוי

ווי ראָמאַנענקא איז אַ מחותן מיט יושר... אַרבה, אין שטאָדט ווייסען אַלע, אז סאָפראַנאָוויטש דער אַפּטייקער איז אַ נעפעהרלי־כער אַנטיציוניסט „פּאָ פּרינציפּו", האָט פיינט די ניינעבאָרענע אידישע סעקטאַנטען, וואָס רופען זיך נאַציאָנאַליסטען, אַ סך ער־נער, ווי איציקעל שאָסטעפּאָל האָט פיינט די ווייסע־חברה'ניקעס, וואָס ווילען זיך צעטיילען מיט זיין ביסעל אָרעמקייט — די סאָ־ציאָליסטען.

און מערקווירדיג, ווי נאָט פיהרט די וועלט! בעראַרף זיך טרעפען אַזוי, אז דוקא ביי דעם אַפּטייקער, דעם געווען קאָל־באָסניק און יעצטיגען אַנטיציוניסט, שפּרינגט־אַרויס אַ זוהן סאַשא, אַ הייסער פייערינער נאַציאָנאַליסט! און ביי דעם בורזשואָזנעם איציקעל שאָסטעפּאָל, וואָס האָט מורא פּאַר אַ סאָציאָליסט ערגער ווי פּאַר אַ רוסישען זשאַנדאַרם, וואָכסט־אויס אַ טעכטערעל טעמע אָדער מאַמאַשא, אַ פערבראָנטע, אַ פערקאָכטע סאָציאָליסטקע!

דער דריטער פּאַרשון, וואָס וואוינט אינ'ם הויז נומער 13, איז נחמיה דער שוסטער.

נחמיה דער שוסטער איז אַ שלים־מזל. אַזוי רופט איהם זיין ווייב זיסעל — אַ קליין שוואַרץ וווייבעלע מיט קליינע שוואַרצע ברענענדיגע אויגעלעך, פון פּאַרענט נישט איין צאָהן. אז מע טהוט אַ קוק אויף דעם קליין־דאַר־טרוקען ווייבעלע און אויף איהרע צוויי בנים חיים און בעני, צוויי הויכע, געזונדע, נעפּאָקטע חלאָ־פּאָקעס, ווי זיך בשום אופן נישט גלויבען, אז דאָס איז די מוטער און דאָס זענען איהרע קינדער. אויך דער פּאָטער, נחמיה, האָט ווינציג עהנליכעם מיט זיינע זיהן. נחמיה איז אַ קאַרענאָסט אידעל, אַ בעוואָכסענעם מיט אַ ברייטער ברוסט, מיט ברייטע בייע־נעריגע פּליצעס, מיט אַ ברייט ביינערינ פּנים, מיט אַ צוגעפּלעצטע נאָז, און האָט ליעב צוויי זאַכען: אַביסעל בראָנפען און אַ סך רעדען. אַ גאַנצען טאָג מאַכט זיך איהם ניט צו דאָס מויל. און זאָל ער נעמען אַביסעל בראָנפען, אַזוי וועדר ער אַנשוויגען, אומעטיג און דערשלאָגען.

פונקט דער היפך פון זיין פרוינד יודעל קטנתי.

יודעל קטנתי'ס פראפעסיע איז שניידערי, נאר פערנעמען פערנעמט ער זיך מעהר מיט פאליטיק, מיט זייטינע ענינים, מיט שטאדט־זאכען; אויף אונזער היימיש לשון ווערד דאס אנגערופען: א מענש וואס קהל'ט זיך. און קהל'ען קהל'ט ער זיך דער־פאר, וואס ער זיצט, מיינסטענטייל, אהן א שטאך ארבייט, און מהאי טעמא איז ער א קבצן, און מהאי טעמא האט ער אין זיך נייען מאס רעד. און קטנתי רופט מען איהם איבער זיין לשון־קודש רעדען; כמעט נאך יעדע צוויי־דריי ווערטער אידיש מוז ער אריינווארפען איין ווארט א לשון־קודש'דינס, וואסער־ניט־איז, צי עס פאסט זיך, צי ניין, אבי לשון־קודש. פארהאן א סך מענ־שען אזעלכע, וואס האבען ליעב בעפוצען און אויסמישען זייער שפראך מיט פרעמדע ווערטער. איך קען איינעם א קליינשטעדטעל־דינגען משכיל, א „אינטעליגענט", וואס שפריצט מיט פרעמדע ווער־טער אויף אלע זייטען, האט מען איהם א נאמען געגעבען „ישראליק ציווילזאציע" — און דאס קליינע שטעדטעל אז עס גיט א נאמען, איז דאס אנגעמאסטען, ווי יודעל קטנתי זאגט: א ג י ל ז א ש מ ח — צוגעשניטען און אויפגענייהט...

א משונה־מאדנע ריהרענדע נוטפריינדשאפט הערשט צווישען די צוויי וויילד־פרעמדע נפשות, צווישען יודעל קטנתי און נחמיה דעם שוסטער. ס'איז נישטא דער טאג, וואס יודעל זאל נישט קומען צו נחמיה דעם שוסטער „אביסעל זיצען", און אביסעל זיצען הייסט אביסעל שמועסען, און אביסעל שמועסען הייסט אבי־סעל בערעדען די שכנים, די שטאדט, די נאנצע וועלט... נאך אז יודעל איז אויף יענער זייט שווער, קאנט איהר שוין הערען א הוסט מיט א „רוח אין זייער טאטען אריין, עמך, אונזער פאלק, ס'זאל אויף זיי קומען א פאהיבעל, א חלירע, א שרפה, א מגפה מיט כל ישראל אחיהם"... ענטפערט איהם נחמיה מיט א ניגון:

— ונאמר אמן! וואס איז די מעשה, יודעל, וואס דו ביזט אזוי, אזוי...

— אזוי וואָס? ברפידים'דינ? — חאָפּט איהם אונטער יודעל קטנתי. — ס'זאָל א רוח אין זייער טאַטענס טאַטען אריין ביז אדם הראשון נעפֿלויגען נעווארען פֿאר זייער יפֿיש חייכון ויסני יומיכון, ווי זיי פֿאראומערען אונז די יאָהרען און טעג מיט זייערע פֿאראָר־קעס און מיט זייערע מנהגים און מיט זייערע בעלי־טובות און מיט זייער רחמנות האָבען אויף אָרעמע לייט נעבאָך, וואָס האָבען נישט מיט וואָס דעם פּסח אריינצופֿיהרען...

— שוין! — מישט זיך אריין דעם שוסטערס ווייב זיסעל. — צוויי שלים־מזל'ען האָבען זיך צענויפֿגעסקאָמפּאַניעט און מע זאָרגט זיך וואָס אָרעמע לייט האָבען נישט אויף פּסח. נו, און איהר זענט שוין באַוואָהרענט מיט'ן נאָנצען פּסח? נעהט אייך געזונטערהייד. אם ירצה השם, יום־טוב וועט איהר קומען צו נעהן, אָדער חול המועד, דעמאָלט איז ניטאָ וואָס צו טהון, וועט איהר זיך אָנרערען, זוי די פֿויקען...

און זיסעל דעם שוסטערס ווייב איז משלח דעם שניידער קטנתי מיט כבוד און נעמט זיך צו דער ארבייט, רוימען, קעהרען, שמירען, וואשען, קראָצען; צי ס'איז דאָ אויף פּסח, צי ס'איז ניטאָ אויף פּסח — פּסח'דינ אין שטוב, כשר, ריין, זויבער — דאָס מוז זיין, סיי ביי'ם נביר, סיי ביי'ם אָרעמאַן, און אפֿילו ביי'ם לעצ־טען עני־שבענניים מוז זיין פּסח גלייך כשר, ריין און זויבער. ביי אַלעמען, ביי אַלע אידען גלייך, ביי אַלע אידען אין איין צייט, ביי אַלע אידען איין מצה, ביי אַלע אידען ארבע כוסות — פּיער, נישט מעהר און נישט ווינצינגער... אין דער נלייכהייט לינט א שטיק סאַטיספֿאקציע, א בעלוינונג פֿאר דעם נעמיינעם מאן נעבאָך, ער זאָל זיך ניט מתקנא זיין אָן דעם נגיד.

— האָט דען איציקעל שאָסטעפּאָל אנדערע מצות, ווי מיר? — אזוי טישעט זיך נחמיה דער שוסטער און בעקומט פון זיין סקעפּ־טישער זיסעל א יברכך:

— ס'א משל! האָט דאָך שוין איציקעל שאָסטעפּאָל די מצות אין שאָפּע, און מיר האָבען א קרחת!

— וועלען מיר האָבען מצות אויך. זיסעל, דאגה ניט, אַלע אידען וועלען האָבען מצות אויף פּסח, קיין חמץ וועט קיינער חלילה נישט עסען!

— שלים־מזל! נו, און אייער? און שמאַלץ? און עופות? האָסט דו פּאַרגעסען?

— עט־נו, למאי א נאַנץ יאָהר האָט ער דען נישט די זעלבע אייער און שמאַלץ און עופות? — אַווי פּרובט זיך דער שוסטער בעקעמפּפען דעם סקעפּטיציזם פון זיין וויב און ברענגט איהר א נייעם ארגומענט:

— צי, א שטייגער, אָט וועלען מיר זיך אַלע זעצען אין איין ציים צום סדר, אַלע וועלען מיר זאָגען פון איין הגדה, אַלע וועלען מיר דערצעהלען די זעלבינע נסים פון דעם זעלבינען מצרים, אַלע וועלען מיר טרינקען צו פיער כוסות. צי אפשר רעכענסט דו, זיסעל, אז מיר וועלען טרינקען נאָר דריי כוסות, און איציקעל שאָסטעפּאָל וועט טרינקען פינף כוסות?

— וואָס איך רעכען, וויל‌סט דו וויסען? איך רעכען, אז ער האָט שוין די ארבע כוסות לאַנג אַנגעגריים אין קעלער, און דו האָסט זיי דערווייל נאָר אין זינען...

— וואָס אהרט מיך, אז אין זינען, נאָרעלע? וואָס איז מיר שלעכט, אז איך טראַכט מיר איצט פון אַביסעל משקה, פון א גוט ביסעל וויין, אַיין אמת א בעסאַראַבער גלעזעל וויין, א געשמאַקס, א שטאַרקס, א שטשיפּעדינס?...

— וואָס זאָגט איהר אויף דעם שלים־מזל?

די וועלטער זענען געוואָגט געוואָרען שוין צו די קינדער, צו חיים'ען און צו בעני'ן, וואָס זיצען ביי'ם וועלקשטאָט מיט די האַמערס אין די הענד און קלאַפּען פּלעקלעך אין די פּאַרעשוועס ארויין.

— וואָס זאָלען מיר זאָגען? — ענטפערט איהר דער עלטערער חיים פּאָר זיי ביידען. — מיר קאָנען נאָר זאָגען, אז דער וואָס האָט נישט וואָס צו עסען האָט פול רעכט צו דענקען וועגען עסען, און

נישט נאָר צו דענקען פון דעם אַליין, נאָר צו טראַכטען וועגן דעם, ווי אַזוי מאַכט מען, אז אַלע זאָלען עסען גלייך...

— וועגן דעם האָט אונז שוין באַווּאָהרענט משה רבינו, — זאָגט נחמיה דער שוסטער, וואָס האָט זיך אָנגענומען מיט תורה פון יודעל דעם שניידער.

— משה רבינו איז געווען א גאַנץ גוטער מענטש, — מישט זיך אַריין דער קלענערער זוהן בעני — ער האָט אונז געשענקט אַלעמען גלייך אין ברויט אויף פּסח מיט אין הגדה מיט איינע פּיער כוסות; פּאַר וואָס־זשע האָט ער שוין אין איין וועגם נישט געמאַכט, אז אַלע זאָלען טאָקי האָבען די אַלע דריי זאָכען? דערוויילע וויסען מיר, אז מצות און ארבע כוסות האָט איציקעל שאָפּמעפּאָל, און מיר האָבען נישט מעהר ווי די הגדה...

— זיי האָבען אונז איינגעטהיילט די הגדה, — מאַכט חיים, — בכדי מיר זאָלען האָבען וואָס צו זאָגען, און זיי וועלען דערווייל עסען די פּאַלירטשיקעס מיט די חרעמזלעך...

— אויסקרענקען זאָלען זיי, רבונו של עולם! — שטעלט אַריין דערווייל א קלאָה זיסעל.

— פּאַר וואָס קומט זיי שעלטען? — פּרעגט נחמיה. — וואָס זענען זיי, חכמה מיינע, שולדיג אין דעם, וואָס מיר האָבען ניט אויף פּסח?

— אָט מיט דעם, וואָס זיי האָבען און מיר ניט, זענען זיי שולדיג!... — אַזוי גיט איהם צו פּערשטעהן זיין וויב זיסעל, ווי א רבי גיט צו פּערשטעהן דעם תלמיד. — זאָלסט ניט זיין קיין שלימזל, וואָלסט דו אַליין פּאַרשטאַנען, אז זיי זאָלען האָבען ווינציגער, וואָלטען מיר נעהאַט מעהר, דעמאָלט וואָלטען מיר זיך אַלע אויסגעגלייכט.

— די מאַמע איז א מאַרקסיסטקע! — בעמערקט חיים צו בעני, און בעני ענטפּערט איהם:

— מע וואָלט זי באַראַפּט נעמען אמאָל אויף א דיסקוסיע... מאַמע, וועסט נעהן מיט אונז אויף א דיסקוסיע?

— אין דער ערד אריין וועל איך אייך נעהן! איהר פֿארגעסט, אז ס'איז ערב־פּסח, און איך האלט נאָך גאָר פון פֿארעמט!... דער שלים־מזל זאָל זיך עם דערמאָנען, אז א חוץ קאָרטאָפּעל האָבען מיר נאָך גאָר נישט ניט, נישט קיין ביסעל שמאלץ, נישט קיין אייער, נישט קיין עוף... א קיש־קיש, קיש־קיש!...

דער דאָזיגער „קיש" געהערט צום האָהן, וואָס איז די גאַנצע צייט געזעסען שטיל פערבאָרגען אונטער'ן אויוועז און געפּיקט די ברעקלעך, און דערהערט פון דער שוסטערין זשלבע וועדטער, האָט דאָס איהם א פּנים פערדראָסען:

— קאָ־קאָ־קאָ־קאָ — מיט וואָס בין איך ניט קיין עוף?

— אין דער ערד אריין, קיש־קיש־קיש־קיש! שוין צעברא־כען א טעפּעל, א חלירע!

— א! זעהסט דו? — מאַכט נחמיה דער שוסטער צום ווייב.— נאָר־וואָס האָסט דו געזאָגט, אז ס'איז נישטא ביי דיר קיין עוף אויף פּסח, און וואָס איז דאָס?

— א גדולה אויף דער באבע! — ענטפערט איהם זיסעל. — שענע זאכען וועסט דו האָבען פון דעם דאָזיגען עוף! דרייי פונט ביינער און א האלב פונט פּאדעשווע, פלייש ווי א גומעלאסטיק פון איין אלטען קאלאש. אפילו קיין פּלאסטערעל ניט אויף אונ־טערצושמירען די סקאָוורדע, טאָמער וועט זיך פּארגלוסטען די קינדער א לאטקע, א שטיקעל צוגעפרישטע מצה... זאלסט אנקוקען ביי איציקעל שאסטעפּאל נעהען ארום צוויי אינדיקעס, איין אינדיק מיט איין אינדיטשקע, ס'זאל איהם נאָר פּארשטעהרט ווערען, רבונו של עולם, נאָט זאל טהון א נס, זיי זאלען איהם טרפה ווערען ביידע מיט א מאָל, וואלט איך מיך מחיה געווען! א שטיק געזונט וואלט מיר צוגעקומען!...

— וואָס וואלט אבער דיר ארויסגעקומען דערפון? — פרעגט דער מאן.

— א מצוה! פאר וואָס קומט איהם, אז זיין טאכטער, וואָס איז געוואכסען מיט מיין טאכטער אין איין הויף, אונטער איין דאך,

זאל זי שטודיערן אין די קלאסען, שפּיעלען אויף פּאָרטעפּיאַנעס, און אונזער טאָכטער זאל זיצען איינגעבויגען אין דרייען איבער דער מאשין, טאָמער וועט זי קוים פּאַרדינענען אויף א קלייד?

— צו וועמען האָסט דו טענות? — שלאָגט איהר איבער נחמיה און קוקט אויף איהר דורך א מאָדנע ברילֿ, וואָס בעשטעהט פון איין־גלעזעל און פון איין לעבעל.

— נישט צו דיר, שלים־מזל, צו גאָט האָב איך טענות...

— נישט צו גאָט, צו מענטשען דאַרפסט דו טענה'ן. — מישט זיך אריין דער עלטערער זוהן חיים. — גאָט אליין האָט באשאפען די וועלט פּאַר אלעמען גלייך, נאָר די מענטשען האָבען זיך מיט איהר שלעכט איינגעטהיילט...

— אייגעם נאָר, דעם אנדערען נאָר ניט, — לענט צו דער יונגערער בעני.

זיסעל פּערטראַכט זיך, לענט צוועק אויף א מינוט די ארבייט, ווישט־אוים די הענד אין פּאַרטוך און טהוט א פּרעג ביי די קינדער נאָך ערנסט:

— וואָס־זשע טהוט מען דערצו?

— וואָס מע טהוט דערצו? — ציהט אוים חיים. — עקס־פּראָפּריאַציע!

— עקס וואָס? — פּרעגט זיסעל.

— עקספּראָפּריאַציע, — זאָגט איהר בעני.

זיסעל וויל נאָכזאָגען דאָס וואָרט און קאָן נישט, טהוט זי א שפּיי, נעמט זיך צוריק צום בעזעם, און ביידע זיהן שיסען אוים א געלעכטער.

* * *

אביסעל איז דעם שוסטער'ס וויב נערעכט, וואָס זי פּייערט אזוי: נישט נאָר אינדיקעם א פּאָר דרעהען זיך ארום ביי איציקעל שאָסטעפּאל אין הויף און פערהאָקען דעם קאָפּ מיט זייער געפּילדער „האָלדער! האָלדער!" און פערפּאסקודיגען דעם הויף מיט איבער־לאָזען סימנים אויף יערען טריט און שריט, — מע בעדאַרף זיך פער־

גינען א קוק טהון, וואָס פֿאַר א שטייג מיט עופות דאַרטען זיצען און פּיקען און גרייטען־צו שמאַלץ פֿאַר זייער בעל־הבית׳טע, אי־ציקעל שאָסטעפּאָל׳ס ווייב, שיווקע די נגידית׳טע, און אויב איהר פּוילט זיך ניט אַריינקוקען צו איהר אין דער „שפּי־זאַרני", וועט איהר זעהען די טעפּ שמאַלץ פּסח׳ינע, מיט די סלאָיעס איינגעמאַכטס פּסח׳יגען, און אין קעלער די דייזשקעלעך געזייערטע אוגערקעס, געמאַרינירטע עפּעל, מן המובחר! און בראַנפּען פּסח׳יגער, און קאָניאַק, עכטער „כרמל קאָניאַק" פון ארץ־ישראל נאָך פון פּאַראַאָהרען צוגעגרייט. ווי גוט עס מוז זיין אויפ׳ן האַרצען, ווי ריין עס דאַרף זיין דער קאָפּ, ווי לויטער עס דאַרף זיין דער מוח, אז מע זאָל אין זינען האָבען איבערצולאָזען קאָניאַק פון איין יאָהר אויפ׳ן אנדערען! און רעדט מיט איציקעל שאָסטעפּאָל, וועט ער אייך ניט אויפהערען צו זיפּצען און צו קרעכצען אויף צרות ישראל, און זאָגען, אז מע לעבט נאָר נישט אויף דער וועלט!

אויך שיווקע זיין ווייב האַלט אין איין קלאָגען און ווייגען אויפ׳ן אידישען גלות. „פון די אַרעמע לייט, זאָגט זי, איז ניט אויסצושטעהן! ווי אזוי האָט מען כח, זאָגט זי, צו צוזעהען דעם דלות, וואָס אין שטאָדט? מע דאַרף האָבען, זאָגט זי, א הארץ פון א טאָטער, אז מע זאָל קאָנען דורכגעהן די אידישע נאָס פּאַר פּסח, וואו אַרעמע לייט נעבאָך שלעפּען פּאַר די פּאָלעס! נאָר א גזלן, זאָגט זי, קאָן נעהן אין שוהל־נאָס און אויסהערען אלע נע־שרייען מיט די נעוויינען פון די אַרעמע לייט, וואָס בעטען מצות אויף פּסח! איך נעה, זאָגט זי, דעריבער פון שטוב ניט אַרויס, איך זאָל ניט צוזעהען די צרות מיט די יסורים מיט די וועהטיגען פּונ׳ם אידישען פּאָלק. וויפּיעל איך האָב געקאָנט, זאָגט זי, האָב איך געגעבען... אין פּאַדראַד האָב איך געשיקט צעטיילען אָנדערהאל־בען רובעל, א פּאַר אלטע שיך האָב איך אוועקגעשענקט צו דער חברה „מלבישי־ערומים", דעם שניידער האָב איך אויסגעבאָרגט א פּאָר רובעל אויף אָפּצוניהען, נדבות טיילט מען אלע טאָג, היינט

וואו איז „מעות־חטים“? מיין מאן ארבייט טאג ווי נאכט ארום די „מעות־חטים“, נאָר זאל מיר העלפען, מיין טאכטער זאל מיר קומען בשלום אהיים, וועל איך האבען, אם ירצה שם, א כשר'ען און פרייליכען פסח“...

אזוי טראכט זיך איציקעל שאסטעפאל'ס פרוי, שיווקע, קוקט אין פענסטער אריין, אין דער וואסילטשיקאוועך גאס, וואו עס ווערד ערב־פסח־צייט א טוואן ביז'ן האלז, ארעמע לייט שפאנען־ארום איבער דער בלאטע שטראק פערפארעט און פערשוויצט, מע זוכט עפיס יעדער א פערדיענסטעל אויף פסח; מיט זיי אינאיינעם ווערען פערשווארצט די פערדלעך נעבאך, אויסגעדארטע, הונגעריגע, פערשוויצטע, מיט איינגעפאלענע זייטען און מיט צעלאזטע נעזלעכער — נאָר ווייסט, אויף וועמען עס איז דאָ א גרעסערער רחמנות: צי אויף די דאזיגע אויסגעמוטשעטע פיערפיסיגע שטומע בעשעפענישען, וואָס דיענען אזוי געטריי זייערע ארעמע בעלי־בתים, צי אויף זייערע צוויייפיסיגע נישט מעהר גליקליכע טיראנען, וואָס געהען־נאך פון הינטען און הוקען און טיוקען און וויוקען, און שמייסען און קאטעווען און שניידען זיי די אפגעקראכענע פערוואונדעטע פעל? — וואָס הוקעט איהר? וואָס טיוקעט איהר? וואָס וויוקעט איהר? וואָס שמייסט איהר? וואָס קאטעווט איהר? וואָס שניידט איהר די פעל? נארישע מענשען! זעהט איהר דען ניט, אז מיר ווילען נעהן, מיר ווילען שלאפען, נאָר מיר קאנען נישט, קוים וואָס מיר פלאנטען מיט די פיס?!

און שיווקע די נגידית־טע קוקט אין פענסטער אריין, זעהט דאָס אלץ, הערט דאָס געשריי מיט'ן טאראראס, וואָס אין דרויסען — נאָר דער קאָפּ איהרער איז נישט דא; איהרע מחשבות זענען דארטען, מיט איהר טאכטער, וואָס פאהרט אהיים אויף פסח. שוין דא א דעפעש, אז היינט פארנאכט קומט זי צו פאהרען מיט'ן קוריער־צוג אהיים.

„דער אויבערשטער זאל העלפען (אזוי טראכט זיך שיווקע שאסטעפאל), דאָס קינד זאל קומען געזונדערהייד, אוועקווארפען

די נאַרישקייטען — שטודיערען, בילדען, שוין בלייבען בעסער א היגע. דאָ וועט זיי א כלה ווערען, אָדער פּאַר שמשון בערנשטיינ׳ס א זוהנדעל, אָדער פּאַר לוי האַלפּערינ׳ס א זוהנדעל, — ביידע וואויל בחורים׳לעך, שענע, געזונדע, רייכע, און ביידע פון פיינע עלטערען — זי ווייסט אליין ניט, וועמען פון די צוויי זאָל זי וועלען בעסער?"...

— נעקומען דער איד פונ׳ם האַלץ און וויל אייך זעהען.

— וואָס וויל פון מיר אָט דער שלים־מזל? אָט באַלד נעה איך...

און שיווקע שאָסטעפּאַל געהט ארויס צום אידען פונ׳ם האַלץ, ליפּא הייסט ער. אליין איז ער א קליינער, נאָר א בּאָרד טראָגט ער, ווי א בעזעם, און עס דאַכט זיך איהר אויס, אז ער איז א בי־סעל א חושים׳דיגער. עפּים דולט ער איהר א קאָפּ. ער האָט א טאַכטער, ו ו א ם ז י צ ט, און אזוי ווי איהר טאַכטער טאַ־מאַרא איז געווען בעקאַנט מיט זיין טאַכטער, לכן איז ער געקומען אפּנעמען א גרוס. אָט דער חושים ליפּא האָט זי געמאַכט נער־ווען, און זי פּאַלט־אַן אויף איהם, טאַקי נאָר ווי א נגידית קאָן אָנ־פּאַלען אויף אייַן אָרעמאַן:

— ערשטענס, ווער זענט איהר, וואָס אייער טאַכטער זאָל זיין בעקאַנט מיט מיין טאַכטער? און, צווייטענס, וואָס פּאַר א מחותן איז זי מיט איהר, אז איהר אליין שעמט זיך ניט און זאָגט, אז אייער טאַכטער זיצט?...

— וואָס זאָל איך מיך שעמען? — ענטפערט איהר דער איד פון האַלץ און גלעט זיך דעם בעזעם־באָרד מיט גדלות. — זי זיצט חלילה נישט פּאַר קיין גנבה. זי איז א... „פּאָליטיטשעסקע"...

דאָס וואָרט „פּאָליטיטשעסקע", איידער ער רעדט ארויס, קוקט ער זיך ארום אויף אלע זייטען, און אז ער האָט דאָס שוין ארויסגערעדט, זעהט מען, אז עס טהוט איהם אי הנאה, אי ער האָט חרטה...

— נעהט אייך נעוונטערהייד אן לאָזט אונז צוּרוה מיט אייערע פּזמונות דאָרטען. מיין טאָכטער איז ווייט פון די זאכען, און מיר אודאי...

— ווייט, זאָגט איהר? המ... איך מיין, איהר האָט אַ טעות... — אַזוי ענטפערט איהר ליפּא. נאָר שיווקע הערט איהם שוין נישט; זי האָט איהם געלאָזט דאָ שטעהן אַליין מיט זיין בעזעם־בּאָרד און איז פערשוואונדען געוואָרען אין קיך אריין צו די דיענסטען, זיי געבען אַ פינסטערען סוף, זיי זאָלען נישט אַרייַנלאָזען יעדען שׂעפער אין שטוב אריין מיט די בלאָטיגע שטיוועל!... און אַליין זעצט זי זיך אַוועק צוריק צום פענסטער און קוקט אַרוים אויף איהר טאָכטער, וואָס דאַרף באַלד קומען צו פּאָהרען.

* * *

נאָך איין מענש זיצט אין דער זעלבער צייט ביי׳ם פענסטער אינ׳ם זעלבען הויז נומר 13, וואָס אויף דער וואַסילטשיקאָווער גאַס, און קוקט אַרוים אויף אַ גאַסט, אויף אַ זעהר אָנגעלענטען גאַסט — דאָס איז סאָלאָמאָן סאָפראָנאָוויטש דער אָפּטייקער. ער האָט אויך געהאַט אַ דעפּעש פון זיין זוהנדעל פּאַשאַ, אַז ער פּאָהרט מיט׳ן קוריער־צוג און קומט פּאַרנאַכט אַהיים.

פּאַשאַ לערענט אין אוניווערזיטעט, שטודיערט מעדיצין. שוין באַלד אַ יאָהר, אַז דער פּאָטער האָט איהם ניט געזעהען. בריעף האָט ער פון איהם זעהר אָפּטע און זעהר גוטע, און דער אָפּטייקער איז מיט זיין זוהן העכסט צופריעדען. נאָר פון אַ צייט, אַז אינ׳ם זוהנ׳ס בריוולעך האָבען זיך אָנגעהויבען דורכוואַרפען מאָדנע ווערטער: „איד"... „פּאָלק"... „נאַציאָנאַליזם"... „חוב"... „היסטאָריע"... ווי קומט דאָס צו פּאַשאַ׳ן? און צו וואָס דאַרף ער דאָס? סאָלאָמאָן סאָפראָנאָוויטש האָט זיך צולייעב זיין קינד, קאָן מען זאָגען, מפקיר געווען אייידער ער האָט איהם דערלעבט זעהען ענדיגען די נימנאַזיע און אַרייַנטרעטען אין אוניווערזיטעט. דער אָפּטיי־

קער האָט געהאט פאר זיך נאָר איין ציעל: אז זיין סאשא זאָל זיין א דאקטאָר, מעהר פערלאַנגט ער נישט! דאָס הייסט, עס רעדט זיך נאָר אזוי... פערלאַנגען פערלאַנגט ער נאָך עפּים, למשל: א שענעם קאַבינעט, א פערדעל אין אייגענעם מיט א פאַעטאַנדעל א שענם אויף ארומצופּאַהרען איבער די קראַנקע... נו, און צו דערצו דאַרף מען נעלד, און נעלד קאָן מען בעקומען דורך א שדוך, און א שדוך דאַרף מען טהון א נעהויבענעם, א רייכען, מינימום פינף און צוואַנציג טויזענד!... און עס פליהט איהם דורך א מחשבה: איציקעל שאָסטאפּאָל'ס טעכטערעל... א שען מיידעל... א ברונעטקע מיט פייערינג אויגען... נעלד איז אפילו דא, און א סך, נאָר עס איז א פראַגע, אויב דער חזירוק, אָט דער איציקעל שאָסטאפּאָל, וועט וועלען נעבען פינף און צוואַנציג טויזענד?... „חאַפּט איהם דער וואַטענמאַכער, וועט ער ניט וועלען, דאַרף מען ניט! איך דאַרף איהם אויף כפּרות, דעם חסיד'ינע, דעם צבוע'ק, דעם אידאַש מיט'ן שירם!"...

אזוי זיצט זיך אונזער אפּטייקער ביי'ם פענסטער, קוקט דורך די בלויע ברילען און טראַכט וועגען זיין זוהן סאשא און בויעט לופט־שלעסער פון זיינעטוועגען. און זיין זוהן סאשא? — סאשא זיצט אין וואַנאַן צווייטע קלאַס מיט איציקעל שאָסטאפּאָל'ס טעכטערעל טאמארא און דיסקוטירט מיט איהר איבער דער פראַגע פון נאַציאָנאָליזם און קאָסמאָפּאָליטיזם, און קוקט איהר בעת מעשה אין די קלוגע שוואַרצע ווייכע אויגען, וואָס נעמען אייך דורך־און־דורך, לאַבען פון אייך, גלעטען אייך צו גלייכער צייט און ציהען אייך צו צו זיך מיט א אונפערמיידליכער קראַפט.

— וואָס וויל איהר פון מיר? — זאָגט צו איהם טאמארא האלב לאַבענד. — איך זאָל אויפּגעבען דעם גרעסטען אידעאָל פון דער וועלט, איך זאָל פערשטעלען די אויהערען און ניט הערען די נעשרייען פון די הונדערט מיליאָן מענשען, וואָס שרייען „ברויט און פרייהייט", צוליעב א הויפען מענשען, וואָס ליידען נישט מעהר און נישט ווינציגער פון אלע אַנדערע — וואָס איז? באשר

זיי זענען מיט מיר פון איין פאַלק און זיי האָבען מיט מיר איין היסטאָריע און מיר מיט זיי טראָגען אַלץ איינע נעמען !...

— און האָבען אַלץ איינע אויגען און זענען געשטעמפּעלט מיט אַלץ איינע נעזונד, — ענדיגט פּאַר איהר סאַשא סאַפראָנאָוויטש.

— איצט איז נישט קיין צייט צו קוקען אויף אַזעלכע זאַכען, — ענטפערט איהם טאַמאַרא.

— און דאָך קוקט מען — זאָגט סאַשא — אויף אַזעלכע זאַכען זעהר שטאַרק. אָט וועל איך אייך דערצעהלען, וואָס איך שטעה אוים אין אוניווערזיטעט פון מיינע חברים איבער דער פּראָב פון מיינע האָר...

— אי־אי־אי ! — שלאָגט איהם איבער טאַמאַרא. — זיי האָבען אייך אודאי געזאָגט, אז איהר זענט א רויטער? ערשטענס, איז דאָס אמת (לאַכט), און צווייטענס, וואָס פּאַר א ווערטה האָט דער בזיון מיט די ליידען קענען די בזיונות מיט די ליידען, וואָס דאָס גאַנצע רוסישע פּאַלק טראָגט איבער פון דעם רעזשים? !

— אויב דאָס גאַנצע רוסישע פּאַלק טראָגט איבער בזיונות מיט ליידען, טראָגען מיר, אידען, די זעלבע בזיונות און צרות טאָפּעלט, ערשטענס, אַלס מענשען, און, צווייטענס, אַלס אידען.

— וועלכעס איבערוועגט בייַ אייך, מאָסיע סאַפראָנאָוויטש: די אַלגעמיינע מענשליכע לייַדען, צי אייערע איינגענע אידישע צרות?

— עס לאָזט זיך ניט אָפּשאַצען און איבערוועגען, פריילייַן שאַסטאָפּאַל, פּונקט ווי איהר וואָלט מיך פרעגען אַלס מעדיקער: וועלכע שמערצען איבערוועגען, צי דער וועהטיג פון איין אָפּגעשניטענעם פינגער פון דער האַנד? צי דער וועהטיג פון איין אָפּגעשניטענעם פינגער פון דעם פום? דערויף וואָלט איך אייך געזאָגט: ביטער איז דעם, וואָס מע האָט איהם אָפּגענומען א פינגער פון דער האַנד, צוויי מאָל ביטער איז דעם, וואָס מע האָט איהם אָפּגענומען צוויי פינגער, פון דער האַנד און פון דעם פום...

און אויב איהר ווילט, פרייליין שאסטעפאל, וועל איך אייך אויס־זאגען א סוד, אז מיינע אידישע צרות ערגערען מיך מעהר אלס מיינע אלגעמיינע מענשליכע שמערצען. ווייסט איהר פאר וואס? ווייל צו די צרות וועהרד נאך צוגעזעצט אויך א פערדראס, א הארצ־וועהטיג: למאי זאלען מיר, אלס אידען, זיין פערפאלגט ביי פער־פאלגטע, פערשקלאפט ביי פערשקלאפטע?...

טאמארא שאסטעפאל חאפט זיך אויף, און איהרע שענע שוואהרצע אויגען צינדען זיך אן, ווי צוויי ליכט.

— ניט אמת! הערר סאפראנאוויטש, ניט אמת! איהר הערט וואס איך זאג? איך זאג, אז איהר און אלע אייערע קאלעגען, די נאציאנאליסטען, האבען אויסגעטראכט א ליגען, אז מיר וועהרען פערפאלגט פון'ם רוסישען פאלק! ס'א ליגען — מיר וועהרען פער־פאלגט פון דער ביוראקראטיע, ניט פון'ם פאלק! איהר זענט אדער גרויסע ליגנערס, אדער גרויסע טפשים!

— ווי באלד אזוי, האב איך מיט אייך ניט וואס צו רעדען! — זאגט סאשא סאפראנאוויטש און קעהרט זיך אפ פון איהר און קוקט אין פענסטער פון'ם וואנאן.

— חא־חא־חא! חא־חא־חא! — צעלאכט זיך טאמארא און רוקט זיך צו צו איהם און פערקוקט איהם אין די אויגען אריין. — נישט אייך האב איך געמיינט, נאר אייערע חברים; אייך האב איך אויסגעשלאסען...

— איך דאנק אייך זעהר! — ענטפערט איהר סאשא און קוקט איהר נישט ווילענדיג אין די אויגען אריין און טראכט זיך בעת מעשה: וועלכע פערבארגענע קראפט ליגט אין די דאזיגע צוויי שוואהרצע פענסטערלעך, וואס זיי האבען איהם אזוי פער־כשופ'ט, בעצויבערט און פערשקלאפט, אז ער איז גרייט איבער־צוטראגען אלע מינים בעלעדינונגען אויף דער וועלט, אבי זעהען פאר זיך אט די צוויי גרויסע שענע שוואהרצע טיעפע קלוגע אוי־גען?...

קאפּיטעל ב.

קינדער און עלטערן, עלטערן און קינדער.

איך זאל וועלען כאראקטעריזירן דעם ראמאן פון סאשא סאפראנאוויטש און טאמארא שאסטעפאל אין דריי וועריטער, וואלט איך נעזאגט דאס, וואס מיר זאגען בשעת קדוש לבנה: כשם שאני רוקד כנגדך ואיני יכול לנגוע בך — ווי איך שפרינג קענען דיר און קאן דיך נישט אנריהרען... אלע זיינע יונגע יאהרען לויפט סאשא נאך טאמארא'ן, שפרינגט אקעגען איהר — און קאן זי נישט חאפּען...

פריהער, אז סאשא איז נאך געווען א יונגעל אין פינפטער קלאס נימנאזיע און האט נע'בחור'ט זיך, נעזוכט וואנסילעך אויף דער אויבערשטער ליפּ, האט ער זיך ניט אין מאל בענענענט מיט איציקעל שאסטעפאל'ס טאכטער אויף די טרעפּ, זיך פערקוקט אויף איהרע שוואַרצע גלאנצענדינע וויבע שענע אוינען, וואס האבען אלע מאל נעלאזט אויף איהם אין איינדרוק, נלייך ווי זי לאכט אוים איהם און מסתמא אוים זיינע נעלע האר, וואס ער האט נע'ירש'עט פון זיין פאטער דעם אפטיקער. און דאך האט ער חשק נעהאט זיך אפשטעלען מיט איהר רעדען, זיך בעקענען, אביסעל שמועסען, רעדען וועגען א ביכעל, אדער נלאט אזוי פלאפלען אין דער וועלט אריין, ווי נעווענהנליך א בחור מיט א מיידעל. איז דאס אבער איהם קיינמאל נישט נעראטען, ווייל טאמארא איז נעוואכסען אין אזא הויז, וואו א מיידעל שטעלט זיך ניט אפ און שמועסט ניט און פלאפעלט ניט מיט קיין אומבעקאנטען בחור, און בעקענען זיך מיט איהם פאסט דאס נישט פאר איהר פאטער.

איציקעל שאסטעפאל וואהנט אינ'ם הויז נומער 13, וואס אויף דער וואסילטשיקאווער נאס, שוין היבשע עטליכע יאהר, און איז מיט סאלאמאן סאפראנאוויטש כמעט נאך נישט בעקאנט, א חוץ

וואָס ער שיקט אמאל אַריין צו איהם אין דער אפטייק נאָך א רפואה, אַרער ער חאפט זיך אַריין צו איהם נאָך א נדבה אויף שטאַרט־זאכען.

ביי איציקעל שאָסטעפאל האָט סאָלאָמאָן סאפראָנאָוויטש קיין אַנדער נאָמען נישט, נאָר „אפטייקער".

— גוט מאָרגען אייך, אפטייקער!

— רב אפטייקער! ניט עפּיס א נדבה אויף א נויטינער זאך.

און אפּענומען ביי׳ם אפטייקער די נדבה און אַרויסגעאַנגען פון דער אפטייק, קען ער איהם שוין מעהר ניט.

וואָס פאַר א מחותן איז ער מיט איהם, אז שבת — אַזוי דער־צעהלט שיווקע — קאָכט מען ביי׳ם אפטייקער פונקט ווי אין דער וואָכען, ערב יום כפור קיין כפרות שלאָגט מען ניט ביי איהם, און א פסח איז ביי איהם... נאָט זאָל ניט שטראָפען פאַר די רעד!

שיווקע שאָסטעפאל ווי׳ל נישט רעדען קיין לשון־הרע אויף א אידען, נאָר פערדריסען פערדריסט זי, און קאָכען קאָכט זי זיך:

— סטייטש פסח! אַזא הילינער יום טוב פסח!...

וואָס פסח? וועד פסח? — דאָס זאָגט זי נישט, נאָר טע בע־דאַרף שוין אַליין פערשטעהן, וויפיעל גאָל עם שטעקט אין די ווערטער.

אויך דער אפטייקער האָט פיינט איציקלען, ווי א כשר׳ער איד האָט פיינט חזיר, נאָר ער בעווייזט ניט אַרויס זיין פיינדשאפט און איז מיט איהם, אַדרבה, פרייַנדליך, ווי מיט אַלע שכנים; וואָס זאָל מען טהון? די וויסטע פרנסה!... הינטער די אויגען הייסט ביי איהם איציקעל שאָסטעפאל „נאָט׳ס ננב", „היפאָקריט", „אי־דאש", וכדומה אַזעלכע נעמען. אין די אויגען אַבער הייסט ער ביי איהם: „גאָספאָדין שאָספעטאל", און אמאל נאָך: „מנאָגאָאוווא־זשאיעמי נאָספאָדין שאָסטעפאל"... פאַר וואָס קומט דאָס איהם — ווייסט ער אַליין נישט. וויפיעל יאָהר זיי זענען שכנים האָט נאָך דער אפטייקער נישט געהאַט פון איציקעל שאָסטעפאל

קיין טובֿם אויף אָט אַזוי פיעל — און פון דעסטוועגען זעהט איהר דאָך, מנאָנאָאוואָשאָיעמי !...

סאָשא דעם אַפּטייקער'ס זוהן איז געווען א וואָהל יונגעל און איינער פון די בעסטע שילער אין נימנאַזיע. ער האָט זעהר נוט געלערנט, א סך געלעזען, נישט אין זינען נעהאַט דאָס וואָס אַנדערע בחורים, נאָר זינט ער האָט זיך בעקאַנט מיט טאַמאַראַ'ס שענע שוואַרצע גרויסע אויגען האָט ער אָנגענהויבען אָפּט צו פערטראַכטען זיך, בעקומען חשק צו בענעגענען זיך מיט זיי נאָך א מאָל און נאָך א מאָל — ביז זיי זענען נעקומען צו איהם מיט א וויזיט איינמאָל ביינאַכט אין חלום.

און נעקומען זענען זיי צו איהם מיט א פייער, מיט אַיין אימפּעט, האָבען איהם אַרומנענומען מיט זייער פּראַכט און נלאַנץ, האָבען זיך צענאָסען מיט אַזוי פיעל חן, פרייגדליכקייט, מיט לייד און ליעבשאפט, האָבען ענדליך אַריינגענידערט צו איהם אין הארצען אַזוי טיף און בעזעצט זיך ביי איהם אין דער נשמה אַזוי פעסט, אז מעהר פערנעסען זיי האָט ער שוין נישט נעקאָנט, וויפיעל ער האָט זיי פון זיך נישט נעטריבען !

סאָשא האָט אַליין נישט נעקאָנט פערשטעהן, וואָס פאַר א כח עס ציהט איהם אָפּצושטעהן לאַנג־לאַנג און וואַרטען אויף די טרעפּ, טאָמער וועט זיך בעווייזען איציקעל שאָסטאָפּאָל'ס טאָכטער און טאָמער וועט ער זיך בענענענען מיט איהרע שוואַרצע שענע קלוגע אויגען, — און האָט ער זיך דערוואַרט אויף איהר, און האָט ער זיך בענענענט מיט איהר פייערינען קוס, האָט ער נעמהאָן נישט מעהר, ווי אויפגעהויבען די רגלים און נעמאַכט ויברח, אַנטלאָפען צו זיך אַהיים, צו די אוראָקען, צו די ביכער, זיך פערטיעפט און פערטראַכט און ווידער נע'חלומ'ט פון איציקעל'ס טאָכטער, פון איהר שענער פינור און פון איהרע שוואַרצע גרויסע קלוגע אויגען, און וויעדער אָפּגעוואַרט זי אויף די טרעפּ, און וויעדער בענענענט זיך און ווידער א ויברח ! — און אזוי א לאַנגע צייט, ביז דאָס פייער האָט אויסגעבראָכען, און דעם אַפּטייקער'ס זוהן האָט

זיך איינגעשטעלט, פערבונדען א געשפּרעך מיט איציקעל שאָסטע־פּאל'ס טאָכטער.

איציקעל שאָסטעפּאל האָט נישט נעוואָלט, אז זיין טאָכטער זאל נעהן מיט אלע מיידלעך אין גימנאזיע; ער האָט אבער נישט נעשפּאָרט פּאר איהר קיין נעלד צו דיננען איבער די בעסטע לעהרער מיט די בעסטע גובערנאַנטקעם זי צו אונטערריכטען, און די בעסטע לעהרער — אזוי האָט נערעכענט איציקעל — זענען גויים. ניט אידען. א אידישער לעהרער איז קודם כל אַיין אפּיקורוס און מאכט זיינע שילערינס אויסנעלאַסען, און א גוויישער לעהרער וווייסט זיך נאָר זיין זאך — מע צאָהלט איהם נעלד, דאַרף ער לערנען.

מיט דעם נאַנג איז נענאַננען איציקעל שאָסטעפּאל, און האָט זיך נישט נעפּוילט אַריבערנעהן אין גימנאזיע צום בעסטען לעהרער, צו ראָמאַנענקא'ן, זיך איין עצה האַלטען מיט איהם: אזוי ווי ער, שאָסטעפּאל, האָט א טאָכטער זעהר א נעראָטענע, זאל ער, ראָמאַנענקא, איהם רעקאָמענדירען עפּים א רעכטען רעפּעטיטאָר.

האָט איהם ראָמאַנענקא אויסגעהערט און נעזאָגט:

— אויב דו ווילסט א רעכטען לעהרער, א נעטרייען, קאָן איך דיר רעקאָמענדירען מיין אייגענעם זוהן, ער איז א נעצייכענטער פּעדאַגאָג, א נעוועזענער סטודענט, וואָס האָט זיך צעקריגט מיט די פּראָפעסאָרען און איז איצט ביי מיר אהן א שום בעשעפּטיגונג.

דאָס איז זיכער, אז וועז ראָמאַנענקא זאל זיין א אידיש קינד, א „נעוועזענער" סטודענט, וואָלט איהם אזא מין איציקעל שאָסטע־פּאל נעווים נישט אַריינגעלאָזט צו זיך אין שטוב אַריין, נאָר פּאר א גוי האָט א איד דרך־ארץ. ער מעג זיך זיין וואָס ער וויל זיך, אבי א גוי.

אונזערע שונאים, וואָס וווייסען נישט דאָס אידישע לעבען אין גלות און קענען ניט זיין גלות־פּסיכאָלאָגיע, שטעלען זיך פּאָר, אז א איד פערהאַסט א גוי און פּעראַכטעט איהם. זיי וווייסען ניט פון

דעם סוד, אז אלם וואם פרעמרס איז ביי אידען טייערער ווי אויגענס. אז א איד וויל עפּעס דערצעהלען א זאך, וואם מע זאל איהם גלויבען, זאגט ער: „דאם האב איך געהערט פון א כריסט, נישט פון קיין אידען"... זיי קוקען זיך ניט צו, ווי דאם גאנצע שטרעבען פון א פערמעגליכען אידען איז צו נעווינען די גענזלשאפט פון די כריסטען, די גוטע מיינונג פון א כריסט; איין גוויישער קאמפּלימענט איז ביי זיי טויזענד מאל טייערער פון צעהנטויזענד אידישע קאמפּלימענטען... ביי קיין אומה ולשון האט איהר נישט אזא אויסדרוק, ווי: „אונזערע אידעלעך", „מיט א אידען איז גוט קוגעל עסען", „אידישע גליקען", „אידישע מעשיות", „אידישע זאבאבאנעס" און נאך כדומה אזעלכע שענדליכע אויסדרוקען, וואם האבען זיך נעקאנט אויסבילדען נאר ביי א פאלק, וואם לעבט אזוי פיעל הונדערט יאהר אהן א היים אין גלות.

אז ראמאנענקא'ס זוהן, דער נעוועזענער סטודענט, איז נעקומען צו טאמארא'ן צו דער ערשטער לעקציע, האט איציקעל שאסטעפאל, פון זיין כבוד וועגען, ארויסגעהאפט דאם היטעל און אנגעטהאן א קיילעביג זיידען יארמעלקעלע — שייך, א פריץ! און אזוי איז שוין געווען א חוק אלע טאג: איז אריינגעקומען ראמאנענקא — איז דאם היטעל ארונטער; איז אוועקגענאנגען ראמאנענקא — איז ארונטער די יארמולקע.

און ראמאנענקא דער לעהרער, דער נעוועזענער סטודענט, האט נעטהאן זיין ארבייט נעטריי: ער האט מיט טאמארא'ן נעלערנט, מיט טאמארא'ן געלעזען, טאמארא'ן ענטוויקעלט און האט זיך אין טאמארא'ן פערליבט, און טאמארא האט זיך פערליבט אין ראמאנענקא'ן...

נישט ראמאנענקא, נישט טאמארא האבען זיך ווען עם איז דערקלערט אין זייערע נעפיהלען, אדער אפילו מזכיר געווען וועגען דעם. דאם איז נעווען א שטילער צוזאמענשטויס פון צוויי ברענדינע שטערען, וואם האבען זיך נעטראנען מיט איין אונגעהייערען כח איינס אקעגען דאם אנדערע, און ביידע צוזאמען האבען זיי

געשוועבט אין דער אונענדליכקייט פון זייערע אידעאלען, נישט אפצוגעבען זיך דין וחשבון, וואס זיי טהוען, וואוהין זיי געהען און וואס קאן זיין דערפון דער סוף...

דער, וואס ווייסט די געשיכטע פון די געשעהענישען אין דער לעצטער צייט, וועט פערשטעהן דעם פשט פון די ווערטער: „געוואונער סטודענט". דאס איז געווים אייגער פון די בעסטע קינדער פונ'ם לאנד, וואס האבען א וואהרעם ליעבעגדעם הארץ, מיט א ריינעם געוויסען, מיט א הויכען אידעאל, מיט א גוטען ווילען צו טהון עטוואס גוטעס, נוצליכעם פאר'ן אומגליקליכען הונגעריגען פאלק... קורץ, ראמאנענקא איז געווען ניט נאר א סאציאליסט און א רעוואלוציאנער, נאר אויך אין אנפיהרער, איין ארגאניזאטאר פון א נאנצער חברה, און אט דער בחור איז געווען געצוואונגען א געווייסע צייט צו פערברענגען אין דער היים, און איהם האט דאס אונזער איציקעל שאסטעפאל אויסגעזוכט אלס דעם אייניגען רעפעטיטאר פאר זיין אייניגער ציטערדיגער טאכטער טאמארא, און ווי גליקליך האט זיך געשעצט אונזער איציקעל, אז ער האט געהערט פון ראמאנענקא'ן אליין, פון א כריסט, אז זיין טאכטער לערענט גוט און קאן גוט און איז אליין גוט — ארום און ארום גוט!

ניט איין מאל האט זיך איציקעל שאסטעפאל בעריהמט צווישען אידען, וואס פאר א טייערען לעהרער ער האט, א כריסט, און וואס דער לעהרער דער כריסט זאנט וועגען זיין טאכטער! און אז ער, איציקעל, וועט זעהען, אז זיין טאכטער זאל זיך לערנען און לערנען, עם אהרט איהם ניט, אז זי זאל אפגעבען עקזאמען אויף אלע אכט קלאסען גימנאזיע. אין גימנאזיע געהן — דאס טאקי ניט, אבער אפגעבען עקזאמען, ברענגען איין אטעסטאט, פארוואס ניט?

און איציקעל האט אויסגעפיהרט זיינס: זיין טאכטער איז אין די קלאסען נישט גענאנגען, זיך אליין גלערנט, רעפעטירט פון ראמאנענקא'ן, גהאלטען עקזאמען אויף אלע אכט קלאסען גימ-

נאזיע און נעבראכט צו טראגען אהיים איין אטעסטאט! — דאס איז נעווען פאר אונזער איציקעלן שאסטעפאל א גליקליכער טאג, א טריומף. זיין טאטארא האט איין אטעסטאט פון אכט קלאסען, און דוקא נישט נענאננען אין נימנאזיע!

— הא, וואס זאגסט דו, שיווקע?

— וואס זאל איך זאגען? — ענטפערט איהם שיווקע. — ס'איז צייט איצט צו טראכטען וועגען א שדוך.

— הא? וואס? א שדוך זאגסט דו? אזוי פריה? — מאכט צו איהר איציקעל און דרעהט און פלעכט און נרייזעלט זיך דאס שווארצע געגרייזעלטע בערדעל. — וואס האסט דו אזוי קיין צייט ניט? און אפשר, הא? אפשר ביזט דו געוועכט, שיווקע? טאקי צייט שמועסען וועגען א שדוך.

און איציקעל שאסטעפאל בעטראכט זיין טאכטער, ווי אזוי זי איז אויסגעוואכסען, נעווארען א פארשוין, קיין עין־הרע, א יפת־תואר; אלע זאגען א יפת תואר, אפילו כריסטען...

און טאמארא לייענט ביכער, לערענט ווייטער, זעהט זיך אלע טאג מיט'ן לעהרער, מיט ראמאנענקא'ן. און די פאטער און מוטער פערשטעהען ניט, וואס נאך האט זי צו לערנען? ביז וואנען איז דער שיעור צו לערנען? און וואס געהט אהער אלע טאג דער לעהרער? און דער פאטער וואלט־אף א טאג און צוויי און דריי און רופט־צו צו זיך טאמארא'ן און זאגט צו איהר:

— טאכטער מיינע, וואס טהוט דא דער לעהרער?

— גאר נישט, — ענטפערט איהם די טאכטער — מיר לייענען אינאיינעם ביכער, מיר שמועסען.

— ביז וואנען איז דער שיעור? עס מוז דאך האבען א מאל א סוף, צי ניין?

— וואס מוז האבען א סוף? — פרעגט איהם די טאכטער.

— דאס לערנען מוז האבען א סוף, — ענטפערט איהר דער פאטער.

— לערנען האָט קיין סוף ניט, — זאָגט איהם טאמארא.

— די תורה האָט ניט קיין גרונד? — בעמערקט איהר מיט א שפּאָס דער פּאָטער.

— נעווים נישט. — מאכט צו איהם טאמארא אויך מיט א שפּאָס. — איך האלט ערשט ביי מה טובו.

— נאָך גאָר פון פּאָרענט? — שפּאָסט ווייטער דער פּאָטער.— ווען־זשע וועסט דו קומען צו גאָט?

— אז איך וועל ענדיגען אוניווערזיטעט און פּראָקטיצירען פּריהער א פּאָר יאָהר אין קליניק און אין האָספּיטאל, וועל איך ערשט דעמאָלט אָנהויבען מיין פּראָקטישע אַרבייט, וועלכע וועט זיין פּאָר מיר א נייע שוהל אויף צו שטודירען . . . . . .

. . . . . .

איצעקעל שאָסטעפּאָל איז געבליבען אָפּהענדיג, צעשטעהרט און אָהן לשון. ער האָט דער טאָכטער אויף איהר פּאָרשלאָג נישט ענטפערט גאָר נישט. ער האָט זיך נאָר אויפגעהאָפּט פונ׳ם בענקעל, פערלענגט די הענד ארונטער, דעם קאָפּ אַראָפּ, און נענומען שפּאַנען איבער דער שטוב. נאָכדעם האָט ער זיך אוועקגעשטעלט אקעגען זיין טאָכטער, און זייערע ביידענס גרויסע שווארצע אויגען האָבען זיך בעגעגנט, געקוקט נישט גלייך, נאָר פון אונטען ארויף, און שארף, און אָהן ווערטער, געפייערט ווי צוויי ווילדע חיות, וואָס זענען גרייט זיך א וואַרף טהון איינס אויף דאָס אנדערע... דער פּאָטער האָט אויסגערערט מיט א פעסטער שטימע:

— טאמארא! דו וועסט טהון אָט דאָס, וואָס א י ך וועל דיר הייסען!...

דערויף האָט איהם טאמארא געענטפערט אויך מיט א פעסטער קלאָרער שטימע:

— טאטע! דו האָסט א טעות! איך וועל טהון אָט דאָס, וואָס א י ך וויל!...

— וואָס? וואָס האָסט דו געזאָגט? זאָג נאָך א מאָל!
— איך וועל דיר זאָגען נאָך צעהן מאָל, נאָך הונדערט מאָל: איך וועל טהון אָט דאָס, וואָס א י ך וויל!...
— אָנו, לאָמיר זעהען!...
— מיר'ן זעהען!...

* * *

נאָרישקייטען! איציקעל שאָסטעפאָל איז געגוג קלוג אויף צו פערשטעהן, אז ס'איז נישט די יאָהרען, ניט די צייטען, וואָס מע האָט געקאָנט א קינד צווינגען, עס זאָל טהון דעם רצון פון די על־טערען. די צייטען האָבען זיך אויף אזוי וויים געביטען, אומעדום אויף דער גאַנצער וועלט, אונטער די אידען וועניגסטענס, אז עלטערען זענען צופריעדען, וועז זיי זענען ניט געצוואונגען צו טהון דאָס, וואָס זייערע קינדער וויללען... איציקעל שאָסטעפאָל האָט בכבודו ובעצמו אָפּגעפיהרט די טאָכטער זיינע קיין פּעטערבורג, איהר בעשטעלט קוואַרטיר און קעסט ביי זייוע איין אייגענע, א דרוקערס א וויב, אליין געגאַנגען מיט איהר אייגקויפען ביכער, קליידער, פּאַפּיער וכדומה, און אז ס'איז געקומען צום געזעגענען און צום קושען זיך, האָט זיך דער פאָטער געוואָלט צעווייגען, האָט איהם די טאָכטער אָנגענומען ביי די הענד:

— פע, טאָטע, ווי קומט דאָס צו דיר, דאָס פּאַסט פאַר א אידינע!... דו קאָנסט גאַנץ רוהיג פאָהרען אהיים... דו וויסט, אז דיין טאָכטער איז שוין נישט מעהר קיין קינד, וואָס מע דאַרף איבער דעם ציטערען... פאַרהאַן, דאַנקען גאָט, א פּאַסט, וואָס טראָגט בריעף הין און צוריק... אויף יום־טוב וועל איך מסתמא זיך דורכפאָהרען אהיים... פאָהר געזונד און גרים דער מאַמע נאָר פריינדליך!

א גאַנץ וועג, צוריקפאָהרענדיג, זיצט איציקעל שאָסטעפאָל אין וואַגאָן און טראַכט זיך:

— וואָס טהוט זיך דא? מיין טאָכטער, מיין אייגאונאייניג קינד, וואָס איבער הונדערט צוואַנציג יאָהר איז מיין פערמעגען

איהרם, — צו וואָס דאַרף זי שטודיערען, לערנען זיך?... א פּראָפעסיאָן, זאָגט זי, וויל זי האָבען... סאָמאָסטאָיאָטעלנע, זעלבסט־שטענדיג וויל זי זיין... א מענש פּאַר זיך... ננו!!! נאָט אייך אויפֿכעם! און וואָר איז שולדיג, אז ניט איך אליין? עס האָט זיך מיר נעגלוסט זי לערנען, בילדען, מאַכען זי פּאַר א וואויל־קע־נעוודינע — א מצוה אויף דיר!

אזוי טראַכט זיך איציקעל שאָסטעפּאָל און דרעהט און פּלעכט און ציפּעט דאָס נעגרייזעלטע בערדעל זיינס, און טרייסט זיך חאָטש דערמיט, וואָס זיין טאָכטער האָט איהם ניט אָפּגעטהאָן קיין ערגערע זאַך... למשל, וואָל וואָלט זיין, וועו טאָמאַרא פערליעבט זיך אין א שלים־מזל, אָט, א שטיינער, אין דעם אָפּטייקער'ס זוהן־דעל, וואָס דרעהט זיך איהם אַלע מאָל פּאַר די אויגען?...

און עס קומט איהם אויפֿ'ן זינען דער געלער סאשא סאָפּראָנאָ־ווימש, וואָס איז אויך געבליבען אין פּעטערבורג שטודיערען און וואָס דעם נאָנצען וועג האָט ער זיי געפּלאָנטעט זיך פּאַר די פּיס, נישט נעהאַט די העזה צו צוגעהן צו זיי צו נאָהענט...

— וואָס טהוט דאָ דעם אָפּטייקער'ס בחור'ל? — האָט אי־ציקעל נעהאַט א פּרעג נעטהאָן ביי דער טאָכטער און בעקומען ענטפער:

— ער פּאָהרט שטודיערען.

— שטודיערען? אַלע שטודיערען? אויף וואָס שטודיערען?

— אויף דאָקטאָר.

— מיט דיר אינאייניעם?

— וואָס פּאַר א מחותן איז ער מיט מיר?...

די לעצטע ווערטער האָבען דעם פּאָטער אביסעל בערוהיגט. און דאָך איז ער נעקומען צו פּאָהרען אהיים א צעקאָכטער, אויס־געלאָזט זיין נאָנץ ביטער האַרץ אויפֿ'ן ווייב'ס קאָפּ, ווי נעוועהנ־ליך א מאָן, אז ער קומט אהיים צעטראָנגן און צערודערט... א קלוג ווייב, וואָס קען איהר מאָן און פערשטעהט איהם, לאָזט זי

איהם צורוה, „ביז דאָס משוגעת וועט איבערגעהן"... שיווקע איז אָבער נישט פון דער קאַטעגאָריע קלוגע וויבער. דאָס, וואָס איהר האַרץ פיהלט און דער קאָפּ דענקט — דאָס זאָגט איהר מויל...

קוים דערלעבט זעהען דעם מאַן צוריק, געהט זי איהם אָפּענען:

— נו? וואָס הערט זיך?

— וואָס זאָל זיך הערען?

— וואָס מאַכט דאָס קינד?

— וואָס זאָל זי מאַכען?

— אָפּגעפיהרט קיין פּייטערבאַרג?

— ניין, איך האָב זי איבערגעלאָזט אין וועג.

— באַשטעלט א קוואַרטיר?

— ניין, געלאָזט אין דרויסען.

— וואָס ביזט דו אַזוי כהנ'דינ?

— דול מיר נישט קיין יאַרמעלקע!...

א קלוג וויב, וואָס קען איהר מאַן און פערשטעהט איהם, אז זי חאַפּט פון איהם א פּעטשאַטעק, ווישט זי אָפּ די ליפּען און מאַכט א שווייג. שיווקע איז אָבער, ווי געזאָגט, נישט פון די אויסבערגעשפּיצטע וויבער, וואַרט זי אָפּ א ווייל און פערבינדט א נייעם שמועס:

— געפעלט דיר אונזער שכן?

— וואָסער שכן?

— דער אָפּטייקער.

— וואָס איז שוין וויערער?

— ער באַגעגענט מיך נעכטען אויף די טרעפּ און מאַכט צו מיר: אַוועקגעפאָהרען צייער מאַן קיין פּעטערבורג?... זאָג איך: אַוועקגעפאָהרען קיין פּעטערבורג... זאָגט ער: אָפּגעפיהרט די טאָכטער?... זאָג איך: אָפּגעפיהרט די טאָכטער... און איך האָב, זאָגט ער, מיין זוהן אָפּגעשיקט אַליין...

— טהוט מיר הנאה! — זאגט איציקעל צום ווייב און שטעלט אוועק אויף איהר א פאר גרויסע שוואַרצע אויגען. — אקעגען וואָס דערצעהלסט דו מיר?

— אקעגען נאָר ניט, — זאגט שיווקע, — גלאָט אזוי... נאָכדעם מאכט ער צו מיר, דער אפטייקער הייסט עם: מיין זוהן קען זיך מיט אייער טאָכטער...

— טהוט מיר נאָך מעהר הנאה! צו וואָס דאַרף איך דאָס וויסען?! — שרייט שאָסטעפאַל.

— וואָס האָטס דו זיך צעשרינגען? גלאָט אזוי, דו ביזט נעקומען פון וועג, דערצעהל איך דיר...

— איך פרעג דיך דען?

— זעה נאָר, ווי ער האָט צעלאָזט דעם כהן!

— לאָז מיך צורוה! און דול מיר ניט מיין קאָפ!! און טשעפע זיך אָפ פון מיין לעבען!!!

און איציקעל שאָסטעפאַל חאפט דעם שירם און אנטלויפט פון שטוב און בענגענט זיך א נאָז קענען א נאָז מיט'ן אפטייקער. קאָן מען ניט זיין אזוי נראָב און ניט אָפענטפערען אויפ'ן גוט־מאָרגען מיט א גוט־יאָהר, און אז יענער פרעגט: וואָס מאכט א י ה ר — מוז מען זיך אפשטעלען און זאגען: א דאנק, וואָס מאכט א י ה ר? און אט אזוי פערבינדט זיך, ניט ווילענדיג, א שמועס צווישען אונזערע צוויי שכנים.

א פ ט י י ק ע ר: וועז קומט איהר פון פעטערבורג?

א י צ י ק ע ל: היינט.

א פ ט י י ק ע ר: אפגעפיהרט די טאָכטער אויף די קורסען?

א י צ י ק ע ל: אפגעפיהרט די טאָכטער אויף די קורסען.

א פ ט י י ק ע ר: שטודיערט מעדיצין?

א י צ י ק ע ל: שטודיערט מעדיצין.

א פ ט י י ק ע ר: מיינעם האָב איך אפגעשיקט אליין.

א י צ י ק ע ל: אליין...

א פ ט י י ק ע ר: א זוהן איז נישט קיין טאָכטער.

א י צ י ק ע ל: נישט קיין טאַכטער...

א פ ט י י ק ע ר: מיינער קען זיך מיט אייערער זעהר גוט...

א י צ י ק ע ל: זעהר גוט... האָט קיין פּראיבע! ניט, איך האָב קיין צייט ניט!

און איציקע! שאָסטעפּא! געהט אוועק נאָך מעהר צעקאַכט און טראַכט זיך: וואָס וויל פון מיר אָט דער אָפּטייקער? וואָס דרעהט ער מיר א מוח מיט זיין זוהן, אז ער קען זיך מיט מיין טאָכטער? האָט ער נישט עפּים א מיין דערביי? באַמבעלט זיך ניט ביי איהם א שדוך?... א שענער מחותן סאָפּראַנאָוויטש דער אָפּטייקער, חא־חא־חא!...

אזוי לאַזט אויס איציקע! שאָסטעפּא! זיינע טרויערינע מחשבות מיט א ביטער גע!עכטער און בענעגענט זיך מיט א נייער פּריטשעפּע, מיט ליפּא'ן.

ליפּא, אָדער, ווי מע רופט איהם, דער איד פון האָלץ, איז נעוואָהר נעווארען, אז איציקע! שאָסטעפּא! איז נעקומען פון פּעטערבורג, איז ער נעקומען צו ליפּען אָפּנעמען א גרוס, טאָמער האָט ער זיך ערגיץ בענעגענט דאָרטען מיט זיין טאָכטער?

— שלום־עליכם צייך, רב איציקע!, איך לויף צייך שוין נאָך א האַלבע שעה! — אזוי זאָגט צו איהם ליפּא דער איד פון האָלץ און גלעט דעם בעזעם־באָרד.

— וואָס וועט איהר זאָגען גוטס? — פרעגט איהם שאָסטעפּא!.

— איך האָב צייך נעוואַלט פרעגען, אפשר האָט איהר באַנענענט דאָרטען מיין מאשע'ן?

— וואָסער מאשע?

— מיין טאָכטער מאשע!

— וואו האָב איך זי באַנענענט?

— דאָרט, אין פּעטערבורג איז זי דאָך, אינאייניעם מיט אייערער... זי איז א גוטע בחור'טע!

— וועך?

— די טאַכטער מיינע, מאַשע הייסט זי... זי קאָן זיך מיט אייערער זהר גוט... ווייסט איהר, ווער זיי האָט באַקענט?

— ווער?

— דער לעהרער.

— וואָסער לעהרער?

— ראַמאַנענקאָ. ער איז א רעכטער חברה־מאַן...

— וואָס הייסט א חברה־מאַן?

ליפּא דער איד פון האָלץ גלעט זיך דעם בעזעם־בּאָרד און קוקט זיך אַרום אויף אַלע זייטען, רעדט שטיל:

— ער איז א צעצעלייסט!...

— א וואָס?

— א צעצעלייסט... פון די צעצעלייסטען, וואָס קאַטאַרי... (ער קוקט זיך אַרום, רעדט שטיל.) ער האָט זיי אַלע געמאַכט פאַר צעצעלייסטקעס, מיינע און אייערע...

— מיינע? מיין טאַמאַרא? אָבער גאָר לא!... האָט קיין פאַראיבעל ניט, איך האָב קיין צייט ניט...

און איציקעל שאָסטעפּאל לויפט ווי א משוגענער, גלייך ווי עמיצער יאָגט איהם נאָך. „וואָס פאַר איין אָנשיקעניש! — טראַכט ער זיך. — אַלע באַריהמען זיך, אז זיי קענען זיך מיט איהר!... נו, קענען זיי זיך מיט איהר! געזונטערהייד! לאָזען זיי זיך קענען!"...

דאָס איז אָבער נישט אמת. א וואַרעם האָט זיך פערקלויבען צום פאָטער אינעוועניג אין האַרצען און עסט איהם און טאָטשעט איהם, און עס פערדריסט איהם זהר גוט, וואָס וואו ערגיץ א שלים־מזל קען זיך מיט זיין טאַכטער און האַלט זי אין מויל! און מעהר ניפּט פון אַלע האָט איהם אַריינגעלאָזט אָט דער באַרד־איד ליפּא מיט זיין „צעצעלייזם"... עפּיס האָט שאָסטעפּאל געהאַפּט נאָך פריהער; עפּיס האָט מען איהם אַריינגעלעגט א גריל; עפּיס האָט ער געהערט די טאַכטער פּלעטשען: „אַרנאַניזאַציע"... „וועסאָבשטשע זאַבאַסטאָווקע"... „קאָנסטיטוציע"... וכדומה אזעלכע דבורים האָט ער זיך אָנגעהערט פון איהר, ווען עס פלעגט קומען צו רעד. און

ער, דער נאָרישער פאָטער, פלעגט הערען, קוקען איהר אין די אויגען אריין און קוועלען, וועלען בריטער ווי לענגער: „א מאנס־בילשער קאָפּ אויף איהר. — פלעגט ער זיך טראכטען. — וואָס וועט פון איהר אויסוואכסען? אַיין עבירה, וואָס זי איז ניט געבאָרען א יונגע!" און דער גליקליכער פאָטער האָט געבויעט לופט־שלעסער וועגען זיין געליעבטער טאכטער, זיך פאָרנעשטעלט, אז עס קומט צו פאָהרען צו איהם א מיליאָנער, א מין פאָליאקאָוו פון פּעטערבורג, און שדכנ'ט זיך צו זיין טאָכטער, און די טאָכטער שיקט איהם אָפּ צום טאטען, און ער, דער טאָטע, נעמט אויף פאָליאקאָוו'ן פאר א גאסט אין דער גרויסער זאל, זיצט מיט איהם ביי'ם קיילע־כינען טישעל, א קרעסלע קענען א קרעסלע, און מע רעדט פון אייזענבאהנען, פון בריקען, פון צוקער־פאבריקען, וואלד־קלעפּקע, רעל־סען, נעכטיגע טעג, ביז מע קומט אַרויף אויף דעם רעכטען ענין: אויף זיין טאמאָרא.

— איך האָב געהערט, הערר שאָסטעפּאל, אז איהר האָט זעהר א גערָאטענע טאָכטער. — זאָגט צו איהם פאָליאקאָוו און שפּיעלט זיך מיט'ן קייטעל פונ'ם זייגער.

— וואו? אזוי דאָרט אין פּעטערבורג? — מאכט צו איהם איציקעל שאָסטעפּאל, און דאָס האָרץ זיינם שפרינגט שיער ניט אַרויס פאר פרייד און גדלות.

— נוטס — זאָגט צו איהם פאָליאקאָוו — לאָזט זיך הערען גאנץ וויים... איך האָב זי שוין געזעהען, געהערט אויך, זי געפעלט מיר זעהר, איך בין, דאָרפט איהר וויסען, פאָליאקאָוו'ס א זוהן... און פערמעגען, דאנקען גאָט...

— אָ! — שלאָגט איהם איבער שאָסטעפּאל. — פון אייער פערמעגען האָבען מיר נעהערט, אויף מיר נעזאָגט נעווארען... דער עיקר איז זי, די טאָכטער מיין איך, אויב איהר זענט איהר נעפעלען?...

און איציקעל שאָסטעפּאל קוועלט, דאָס האָרץ וואכסט איהם פאר פרייד, פאר גדלות און פאר גליק! א קליניגקייט — האָבען

פּאָליאָקאָוו'ן פּאַר אַיין אויידעם! ס'איז פּאַוואָלינסקע עטליכע און דרייסיג מיליאָן! עס וועט א רוח אין אייערע פּאָטער און מוטער אַריין, דער גאַנצער שטאָדט, דער גאַנצער וועלט!!!

אָט דאָס זענען געווען די זיסע חלומות פון'ם נאַרישען פּאָטער, און די דאָזיגע חלומות זענען צעשלאָגען געוואָרען מיט א מאָל, אין אַיין טאָג, אין אַיין אויגענבליק, אין דעם מאָמענט, וואָס טאַמאַרא האָט אִיהם דערקלערט, אַז איהר אייניציגער צוווק איז לערנען, שטודיערען מעדיצין, ענדיגען דאָקטאָר, פּראַקטיצירען, זיין א נוצליכער מענש פּאַר'ן לאַנד, פּאַר דער מענשהייט, וכדומה אַזעלכע מאָדנע דבורים... ווער שדוך? וואָס חתונה האָבען? פון דעם קיין חצי דבור נישט אפילו, זי דערמאָנט גאָרנישט און וויל נישט הערען!...

פון דער אַנדערער זייט אָבער, פּאָטערליעבע זוכט א זכות אויף א קינד, וויל זיין א מליץ־יושר, געפינט א טרייסט:

— נישטאָ נאָך א צווייטע טאַמאַרא, ווי מיין טאַמאַרא!... נישטאָ נאָך די אַנדערע אַזא גערָאָטענע, אַזא שענע, אַזא קלוגע, אַזא טייערע און אַזא געטרייע מאָכטער, ווי מיין טאָכטער!

און ער דערמאָנט זיך, ווי זי האָט זיך מיט איהם געזעגענט און וואָס זי האָט איהם געזאָגט, און עס ווערד איהם א ביסעל נרינגער אויפ'ן האַרצען, און ער טרייבט אַוועק פון זיך אַלע טונקעלע מחשבות מיט אַלע איבעריגע רער מיט די אַלע זייטיגע פּאַרשוינען, וואָס פלאָנטען זיך איהם פּאַר די פּיס, און ער לאָזט אַריין צו זיך א האָפענונג, אַז זי קאָן אַנדערש ווערען, אַז זי קאָן אויך דאַרטען זיך בענעגענען מיט א מין פּאָליאָקאָוו, און עס קאָן זיך איבערדרעהען די גאַנצע מאַשינעריע מיט'ן קאָפּ אַראָפּ, מיט די פּיס אַרויף, אַז דער אויבערשטער זאָל נאָר וועלען געבען א קוק... „נישט געזאָרגט זיך! נאָר נישט געזאָרגט זיך! בטחון! גוואַלד, בטחון! האָפענונג! אמונה אין הקדוש־ברוך־הוא! ער, אַז ער וויל, קאָן ער!"...

קאפיטעל ג.

מ א ש א ב א ש ע ו ו י ט ש.

ליפא באשעוויטש, אדער דער איד פונ׳ם האלץ, איז א איד, וואס שטעלט־צו האלץ אין אלע הייזער — און פון דעם לעבט ער, דערציהט קינדער, גיט זיי בילדונג.

„דערציהט קינדער, גיט זיי בילדונג"... עס רעדט זיך נאר אזוי, וואָרום ווי איז דאס אימשטאנד אזא, איך בעט איבער אייער כבוד, איין עני ואביון, ווי ליפא באשעוויטש, צו געבען בילדונג זיינע קינדער און דערציהען זיי, אז דער קאפ איז איהם גאר פערטהאן אין אנדערע זאכען: ער זוכט ברויט א שטיקעל פאר זיך, פאר זיין ווייב און קינדער, ער זוכט און זוכט און קאן עס נישט גע־פינען! אויף אלע זייטען וואַרפט זיך נעבאך דער ארעמער בא־שעוויטש, פון שטוב צו שטוב געהט ער אנשלאגען האלץ, א גוטע מאס, איין אמת'ער קלאפטער, דריי מיט א פערטעל אויף דריי מיט א פערטעל, צוויי און פופציג ווערשאק!... און אויף אויסצוצאהלען! איהר הערט? אויף אויסצאהלען, סך הכל א קערבעל א וואַך!...

און נאך די אלע גליקען, אז מע געפינט שוין דעם קונה, און מע האט זיך שוין אויסגעדונגען פאר׳ן פרייז, און מע האט איהם שוין צוגעשטעלט דאס האלץ, און מע האט שוין אויסגעמאסטען דעם קלאפטער דריי מאל אין דער בריים, און ער האט אראפגעשיקט דעם איידעם, ער זאל אויך אנקוקען און אויסמעסטען דאס האלץ (דער איידעם איז א יונגערמאן א בעל־חשבון, א מאטעמאטיקער, פערשטעהט אלעברע), און דעם שכן האט מען אויך א בעט גע־טהאן, ער זאל חאפען א קוק אויפ׳ן קלאפטער האלץ, און מע האט שוין, ברוך השם, דאס האלץ צעהאקט אויך, און צענויפגעלעגט אויך, און מע הייצט שוין מיט׳ן האלץ א נאנצע וואַך, — קומט מען צו געהן נאכ׳ן ערשטען קערבעל, חאפט מען ערשט א פעטשא־טעק פון דער בעל־הבית׳טע, פון דער מאדאם, אז עס ווערד פינס־טער אין די אויגען:

— א שענעם קלאפטער האָלץ האָט איהר מיר נענעבען! אזא מזל אויף מיינע שונאים! עס איז דען האָלץ? איידער מע דער־לעבט זעהען א שטיקעל פייער, קריכען ארויס, שונאי ציון, די אוי־גען פון קאָפ!...

— וואָס רעדט איהר, מאראמעניו, זאָלט איהר מיר זיין נע־זונט און שטארק! — טענה'ט נעבאָך דער ארעמער האָלץ־איד. — ס'איז נאָלה, ניט קיין האָלץ! ס'איז אמת'ע בארלינער האָלץ, ניט פּלאָטאָווע האָלץ, טרוקען האָלץ, ווי פעפער, גאָלה, ניט קיין האָלץ!...

— א מאַרנער איד איהר זייט! — מישט זיך אריין דער מאן. — מע זאָגט אייך, אז דאָס האָלץ איז נאָס האָלץ, דאָס האָלץ ווייל ניט ברענען, קומט איהר צו געהן און זאָגט, אז דאָס האָלץ איז טרוקען האָלץ!

— דאָס האָלץ מוז זיין פון אזא בוים א נאַסען, — שטעלט אריין א וואָרט אויך דער אייידעם, דער בעל־חשבון, דער מאַטע־מאַטיקער, וואָס פערשטעהט אלנעברע.

די נסים, וואָס א איד שטעהט אוים אין דער ענגער, פינסטערער, חושב'דיגער, שמוציגער, אזוי־גערופענער „טשערטא", וואוהין דער גלות האָט אידען פערוואָרפען און צענויפגעפאקט אלע אינאייניעם, זענען אזוי גרוים און אזוי וואונדערליך, אז יעדער אייניציגער וואָלט נעהאָט צו דערצעהלען יציאת־מצרים, ווי אזוי גאָט האָט מיט איהם נעפיהרט, ער האָט דורכגעלעבט א יאָהר, און נאָך א יאָהר, און נאָך א יאָהר, און האָט אויפגעצויגען און חתונה געמאכט א קינד, און נאָך א קינד, און נאָך א קינד, — חדושים ונפלאות!

ליפּא באשעוויטש וואָלט נעהאָט צו דערצעהלען מעהר פון אלעמען. אכט קינדער האָט איהם גאָט געגעבען, און אלע אכט נעראָטענע, נעצייכענטע קעפ. אלסדינג קאָנען זיי, אלץ וויסען זיי, און פרענט זיי, ווען און וואו האָבען זיי געלערענט? צי האָבען זיי אָנגעקוקט ווען א חדר? (א חוץ דעם, וואָס ער אליין פלעגט מיט זיי ביינאכט א מאל אונטערקנעלען.) צי האָבען זיי געזעהען

וועז א לעהרער? (א חוץ דעם, וואס אייגער האָט געלערנט מיט'ן אַנדערן.) און פון דעסטוועגן, אז ס'איז בעשערט, זענען זיי אלע אריין אין גימנאזיע, אלע גוט געלערנט און אויסגעצייכענט זיך אזוי, אז דער לעהרער דער אַנטיסעמיט ראָמאַנענקא (דער פאָטער) האָט געפֿועלט, מע זאל זיי בעפֿריען פון נעצאָהלטם און מע זאל זיי נאָך אַרויסגעבען אויף קלידונג און אויף שטיוועלעך, מחמת ליפֿא'ס קינדער האָבען א טבע: ביז פופצעהן יאָהר געהען זיי האלב־נאקעט און איננאנצען באַרוויים...

ליפֿא באשעוויטש זאל זיך פערלאָזען אויף דער וועלט, ביז עמיצער וועט זיך א מאל דערמאַנען זאָגען א גוט וואָרט איבער זיינע קינדער, וואלט ער בעדאַרפט לאַנג וואַרטען. און דאָ וואכטש ביי איהם אז מאשא, וואס „זינט גאָט האַנדעלט מיט מאשען האָט ער נאָך אזא מאשע ניט געהאַט"...

— ערשטענס, איהר טהון, איהר ארבייטען, גילדענע הענט! היינט איהר לערנען!... גאָלע פינעפען!... איהר האָט געזעהען איהר אטעסטאט? ניין נאָך? איך האָב אייך נאָך נישט געוויזען? אָט וועל איך אייך ווייזען, וועט איהר זעהען איין אטעסטאט! און אַליין, אַליין פון זיך. אז איך זאָג אייך, ס'איז א מאשע פון גאָט! שוין איין מאל א מאשע!

אזוי האָט געקלונגען ליפֿא באשעוויטש איבער אלע שכנים און בעקאַנטע, פערשלאָגען אלעמען דעם קאָפּ מיט זיין מאשא. און וועד שמועסט, אז מאשא האָט געענדיגט די גימנאזיע און האָט געבראַכט אהיים א גאלדענע מעדאל, איז דער ארעמער פאָטער שיער ניט אראָפּ פון'ם זינען און האָט שיער ניט משוגע געמאכט אלע שכנים מיט אלע בעקאַנטע און אומבעקאַנטע. איטליכען בעזונדער האָט ער אפגעשטעלט, געוויזען די מדאל און דערצאהלט, וי אזוי זיין מאשא לערנט, וי אזוי זי האָט אויסגענומען ביים דירעקטאָר און ביי די לעהרער און וי אזוי זי טהוט און ארבייט אין שטוב, לעהרענט מיט די קלענערע קינדער, און וואס פאר א פאפיער זי האָט אועקגעשיקט צום מיניסטער, וואס זי, מאשא,

אליין האָט געשריבען... און נישט לאַנג נעטראַכט, חאַפּט ער אַרויס א פּאַפּיער און לייענט אייך בקול רם און מיט א קוועטש און מיט איין אָפּזאַץ:

„יעווא וויסקאָפּראַוואָסחאָדיטעלסטוואו נאָסקאָדינו מינים־טרו נאַראָדנאהא פּראָסוועשטשעניא...“

פּריי האָבען אָפּגעאָטעמט די שכנים און בעקאָנטע פון ליפּא באַשעוויטש, אז זיין טאָכטער מאַשא איז צוועקגעפאָהרען קיין פּע־טערבורג. אַצינד, האָבען זיי געריבענט, וועט זיי ליפּא לאָזען צו־רוה מיט זיין מאַשא'ן. זיי האָבען אָבער געהאַט א מיאוסען טעות; זיי האָבען נעמוזט בעקענען זיך מיט איהר קאָרעספּאָנדענץ, מיט די בריף, וואָס מאַשא שרייבט צו איהרע עלטערען פון פּעטער־בורג. מערקווירדיגע בריף! זי אַרבייט שווער און ביטער, נייטט גרעט, אום צו פּערדיענען איהר אויסקומענישן, און שטודיערט אויף דאָקטאָר. היינט שרייבט זי פון א נייעם לעבען, וואָס וועט נית איינטרעטען אין גאַנצען לאַנד, א לעבען פון פּרייהייט, פון גלייכ־הייט — קאָנסטיטוציע! אין יעדען בריף רעדט זי פון קאָנסטי־טוציע; עס הויבט זיך אָן ביי איהר מיט קאָנסטיטוציע און עס לאָזט זיך אוים מיט קאָנסטיטוציע... עס איז דערגאַנגען אַזוי ווייט, אז די שכנים האָבען איהם א נאָמען געגעבען „קאָנסטיטוציע“, דאָס הייסט, אַנשטאָט ליפּא באַשעוויטש האָט מען איהם אַנגעהויבען רופען „ליפּא קאָנסטיטוציע“...

חכמים האָבען זיך געווערטעלט איבער ליפּא באַשעוויטש'ס מאַכטער מיט איהר קאָנסטיטוציע. און ליפּא באַשעוויטש'ס טאָכטער האָט געארבייט מיט דער גאַנצ־ גאָר נישט אויף קאָטאָווע איבער דער קאָנסטיטוציע און געגלויבט, אז נית היינט איז מאָרגען האָבען מיר זי, די שענע, די ריינע, די געווינשטע קאָנסטיטוציע! מע וועט זי אונז געבען, האָט מאַשא באַשעוויטש גע'טענה'ט, א מבול פון בלוט וועט פּערגאָסען ווערען! דער מבול וועט פּערטרינ־קען די זינדיגע ערד און אָפּשווייגען דעם גאַנצען שמוץ, אוז עס

וועלען זיך אויסלייטערען די הימלען, אוּן עס וועט ארויסשיינען די זונן, און עס וועט ווערען ליכטיג אין דעם גאנצען לאנד!

אזוי האָט געפּרעדיגט מאשא באשעוויטש אויף יערען טריט און שריט צווישען יונגווארג און צווישען ארבייטער, און האָט בעקומען א נאָמען אין די נעוויסע קרייזען און איז נעוואָרען בעליעבט פונ׳ם פּראָסטען פּאָלק. „אונזער מאשא" — אזוי האָט זי נעהייסען אין די נעוויסע קרייזען, און א סך זענען נעווען גרייט צו נעהן מיט איהר אין פּייער און אין וואסער און עק וועלט...

קיין ברייעפּטרעגער אין דער גרויסער שטאָדט פּעטערבורג האָט ניט אזוי פּיעל אויסגעמארשירט א טאָג, ווי אונזער מאשא באשעוויטש. אויפּגעשטאַנען אין דער פּריה און אָנגעשריבען א פּאָר צעהנדליג בריעף צו פערשיעדענע חברים איבער פערשיעדענע אנגעלעגענהייטען, האָט זי זיך געלאָזט נעהן פון עק שטאָדט היבשע עטליכע מיל אין אינסטיטוט, פון אינסטיטוט וויעדער א היבשער מהלך אין דיעשאָווקע, וואו מע קאָן קרינען צו יעדער צייט דעם בילִיגסטען מיטאָג, און פון דאָרטען וויעדער א מיל צעהן צו דער פאַבריק אויף דער ארבייט, און פון דאָרטען צו בעקאַנטע, פון די בעקאַנטע צוריק אהיים אין עק וועלט אריין, מעהרסטענטיל צופוס. וואָרום אויף צו פּאָהרען אומעדום בעדאַרף מען האָבען רויטשילד׳ס פערמעגען מיט קורח׳ס עשירות... אזוי האָט געזאָגט מאשא באשעוויטש און האָט געשפּרייזט איבער פּעטערבורג, ווי א גוט פערד, זיך ניט אָפּצושטעלען אויף קיין מינוט.

אין וואָס איז בעשטאַנען מאשא באשעוויטש׳עס ארבייט — האָט, א חוץ איהר פּארטיע, אי דאָס די נאַנץ נאָהענטע, קיינער נישט געוואוסט און נישט געדאַרפט וויסען — קאָנספּיראַציע... נאָר פּאָליציע האָט דוקא געוואוסט, געוואוסט אלע איהרע שטיקלעך אַרבייט, וואָס זי האָט אָפּגעטהאָן, און געזוכט זי מיט ליכט און נישט געקאָנט געפינען. — — —

נאָר אייגער האָט זיך אונטערגענומען זי אויסזוכען. דאָס איז געווען א בעריהמטער שפּיק מיט'ן נאָמען י א ש ק א ו א ר א נ א.

קאַפּיטאָל ד.

י א ש ק א ו א ר א נ א.

אין די פּאַפּיערען שטעהט ער פערשריבען „יאָקאָוו וואָלאדימי־ראָוויטש וואַראָנין, צוויי און דרייסיג יאָהר אלט". דער אמת'ער נאָמען זייגער איז: „יענקעל וואַרענער", פון א קליין שטעדטעל אין גראָדנער גובערניע. זיין ביאָגראַפּיע איז אינטערעסאַנט, און מיר געבען זי איבער אַזוי קורץ, ווי וויים ס'איז נאָר מעגליך.

...דער פּאָטער א מלמד... די מוטער א בעקערין... ביז פינף יאָהר געליטען הונגער... פון פינף יאָהר געהאָלפען ברענגען די קינדער עסען אין חדר אריין, פערדיענט א גראָשען, געקויפט ביי דער מוטער א ביינעל אויף אָנ־ביסען... פּורים געטראָגען שלח־מנות... זומער געגאַנגען באַרוויש ביז דרייצעהן יאָהר... נאָך דער בר־מצוה נישט געוואָלט דאָווענען... נעשלאָגען פון'ם פאָטער, צעבראָכען א האַנד... אַנטלאָפען קיין נראָדנא... געשלאָפען אין דרויסען... געלערענט פון א משוגענעם רוסיש און מאַטעמאַטיק... גע'גנב'עט א גמרא אין שוהל, פערזעצט פאַר א האַלבען בּרויט... אַנטלאָפען קיין מיר אין דער ישיבה... זיך פערשטעלט פאַר א פרומען, נעראַוועגט פון פריה ביז נאַכט... נענעסען טעג... גע'גנב'עט שטיקלעך בולקע פונ'ם טיש... שבת' נעהאַפט מיט א פאַפּיראָס אין בית־הכסא... נעשלאָגען... אַנטלאָפען קיין ביאַליסטאָק... געוואָרען א לעהרער... געגומען א גילדען א וואָך פאַר צוויי שעה אין טאָג... געהונגערט... געוואָרען א חתן פאַר א מיידעל, טויב ווי די וואַנד... נעגומען פינף און פופציג רובל נדן... געקויפט א פאַר שטיוועל (דאָס ערשטע נייע פאַר שטיוועל!)... אַנט־לאָפען קיין ווילנא... אָפּגענעבען עקזאַמען אויף זעכס קלאַסען... זיך בעקאַנט מיט בונדיסטען... געשריבען דראַמעס אין ושארגאָן...

נעטראָגען פערקויפען צו א פערלעגער... פאַרגעלענט א פרייז אויף דער וואָג: צוויי גילדען א פונט... די דראַמעס צעריסען, אָננע־שריבען א סאַטירע אויפ'ן פערלעגער... בעוויזען פאַר די חברים... אָלע נעוואָרן ענטציקט... אַוועקגעשיקט אין א אידיש בלאַט... פאַר־פאַלען ווי אין וואַסער... זיך פערליבט אין א מיידל... מיאום ענט־זאגט... זיך געוואָלט טרינקען אין ווילייקא... בעקומען א ידיעה, אז דער פאַטער איז טוידט, די מוטער הונגערט... זיך געגעבען דאָס וואָרט אויסשטודירערן אדוואָקאַט... אריין אין אפטייק... אָפגעוואָרן צוויי יאָהר... געשיקט דער מוטער געלד, א רובל א וואָך... אויף יום־טוב צוויי רובל... דער אפטייקער זיך געטשעפעטפ, אז ער טיילט אָרעמע מיידלעך פּאַרפומען אומזיסט... א אינטרינג פון'ם אפטיי־קער'ס פרוי... אנטלאָפען קיין פעטערבורג... געוואָלט שטודירערן מעדיצין... שטאַרק געהונגערט... געוואָלט דערשלאָגען זיך צום בא־רַאָן גינזבורג... אויסגעשטאַנען שטונדענלאַנג אויפ'ן פראַסט... ג־צויגען די אויפמערקזאַמקייט פון דער פּאָליציע... אַרעסטירט... ג־וואָלט אַרויסשיקען מיט'ן עטאַפּ קיין נראַדנא... זיך ג־שמד'ט... פערלאָרען די האָפנונג אופ'ן בארַאָן גינזבורג... דער מוטער קיין נעלד נישט געקאָנט מעהר שיקען... אליין אויך געהונגערט... זיך נעשטעלט אין ארסענאל פאַר איין ארבייטער... געהערט לעקציעס אין אוניווערזיטעט... זיך נעריבען אוף אלע פערזאַמלונגען... זיך נעקענט מיט אלע סטודענטען און ארבייטער... די שמד פערבאָר־גען... נעוואָן פערמישט אין א סקאַנדאל מיט דינאַמיט... שיער ניט בעקאָנט זיך מיט סיביר... געגאַנגען אויף קאָמפראָמיס... אויסג־נעבען א פּאָר חברים, ניך בעפרייט נעוואָרען... געוואָלט העגגען זיך... בעקומען איין איינלאַדונג, פאַרגעלענט א שטעלע אלס שפּיאָן... מיט פרייד דערזעהען דעם ערשטען הונדערטער... זיך פערליבט אין א נוי'ע א וועשערין... חתונה געהאַט... האָט צוויי קינדער... דיענט נעטריי... נאַטשאַלסטוווע העכסט צופריעדען... נעקויפט אין אייגען הייזעל... נעהט אלע מאל העכער... ביי אוי־ניגע ארבייטער פערדאַכטעט... בעקומען א גרוס פונ'ם מלאך־

המות... היט זיך די ביינער... געהאט די עהרע א פאר מאל צו רא־
פּארטירען פּערזענליך פאר א הויכען נאטשאלניק... בעקומען א
קאמאנדיראוואקע קיין ווארשא... אויסגעפילט זיין מיסיאן אויפ'ן
בעסטען ארט... בעקומען א שענע מתנה מיט א שטענדיגען פּאס־
טען אין פּעטערבורג... וואלט געקאנט זיין פאלשטענדיג צופריע־
דען, וועז די ארבייטער זאלען ניט שרעקען מיט'ן טוידט...

ער כאן ביאגראפיע פון יאשקא וואראנא.

* * *

יאשקא וואראנא האט געמוזט מודה זיין, אז אזא שווער שטי־
קעל ארבייט, ווי די דאזיגע פערבארגענע „מאשא" האט איהם
פערגעבען, האט ער נאך נישט געהאט קיינמאל, און אז ער וועט
זי האבען צו געדענקען וויל ער וועט לעבען! א חשד האט ער
געהאט אויף א מיידעל מיט קורצע האר, וואס איז געגאנגען אוינ־
מאל פון א פערזאמלונג מיט א גאנצער חאליאסטרע, שוין שפעט
אין דער נאכט איז דאס געווען, זיך אפּגעשטעלט אלע וויל
און דיסקוטירט (ס'איז געווען אין יענע גליקליכע טעג, וועז דרי
מענשען האבען נאך געקאנט אין גאס רעדען פראנק און פריי). אפּ־
געזאגט זיך מיט דער חאליאסטרע, האט דאס דאזיגע מיידעל ג־
נומען א דראשקע און געהייסען זיך פיהרען אויף איינע פון די
פינסטערע געסלעך פון דער גרויסער שטאדט פעטערבורג. זעלבסט־
פערשטענדליך, אז יאשא האט באלד אויך גענומען א דראשקע
און האט זיך אויך געהייסען פיהרען אויף דער זעלבער גאס, און
אז דאס מיידעל האט זיך אפּגעשטעלט, צעצאהלט זיך, ארפּגע־
קראכען, אנגעקלונגען און אריינגענאנגען אין הויף אריין, האט אונ־
זער אגענט אפּגעווארט א וויילע, אנגעקלונגען צום דוואָרניק, אריינ־
גענאנגען אין הויף אריין, בעוויזען דעם דוואָרניק זיין אגענט־
צייכען און געהייסען זיך ווייזען די ביכער, וואו עם ווערען
אריינגעשריבען אלע די, וואס וואהנען דא אין הויף. יאשקא האט
דורכגעבלעטערט אלע ביכער עטליכע מאל הין און צוריק און אפּ־

נעשטעלט זיך אויפ'ן נאמען מרים ניטעל באשע־ווישט... וואהנט ביי א ארשער מעשטשאנין משה מאלקין... — א??? מאלקין?... א קענטליכער נאמען... ביי אים וועל איך שוין עפּעס אויסנעפינען...

קאפּיטעל ה.

די קלינע קאמונע.

מאלקין איז נעווען בעקאנט דער פּאליציע שוין פון לאנג — דורך זיין חלאפּאטשען וועגען פּראוואזשיטעלסטוואָ און דורך זיי־נע אפּטע פּראשענישע מיט זיין דולען א קאפּ. עס האט נישט נע־האלפען קיין זאך, קיין ארעסטירען, קיין ארויסשיקען מיט'ן עטאפּ — מאלקין האט זיך איינגעשפּארט אין מאל פּאר אלע מאל: ארשע איז פּאר איהם צו קליין, ער ווי'ל זיין א פּעטערבורגער — און ער האט אויסגעפּיהרט. ער האט געבראכט צו פּיהרען פון אר־שע איין „אטעסטאט" פון א בעל־מלאכה (א שוהוואכסמאכער) און האט זיך בעזעצט אין פּעטערבורג.

צוויי כחות האבען נעארבייט פּאר מאלקינען, ער זאל ווערען א פּעטערבורגער תושב: איין כח האט איהם געטריבען פון ארשע, ווייל אין ארשע איז ניטא וואס צו טהון. דער אנדערער כח האט איהם געצוינגען קיין פּעטערבורג, ווייל אין פּעטערבורג, האט ער נעהערט, וועלען איהען רייך, אונגעהייער רייך. פון דער מלחמה (דאס איז נעווען אין דער מלחמה־צייט מיט יאפּאן). מאלקין האט אבער אביסעל פּערשפּעטינט. איבער דעם חלאפּאטשען וועגען פּראוואזשיטעלסטוואָ און איבער'ן נעהן מיט'ן עטאפּ האט ער דורכ־נעלאזט די סאמע בעסטע, די גאלדענע צייט, און איז אננעקומען קיין פּעטערבורג דעמאלט, וועלן מע האט שוין גאר אננעהויבען שמועסען וועגען שלום — און אונזער שוהוואכסמאכער האט זיך אומזיסט אויסגעבראכט, און ער וואלט נעשטאַרבען פון הונגער, וועל זיין וויב זאל איהם ניט קומען צו הילף מיט איהר קאנען

נוט קאכען פיש און באקען חלה. ער האט געעפענט א וואלוועלע קיך מיט בעטלעך פאר ניט קיין רייכע לייט און אויסגעהאנגען א צעטעל — און עס האט איהם מצליח געווען: אין נאר א קורצע צייט איז מען נעוואוירע נעווארען איש מפי איש, אז ביי מאלקינען עסט מען נעשמאקע פיש מיט פרישע חלה אלע טאג, און נישט טייער — און מאלקינס קווארטיר, וואס איז געווען אונטער'ן סאמע הימעל, אויפ'ן אויבערשטען עטאזש, איז גיך נעווארען בעזעצט דורך שטענדינע קווארטיראנטען, יונגע מענשען פון פערשיעדענע פראפעסיעס, אדער, בעסער נעזאגט, מענשען אהן פראפעסיעס, דאס, וואס מע רופט אן „אינטעליגענטע פראלעטאריערס", אזעלכע מענשען, וואס וואלטען א בעלן נעווען עפיס טהון, ארבייטען, האדעווען, אבי פערדינען זיך דאס שטיקעל ברויט. ניט צוליעב נעלד חלילה, נאר אום צו דערהאלטען די נשמה, בכדי מע זאל קאנען פארטזעצען די נרויסע ארבייט פון דער הייליגער אידעע, וועלכע האט זיי אלע צענויפגעקלויבען דא, אונטער'ן סאמע הימעל, ביי מאלקין דעם שוהוואכסמאכער...

ואלה שמות — אט דאס זענען די נעמען פון די קווארטיראנטען, וואס ביי מאלקינען אונטער'ן הימעל.

מ א י ר פ ר י ד ע ל — צוויי און צוואנציג יאהר, א בונדיסט. נעלערענט אין דריי נימנאזיעס, ניט נעענדיגט איינע אפילו, איבער מאטעמאטיק. ווייל מאטעמאטיק איז א בורזשואזע חכמה. צעקריענט מיט די עלטערען. אנטלאפען קיין פעטערבורג, זיך פערשריבען פאר א זעצער אין דרוק, אריין אין אוניווערזיטעט. ניעדעריגע וואוכס, שווארץ, נעשטופעלט, א ניעדעריגע ראיה.

ח י י ם ב ר ו י ד א — פיער און דרייסיג יאהר. נעווען א מלמד. אליין זיך אויסגעלערענט שפראך. פיעל געלעזען. א נעפעהרליכער אנטי־ציוניסט און אנטי־נאציאנאליסט. לייענט שטילערהייד דעם „השלח"... פערשריבען פאר א שניידער. פון וואס ער לעבט וויים נאר נאט און ער... א הויכער, א דינער, רעדט הייזעריג, דאכט זיך, א קאנדידאט אויף טשאחאטקע, און אפשר ניט...

מישא בערעזניאק (דער אמת'ער נאָמען זיינער איז משה פידלער) — קרוב צו פערציג. איין אַנטלאָפענער פון סיביר. געענדיגט צוויי פאקולטעטן. א זעלטענער גבור. אז עה רעדט, הודעט ער. שטאַרק געזונט פון פאָליציע. לעבט פון דעם, וואָס ער זינגט אַלע זונטאג אין „כאָר". שווער צו דערקענען אין איהם א אידען. גרויס, בעוואַכסען, זעהט אוים ווי א דיאק. א וויל־דער בעל כעסן.

נישעל אוורוטים — א יונגעל פון נייענצעהן יאָהר. נישט געלערנט אין ערגיץ. זעלטענע פעהיגקייטען. שרייבט שירים אין די בעסטע רוסישע צייטונגען, חתמ'עט זיך „קאָליברי". א פיי־ערינער אַנארכיסט. פערשריבען א פאַרבער. וויים ווי א מיידעל. פוכקע בעקלעך.

עטקע ווירעך — פיער און צוואַנציג יאָהר. א ליט־ווישקע פון באָברויסק. פערשריבען פאַריקמאכערין. געענדיגט נימנאזיע. שטודיערט אויף דאַנטיסטין. לעבט פון קלעפען קאַ־ראָבקעס. שוואַרץ, נאָר חנ'עודיג. אויגען — פייער.

חוה וואהל — איין און צוואַנציג יאָהר. שטאַמט פון גרויסען יחוס: דער פאָטער בעריהמט זיך, אז ער קומט ארויס פונ'ם אידישען־פוילישען קעניג שאול וואהל. אוועקגעוואַרפען א חתן א גביר. זיך אויסגעלערענט מאַסאַזש. פערשריבען היטעל־מאכערין. א מסוכנ'ע רעוואָלוציאָנערקע. ניט קיין שענע.

מאשא באשעוויטש — קענען מיר.

אצינד וואָלט מען נאָך בעהאַרפט פאַרשטעלען אייך מאַלקינ'ס דריי עלטערע בנים. „בנים", ניט „זיהן" — איז די משמעות, אז דאָס זענען דריי הויכע געזונדע קלאָפערס, מיט הויכע רגלים, מיט געזונדע ידים, וואָס קאָנען גוט ארבייטען און גוט אַכל'ען; זיי האָבען איין אפעטיט, וואָס מיליאָנערען מענען זיי מקנא זיין. אויף זיי קוקענדיג, עסט זיך נאָר אנדערש. א כפרה זיבעצעהן יום־טוב'־דינע סעודות מיט אכצעהן חופה־וועטשערעס, מיט הונדערט ראָא־טען, דינערס און באַנקעטען פון פיעלפאַכע מיליאָנערען, פאר איין

וועטשערע אין דער וואכען ביי׳ם שוהוואכסמאכער דאַרטען אין דער הויך, אונטער׳ן סאמע הימעל, ביי דעם אינטעליגענט־פראַלע־טאריש געזינדעל, — נישטאָ קיין צערעמאָניעס! נישטאָ קיין אוי־בען־אָן! מע זעצט זיך אַוועק און מע רעדט און מע עסט אַלע אינאיינעם, מיינס און דיינס און שותפות׳דיג — אַ מין קאָמונע...

מיט דער צייט איז דאָ טאקי געוואָרען אַ שטיקעל קאָמונע — אַ דאַנק דער נייער קוואַרטיראַנטקע מאשא באשעוויטש. אַז מאשא באשעוויטש איז געקומען צום ערשטען מאָל בעשטעלען זיך דאָ קוואַרטיר און קעסט, האָט זי זיך פון דער ערשטער מינוט אָן גע־פיהלט, אַז זי איז אין דערהיים. בעקענט זיך מיט דער גאַנצער קאָמפּאַניע און מיט אַלע פּאַרשוינען ביי׳ם נאָמען, האָט מאשא אַראָפּגעוואָרפען פון זיך דאָס היטעלע מיט׳ן מענטעלע, פער־קאטשעט די אַרבעל און אַוועקגעשטעלט זיך העלפען דער פרוי מאל־קין וואשען דאָס געפעס. מאלקין אַליין האָט זיך אפילו געפרובט פּראָטעסטירען, האָט איהם מאשא אָפּגעשניטען:

— עס איז ניט אייער עסק! קוים האָב איך צייט, דאַרף איך אייך העלפען; וועל א י ך קיין צייט ניט האָבען, וועט איהר מיר העלפען... אָט, למשל, האָט זיך ביי מיר צעריסען א שוך, איהר זעהט? זייט זיך מטריח, הערר מאלקין, נאָט אייך מיין שוך און טראָגט איהם אַריין צום שוסטער, איך האָב געזעהען דאָ אין הויף ביי אייך א שוסטער; בערינגט זיך מיט איהם, וואָס ער וועט וועלען פאַר דער רעפעראַציע, און זייט מוחל טאקי אין איין וועגס בעצאָהלט איהם דאַרטען, וואָרום איך בין היינט נישט ביי געלד...

שפּעטער מיט עטליכע מינוט האָט מאשא דערהערט קאַווי־טשען א קינד פון היגטער׳ן אויוועג ארויס, האָט זי זיך אַנגעוופען צו דער פרוי מאלקין:

— דאָס איז אייערס? אָנו, ווייזט נאָר אהער אייער ווי־נענדיג בעשעפענישעל, וועלען מיר זעהען, וואָס געהט דעם אָפּ?...— און מאשא האָט גענומען דאָס קינד צו זיך אויף די הענד, איהם א נאָמען נענעבען „פּעמפּעק", **נערדעהט און געטרייסעלט** און נע־

טאנצט מיט דעם, אזוי לאנג, ביז דאָס ווייענדיגע בעשעפענישע אדער פעמפּעק האָט ארויסגעשטעלט א רויט צינגעל מיט זעכס נאר־וואָס אויסגעשניטענע צייהנדלעך און האָט זיך פערגאַנגען פון גע־לעכטער.

— וואָס זיצט איהר, ווי די כלות, צענויפגעלעגט די הענד? — האָט זיך מאשא צעשריען אויף די צוויי קוואַרטיראַנטקעס, די מיידלעך, וואָס שטודיערען איינע אויף דאַנטיסטין, די צווייטע מאָסקאוש.

— וואָס זאָלען מיר טהון? — פרענען די מיידלעך מיט א גע־לעכטער.

— וואָס זאָלט איהר טהון? — ענטפערט זיי מאשא. — חאפּט אַיין אויטאָמאָביל און פאָהרט זיך דורך אביסל איבער „ניעור־סקי"!... אָט ליגט א בעזעם, נעמט מען און מע פערקעהרט די שטוב.

עס פערשטעהט זיך, אז דעם ערשטען אויפדערנאכט, צו דער ערשטער וועטשערע, האָבען זיך אלע געוואָלט אויספיינען פאר מאשא באשעוויטש, איטליכער מיט זיין פריידענקען און מיט זיין שען רעדען, און מע האָט פערבונדען א דיסקוסיע איבער א פרינציפיעלע עקאָנאָמישע פראגע, און עס האָבען זיך א גאַנ געטהאָן ווערטער: „קאַרל מארקס... לאסאל... פראָלעטאריאט... קויטסקי... קלאָסענ־קאמפּף"...

— שאָט, קינדערלעך! — האָט אויסגעשריען מאשא באשע־וויטש און האָט זיך פערשטעלט די אויהרען. — ווילט איהר פיהרען א דעבאַטע ניט ווי נענז, נאר ווי מענשען, דאַרפט איהר דאָס מא־כען פאַרלאָמענטאַריש, אויסוועהלען א פרעזידענט, זיך מעלדען צום וואָרט. היינטיגם מאָל בין איך אייער פרעזידענט... הערר בערעז־ניאק, איהר האָט דאָס וואָרט!...

און אָט אזוי איז דאָס במילא געוואָרען ביי מאלקינען א קלי־נע קאָמונע, און איהר פיהרערין איז נעוואָרען מאשא באשעוויטש.

קאפיטעל ו.

געשאסען דעם פויגעל און ניט געטראפען.

עס איז נאך נישט געווען רעכט נאכט, עס זענען נאך נישט אלע נאסען געווען בעלייכט, אז די קליינע קאמונע, וואס געפינט זיך הויך אונטער'ן דאך, ביי מאלקינען אין וואהנונג, האט זיך אנגעהויבען אייניצינוויייז צענויפגעהן און איבערגעבען איינם דעם אנדערען די פאסירונגען פונ'ם טאג. איטליכער פון זיי האט געהאט פעק מיט נייעס צו דערצעהלען: דער פון א גרויסער פערזאמלונג, דער פון איין איבערפאל איבער ארבייטער, דער פון א נייעם שטרייק, וואס וועלכע געפאנט, און איטליכער האט געוואלט, מע זאל איהם אויסהערען פריהער. האט זיך איינגעמישט דער בעל־הבית, מאלקין אליין, און האט זיך אנגערופען צו דער חברה בזו הלשון:

— וווייסט איהר, וואס איך וועל אייך זאגען, קינדער? אט הערט מיך אוים, וועל איך אייך דערצעהלען א שענם. ערשטענס, בין איך עלטער פון אייך, — פון דעם, וואס איך בין דא בעל־הבית, דער איך שוין ניט, ביי אייך שפיעלט דאס ווארט „בעל־הבית" א קנאפע ראלע, — און צווייטענס, זאג איך אייך צו, אז איהר וועט לאכען.

— אויב לאכען, זענט איהר פארהאנדן, הערר מאלקין, איהר האט דאס ווארט!

זעלבסטפערשטענדליך, אז די וועלט־הערען צום שטענדיגען פרעזידענט פון דער קאמונע, צו מאשא באשעוויטש, וואס איז די גאנצע ציים געוועסען פערטראכט, צערודערט, געפוויקט מיט די פינגער איבער'ן טיש — א סימן, אז זי איז ניט אויפגעלעגט... און דער בעל־הבית מאלקין הויבט אן צו דערצעהלען זיין מעשה:

— אין דערפריה, אז איהר אלע זענט זיך צעגאנגען ווי זאלץ אין וואסער, און איך בין געבליבען אייגער אליין מיט אט דעם קליינעם פעמפעק (ער ווייזט אויפ'ן מיזיניקעל, וואס זיצט ביי דער מאסקאשישטקע אויף די הענד און רייסט זי ביי דער נאז), עפענט

זיך אויף די טהיר און עס קומט אריין צו מיר א פּאַקענטערענער מיט ביכלעך און זעצט זיך אוועק מיט מיר פּלאַפּלען, און דער קליינער פּעמפּעק לאַזט ניט אויסרעדן א וואָרט, ווי זיין שטייגער איז. בקיצור, היסטאָריעס, מעשיות, געשיכטען, עס לאַזט זיך אויס, אז ער איז א חברה־מאַן, און נאָך א פּאַרברענטער דערצו, פּאַרקויפט טרפה ביכלעך און האָקט מיר אריין בשעת מעשה א גאַלקע, אז די מאַשא, וואָס האָט זיך אריינגענאַפּט אין די טיפּאָגראַפּיעס און האָט אָפּגעדרוקט די פּראָקלאַמאַציעס, איז דאָס זיין טאַכטער... נו? האָב איך אייך געזאָגט, אז איהר וועט לאַכען?

— נו? וואָס־זשע האָט א י ה ר געזאָגט? — פּרעגט איהם מאַשא באַשעוויטש.

— וואָס זאָל איך איהם זאָגען? — מאַכט מאַלקין. — איך האָב איהם געזאָגט, אז ער איז מחילה א גרויסער שקרן. האָט ער געוואָלט מיך איבערשפּאַרען און אַיינרעדען, אז ס'איז פּאַרט זיין טאַכטער'ס ארבייט, האָט דאָס מיך שוין אונטערגעטראָגען, האָב איך איהם אויסגע'בטל'ט אַלע בייזע חלומות און האָב איהם מגלה געווען דעם סוד, אז די מאַשא איז גאָר אַיין אַנדער מאַשא, און אז איך קען זי, און אז זי וואָהנט דאָ טאַקי ביי מיר אין שטוב...

נלייך ווי א בייזע פּליעג האָט איהר דערלאַנגט א בים, אזוי האָט זיך מאַשא באַשעוויטש אויפגעחאַפּט! געגעבען א פּליעסק מיט די הענד און אויסגערופען צו מאַלקינען:

— וואָס האָט איהר געטהאָן? איהר זענט דאָך א יונגעל, אַיין אַלט יונגעל און א נאַריש יונגעל! וואַר האָט אייך געבעטען, איהר זאָלט פּלאַפּלען מיט דער צונג? אַך, מאַלקין! מאַלקין!...

און מאַשא באַשעוויטש האָט גענומען לויפען איבער'ן שטוב, פּייערען און וואַרפען זיך, און אָבקען און אייקען און ברעכען די הענד. די נאַנצע קאָמונע און מאַלקין אַליין האָבען זיך פּשוט דערשראָקען פּאַר איהר; זינט זיי קענען זיך מיט מאַשא באַשעוויטש האָבען זיי זי נאָך נישט געזעהען אזוי אויפגערעגט און צער טראָגען, ווי אצינד. עס האָט נישט געהאָלפען קיין בערוהיגען, קיין

אויסרעדן דאָס האַרץ. מאַשע באַשעוויטש האָט זיך נישט געלאָזט איבעררעדן. און אויף מאָלקינען האָט זי געפייערט, געשוועבעלט.

— וואָס פאַר א רעכט האָט איהר געהאט ארויסצוגעבן פאַר א ווילד־פרעמדן מענשען, וואָס איהר קענט איהם ניט און ווייסט איהם ניט, אזעלכע זאכען, וואָס געהערען זיך מיט אייך ניט אָן? איך בין איבערצייגט, אז דאָס איז א חברה־מאַן פון דעם גוטען אָרט... אונזער דוואָרניק האָט מיר עפּים געפּלעטשעט היינט אין דער פריה, אז נעכטען ביי נאכט, נאָך מיין קומען אהיים, איז דאָ געווען עפּעס א נפש און האָט זיך נאכגעפרעגט אויף עמיצען, ער וויסט ניט, צי אויף מיר, צי אויף איין אַנדער בארישני... וויסט איהר, קינדער, וואָס איך וועל אייך זאָגען? איך פאָהר אריבער אויף איין אַנדער קוואַרטיר, און טאקי באלד, קינדער! פרובט נישט מיך איבעררעדען, וואַרפט אַוועק אלע אייערע גרימאַסען מיט די טרויעריגע רעדעלעך. העלפט מיר בעסער צענויפנעמען מיין „באגאזש", און זאָל איינער פון אייך זיך מטריח זיין צום דוואָרניק מיך אויסשרייבען פון די ביכער, אז איך בין ארויסגעפאָהרען פון פעטערבורג אין ווילנא... אויב זיי וועלען מיך וועלען זוכען, זאָלען זיי זיך חאָטש דרעהען דעם קאָפּ... זייט געזונד, קינדער, אין א פאַר טעג ארום וועט איהר האָבען פון מיר א ידיעה... זיי געזונד, קליינער פעמפּעק, נעב אהער די אויסגעשמירטע מאַרדע דיינע, איך ווינש, דו זאָלסט וואכסען און זיין חאָטש א ביסעלע קליגער פון דיין מאַטען... אדיע!

אַיין אייגענע שוועסטער דארף מען אזוי ווארעם ניט ארויסבעגלייטען, ווי ווארעם די קליינע קאָמונע האָט ארויסבעגלייט איהר פרעזידענט מאשא באשאוויטש. אלע זענען געווען געריהרט, דערשלאָגען פון אזא אונערוואַרטעטען סוף. די מאדאם מאַלקין האָט זיך ניט געקאָנט איינהאַלטען און האָט זיך צעווויינט. און די צווייי מיידלעך, די קוואַרטיראַנטקעס, די דאַנטיסטין מיט דער מאַסאַזשיסטין, האָבען זיך צונעגרייט נעהן בעגלייטען זי, האָט אָבער

מאשא געפראָטעסטירט קעגען דעם, און אז זי האָט שוין נעהאַלטען אויף יענער זייט טהיר, האָט זי זיך אומגעקעהרט צו דער קאָמונע מיט'ן פּנים און האָט צו זיי אזוי נעזאָגט:

— וואָס נאָך, קינדער, האָב איך אייך פערגעסטן זאָגען? יאָ, טאָמער דערהערט איהר, א קשיא אויף א מעשה, אז מע האָט מיך געפאָקט, זאָלט איהר זיך ניט דערוועגען קיינער פון אייך נעהן צו מיר צו גאָסט, און פאָלגט מיך, אין אויוועג הייצט זיך, זייט מבער חמץ, זוכט אוים, וועט איהר האָט ערגיץ א בריוועל, א שטיקעל פאַפּיער, א פראָקלאַמאַציע, א ביכעל, און פערברענט דאָס נעזונדערהייט, און וועט עס פיהלט, אז ער דאַרף ניט זיין דאָ, זאָל ער בעצייטענס בעסער זיך אָפּטראָגען... זייט נעזונד אלע! זיי נעזונד, קלייַנער פּעמפּעק! נאָך דיר וועל איך בענקען...

זעלבסטפערשטענדליך, אז תיכף נאָך מאשא'ס אוועקנעהן האָט איבער דעם זיך פערבונדען א הייסע דעבאַטע צווישען די מיטגליעדער פון דער קאָמונע. אייניגע האָבען שארף קריטיקירט מאשא'ס אנטלויפען און מאשא'ס בעהאַלטען זיך; אייניגע האָבען זי פערענטפערט און האָבען זיך געמומען צו דער ארבייט: ברענען בריף און ביכלעך, און מאַלקינ'ס בנים האָבען נעהאַלפען. די פרוי מאַלקין האָט הנאה נעטהאָן, וואָס מע האָט פערשפּאָרט האַלץ, און דער קלייַנער פּעמפּעק האָט נעקוועלט, ניט אראָפּגעלאָזט קיין אויג פונ'ם פייער, נעמיינט, אז דאָס ברענט מען פון זיין כבוד וועגען...

* * *

דאָס פייער אין אויוועג האָט שוין לאַנג אויסגעלאָשען, די אש פון די פערברענטע פאַפּיערען האָט די פרוי מאַלקין שוין לאַנג פערשארט, און די איבערגעבליבענע מיטגליעדער פון דער קאָמונע זענען זיך צעגאַנגען איטליכער אין זיין ווינקעל אָפּצורוהען פון דער ארבייט און זארג פון דעם גאַנצען טאָג. נאָר איין מאַלקין מיט'ן ווייב זענען נעזעסען אינצווייען נעבען דעם קליינעם פּעמפּעק'ס וויגעלע און געבראָכען זיך דעם קאָפּ, וואו וועלען זיי נעמען מארגען

אין מארק אריין? דער מאן האט נעפרענט ביי'ם ווייב, דאס ווייב האט נעפרענט ביי'ם מאן: וואו נעמט מען נעלד? „נישט גוט!"— האט נעזאגט מאלקין. „נישט גוט!" — האט צוגעבאמקעט פרוי מאלקין... און סאמע אין דער מינוט הערט זיך א קלאפ אין טהיר, און נאך א קלאפ, און נאך א קלאפ. וואס א מאל שטארקער און שטארקער.

— ווער איז דארט? — פרענט מאלקין.

— הייטישע! — ענטפערט א קול פון יענער זייט טהיר.

— וואס רעכענסט דו, זאל דאס זיין, איין אבלאווע? — פרענט מאלקין ביי זיין ווייב און קאן זיך ניט דערוואַרטען אויף איהר תשובה, וואַרום איידער די פרוי מאלקין עפענט אויף דאס מויל צו ענטפערען, טהוט א טרעשטשע די טהיר און עס קומען אריין געסט: א פריסטאוו מיט נאך א פריסטאוו, עטליכע פאליציסטען און זשאנדארמען, צווישען זיי איינער איין אפיציער. פאר נרוים אימפעט האט זיך מאלקין צוגעזעצט צום טיש, און די פרוי מאלקין איז צוגענאנגען צו פעמפעק'ס וויעגעלע.

— זדראווסטוואוי, גאלובטשיק!— אזוי האט אויסגערופען צו מאלקינען דער פריסטאוו, וואס האט איהם ניט איין מאל געזוהען ביי זיך אין אוטשאסטאק. — וואס זשע מאכסט דו עפים, מיין טייערער? ווי נעהט'ס דיר אין די געשעפטען?

מאלקין איז נעווען אזוי איבערראשט, אז ער האט נישט געקאנט עפענען דאס מויל... און די איבעריגע חברה, די פאליציסטען מיט די זשאנדארמען מיט'ן אפיציער און מיט'ן צווייטען פריסטאוו, האבען דערווייל געטהאן זייער ארבייט: זיי האבען אויפגעווועקט די נאנצע קאמונע, אראפנעשלעפט זיי מחילה פון די בעטלעך — איך בעט איבער אייער כבוד — האלב־נאקעט, צוגעשטעלט צו יעדען א סאלדאט, און עס האט זיך אנגעהויבען איין אונטערזוכונג.

— מאשא באשעוויטש! — האט אויסגערופען דער זשאנדארמסקי אפיציער, נאך נאר א יונגערמאנטשיק, בלוט און מילך,

מיט צוויי שענע נעקרייזעלטע קאטלעטלעך אויף די באקען א לא פּושקין. — וועלכע פון אייך איז דאָ מאשא באשעוויטש?

— מאשא באשעוויטש איז ניטאָ, — האָט זיך איינגעשטעלט מאלקין ארויסרעדען די ערשטע דריי ווערטער.

— וואָם הייסט, זי איז ניטאָ?

— ארויסגעפאָהרען.

אז עמיצער זאָל נעווען וואַרפען א באָמבע, וואָלט זי נישט בעדאַרפט האָבען קיין שענערען עפּעקט און וואָלט נישט געקאָנט זיי מעהר איבערראשען, ווי עס האָט זיי איבערראשט די ידיעה, אז די, צוליעב וועלכע זיי זענען געקומען אהער אויף זיבער, איז נישטאָ.

— ארויסגעפלויגען אייער פויגעלע! — האָט זיך מיט א ביטער שמייכעלע אָננערופען דער זשאנדארמסקי אָפּיציער מיט די קאָטלעטען א לא פּושקין צו איינעם א פּאַרשוין, וואָם איז געשטאַנען ביי דער טהיר נאָענט אונבעמערקט, אָנגעטהאָן אין אַיין אויבערראָק פון אזא קאָליר, וואָם איז שווער צו זאָגען, צי איז דאָם גרוי, צי איז דאָם גע׳ל, צי איז דאָם געלבליך; ניכער קאָן מען זאָגען, אז עם איז אלע דריי קאָלירען צוזאַמען. די גאָנצע צייט איז דער אונבעמערקטער פּאַרשוין אינ׳ם דרייקאָלירענדיגען אויבערראָק געשטאַנען, ווי א מענש א זייטיגער, ווי איינער, וואָם מע וואָלט איהם אַריינגערופען פּאַר אַיין עדות. דערהערט אָבער, אז מאשא באשעוויטש איז נישטאָ, האָט דער פּאַרשוין מיט א מאָל אויפגעלעבט, צוגענאָנגען צום טיש, א וואַרף געטהאָן מיט די אש־קאָלירענדיגע בריליען אויף אלע זייטען, דאָם פּנים איז איהם נעווארען טוידט, די הענד האָבען געציטערט. ער איז צוגענאָנגען צו מאלקינ׳ען גאָנץ נאָהענט, אריינגעקוקט איהם טיעף אין די אויגען אַריין און מיט א שטילער, נאָר ענערגישער שטימע האָט ער צו איהם א זאָג געטהאָן אויף אידיש:

— מאלקין! וואו איז מאשא באשעוויטש?... איך ווייס, אז איהר ווייסט... עס וועט זיין געזינטער פּאַר אייך אלעמען, אז איהר וועט זאָגען דעם אמת...

מאלקין האָט דערקענט דעם אינדערפריהינען נאַסט, דעם פּאַ־
קענטרענער.
דאָס איז נעווען יאשקא וואָראָנא.

קאַפּיטעל ז.

מאשא זוכט א טערימאריע.

אז מאשא באשעוויטש האָט זיך אָפּגעזעגענט מיט דער „קלוי־
נער קאָמונע", וואָס ביי מאלקינען אונטער'ן הימעל, האָט זי נע־
נומען איהר „באגאַוש", א טשאכאָטעטשנעם טשעמאָדאַנטשיקעל,
איבערגעבונדען מיט א שטריקעל, געהאַפּט א דראָזשקע און נעהיי־
סען זיך פיהרען אויף איינע פון די וויטע גאַסען פון דעם גרויסען
צעוואָרפענעם פּעטערבורג. מחמת דער וועג איז געווען אַביסעל
וויטלעיך, האָט זיך מאשא אריינגעלאָזט אין א שמועס, ווי איהר
שטייגער איז, מיט'ן איזוואָזטשיק, א געזונדען אַרלאָווסקען
מוזשיק מיט א פּנים פון א בער, און איז געוואָהר געווארען
פון אים, אז ער האָט אין אַרלאָווער גובערניע א שטיקעל ערה,
וואָס עס קלעקט איהם ניט אויף טרוקען ברויט, מוז ער קוטשירען,
און דאָס וויב מוז וואַשען גרעט, און די קינדער... ער, די קינדער!
דריי זיהן האָט ער מיט א טאָכטער, איז איינער, דער עלטערער, א
זאָפּאָסנאי, ג'הרג'עט געוואָרען אין מאַנדזשוריע, דער אַנדערער
איז אַוועק ערשט היינטיגם יאָהר פּאר א סאלדאַט...
— צו וואָס טויג דיר אזוי פיעל סאלדאַטען? — פרעגט איהם
מאשא. — שטעלסט־צו סאלדאַטען צו דער רוסישער ארמיע?
— וואָס־זשע זאל מען טהון? — ענטפערט איהר דער איז־
וואָזטשיק. — מע הייסט, דאַרף מען געבען.
דער איזוואָזטשיק דרעהט־אויס צו איהר זיין פּנים, קוקט זיך
איין, וויר דאָס רעדט מיט איהם, טאָמער איז דאָס איין אונטער־
געשיקטע. מאשא'ס פּנים אָבער זאָגט, אז זי איז ניט פון די אונ־
טערגעשיקטע, און אויף דעם איזוואָזטשיק'ס פּנים בעווייזט זיך א

מין גרימאסע, וואָס מע מוז דאָס אָננעמען פּאַר א שמייבעל, און ער צערעדט זיך מיט איהר, ניט איהר אָנצוהערעניש, זו ער איז ניט אזא פינסטערער פּאַרשוין, ווי זי מיינט, זו ער וויסט אויך וואָס סע טהוט זיך איצט אויף דער וועלט; ער אליין טאקי לייענט ניט קיין ביכלעך, מחמת ער קאָן ניט, נאָר אנדערע לייענען איהם, סילוועסטער לייענט איהם און פערטייטשט איהם איטליכם וואָרט. ווער איז דער סילוועסטער? סילוועסטער איז איין ארבייטער פון אייזענפאבריק, וואָהנט מיט איהם אויף איין פלאץ, שלאָפען ביידע אויף איין ערה. דערצעהלט איהם סילוועסטער, וואָס אויף די פאבריקען טהוט זיך: מע גרייט זיך צו א שטרייק. אפילו ער מיט זיין פערדעל וועט מוזען שטרייקען אזוי לאנג, ביז דער פאטער נאפאָן וועט הייסען.

— ווער איז דער נאפאָן? — פרענט איהם מאשא, אום צו אי־בערצייגען זיך, אויף וויפיעל איז דער איזוואזטשיק אינפארמירט פון דעם, וואָס טהוט זיך אויף די פאבריקען.

— דער פאטער נאפאָן — ניט איהר דער איזוואזטשיק צו פער־שטעהן אויף זיין שפראך — דאָס איז דער נלח, וואָס איז געשיקט געווארען צו מלחמה האלטען מיט דער שווארצער קליפה, מיט'ן אנטיכריסט, וואָס האָט זיך ביי אונז אין לאנד ארויסגענאפט און וויל פון דארט נישט ארויס. וויפיעל מע האָט איהם נישט אונטער־גרויבערט מיט ווייראך, וויפיעל תפלות מע האָט ניט אוועקגעלעגט אויף איהם, מיט קללות, מיט תוכחות, מיט בעשווערונגען — ער ריהרט זיך ניט פון אָרט, אָט דער שווארצער כח, דער אנטיכריסט, ס'זאל אויף איהם קומען א חלירע!...

ביי די וועלטער דערלאנגט ער דעם פערדעל דאָס, וואָס ער וואָלט וועלען דערלאנגען אנטיכריסטען, און מאשא וויל ארויסבע־קומען פון דעם נפש, ער זאל איהר געבען צו פערשטעהן, ווער איז, נאָך זיין מיינונג, דער אנטיכריסט?

— וויסט איהם דער רוח! — ענטפערט ער איהר. — איהר מיין, אז ער דארף שטאמען פון אידען.

— וואָס עפּיס פון אידען? — פּרענט איהם מאַשאַ ערשטוינט.

— פון וואַנען דען, אז ניט פון אידען? — ענטפּערט איהר דער פּויער, ווי אַ בר־סמכא. — אַלסדינג וואַכסט פון אידען. און די מלחמה איז דען ניט פון אידען?

— פון וואַנען וויסט דו דאָס?

— איך ווייס ניט, איך מיין אַווי...

דאָ שטעהט־פּאָר מאַשאַ'ן אַ שווערע אויפנאַבע: אויפקלערען דעם דאָזיגען נפש, ווער איז גאַפּאָן, און ווער איז אַנטיכריסט, און וואָס זענען די אידען, און ווער האָט אַרויסגערופען די מלחמה? אַ שווער שטיקעל אַרבייט איז דאָס נעווען! האָקען האָלץ איז אַ סך גרינגער דערפון! און דאָך איז זי צופריעדען מיט איהר אַרבייט, וואָרום אז זיי זענען צוגעפּאָהרען אהין, וואו זי האָט בעדאַרפט, און האָט זיך צעצאָהלט מיט'ן איזוואָזטשיק פּאָר די אָנדערהאַלבען שעה, וואָס זיי זענען געפּאָהרען, האָט אויף זיין בעריש פּנים נעשפּיעלט אַ בריים לויטער שמייכעל, וואָס האָט נעקאָנט זאָגען:

— אַצינד איז פּאָר מיר אָלץ ווי אויף אַ טעלער!...

* * *

צוגעפּאָהרען צו אַ הויכען גרויי־געפּאַרבטען מויער, האָט מאַשאַ באַשעוויטש אָנגעקלונגען אין טויער, און עס האָט זיך בעוויזען אַ דוואָרניק מיט אַ ווייסען פּאַרטוך און מיט אַ ווייס בלעכעל אויפ'ן היטעל, און מאַשאַ איז נעוואָהר געוואָרען פון איהם אַ טרויעריגע בשורה, אז דער פּאַרשוין, אויף וועלכען זי פּרענט זיך נאָך, איז אַרעסטירט, און זי קאָן דאָ ניט בלייבען, מחמת דער בעל־הבית פון'ם הויף האָט איהם אָנגעזאָגט, אז ער זאָל קיין סטודענטען מיט יונגע „באַרישנים" קיין צימער נישט פערדינגען. „זאָלען זיי בעסער, זאָגט ער, שטעהן לעדיג, אַדער זאָלען זיי, זאָגט ער, דריי מאָל ברענען אויפ'ן פייער, איידער די פּאָליציע זאָל מיר זאָגען, אז מיין הויף איז אַ נעסט פון סטודענטען, נגבים, זשולִיקעס און סאָציאַליסטען!"...

מאשא האָט נעבאָך געמוזט נעמען איהר „באַגאַזש", דאָס טשא־כאָטעטשנע טשעמאָדאַנטשיקעל, און געהן זוכען א טעריטאָריע ער־גיץ אַנדערש, אויף דער דריטער גאַס פון דאַנען. אויף איהר קלונג האָט זיך בעוויזען א פרוי מיט א רויטער פעטשיילע מיט גרינע קווייטען, דעם דוואַרניק'ס ווייב, און האָט איהר געזאָגט מיט א גינון, זי זאָל נעהן פון דאַנען וואָס גיכער, וואָרום ס'איז א פולער הויף מיט פאַליציע. זיי זוכען עמיצען...

אודאי האָט אונזער העלדין געמוזט פערקירעווען דעם דישעל און „נעמען לינקס", און טאקי שטעלען פיס, וואָרום בעקענען זיך מיט דער פאַליציע וועט זי ניט פערשפעטיגען, זי האָט נאָך זעהר־זעהר א סך צו טהון!... פלוצים (אלע גוטע מחשבות קומען־אן פלוצים) טהוט איהר א שיין א מחשבה אין קאָפ: „טאַמאַרא!... טא־מארא שאַסטעפאל!"...

מאשא באַשעוויטש און טאַמאַרא שאַסטעפאל, האָטש זיי זענען געווען חבר'טעס פון איין שטאָדט, מיט אַטעסטאַטען פון איין גימ־נאזיע, דאָך האָבען זיי זיך זעלטען בענענעט, נישט וויל מע האָט עפּים געהאַט איינע צו דער אַנדערער, נאָר זיי קאָנען אַליין ניט זאָ־גען פאָר וואָס. ביי זיך אין הארצען האָט זיך מאשא מודה געווען, אז זי האָט ניט ליעב טאַמאַרא'ס בורזשואזנע עלטערען מיט זייער בורזשואזנע שטוב. מאשא געדענקט, וואָס פאָר א שווערען אייי־דרוק זי פלענט ארויסטראָגען פון טאַמאַרא'ס שטוב אלע מאל, וען זי איז אהין געקומען. טאַמאַרא'ס מוטער פלענט איהר הייסען דער־לאַנגען א גלאָז טיי מיט אזא נוסח, גלייך ווי איינער איז זיך מפקיר פון עמיצענם וועגען, ברענגט א קרבן על־פּי נויט. וואָס זאָל מען טהון? מע מוז א מאל געבען יענעם א גלאָז טיי!... און אלע מאל האָט דאָס דיענסטמיידעל פערגעסען אַריינווארפען צוקער, און אלע מאל האָט זי געשאָלטען דאָס מיידעל, למאי זי פערגעסט אַריינצו־ווארפען צוקער.

און איהר פאַטער, איציקעל שאַסטעפאל? — איהם האָט זי נאָר פיינט געהאַט. זי געדענקט א סצענע, ווי אזוי זי איז אמאל

געקומען צו טאמארא'ן, נישט געטראָפען זי אין דערהיים און בע־
נענעט זיך מיט'ן פאָטער אויף דער שוועל.

— וואר איז דאָס מיידעל? — האָט איציקעל א פרעג געטהאָן
ביי'ם ווייב און האָט זיך א קרצץ געטהאָן אונטער'ן קאָלנער.

— טעמעס'ס א חבר'טע, — האָט דאָס ווייב נעענטפערט,
נישט נעווּאָלט אַנרופען זי ביי'ם נאָמען, וואר זי איז. מאַשא איז
שוין געווען דעמאָלט אין זעכסטען קלאַס גימנאזיע און האָט זיך
שוין געקאָנט אוים'טענה'ען מיט א גרעסערען פון איציקעל שאָסטע־
פּאָל. האָט זי מיט שטאָלץ געזאָגט צו איהם:

— איך בין ליפּא'ס טאָכטער.

— וואָסער ליפּא? — פרעגט איציקעל.

— ליפּא באַשעוויטש, — ענטפערט איהם מאַשא.

— וואָסער באַשעוויטש? — פרעגט ווייטער איציקעל, נעמט
נישט צו די האַנד פון'ם קאָלנער.

— דער איד פון'ם האָלץ, — מישט זיך אריין טאמארא'ס מו־
טער, און איציקעל דרעהט זיך אוים צו מאַשא'ן מיט'ן הינטען, און
מאַשא געהט אַוועק פון דאָרט א צעקאָכטע און גיט דאָס וואָרט,
מעהר צו טאמארא'ן אַהיים נישט נעהן. בעגעגענט זי אָבער טא־
מארא און שטעהט־צו צו איהר און רעדט אַזוי לאַנג, ביז זי רעדט
זי איבער.

איינמאָל האָבען זיי זיך בעגעגענט אין פּעטערבורג אויף א
פּערזאָמלונג, און טאמארא האָט גענומען שטראָפען מאַשא'ן פאַר
וואָס זי קומט ניט צו איהר. האָט איהר דערויף מאַשא געענטפערט:

— פאַר וואָס קומסט דו ניט צו מיר? — און האָט זיך באַלד
פערהאַפּט. — איבעריגענס, קאָנסט דו צו מיר ניט קומען....

— פאַר וואָס?

— וויל מאַלקינ'ס רעזידענץ, דאָרט וואו איך וואָהן, אונטער'ן
הימעל, איז צו קליין פאַר דיר!...

דאָס האָט שוין טאמארא'ן פערדראָסען, און זי איז דוקא גע־
קומען צו איהר, זיך בעקענט מיט מאַלקינען און מיט דעם גאַנצען

פּראָלעטאַרישען געזינדעל, נעפּיהרט אָפּילו א דיסקוסיע מיט דער קאָמונע און פּערליעבט אין זיך די גאַנצע קאָלאָניע, פּונ׳ם יונגסטען אוורוטים ביז׳ן אלטען סיבירניק בערעזניאק, — אלעמען איז טאַמאַרא געפּעלען, אפילו די צוויי מיידלעך פון דער קאָמונע, עטקע און חוה.

— אַצינד האָף איך, אַז דו וועסט זיין ביי מיר אויך? — זאָגט מאַמאַרא צו מאשא׳ן.

— ביי דער ערשטער געלעגנהייט, — זאָגט מאשא, און אַזוי ווי טאַמאַרא איז אַוועקגעגאַנגען, אַזוי האָט זי שוין אָן איהר פערגעסען. דערמאָנט האָט זי זיך אָן טאַמאַרא׳ס איינלאַדונג אין דער מינוט, וועו זי איז געגאַנגען מיט איהר באַגאַש אין די הענד איבער דער גרויסער שטאָדט פּעטערבורג זוכען א טעריטאָריע.

אָפּגעגאַנגען נאָך עטליכע מיל, האָט אונזער העלדין אָפּגעשטעלט זיך ביי א געלבען מויער און האָט אָנגעקלונגען ביי דער פּאַראַדנע טהיר. אויף איהר קלונג האָט זיך בעוויזען א קליין באַרווים שיקסעל מיט גרויסע קארעלען אויפ׳ן האלז און מיט א פּערטיגען געלעכטערל אויפ׳ן פּנים. מאשא האָט איהר איבערגעגעבען דעם באַגאַש און האָט זי א פּרעג געטהאָן, ווי אַזוי מע רופט זי.

— מיך רופט מען מאשא, — זאָגט דאָס קליינע שיקסעל מיט די גרויסע קארעלען און לאכט.

— אויב אַזוי, האָבען מיר שוין צוויי מאשאס,— האָט מאשא באשעוויטש זיך אָנגערופען צו דער קליינער מאשא און האָט זיך געהייסען אריינפיהרען צו דער „באַרישני" (טאַמאַרא שאָסטעפּאל) אין צימער אריין.

— ווער איז דאָרטען? — האָט זיך געלאָזט הערען פון צוויטען צימער א קול פון א מאַנסביל.

— ס׳איז איך! — האָט איהם געענטפערט מאשא באשעוויטש, אויסגעפּאַקט דאָס משעמאָדאַנדעל און צעלעגט זיך ביי טאַמאַרא׳ן אין צימער, אַזוי ווי ביי זיך אין דערהיים.

— וואר איז געווען דער איך? — האָט זיך געלאָזט הערען נאָך א כאָל די זעלבע מאַנסביליעש שטימע, און נישט בעקומען מעהר קיין ענטפער, האָט זיך בעוויזען דער מאַנסביל אליין, א פּאַרשוין פון א יאָהר פערציג, א צעקאָשמעטער, א צעבורשעטער, אָהן א העמד, מיט א פּירזשאַקעל פערשפּילעט ביז ארויף, אָהן הויזענטרע־ גער, און דערפּאַר, אָפּנים, האָבען זיך די הויזען שטאַרק געשלעפּט אויף דער ערד, און דערפּאַר, אָפּנים, האָט ער זיי אונטערגעהאלטען ביי׳ם בויך מיט ביידע הענד, נעגעבען אלע מאָל א שלעפּ ארויף און צו גלייכער צייט געהאָט צו טהון מיט די פּענסנע, וואָס האָבען בשום אופן נישט געוואלט האלטען זיך אויף דער נאָז, נישט קוקע־ דיג דערויף, וואָס די נאָז איז ביי איהם אין אויסגעבויגענע אידי־ שע נאָז. שולדיג זענען דאָ, אָפּנים, די בריל׳ען, ניט די נאָז, און אפשר דער בעל־הבית פון דער נאָז, וואָס שיינט א צעטראָגענע בריאה צו זיין, אייגער פון די נפשות, וואָס זענען שטענדיג פער־ האָרעווען, פערטאַרראָמט, הויבען אָן צוואַנציג טויזענד ארבייי־ טען און לאָזען קיינמאָל נישט אוים, גאָט ווייסט ווען זיי ווערען פּאַרטיג!...

דערזעהען ביי טאַמאַראַ׳ן אין צימער איין אומבעקאַנטען מענ־ שען, האָט זיך דער צעקאָשמעטער פּאַרשוין מיט די לאַנגע פּאַלענ־ דיגע הויזען געגעבען א חאַפּ־צוריק און א בויג־איין אויף וויפּיעל עס האָבען איהם ערלויבט די בריל׳ען, און א זאָג געטהאָן די געוויסע באַנאַלע פּראָזע:

— מיט וועמען האָב איך די עהתע? (אַנשטאָט א רי״ש קומט אוים ביי איהם א חי״ת).

— די עהרע איז ניט אזא גרויסע. — האָט איהם מאשא אָפּ־ געענטפערט פּראָסט, ווי איהר שטייגער איז, און האָט זיך געטהאָן דערווייל איהר ארבייט: צענויפּגעלעגט די האַנדטיכלעך, די קעמ־ לעך, די בערשטלעך מיט די טיכלעך מיט די קעלנערלעך, ווי ביי זיך אין דער היים. — איך בין טאַמאַראַ׳ס א חבר׳טע פון דער היים; מיין נאָמען איז מאשא באַשעוויטש.

ווי איין עלעקטרישער שטראָם איז דער נאָמען „מאַשא באַשע־ווּיטש" דורכגעלאָפען דורכ'ן גאַנצען גוף פון דעם צעקאָשמעטען פּאַרשוין. א פּריינדליך שמייכעל האָט זיך צעגאָסען איבער זיין גאַנצען פּנים. איין אַנדער מענש איז ער געווּאָרען! ער האָט זי אַנגענומען ביי דער האַנד און נישט אַרויסגעלאָזט זי די גאַנצע צייט, וואָס ער האָט געריידט. און גערעדט האָט ער לאַנג און א סך און אָהן אָפּשטעל, געקוויטעלט איינס אינ'ם אַנדערען אַזוי קונציג, אַז איבערצוהאָקען איהם איז אונמעגליך, סיידען אַוועקגעהן אין מיטען אַדער איבערשרייען איהם מיט א טאָן העכער. די, וואָס קענען איהם, טהוען דאָס טאָקי, — מע האָט קיין אַנדער ברירה ניט...

— זענט איהר דאָס די מאַשא באַשעוויטש? אי־אי־אי! טאַ־מאַשא וועט קומען, וועט זי זיך אויפהענגען פּאָס פּחייד! מיט העמען פון אייך אלע טאָג, דחיי מאָל א טאָג. צעהן מאָל א טאָג! איהר זייט א העלדין! א גחוימע העלדין! ניט אלע קאָנען דאָס, וואָס איהר קאָנט! מיט דאָפּען אלע ביי אייך זיך לעהנען! מיט זענען קינדער, חדח־יוונגלעך קענען אייך! מיין נאָמען איז אבחאָם מאַחקאָוויטש! אבחאָם מאַחקאָוויטשען קענען אלע! מיין פּחאָ־פּעסיע איז דחוקעחיי, נאָח אליין בין איך א שטיקעל מאַהלעח, א שטיקעל קינסטלעח, א שטיקעל שחייבעח, א שטיקעל דיכטעח, א וועגעטאַחיאַנעץ און א טאָלסטאָווּעץ. וווי אַזוי האָלט איהר פון טאָלסטאָי? איך האָלט פון איהם זעהר שטאַרק! איהר זאָגט מסתמא, אז עח איז מעהר דיכטעח אלס פילאָזאָף? איך בין מיט אייך ניט איינפּאַחשטאַנדען!...

אויב מאַשא באַשעוויטש איז געווען איינפּערשטאַנדען מיט אבראָם מאַרקאָוויטש'עם מיינונג איבער טאָלסטאָי'ס פילאָזאָפּיע אַדער ניט — דאָס איז א בעזונדערע פראַגע, נאָר אז מע דאַרף אַרויסנעמען די האַנד פון זיין האַנד — דאָס האָט זי געזעהען און האָט דאָס בעציטענס געטהאָן, און האָט איהם געוואָלט איבער־רייסען אין מיטען, איז אָבער געווען אונמעגליך, מחמת אבראָם מאַרקאָוויטש האָט געהאַלטען סאָמע אין רעכטען שמועס, און ס'איז

געווען פֿשוט אַ רחמנות איהם איבערצוריסען, ווי ס׳איז אַ רחמנות אויפֿוועקען אַ מענשען, למשל, ווען ער האַלט אין רעכטען געשמאַקען שלאָף. אַ גליק, וואָס ס׳איז אָנגעקומען טאַמאַרא שאָסטעפּאָל.

און אַז טאַמאַרא איז אָנגעקומען, האָט זי אַבראַם מאַרקאָוויטש׳ען גאַנץ פֿיין משלח געווען פֿון איהר ציימער, געהייסען זאָגען ראָזען, אַז זי האָט אַ גאַסט צו דער טיר...

— נישט צו דער טיר, — פֿערריכט זי מאַשא — נאָר אויף אַ נאַנצע וואָך, אַדער אויף צוויי וואָכען, ביז איך וועל מיר קריגען אַ מקום־מנוחה. איך האָף, אַז דו האָסט גאָר נישט קעגען דעם, מע זאָל אַריינטראָגען אַהער נאָך אַ בעטל?

טאַמאַרא איז געווארען אַביסל רויטלעך: איציקל שאָסטע־פּאָל׳ס טאָכטער איז ניט געווען געניג דעמאָקראַטיש, זי זאָל קאָנען איבערטראָגען אַזוי לייכט אַזא מין בענעמונג, ווי עס האָט זיך ער־לויבט די עכטע דעמאָקראַטין מאַשא באַשעוויטש. טאַמאַרא האָט איהר געזאָגט, אַז מיט פֿערגעניגען ווען זי זי האַלטען נישט נאָר צוויי־דרי וואָכען, אפֿילו צוויי־דרי חדשים, דעם גאַנצען ווינטער, און איז אַריבער באַלד אויף אַיין אַנדער שמועס, וועגען דער קא־מונע: וואָס מאַכט די קאָמונע? וואָס מאַכט מאַלקין? און וועגען אַבראַם מאַרקאָוויטש, וואָס פֿאר אַ פֿלאַפֿלער ער איז, אַ נוטער מענש, אַ דימענט, נאָר אַ פֿלאַפֿלער. און וועגען זיין פֿרוי ראָזע, וואָס איז איהרע, טאַמאַרא׳ס, אַ קרובה.

— נישט דערפֿאַר, ווייל זי איז מיר אַ קרובה, — זאָגט טאַמא־רא — נאָר אַז דו וועסט זיך מיט איהר נעהענטער בעקענען, וועסט דו אַליין זאָגען, אַז דאָס איז ניט קיין פֿרויענצימער, נאָר אַ מלאך פֿון גאָט! און אַ קינד האָבען זיי, דאָס הייסט, זיי האָבען אַ סך קינדער, נאָר איין קינד האָבען זיי, זיוזיא הייסט ער, אַ יונגל פֿון פֿיער יאָהר, וויים איך ניט, וואָס פֿון איהם וועט אויסוואַכסען! קלוג ווי אַ שד, גוט ווי אַ מלאך, און שען איז ער! האָסט געזעהען אַמאָל ראַפֿאַעל׳ס בילד, אַראָפּגענומען פֿון איהם זעלבסט? אַ!

איך האָב נאָר פערגעסען, אז דו ביזט א... א... אז דו האָלסט נישט פון קונסט!...

— האָסט א נרויסען טעות, טאַמאַרא! אמת'ע קונסט האָב איך ליעב, און קלייניע קינדער אויך... — אזוי זאָנט מאַשא, און טאַמאַרא ענטפערט איהר דערויף מיט א זיפץ; זי דערמאָנט זיך, אז אָט איז זי, טאַמאַרא שאָסטעפּאָל, אין פּעטערבורג שוין א היבש שטיקעל צייט — און האָט נאָך דערווייל נישט נעטהאָן גאָרנישט... און זי איז מקנא איהר חבר'טע מאַשא, שטאַרק מקנא, נאָר ערוים־זאָגען דאָס האָט זי קיין מוט... עפּענט זי אויף די טהיר, שטעקט אריין דעם קאָפּ און רופט אוים אויף א קול:

— זיוזיא! ניאַניא! נישטאָ קיינער! — און באַלד נאָך דעם זאָנט זי וויעדער צו מאַשאַ'ן: — האָסט דו עפּים בריעף פון דער הויים? וואָס שרייבט מען דיר?

— זעהר אָפט! — ענטפערט איהר מאַשא און צעלאַכט זיך. — שוין צו אָפט! כמעט א טאָג איבער א טאָג האָב איך פון מיין קאָפּעלע בריוולעך, פון די שוועסטערלעך, פון די ברידעלעך, פון דער מאַמען און פונ'ם טאַטען, און איבערהויפּט — פונ'ם טאַטען! ער שרייבט צו מיר אלע צוויי טאָג, און איך איהם מוז שרייבען אלע צוויי טאָג. און נישט גלאַט אזוי בריוולעך, נאָך בריעף, גאַנצע מגילות, בעשרייבונגען פון אלסדינג, וואָס סע קומט פאָר, און מעהר, נעווענהנליך, פון דער „רעוואָלוציע". ער איז ביי מיר א רעוואָלוציאָנער, א געפעהרליכער רעוואָלוציאָנער!...

אזוי לאַנג אוים מאַשא און צעלאַכט זיך מיט איהר נוטען אויפּריכטינען נעלעכטער און בעווייזט איהרע נעזונדע ווייסע שענע צייהן, וואָס קיין דאַנטיסט אין דער וועלט האָט נאָך נישט נעהאָט די זכיה זיך צוריהרען צו זיי מיט זיינע נלאַנצענדיגע שטאָהלענע אינסטרומענטען. און וויעדער א מאָל איז איהר טאַמאַרא מקנא, סאי אויף דעם, וואָס זי שרייבט זיך איבער אזוי אָפט מיט איהר „קאָפּעלע", סאי אויף איהרע ווייסע צייהן...

— שוין דערלאנגט דעם סאמאוואר! — זאגט דאס קלייגע באר־ווייסע שיקסעל מיט די גרויסע קארעלען, וואס מע רופט זי אויך מאשא.

קאפיטעל ח.

מאשא באשעוויטש ביי טאמארא שאסטעפאל.

שוין לאנג האט זיך מאשא ניט געפיהלט אזוי גוט, ווי ביי'ם טיש פון טאמארא שאסטעפאל'ס בעלי־בתים. א נאנץ נעזינדעל האט זי דארטען נעטראפען, א נעסט, אדער א קוואקע, מיט קלייגע היהנדעלעך ארומגערינגעלט. אויפ'ן טיש איז נעשטאנען ברויט אנגעשניטען און קעז און פוטער און איינגעמאכטס. נאהענט צום סאמאוואר איז געזעסען אבראם מארקאוויטש'עם ווייב, ראזע, נאך נאר א פרישע און א שענע פרוי, ארומגערינגעלט מיט א נאנצער חאליאסטרע קינדער, איינס קלענער פונ'ם אנדערען. איטליכס קינד איז זיך א וועלטעל פאר זיך. יעדער מיט זיין קאפריז, מיט זיין השגה, מיט זיין מאגענדעל און מיט זיין יצר־הרע'לע. און די מוטער, די גליקליכע קוואקע, ראזע, זיצט ביי'ם סאמאוואר און קוקט וואס יעדען פעהלט, און מערקט וואס יעדער וויל, און אלץ וועדר אין איין מינוט בעשאפען, און עס נעמט זי ניט קיין קאפריז; און צעשלאגען זיך צווישען זיך א פאר קינדערלעך, צענעמט זי זיי; און צעווייגט זיך ווער פון זיי, ווערען אויסגעווישט די טרערען; און צעלאכט זיך א קינד, לאכט די מוטער מיט און קוועלט און וואכסט און לעבט מיט זיי צוזאמען.

וועמען פון די אלע האט די מוטער מעהר ליעב? עס וועט ניט זיין קיין פאראדאכס, וען איך וועל זאגען, אז זי האט יעדעם קינד מעהר ליעב פונ'ם אנדערען, דען יעדעם קינד האט אין זיך עטוואס אזעלכעס, וואס דאס צווייטע האט דאס נישט. דאך איז אין דער שטוב פארהאן א צענטרום, א מיטעלפונקט, ארום וועלכען אלץ דרעהט זיך, ווי ארום א זונן, און וועלכעם אלע האבען ליעב

אהן א ברעג, און ארום וועלכען און צוליעב וועלכען אלץ לעבט און געפינט א בעזונדערען אינטערעס צום לעבען. דאס איז זיווזיא!

מאמארא שאסטעפאל האט ביי זיך א גאנצע קאלעקציע פון פאטאגראפישע בילדער פון דעם דאזיגען קינד. אבראם מארקא־וויטש האט אליין וויפיעל מאל געוואלט אראפנעמען זיווזיא'ן אויף פאפיער (אבראם מארקאוויטש איז א שטיקעל קינסטלער), האט זיך אבער די גאנצע פאמיליע, א חוץ ראזע'ן, אריינגעמישט, שטארק געפראטעסטירט קעגען דעם, ניט דערלאזט, אז דער פאטער זאל אוועקנעמען ביי'ם קינד דאס, וואס די מילדע נאטור האט דעם געשענקט. דער פאטער האט דאס געפרייהט און געקרענקט; ג־פרייהט, וואס ער איז דער פאטער פון'ם קינד, און געקרענקט, וואס מע גלויבט ניט אין זיין קינסטלערישען טאלאנט. האט ער זיך מיישב געווען און האט איהם בעשריבען אין א ליעד, א גרויסען ליעד. איז אבער דאס ליעד אויסגעקומען נאך ערגער פון דעם נע־מעלד. דאס ליעד איז קיינעם ניט געפעלען, אויסער איין ראזע'ן. נאר פון ראזע'ן איז קיין ראיה ניט; איהר איז אלץ געפעלען; וואס אבראם מארקאוויטש זאל ניט רעדען, אדער שרייבען, איז דאס גוט, איז דאס זיס, איז דאס פראכטפול! קיינער גלויבט ניט אזוי אין אבראם מארקאוויטש'ס טאלאנטען, ווי זיין ווייב ראזע. ער אליין גלויבט ניט אזוי פיעל אין זיך, וויפיעל ראזע. ביי איהר איז „אבראשא" א זשעניא, וואס קיינער פערשטעהט איהם ניט און קיינער שעצט איהם ניט, וואָרום אז אלע זאלען איהם פערשטעהן און שעצען אזוי ווי זי, וואלט ער נישט בעדארפט אפגעבען אזוי פיעל גאלדענע צייט צו דער דרוקערייי, וואס גיט זיי קוים־קוים צום לעבען. די וועלט זאל זיין אביסעל מעהר מבין, — אזוי דענקט ראזע — וואלט זיך שוין לאנג געפונען א פערלעגער, וואס וואלט ארויסגעגעבען אלע זיינע ליעדער, וואס ער האט וועז געשריבען בון זינט ער איז פאר איהר א חתן געוואָרען. די וועלט זאל זיין אבי־סעלע מעהר מבין, — דענקט ווייטער ראזע — וואלט זיך שוין לאנג געפונען א בעלן, וואס וואלט אוועקגעקויפט אט די אלע בילדער,

וואָס ער מאַהלט און מאַהלט פון זינט זי קען איהם. און ראָזע חאַפּט א קוק אויף די וועגד, וואָס זענען פערהאַנגען מיט עטיודען און מיט בילדער, מעהרסטענטייל, נישט־געענדיגטע, און זי דערמאַנט זיך, אז אויפ'ן בוידעם ליגען בילדער נאָך דריי מאָל אזוי פיעל, אויך נישט־געענדיגטע... און זי דערמאַנט זיך, וויפיעל ליעדער, פּאָעמען און נישט־געענדיגטע ראָמאַנען עס ליגען אין אַלע שאַפּעס און אין אַלע טישקעסטלעך, און אַפילו אין די „קאַרזינעס" פון דעם גרעסט ליגען גאַנצע פּעק מיט מאַנוסקריפּטען. נאָר זאָל היטען פון אויס־רויטען, ארויסווארפען אָדער פערברענען! וואָס איז? איהר האָט מורא, אז ראָזע איז נישט בעקאַנט מיט די אַלע אונשטערבליכע ווערק? צי איהר מיינט, אז ראָזע האָט נישט געליייענט אָט די אַלע פּאָעמען, מיט די באַלאַדען, מיט די סקיצען, מיט די ערצעהלונגען און ראָמאַנען? דאָס הייסט, זי אליין האָט זיי ניט געליייענט; ער, דער מאַן, האָט זיי איהר געליייענט, און ניט איין מאָל — א סך מאָל! ס'איז א סברה, אז ראָזע איז אין איהר מאַנ'ס ווערק מעהר קלאָר, ווי ער, דער פערפאַסער אליין. וויפיעל מאָל מאַכט זיך, אז אַבראַם מאַרקאָוויטש פרעגט ביי ראָזע'ן, ווי אזוי הייסט ביי איהם דער און דער העלד פון דעם און דעם ראָמאַן? איא, זילבער־שטיין? — „ניין, נשמה מיינע! — ענטפערט איהם ראָזע. — דו האָסט א טעות!"...

ביי אבראַם מאַרקאָוויטש'ן איז ראָזע'ס אויטאָריטעט און ראָ־זע'ס קריטיק די בעסטע, די קלוגסטע און די אויפריכטיגסטע. פאר די אַלע אַנדערע קריטיקער טאָר מען קיין ווערק ניט ווייזען; די בעסטע זאָך מאַכען זיי אייך צו נישט, געוועהנליך מחמת קנאה; זיי פערגינען נישט!... ווי קאָן מען פערגלייכען א פרעמדען צו אַיין אייגען ווייב? למשל, וועט זיך א פרעמדער אוועקזעצען טרייסטען א מענשען, איהם אויסרעדען דאָס הארץ, ער זאָל זיך ניט זאָרגען, וואָס די וועלט אָנערקענט איהם ניט?

— וואַרט־צו, מיין לעבען, עס וועט נאָך קומען א צייט, וואָס די וועלט וועט זיך ארומקוקען אויף דיר אויך! — אזוי האָט איהם

דאָוע אויסגערעדט דאָס האַרץ. — אָט האָבען זיי איצטער צו טהון מיט טאָלסטאָי, מיט גאָרקי, עס קעהרט די וועלט! זאָלען נאָר אַרויס די ערשטע ליעדער דיינע אויף דער וועלט — וואו האָלסט דו מיט זיי? ביזט נאָך ניט פּאַרטיג? וויפּיעל ביכלעך דרוקסט דו? אינגאַנצען צוויי טויזענד? לעבערליך! צוויי הונדערט טויזענד, צום ווינציגסטען!

און בייַדע זעצען זיך אַוועק, מאַכען א חשבון, וויפּיעל קאָנען זיי פּערדינען, וועו זיי זאָלען, צום בייַשפּיעל, אַרויסלאָזען אויף דער וועלט די „זעמטליכע ליעדער" פון אַבראָם מאַרקאָוויטש? דער חשבון איז אויבען־אויף, ווי אויף א טעלער: די בעפעלקערונג פון׳ם לאַנד איז הונדערט פּערציג מיליאָן. וועלען מיר זאָגען, אז נאָר א צעהנט־חלק קאָן לעזען — אַלזאָ, האָבען מיר פּערצעהן מיליאָן לעזער. וועלען מיר זאָגען, אז ניט אַלע קאָנען קויפען ביכער, דאָס הייסט, אייניער וועט קויפען און צעהן וועלען לייענען, — האָבען מיר, אַלזאָ, אַריבער א מיליאָן קויפערס? וויפּיעל עס דאַרף קאָסטען אָפּדרוקען א ביכעל — דאָס וווייסט שוין אַבראָם מאַרקאָוויטש: ער האָט דאָך א דרוקעריי... נאָר דאָס אַליין איז בלאָטע. דער עיקר איז דאָך דער כבוד, דער נאָמען!...

און דאָס גליקליכע פּאָר טראָגט זיך אַוועק אויף די נרינגע פליגלען פון דער רייכער פאַנטאַזיע אין עולם הדמיון, אין גן־עדן, וואָס זיי אַליין האָבען אויסגעבויעט... און דערווייל האָט אַבראָם מאַרקאָוויטש געזומען דרוקען ביי זיך אין דער אייגענער טיפּאָגראַפּיע די „ערשטע ליעדער" זיינע אין א ביכעל מיט׳ן נאָמען „די יונגע האַרפּע", געהאָט צו טהון קודם מיט׳ן צענזאָר, וואָס האָט איהם געגעבען מאַטעריאַל צו רעדען און שרייַען אויף אָנדערט־האַלבען יאָהר נאָכאָנאַנד, ביז נאָט האָט רחמנות געהאָט, דער צענזאָר האָט דאָס דורכגעלאָזט בשלום, און די „יונגע האַרפּע" איז אַרויס פון דרוק, נאָנץ שען אילוסטרירט מיט א האַרפּע און מיט א האַנד, וואָס שפּיעלט אויף דער האַרפּע, — נאָר אז ס׳איז ניטאָ קיין מזל, העלפּט נישט קיין חכמה! טאָלסטאָי און גאָרקי און טשע־

כאָוו און די איבעריגע אלע געהען אין די צעהנער הונדערטער טויזענדער, און די „יונגע הארפע" פון אבראם מארקאָוויטש לינט אויף א בוידעם (פון 2,000 לינגען נישט געריהרט 1,941). נו, קאָן ניט צעזעצט ווערען די נאל? זאל אבראם מארקאָוויטש ניט ברענען, ניט פייערען? א גליק, וואָס ער האָט אזא ווייב, ווי ראָזע, און וואָס זיי האָבען אזא קינד א צאצקע, ווי זיוזיא.

— וואָס זאָגט איהר אויף אונזער זיוזיא'ן? — רופט זיך אן אבראם מארקאָוויטש צו זייער גאסט, צו מאשא'ן.

דערזעהען דאָס ערשטע מאל זיוזיא'ן, האָט זי איהם שיער ניט אויפגענעסען. נישט נאָר ער האָט זי נענומען מיט זיין וויים מאָמאָלאָכ'יש פנימ'ל, לאָנגע זיידען־קאָלירענע לאָקען, טיפע היטל־בלויע אויגען, אויסגעטאָקט נעזעל, קליין מיילכל, אנטישטענע מאָדעלע, קלאָסיש געשטאלט און אויסערגעוועהנליכע גראציע; ער האָט זי בעצויבערט מיט זיין בענעמען זיך, מיט זיין האלטען זיך, מיט זיין רעדען און מיט זיין שפראך. ער האָט איהר פערגעבען אזעלכע פראגען און האָט איהר געענטפערט אזוי קלוג און שארף, אז מאשא איז ערוים פון די כלים. זי איז צום קינד צוגעזאָרגן געוואָרען, און איהר לעבשאפט צום קינד איז נאָכדעם נעוואכסען פון שעה צו שעה, פון טאָג צו טאָג, ביז זי האָט זיך איינמאל מודה געווען פאר טאמאר'ן, אז זי פיהלט זיך צום קינד צוגעבונדען מעהר ווי צו איהרע אייגענע שוועסטערלעך און ברידערלעך, און אז זי קאָן זיך נאָרניט פארשטעלען, אז זי זאל זיך וועג קאָנען שיידען מיט דעם זיוזיא'ן, וואָס האָט פערנומען ביי איהר אין הארצען גאָר אומגעריכט אזא גרויסען פלאץ! וואו זי האָט געהאט ערגיץ א פרייע מינוט, האָט זי דאָס אוועקגענעבען זיוזיא'ן. מיט זיוזיא'ן לערנען, מיט זיוזיא'ן רעדען, מיט זיוזיא'ן פערברענגען, מיט זיוזיא'ן שפיעלען זיך — איז ביי איהר געווען איינס פון די גרעסטע פערגעניגענס. איז מאשא געקומען אהיים, איז דאָס ערשטע נעווען זיוזיא! איז מאשא אויפגעשטאנען פון שלאף — איז זיוזיא! אינ'ם גרעסטען פאליטישען שמועס איז געווען זיוזיא!

א תענוג איז געווען ביי מאשא'ן אוועקצוצען זיך דערצעהלען זיר־זיא'ן מעשיות. אויף מעשיות דערצעהלען איז מאשא געווען א בריה, און מעשיות איז געווען ביי זיוזיא'ן דאָס חיות, דאָס לע־בען! און מאשא האָט זיך אוועקגעזעצט דערצעהלען איהם איין מעשה נאָך דער אנדערער, און זיוזיא האָט אויפגעעפענט זיינע אויסגעטאָקטע ליפעלעך, זיינע הימעל־בלויע אויגעלעך, און האָט געקוקט אויף מאשא'ן מיט גרויס פערשטאַנד, ווי אַיין אמת'ער בר־דעת, און ווי אַיין אמת'ער בר־דעת געשטעלט אָפטמאָל א פראַגע, און ווי אַיין אמת'ער בר־דעת געלאָכט דאָרט, וואו מע דארף לאַכען, און געוויינט דאָרט, וואו מע דארף ווייגען.

קוקענדיג אויף דעם יונגען בעשעפעניש, אויף דעם געראָטען נפש'ל, וואָס איז פול מיט לעבען, האָט קיינער ניט געקאָנט זיך ריכטען, אז דאָס וועט זיין דער ערשטער קרבן אינ'ם אויסגוס פונ'ם גרויסען שטורם...

* * *

אין דער קורצער צייט, וואָס מאשא האָט פערברַאכט מיט טא־מארא שאָכטעפאָל אלם גאסט, האָט זי טאמארא ליעב געקריגען, ווי אַיין אייגענע שוועסטער, און איז צוגעבונדען געווארען צו איהר מיט לייב און לעבען. מאשא האָט נישט געדארפט ווארטען ביז איהר חבר'טע וועט „אַנטפלעקען" פאר איהר איהר נשמה, אויכגיכעז איהר הארץ; זי איז געווען קלאָר אין טאמארא'ס לעבען, מע קאָן זאָגען, אויף אויסוועניג. טאמארא איז געווען איבערראשט, וועז זי האָט ערפאהרען, אז מאשא וויסט פון איהר רַאמאַנענקא. ער וועט היינט רעדען אין גרויסען מאניעזש... שאדע, וואָס איך קאָן דאָרט היינט

ניט זײַן, איך בין פערנומען אין אײַן אַנדער אָרט... ער ווייסט, אַז איך וועל ניט זײַן...

— דו האָבט זיך געזעהען מיט ראָמאַנענקאָ'ן? — האָט טאַמאַרא אַ זאָג געטהאָן, און סע האָט זיך ניט־ווילענדיג ארויסגעריסען פון איהרע ווערטער אַ געפיהל פון... אייפערזוכט? ניין! צו הייליג איז ביי איהר ראָמאַנענקאָ, צו גרויס איז ביי איהר מאַשאַ!... וואָס דען איז דאָס געווען?... מאַשאַ האָט זי אָבער גיך ארויסגעפיהרט פון פערלעגנהייט. זי האָט צו איהר אַווי געזאָגט:

— דאַרפסט זיך ניט וואונדערען. איך קען ראָמאַנענקאָ'ן פרי־הער פון דיר און בעסער פון דיר... אַז ער האָט דיך ליעב — איז אַ פאַקט... דו פערגעטערסט איהם, און ער פערדיענט דאָס... אָבער איך מוז דיר זאָגען אויפריכטיג — דו ווייסט, אַז אַנדערש קאָן איך ניט זאָגען: — גליקליך וועט איהר קיינמאָל ניט זײַן, ניט דו, ניט ער... דו ווילסט וויסען, פאַר וואָס? דו פערגעסט, אַז ער געפינט זיך אויף אַ „וואולקאַן", און דו ביזט בעשאַפען געוואָרען צו אײַן אַנדער לעבען...

דאָס איז געזאָגט געוואָרען אַזוי ערנסט און מיט אַזאַ וווייכען צערטליכען טאָן, אַז טאַמאַרא שאָסטעפאָל האָט זיך נישט געקאָנט געפינען בעלעדיגט. זי האָט רוהיג געזאָגט:

— דו ווילסט מיר זאָגען, אַז איך בין ניט קיין העלדין און בין נישט ווערטה, אַז...

— האָסט אַ טעות! נישט דאָס האָב איך דיר געוואָלט זאָגען! — שלאָגט איהר איבער מאַשאַ די רעד. — איך האָב דיר נישט געוואָלט דערנידעריגען. אַדרבה, איך האָב ליעב אַוועלכע ווי דו; דו ביזט דאָס לעבען אַליין, און צום לעבען ביזט דו בעשאַפען. איך וואָלט אויך געוואָלט זיין דאָס, וואָס דו... איך וועל דאָס אָבער ניט זיין קיינמאָל; שולדיג איז אין דעם די צייט. אין אַ ביטערע צייט לעבען מיר... און די אומשטענדען האָבען זיך פאַר מיר צענויפגעלעגט אַזוי, אַז איך וויים ניט היינט,

זואו איך וועל מארגען זיין... דאס זעלבע איז אויך מיט איהם, מיט ראמאנענקא'ן. הלואי איך זאל האבען א טעות, נאר איך זעה איהם! ווייט־ווייט פון דאנען!...

— פאר מיר איז ניטא קיין ווייט! — זאגט טאמארא מיט היץ. — וואו ער, דארט בין איך! נישטא די קראפט אין דער וועלט, וועלכע זאל מיך אפהאלטען און קאנען צעשיידען מיט דעם מענשען, סיידען דער טוידט...

— יעדע אנדערע אויף דיין ארט וואלט אויך אזוי געוואגט. עס מאכט דיך נאר הויך אין מיינע אויגען. — זאגט איהר מאשא. — איך קאן מיך אבער ניט איינהאלטען און מוז דיר זאנען נאנץ אפען דאס, וואס איך מיין: איך בעדויער דיך, טאמארא, און נישט אזוי דיך, ווי דיינע עלטערען.

— מיינע עלטערען? (טאמארא'ס אויגען צינדען זיך אן מיט פייער.) לעבען מיר דען צוליעב די עלטערען? פאר וואס בעדויערסט דו ניט דיינע עלטערען?

— פון וואנען ווייסט דו, אז ניין?...

ביי די וועלטער קומט אן אבראם מארקאוויטש, און זייער שמועס וועלד איבערגעריסען אין מיטען.

קאפיטעל ט.

ער האט זיי געפאקט!

ביי אבראם מארקאוויטש'ן אין שטוב האבען אלע, פון אב־דאם מארקאוויטש'ן ביז'ן קליינעם שיקסעל מיט די גרויסע קאלע־לען און ביז'ן קליניטשקען זיווייא, געהאלטען אין כאטע זיסען שלאף, וועו דער גוטער זיסער מלאך קומט און פלאנטעט זיינע גוטע זיסע חלומות... אך, חלומות! יעדער זעהט אין חלום דאס, וואס ער וויל, דאס, וואס ער זוכט. למשל, אבראם מארקאוויטש'ן האבען זיך געפלאנטעט ביכער און בילדער אין די אלפים, אין די מיליאנען!... מע שלאגט איהם אפ די טהירען!... אלע ווילען זיינע ליעדער, די „יונגע הארפע" — ער האט שוין ניט קיין הענד פאר־

קענדיג, ער שיקט זיי אפּ צו ראָזע'ן... און ראָזע זעהט נאָך א שע־
נערען חלום: א מאַסע מענשען... א פּראָצעסיע... אין מיטען געהט
אבראַם מאַרקאָוויטש מיט אַלע קינדער... זיוזיא אויף צופריהער
מיט'ן מאַטענס „יונגע האַרפּע" אין די הענד... דאָם פּאָלק שטו־
רעמט און שרייט: לעבען זאָל דער אונשטערבליכער פערפּאָסער
פון דער אונשטערבליכער „האַרפּע!"... גאָר הינטען געהען נאָך
מיט אַראָפּגעלאָזטע קעפּ גראָפ טאָלסטאָי, מאָקסים גאָרקי, אַנטאָן
טשעכאָוו, געטע, שילער, שעקספּיר, מאַרק טווען און אַנדערע בע־
ריהמטע שריפּטשטעלער, און ווייטען... טאַמאַראַ שאָסטעפּאָל זעהט
אין חלום ראָמאַנענקאָ'ן מיט גרויסע אותיות „ק א נ ס ט י ־
ט ו צ י ע!"... און מאַשא באַשעוויטש, וואָס שלאָפט אָקעגען טא־
מאַרא'ן אויף א קורצפּיסיגער סאָפע, חלומ'ט פון א פּאַרלאָמענט,
און זי זעהט זיך אַליין אין פּאַרלאָמענט שטעהן אויף דער פּלאַט־
פּאָרם מיט די הענד אַרונטער, און די וועגד זענען בעהאַנגען מיט
פּראָקלאַמאַציעס: „לעבען זאָל די פרייהייט!"... מאַשא דעם קלייי־
נעם שיקסעל מיט די גרויסע קאַרעלען חלומ'ען זיך רויטע, גרינע,
בלויע, ווייסע, געלע קאַרעלען, אָהן א שיעור קאַרעלען!... זיוזיא'ס
ניאַניא חלומ'ט, אז זי זיצט אויף א לאַנגער באַנק אין קינדער־גאַר־
טען מיט א סך ניאַניס און מע רעדט... און זיוזיא אַליין זעהט פּאַר
זיך וועלאָסיפּעדען און זייגערלעך, זייגערלעך און וועלאָסיפּעדען קא־
טשען זיך, רעדלען זיך, דרעהען זיך, פּליהען, פּליהען...

פּלוצים — סטוק־סטוק־סטוק! טראָך־טאַראָך! עס קלינגען
די פענסטער, עס פּלאַצען די טהירען. נאָך איין מינוט — און די
שטוב איז פול מיט פּאָליציע. אַלע וואַכען־אויף, זענען טוידט ווי
די טוידטע, עס ציטערען די צייהן אין מויל. די אלטע ניאַניא צלמ'ט
זיך. רופט גאָט צו הילף. אפילו דער קליינער זיוזיא, וואָס האָט
נאָר־וואָס געזעהען אזוי פיעל וועלאָסיפּעדען מיט אזוי פיעל זיי־
גערלעך, האָט זיך אויפגעזעצט אויפ'ן בעטעלע, אויפגעעפענט די
גרויסע טיעפע הימעל־בלויע אויגען און א פרעג געטהאָן ביי דער
אלטער שטיל:

— ניאַנאַ! עס ברענט?...

— ניין, קינד, עס ברענט ניט, עס ברענט ניט, נאָט איז מיט אונז!

— וואָס דען? גזלנים? — פרעגט זיוויא און דעקט זיך אָפּ און וויל אַריבערשפּאַנען מיט א פּוס אויף יענער זייט בעטעלע.

— ניין, קינד, נישט קיין גזלנים! — ענטפערט איהם די ניאַנאַ און דעקט איהם איין. — נאָ דיר נאָר גזלנים!

— וואָס דען איז?

— פּאָליציע! — ענטפערט איהם די אַלטע ניאַניא, צלמ"ט זיך און רופט יעזוס'ען צו הילף.

— וואָס־זשע גאָר ביינאַכט? — הערט זיוויא ניט אויף צו שטעלען איין פּראָגע נאָך דער אַנדערער, און וויל נישט פּאַלגען די אַלטע ניאַניא, וויל זיך נישט לעגען. זיוויא וויל זעהען, וואָס איז דאָס אַוועלכעס פּאָליציע, און וואָס טהוט זי דאָ, און וואָס עפּיס ביינאַכט? און זיוויא זיצט און קוקט, און זעהט, ווי אָפּיציערען מיט גלאַנצענדיגע עפּאָלעטען מיט גאָלדענע קנעפּ עפּענען אַלע שאַפּעס, מיט אַלע קאַסטענס, מיט אַלע טישען און טישקעסטלעך, און מע בלעטערט ביכער, און מע פּאַקט פּאַפּיערען, דעם פּאַפּא'ס בי־בער מיט'ן פּאַפּא'ס פּאַפּיערען... און דער פּאַפּא אליין שטעהט און ציטערט, און די מאַמע רייבט איהם דעם שטערן... און אָט איז די טיאַטיא טאַמאַרא — שטעהט נעבען דער טיאַטיא מאַשאַ און קוקט אויף איהר אזוי, גלייך ווי זי וואָלט האַלטען ביי'ם שטאַרבען... און די טיאַטיא מאַשאַ שטעהט שוין גרייט אָנגעטהאָן מיט'ן היטעלע אויף די אונטערנעשערענע האָר, האַלט די הענד אַרונטער און רעדט מיט א שענעם אָפּיציער מיט שווארצע באַקענבאַרדען, ווי קאַטע־טען, און ביי דער זייט שטעהט א שווארצער יוננערמאַנטשיק מיט אַיין אַרבעם־קאַליריענעם אויבערראָק און רייבט זיך א האַנד אָן א האַנד...

און די טיאַטיא מאַשאַ גיהט־צו צו זיוויא'ן און נעמט איהם אַרום און דריקט איהם צו צום הארצען שטאַרק־שטאַרק, און קושט

איהם אין ביידע אויגען, אין שטערן, אין קאָפּ, און עס ווייזט זיך איהם אוים, אז איהרע הענד זענען קאַלט און איהרע אויגען זענען נאַס, און זי זאָגט צו איהם מיט א שמייכעל:

— זיוזיא! דו וועסט ניט פערגעסען די טיאָטיא מאשא?

און זיוזיא חאָפּט ארום דער טיאָטיא מאשא'ס ווייסען האַלז מיט ביידע הענדעלעך און ער קושט זי איין מאָל און צוויי מאָל און צעהן מאָל און צוואַנציג מאָל, און נאָך איין מאָל, און נאָך א האַלבען מאָל, און דעם לעצטען מאָל, און עס הערט זיך א שארף־שניידענדיגע שטימע פון איין אָפּיציער:

— פּאַרטיזאַנ!...

און אַלע שטעהען־אויף, און אַלע זענען גרייט, און אַלע געהען־אָפּ, אַלע אָפּיציערען מיט די גלאַנצענדיגע עפּאָלעטען מיט די גאָל־דענע קנעפּ, און ביידע טיאָטים געהען־אָפּ, און די קלייגע מאשא מיט די גרויסע קארעלען לייכט זיי צו, און דער פּאָפּא איז געבליבען זיצען, ציטערט ווי א בלאַט, און די מאמא האַלט איהם צו און ווייגט, און אַלע קינדער זענען געבליבען שטעהן און טרייסלען זיך און געהניצען, ווילען שלאָפען, און נאָר די טיאָטיא טאמארא מיט דער טיאָטיא מאשא זענען נישטאָ, און די אַלטע ניאניא צלמ'ס זיך, רופט יעזום'ען צו הילף. און דער קלייגער זיוזיא פאַלט מיט'ן שענעם ווייסען פּנים אין די קלייגע ווייסע קישעלעך און ווייגט און ווייגט און ווייגט, ווי א פיעריהריג פערשטאַנדיג גערָאטען קינד קאָן ווייגען...

* * *

עס האָט שוין באַלד געשאריעט אויף טאָג, און אברָאם מאר־קָאוויטש האָט נאָך אַלץ ניט געקאָנט בערוהיגען זיך, וויפיעל ראָזע האָט איהם נישט געמאטערט, געריבען די שלייפען, אויסגעגאָסען אויף איהם דעם גאַנצען א־דע־קאָלאָן. ער האָט זיך גארנישט גע־וואַלט גלויבען, אז ער איז פריי, און האָט אַלע מינוט זיך געווענ־דעט צו זיין ווייב מיט דער זעלבער פראַגע:

— ראָזע! איך בין פּריי?...

— דו ביזט פּריי, אַבראַשאַ, ביזט געווען פּריי און פּריי וועסט דו מיר זיין תּמיד, שטענדיג און אייביג!...

ווי אַ ציטעריג קינד, ווי אַ געפּאַסטעטער, אַ געבאַלעוועטער בּן־יחיד, איז געווען ביי איהר אַבראַשאַ. אַלץ האָט ער ביי איהר אויסגעפּיהרט. קיין זאַך איז פּאַר איהר נישט געווען צו שווער, אַבי אַבראַשאַ זאָל זיין צופּריעדען. דאָס בעסטע און דאָס שענסטע און דאָס ערשטע, וואָס עס איז געווען אין שטוב, איז אַוועקגעגעבען געווארען איהם, אַלץ איהם, און אַבראַם מארקאָוויטש האָט דאָס אָננענומען אַלסדינג, ווי אַ מענש, וואָס ווייסט, אַז איהם קומט דאָס. און טאָמער איז אַזוי גיך נישט געווען דאָס, וואָס ער ווייל, וואָס איהם איז געפּעלען און וואָס ער דאַרף, האָט ער שטאַרק נישט געוואָלט ליידען, זיך געשמיצט און געוואַרפען און אויסגעלאָזט דעם גאַנצען כעס — צו וועמען? נו, געוועהנלעך, צו ראָזען. און ראָזע האָט דאָס אָננענומען פּאַר לייב, איהם אָפּגענעבען דעם גערעכט. טאַמאַרא האָט ניט געקאָנט צוזעהען זייער געגנ, און אַלס ראָזע'ס איין אייגענע, האָט זי געפּרופט אַ פּאָר מאָל פּיר־האַלטען איהם, האָט זיך ראָזע איינגעשטעלט פּאַר איהר מאַן און האָט איהם פּערענטפערט, וגי דער בעסטער אַדוואָקאַט... אין דער קורצער צייט, וואָס מאַשאַ האָט געגאַסטירט ביי טאַמאַרא'ן, איז זי איהר געקומען צו־הילף, און ביידע מיידלעך האָבען זיך געזונט אויף אַבראַם מארקאָוויטשען, איהם אַ נאָמען געגעבען „סאַטראַפּ", „דעספּאָט" און נאָך אַזעלכע נעמען, איהם דערגאַנגען די יאָהרען, און דוקא מיט גוטע רעד, ביז ער איז זיי געוואָרען אַ דם־שונא, ארומגעגאַנגען אָננגעבלאָזען, ווי אַיין אינדיק, און אויסגעלאָזט זיין ביטער האַרץ — צו וועמען? נו, געוועהנלעך, צו ראָזע'ן! און ראָזע האָט אויך דאָס אָננענומען פּאַר לייב, אויסגעווינט זיך שטילער־הייט, אויסגעוויישט די אויגען — און שא, וויעדער די זעלבע שענע, פּרישע, בליהענדיגע ראָזע, ארומגערינגעלט מיט איהר חאַליאַסטרע ענאָאיסטעלעך, איינס גרעסער פון דאָס אַנדערע...

פון דעסטוועגען, און נאָך דעם אַלעמען, אז מע האָט צוגענומען טאַמאַראָ'ן מיט מאשא'ן, איז אפילו דער ענגאיסט אַבראַם מאַר־קאָוויטש געווען געקרענקט מיט סכנת־נפשות. ער איז נאָכדעם ארומגעגאַנגען גאַנצע טעג, ווי א משוגענער, געפייערט (פאַר ראָ־זע'ן) אויף דער פּאָליציע, געדרעט (פאַר ראָזע'ן) אויף דער רעגיע־רונג כּל הפּסלנות שבעולם, געזאָגט (ראָזע'ן): אָט לויפט ער צום פּראָקוראָר, צום מיניסטער — פאַר וועמען האָט ער מורא? ער איז א ריינער מענש, אין זיינע ביכער און אין זיינע כתבים איז נישטאָ גאָרנישט.

— גאָרנישט, אַבראַשא, גאָרנישט! — ענטפערט איהם ראָזע, און איהם שמעקט דאָס ניט, פערחאפּט ער זיך:

— וואָס הייסט, גאָרנישט? עס איז פאַרהאַן ביי מיר אין די לידער געגוג מאַטעריאַל, נאָר פערשטעלט. הא, ראָזע?

— געווים, פערשטעלט! — ניט איהם נאָך ראָזע, און עס בלייבט, אז נישט שפּעטער ווי מאָרגען לויפט־אַוועק אַבראַם מאַר־קאָוויטש עפּים טהון פאַר די געפאַנגענע... און עס גיהט אַוועק דער מאָרגען, און נאָך איין מאָרגען, און נאָך צוויי מאָרגענס, און אַבראַם מאַרקאָוויטש קאָכט זיך, שפּריצט מיט פייער!

וואָס ער צערעדט! א גליק, וואָס אַחוץ ראָזע'ן הערט דאָס קיין בן־אָדם נישט!... און מאַמאַראָ שאַסטעפּאַל און מאשא באַ־שעוויטש דערווייל זיצען, און אַבראַם מאַרקאָוויטש טהוט גאָרניט פון זייערטוועגען...

קאַפּיטעל י.

דער זונטאג.

נאָך פון שבת ביינאכט אָן האָבען אָנגעהויבען אריינטרעטען מילִיטער. גאַנצע עסקאַדראָנען האָבען זיך פערשפרייט הינטער דער שטאָדט און מע האָט געוואַרט...

טויזענדער ארבייטער האָבען זיך אָנגעטהאָן יום־טוב'דיג, מיט־געגומען מיט זיך די ווייבער מיט די קינדער און בעוואָפענט זיך מיט

הייליגע בילדער און איקאנעס... קאזאקען זענען ארומגעפלויגען אויף די פערד הין און הער אויף די הויפט־גאסען פון דער שטאדט. אלע בריקען וואס איבער דער „ניעווא" זענען געווען בעדעקט מיט קאזאקען, אולאנער, דראגונער און אנדערע מינים היל. אפילו די פעסטונג פון דער שטאדט איז געווען גרייט, ווי עס געהערט צו זיין.

פונקט נייען אזייגער אין דער פריה האט זיך אנגעהויבען צו ציהען א שנירעל פון מענשען פון אלע „זאסטאווועס" און געגאנגען מיט די הייליגע בילדער, מיט'ן גלח אין מיטען, אנגעטהאן אין גלח'שע קליידער מיט א פאפיער אין דער האנד. קוקענדיג אויף דער פראצעסיע פון פריעדליכע מענער, פרויען און קינדער, האט מען געקאנט מיינען, אז דאס איז עפעס א הייליגער, א פאטריאטישער יום־טוב.

עס איז דא א שפריכוואָרט: „וואסער א גוט יום־טוב — אזא גוט יאהר". איצטיגס מאל איז דאס נישט מקוים געווארען. דער „גוט יום־טוב" איז געווען א פריעדליכער און א פריינדליכער; דער „גוט יאהר" איז געווען א בייזער, א מורא'דיגער, א פייעריגער און א בלוטיגער.

— — — — — — — — — —
— — — — — — — — — —
— — — — — — — — — —
— — — — — — — — — —
— — — — — — — — — —

די אלטע אבראם מארקאוויטש'עס ניאניא האט לכבוד זונטאג אנגעטהאן זיוויא'ן אין זיינע יום־טוב'דיגע מלבושים'לעך א־לא־פאני, וועלכע האבען איהם צוגעגעבען א בעזונדערען חן, און איז געגאנגען מיט'ן קינד אויפ'ן שפאציער, ווי אלע טאג. דערזעהען מענשען געהען אויף ביידע זייטען טראטוארען, האט זיך די אלטע ניאניא געלאזט מיט'ן קינד אהין, וואו אלע געהען. און וואס וויי־טער זיי זענען געגאנגען, אלץ גרעסער האט געוואכסען דעם שטראם

פון מענשען, און עס האָט זיך געבילדעט א ים פון קעפ. דער ים האָט זיך געצויגען און געטראָגען די מענשען אַזוי ווי חוואַליעס, איינס איבער'ן אַנדערען, אָן ווייטער און ווייטער. און אַז די אַלטע ניאַניע האָט געוואָלט געהן צוריק, איז שוין געווען כמעט אונמעגליך, און זי האָט זיך געטראָגען מיט'ן קינד קעגען איהר אייגענעם ווילען אַהין, ווו אָלע. אויף איהר פראָגע: וואוהין נעהט מען דאָס? האָט זי בעקומען אַזוי ענטפער פון אַזוי ארבייטער, וואָס איז געגאַנגען יום־טוב'דיג אויך מיט א קינד פון א יאָהר זעכס ביי דער האַנד:

— מיר געהען בעטען.

— וואָס זשע איז אַזוי פיעל סאָלדאַטען? — פרעגט איהם ווייטער די ניאַניע.

— פון אונזער כבוד וועגען, אָלטיטשקע, פון אונזער כבוד וועגען!

אַזוי ענטפערט איהר דער ארבייטער און ווערד פערטראָגען מיט דער חוואַליע מענשען דורך אַזי אַנדער חוואַליע, און די אַנדערע חוואַליע ווערד פערשוואונדען דורך א דריטער חוואַליע מענשען. און די אָלטע ניאַניע האָלט־צו מיט דער לינקער האַנד זיוויע'ן און מיט דער רעכטער האַנד צלמ'ט זי זיך און רופט יעזוס'ען צו הילף. דאָס האַרץ זאָגט איהר נעבאָך, אַז זי איז דאָ נישט גוט אַריין, זעהר נישט גוט... און זי שטעלט זיך אָפּ, די אָלטע ניאַניע, מיט'ן קינד, ביי דער גרויסער בריק, און נעמט דאָס קינד אויף די הענד, און זי דערזעהט הייליגע בילדער טראָגט מען, און א גלח געהט גלח'יש אָנגעטהאָן, און הייליגע ליעדער, הערט זי, זינגט מען, — צלמ'ט זי זיך, די אָלטע, און רופט יעזוס'ען צו הילף.

— וואָס איז דאָ, ניאַניע? — פרעגט ביי איהר זיוויע און קוקט זיך אַזי מיט זיינע טיעפע בלויע אויגען איז דעם ים פון קעפ.

— בעטען געהט מען, קינד מיינס.

נאָר זיווזיא דערהערט פּלוצים — מע שיסט; פּרעגט ער ביי דער ניאַניא, וואָס זאָל דאָס בעדייטען, וואָס מע שיסט? ענט־פערט איהם די אַלטע, אַז ס׳איז אַ מנהג, אַלע יום־טוב שיסט מען... און זיווזיא קוקט זיך איין מיט זיינע טיפּע בלויע אויגען און זעהט, ווי מענשען לעגען זיך, פּרעגט ער ביי דער ניאַניא, וואָס זאָל דאָס בעדייטען, וואָס מענשען לענען זיך? ענטפערט איהם די אַלטע, אַז ס׳איז אַ מנהג, אַז מע בעט, דאַרף קען קניען... און זיווזיא קוקט זיך איין מיט זיינע טיפּע בלויע אויגען און זעהט, ווי מענשען פאַ־לען, פאַלען... פּרעגט ער ביי דער ניאַניא, וואָס זאָל דאָס בעדייטען, וואָס מענשען פאַלען? און איידער די אַלטע ענטפערט איהם, דער־פיהלט זי אַ זעץ פון הינטען, אַ קלאַפּ פון פּאַרענט און אַ דריקעניש, אַ שטיקעניש פון אַלע זייטען. און זי דערזעהט, ווי מענשען לוי־פען, שטופען זיך, שפּרינגען איינס איבער דאָס אַנדערע, און זי דער־הערט אַ מאַרנעם הילך, אַ געשריי, אַ געווייגערי מיט אַ קוויטשע־רי, מיט אַ הוקען, מיט אַ טיוקען און מיט אַ פייפען, און זי צלמ׳ט זיך, די אַלטע, און רופט יעזום׳ען צו־הילף. און מיט דעם זעלבען כח, מיט דעם זעלבען שטראָם, וואָס עס האָט זי געבראַכט אַהער צו טראַגען, טראָגט דאָס זי צוריק, און זי האַלט דאָס קינד צוגע־דריקט צום הארצען, און זיווזיא האַלט זיך מיט ביידע הענדלעך ביי דער ניאַניא׳ס האַלז, קוקט צוריק און הערט ניט אויף צו פרעגען קשיות: למאי מע לויפט, למאי מע שרייט, למאי מע שטופט זיך, למאי מע וויינט? און די אַלטע קאָן איהם נישט ענטפערען דערוויף נאָר נישט... זי פיהלט, אַז ניט די פּים איהרע, נאָר די מענשען טראָגען זי. וואוהין — וויסט זי ניט. און אָט האָבען זיך אַריינ־געשניטען אין דעם שטראָם פון מענשען גרויסע געזונדע פערד מיט בריייטע הינטענס און טרעטען אויף די מענשען... און סאַלדאַטען זיצען אויף די גרויסע געזונדע פערד מיט מורא׳דיגע פּנימ׳ער און מיט בלויזע שווערדען און מע שיסט, און מענשען פאַלען, פאַלען... און זי דערהערט, די אַלטע ניאַניא, אַ זעץ פון אויבען, און אַ מאַר־**נער** קוויטש רייסט זיך אַרוים פון זיווזיא׳ן, און ער לאָזט אָפּ איהר

האלז, און בויגט אן דאס קעפעל אראפ, אראפ. און א וואַרעם פלי־
סיגקייט דערפיהלט זי אויף איהר האלז, און בלוט, דערזעהט זי,
גיסט זיך פון איהר האַנד אראפ, און זי וויסט נאך ניט וועמעס
בלוט דאס איז, און זי זעהט ניט, אז זיוויא׳ס קאפ איז צעהאקט,
צעשפאלטען, און עס ווערד איהר פינסטער אין די אויגען, און זי
פאלט אנידער מיט׳ן טוידטען קינד אויף דעם וויסען קאלטען שניי,
וואס איז פערפארבט מיט רויטען אומשולדיגען בלוט...

אט אזוי האט זיך אנגעהויבען דער דאזיגער זונטאנדיגער טאג,
וואס איז פערבליבען אין דער רוסישער היסטאריע אונטער׳ן נא־
מען „דער רויטער זונטאג“...

— — — — — — — — — —
— — — — — — — — — —

קאפיטעל יא.

טאמארא בעפרייהט.

תחילת איז פאר טאמארא׳ן געווען איהר ארעמט א שטיקעל
בעפריעדיגונג, מען קאן זאגען, א מין הנאה, א גדלות, וואס זי איז
לייטענגליך, זיצט גליך מיט מאשא׳ן און מיט אלע אנדערע פא־
ליטישע... איהר איז מעהר אנגענאנגען, וואס וועלען זאגען אנדערע
וועגען איהר זיצען, אייבער דאס, וואס טאמער וועט זי דארפען
אפזיצען דא א קורצע צייט. דאס איז געווען א צייט פון מלחמה,
די גאנצע לופט איז געווען פול מיט „קאמף“, און ס׳איז געווען
כמעט א בזיון, א מיידעל זאל זיצען אין פעטערבורג, אין זינען
האבען גאר לערנען תורה לשמה און טהון זאל זי גאר ניט... וואס
וויטער האט איהר אבער דאס זיצען אנגעהויבען זיך צועסען,
און מעהר פון אלסדינג דאס, וואס זי וויסט ניט, אייגענטליך,
פאר וואס זי זיצט... און זי האט נענומען טרעפען, איבערלענען אין
זכרון, וועז און אויף וואס פאר א פערזאמלונג זי איז געווען? און
געווען איז זי אויף א סך פערזאמלונגען. יענעם ווינטער איז ניט
אוועקגענאנגען א טאג אהן א פערזאמלונג... דאס איינציגע, פון וואס

זי האָט יסורים געהאַט, איז געווען — טאָמער זיצט זי איבער איהר נאָהענטער בעקאַנטשאַפט מיט ראָמאַנענקע'ן, און וואָר ווייסט, וואָ ער איז און וואָס מיט איהם איז?...

נאָר אָט האָט מען זי ארויסגערופען און אויסגעפרעגט, וואָס ווייסט זי וועגען מרים גיטעל באַשעוויטש? טאָמארא האָט דערויף געענטפערט, אז וועגען מאַשא באַשעוויטש קאָן זי זאָגען נאָר דאָס, אז זי איז מיט איהר פון איין שטאָדט, האָט געענדיגט מיט איהר איין גימנאַזיע, געוואָהנט מיט איהר די לעצטע צייט אינאיינעם אויף איין קוואַרטיר, — און ווייטער ווייסט זי גארנישט ניט. דערנאָך האָט מען זי ארויסגערופען נאָך א מאָל און נאָך א מאָל — און אלץ וועגען מרים גיטעל באַשעוויטש; און סוף כל סוף האָט מען זי ארויסגעלאָזט.

ווי איינער, וואָס שטעהט אויף פון א לאַנגען שלאָף אדער א שלאָפקייט, אזוי האָט זיך געפיהלט טאָמארא שאָסטעפּאָל, אז זי איז געשטאַנען אויף דער פרייער לופט, אונטער'ן פרייען הימעל, בעפרייעט פון דער עדיכטער געשטיקטער טורמע־אטמאָספערע. א נייע וועלט! א נייער הימעל! נייע לופט! א נייע הויט אויף איהר! זי איז פריי! פריי! פריי!

טאָמארא שאָסטעפּאָל האָט זיך ארויפגעזעצט אויף דער ערשטער דראָשקע, וואָס זי האָט דערזעהען פאָהרען, און האָט זיך געהייסען פיהרען. די רעזידענץ־שטאָדט האָט נאָך אויסגעזעהן, ווי א שלאָכט־פעלד, וואָס דער פיינד האָט דאָס איבערגעלאָזט און איז אוועקגעגאַנגען ווייטער... אויף דער „מאָיקע", אויף „יעקאַטערינינסקי קאַנאַל" און ערטער־ווייז אויף „ניעווסקי פראָספּעקט" האָט מען געקאָנט זעהען וואו־ניט־וואו שפּאַציערען פּאַטרולען און קאָזאַקען, צופוס און אויף פערד. עס איז שוין געווען ניט פריה, און קיין עלעקטריע האָט מען נאָך נישט געזעהען אין ערגיץ. די פרעכטיגע שטאָדט פעטערבורג איז געווען ווי איינגעטונקען אין א פינסטערניש און בערעקט מיט א טרויער. טאָמארא האָט געוואוסט נאָך

אין אוטשאסטאק, אז אין שטאדט טהוט זיך עפּים; זי האָט נאָר נישט געקאָנט וויסען, ו ו א ס עס טהוט זיך... אלע מאל האָט זי געזהען דורכ'ן קליינעם אייניגען פענסטערעל, ווי עס ווערען געבראכט פּאַרטיעסווייז ארבייטער און סטודענטען. זי האָט געראַטעוועט, אז ס'איז פּאַרגעקומען אין אויסערגעווענליכע דעמאָנסטראציע, און עס האָט איהר שטאַרק באנג געטהאָן, וואָס זי האָט נישט געקאָנט זיין אויף דער שמחה... וואָס ווייטער האָט זי אָבער ארויסגעזהען אלץ מעהר סימנים פון א געשלעג, און זי האָט זיך אריינגעלאָזט אין א שמועס מיט'ן איזוואָזטשיק, נאָך גאָר א יונגעל פון א יאָהר זיבעצעהן־אַכטצעהן, מיט א היטשקעלע און מיט א צו גרויס היטעל, וואָס פאַלט איהם אלע מאל אויף די אויגען. אזוי אז ער מוז דאָס אלע מינוט געבען א רוק־ארויף.

— וואָס איז דאָ פּאַרגעקומען? — פרעגט זי ביי'ם איזוואָזטשיק.

— גאָרנישט, באַרישני, איז פּאַרגעקומען! — ענטפערט ער איהר מיט א שאַרפער קינדערשער שטימע און טהוט א רוק־ארויף דאָס גרויסע היטעל. — מע האָט נאָר דורכגעבויקערט אַביסעל אונזערע ברידער, דורכגעבראַכען די ביינער. — לעגט ער צו מיט א שמייכעל.

— פאַר וואָס?

— פון וואַנען זאל איך וויסען? מע זאָגט, אז דערפאַר, וואָס מענשען זענען געגאַנגען בעטען.

— נו?

— נו, האָט מען זיי ניט געלאָזט.

— נו?

— נו, האָט מען אָנגעשיקט אויף זיי קאָזאקען מיט דראַגונער...

— נו?

— האָבען זיי געזומען לעגען און לעגען, לעגען און לעגען!...— דער איזוואָזטשיק בעווייזט מיט דער האַנד, ווי אזוי מע האָט געזומען לעגען.

— א סך האָט מען אויסגעלעגט? — פרעגט איהם טאמאראַ.
— נישקשה'דיג! — ענטפערט ער איהר און טהוט א רוק־אַרויף דאָם היטעל.
— וויפיעל? — פרעגט איהם טאמאראַ. — צעהן מענשען? צוואַנציג? פופציג? הונדערט?...
— נעם העכער! — ענטפערט ער מיט זיין שארפער קינדער־שער שטימע.
— צוויי הונדערט? פינף הונדערט?
— נעם העכער!
— טויזענד?
— נעם העכער!
— צוויי טויזענד?
— נאָך העכער!

טאמאראַ מיינט, אַז זי האָט צו טהון מיט אזעלכען, וואָס קאָן נישט צעהלען מעהר פון צעהן. הערט זי אויף מיט איהם צו שמועסען און פאָהרט־צו צו איהר קווארטיר, צעצאָהלט זיך מיט'ן איז־וואָזטשיק, קלינגט־אָן ביי זיך אויף דער טהיר, און עס קומט ארויס דאָם קלייניע שיקסעל מיט די גרויסע קארעלען, נאָר אָהן א געלעכטער אויף'ן פנים, ווי תמיד, און מיט שטארק פערווייניגטע אויגען.
— וואָס האָט זיך געטראָפען? — פרעגט זי טאמאראַ אונרוהיג.
— אונזער פאַניטשעל!... — ענטפערט איהר דאָם קלייניע שיקסעל און קאָן מעהר נישט רעדען.

און אַז טאמאראַ איז אריינגעקומען און געטראָפען אברהם מארקאָוויטש מיט ראָזע'ן מיט אלע קינדער זיצען אין די זאָקען מיט די טוידטע פנימ'ער אויף דער ערד, האָט זי שוין פערשטאַנען, וואָס דאָ איז, און זיי האָבען איהר שוין איבערגענעבען אלם־דינג, אלסדינג...

* * *

שפעטער איז זי געוואָהרע געוואָרען, אַז ראָמאַנענקא איז פער־שוואונדען געוואָרען — מע וויים ניט וואוהין... אייניגע האָבען

געזאָגט — ארעסטירט, אויניגע האָבען געזאָגט — אַוועקגעפאָהרען...

קאַפּיטעל יב.

פון צער און צאָרן.

עלענד, פערזאָרגט, צעשרויפט, צערודערט און פערטראָגען איז טאַמאַרא שאַסטעס גענאַנגען איבער פעטערבורג, דורכגעוואָרפען אין דער דאָזיגער גרויסער טומעלדיגער שטאָדט פון זינט זי איז אַהער גע־קומען ביז היינטיגען טאָג, — אָלע פּאַסירונגען, אָלע בילדער, אָלע בעגעגענישען, אָלע פּארשוינען: זיוזיא, ראָמאַנענקא, מאַשא... נאָר איין בילד, נאָר איין פּארשוין איז איהר ארויסגעפלויגען פון קאָפּ, גלייך ווי ער וואָלט גאָר קיינמאָל אויף דער וועלט ניט געווען. און דער דאָזיגער פּארשוין האָט פון טאַמאַרא'ן געטראַכט, עס קאָן זיין, מעהר פון אָלע אַנדערע. דאָס איז געווען דער סטודענט סאַשא סאַפראַנאָוויטש, — און ער איז דאָס איהר איצט געקומען אַקעגען: מיט א פריינדליך שמייכעל אויף לייפען און מיט א רויטליכען פּאַרב אויף די בעקלעך, וואָס האָבען, אַפּנים, געוואָלט קאָנקורירען מיט די רויטע האָר פון קאָפּ און מיט'ן רויטען בערדעל, וואָס סאַשא האָט זיך די לעצטע צייט פערלאָזט.

פון סאַשא'ס פּנים איז געווען ארויסצוזעהען, ווי ווייט צופריע־דען און גלייקליך דער מענש איז, וואָס ער האָט זיך בעגעגענט מיט דער, וואָס ער זוכט, וואָס ער ווייל און וואָס ער בעגעהרט.

— קיינמאָל טרעפט מען אייך ניט אין דערהיים!...

אזוי זאָגט צו איהר סאַשא, און טאַמאַרא איז איצטיגם מאָל צופריעדען, וואָס זי האָט זיך בעגעגענט מיט סאַשא'ן, און זי דער־צעהלט איהם אוים, ווי א גוטען פריינד, אלסדינג, וואָס זי האָט איבערגעלעבט פאַר דער צייט: די נעשיכטע מיט מאַשא באַשע־ווישט, וואָס איז לעפאַנגען געוואָרען, און די געשיכטע פון איהר אייגענעם ארעסט דערצעהלט זי איהם מיט אָלע אייגצעלהייטען

און מיט אַלע קלייניגקייטען און מיט אַלע בענעגנישען און טרע־
פענישען, און די גרויסע טראַגעדיע פון׳ם קלייגעם זיוזיא דערצעהלט
איהם טאַמאַרא. זי קאָן ניט צוזעהען דעם צע, פון דער מוטער.
יעדער טאָג זיין דאָרטען אין שטוב קאָסט זי געזונד...

דאָם איז אָבער נישט אמת: נישט דאָם איז די הויפט־סבה
פון איהר דערשלאָגענקייט. די הויפט־סבה בעדאַרף מען זוכען ער־
גיץ אַנדערש... טיעפער... סאַשא סאַפראַנאָוויטש רעדט איהר אויס
דאָם האַרץ, טרייסט זי, אז קרבנות מוזען זיין. אָהן קרבנות קאָן
מען צו קיין אידעאַל נישט גרויכען... און ער ברענגט איהר טוי־
זענד ראיות, ווי אַלע מאָל, פון דער אידישער געשיכטע, און ער
לייענט איהר פאָר א גאַנצע לעקציע פון דער אַלטער אידישער היס־
טאָריע און לאָזט אוים מיט די ווערטער: די אידעע פון יושר,
פרייהייט, גלייכהייט און געראַטענקייט — דאָם אַלץ שטעהט ביי
אונז אַזוי הויך, אז אָפילו אין די תפלות ווילען די אידען אַיינרע־
דען גאָט, אז ער פיהרט זיין וועלט מיט יושר און מיט גערעכטיג־
קייט; און וואָם פאַר א געטליכע גערעכטיגקייט וואָלט דאָם געווען,
וועז ניט אַלע מענשען זאַלען זיין גלייך?

ווי בוימעהל האָט זיך סאַשא סאַפראַנאָוויטש צעגאָסען אין
זיין רעדען מיט פריילין שאָסטעפאַל. עס האָט זיך איהם אויסגע־
דאַכט, אז שוין לאַנג האָט זי נישט אויסגעהערט איהם מיט אזא
אינטערעס, ווי היינט. טאַמאַרא האָט איהם דוקא איצטיגם מאָל
געהערט א סך ווינציגער ווי אַלע מאָל; אַצינד איז איהר קאָפּ גע־
ווען דוקא ווייט פון דאַנען... מיט איין אויהער האָט זי אויסגעהערט
דעם דאָזיגען סטודענט, דעם פערברענטען אידישען נאַציאָנאַליסט—
און האָט איהם מקנא געווען, אָזוי ווי זי האָט מקנא געווען איהר
חבר׳טע מאַשא באַשעוויטש, וואָם יענע איז א טהוערין, און זי
נישט...

אין דער נאַנצער צייט, וואָם די יונגע לייט האָבען זיך געפונען
אין פּעטערבורג, האָבען זיי זיך זעלטען־ווען בענעגנט, און אז זיי
האָבען זיך בענעגנט, האָט טאַמאַרא קיין צייט ניט נעהאַט צו

פערברענגען מיט סאשא'ן מעהר פֿלם א האַלבע שעה. אוּן פֿלע מאָל האָט זיך סאָפראַנאָוויטש אומגעקעהרט צו זיין טעמע: אידענטום, די אידישע היסטאָריע, די אידישע שפראַך. דערהויפּט פֿלעגט ער איהר שטענדיג פירהאַלטען, למאי זי לערנט ניט קיין אידיש. „פֿאַר וואָם לערנען מיר אַלע פרעמדע שפראַכען, — פֿלעגט ער צו איהר טענה'ען — נאָר מיט אונזער אייגען לשון שעמען מיך זיך?"... טאָמאַראַ פֿלעגט איהם דערויף ענטפערען מעהר ניט נאָר אויף אָפּטשעפּען זיך: וואו קאָן זי דאָ, אין פּעטערבורג, לערנען אידיש? וואר וועט זיך אונטערנעמען?... „לאָז זי נאָר זאָגען — ענטפערט איהר דערויף סאָפראַנאָוויטש — לאָז זי נאָר זאָגען, אַז זי וויל לערנען די שפראַך, וועט זיך שוין געפינען אַוועלכער, וואָם וועט מיט איהר לערנען"...

קוים וואָם מע שטויסט זיך, אַז דאָם מיינט ער זיך! איז אָבער טאַמאַראַ שטענדיג פערנומען... ניטאָ קיין צייט... געשעפטען... „פ ר ע מ ד ע ג ע ש ע פ ט ע ן" — רופט עם אָן סאָפראַנאָוויטש און ברענגט איהר א פּסוק פון שיר־השירים:

שמוני נוטרה את הכרמים —
כרמי שלי לא נטרתי...

„מע האָט מיך געמאַכט פּאָר א היטערין איבער ווייניגערט־נער — מיין אייגענעם וויינגאָרטען האָב איך ניט פערהיט"...

דעם דאָזיגען פּסוק האָט ער איהר איבערגע'חזר'ט עטליכע מאָל, אַזוי אַז זי האָט דאָם שוין אויסגעלערענט אויסוועניג.

טאַמאַראַ האָט ליעב געהאַט אָפּשפּעטען פון דעם רויטען סטודענט, דעם פערברעכער נאַציאָנאַליסט. זאָגט זי צו איהם אויך איצט מיט א געלעכטער:

— ווי אַזוי זאָגט איהר דאָרט? „מע האָט מיך געמאַכט פּאָר א היטערין אויף פרעמדע גערטנער — מיין אייגענעם גאָרטען האָב איך פערלאָזט"...

— ניט איך זאָג, — ענטפערט איהר סאָפראַנאָוויטש — דאָם האָט געזאָגט אַמאָל שלמה המלך אין זיין שיר־השירים. אך,

פרוילײן שאָסטעפאַל! עס וואָלט שוין צייט געווען, איהר זאָלט אַביסל בעסער וויסען אונזערע אייגענע לִיטעראַרישע וועַרטהען... וויל איהר, וועל איך אייך עפּעס וווייזען א זאַך, וואָס וועט אייך געפעלען. דאָס איז א פּאָעמע, א בלוטיג געזאַנג, נו, א פּאָגראָם־לִיעד פון... פון איינעם א בעריהמטען אידישען דיכטער... איך וועל עס אייך לייענען אין אונזער אַלטער קלינגענדיגער שפּראַך — און טאַקי באַלד איבערזעצען עס אייך, איהר זאָלט עס פערשטעהן.

און סאַשא סאַפראַנאָוויטש וואַרט נים ביז מע וועט איהם שטאַרק בעטען, נעמט אַרויס פון בוזעם־קעשענע עטליכע בלעט־לעך, אויסגערִיסען פון א ביכעל, און לייענט הויך, אויף א קול, די שטאַרקע מעכטיגע סטראָפען פון שטאַרקען מעכטיגען לִיעד, וואָס האָבען נים (אַזוי מיינט סאַפראַנאָוויטש) קיין גלייכען אין דער וועלט־פּאָעזיע, אין דער שענער קלינגענדיגער שפּראַך, וואָס האָט נים (אַזוי מיינט סאַפראַנאָוויטש) איהר גלייכען אין דער וועלט־לִיטעראַטור! און ער שפּריצט בשעת ער לייענט, און ער זעצט־איבער איטליכס וואַרט צוליעב טאַמאַראַ'ן, און ער מאַכט מיט די הענד, אָפּנים, זי זאָל בעסער פערשטעהן, און נים איין פער־בייגעהער שטעלט זיך אָפּ אויפ'ן טראָטואַר בעטראַכטען דאָס פּאָרעל.

...פון שטאָהל און אייזען, קאַלט און האַרט און שטום,
שמיעד־אויס א האַרץ פּאַר זיך, דו מענש, און קום!
קום געה אין שחיטה־שטאָדט, זאָלסט זעהען מיט דיינע אויגען,
זאָלסט אָנטאָפּען מיט דיינע אייגענע הענד,
אויף צוימען, סלופּעס, טויערען און וועגה,
אויף שטייגער פון דער גאַס, אויף אַלע העלצער,
דאָס שוואַרץ־פערטריקענט בלוט מיט די נעהירען
פון דייגע בריידער'ס קעפּ און העלזער.
און אומבלאָגזען זאָלסט דו צווישען חורבות,
דורך וועגד צעברָאכענע מיט אויסגעקרימטע טהירען,
פערביי צעשטירצטע אויוועגס, האַלבע קוימענס,

ענטצוויזטע שווארצע שטיינער, האלב־פערברענטע ציגל,
וואו פייער, האק און אייזען האבען נעבטען
אויף דער בלוט־חתונה א ווילדען טאנץ געשפיעלט...

טאמארא שאסטעפאל הערט זיך איין אין די וועלטער. איהרע שענע גרויסע שווארצע אויגען זענען ערנסט. און סאשא מישט־אי־בער א בלעטל פון דער בלוטיגער פאעמא און לייענט ווייטער מיט דעם זעלבען נוסח און מיט נאך מעהר היטץ:

... אנטלויפסט? אנטלויף!
בעהאלט זיך אין א הויף!
אומזיסט!...
אט איז א בערגל מיסט!
דא האט מען צווויי געטוידט: א אידען מיט א הונד...
אין מיטען הויף האט נעבטען זיי איין האק געקעפט,
און היינט האט זיי אהער איין שווויין פערשלעפט.
געשנארכט, געגריבעלט זיך אין זייער אויסגעמישטען בלוט...
שא, מארגען וועט א פרישער רעגען קומען
און אפשווייגקען דאס בלוט אין רינשטאק, ס'זאל ניט שרייען
צום הימל „גוואלד!" פון מיסט ארויס; און אפשר
איז שוין דאס איינגעוונקען אין דעם תהום דעם שטומען
און זויגט די דערנער אן ביי א פלויט א קרומען,
און מארגען וועט די זונ, ווי היינט, ווי נעבטען,
ווי אלע טאג, א ליכטיגע ארויסגעהן
פון מזרח זייט, געמינערט ניט א האר נישט,
און שא, און שטיל, און גלייך ווי גאר נישט...

און טאמארא'ס שענע שווארצע גרויסע אויגען ווערען נאך גרעסער און נאך שענער, און זי דערמאנט זיך אינ'ם „וונטאג", וואס דא אין פעטערבורג, וואס זי אליין האט איהם ניט בייגעוואהנט, נאר אנגעהערט זיך פון אנדערע, און זי רופט זיך אן צו סאשא'ן:

— ווי אזוי הייסט ער, אייער פאעט?

— מ י י ן פּאָעט — ענטפערט איהר סאשא מיט א ביטער שמייכעלע — הייסט ביאליק, חיים נחמן ביאליק.

— אָט דער ביאליק איז א פּאָעט! א דיכטער!... אַנו, לייענט נאָך אַביסעל.

אודאי דארף מען סאשא סאפראַנאָוויטש בעטען, ער זאָל לייענען ביאליקען נאָך אַביסעל! סאשא טהוט איהר די טובה, מישט נאָך א בלעטל פון דער דאָזיגער בלוטיגער פּאָעמא און לייענט ווייטער:

און דו פעררייסט דעם קאָפּ — ניטאָ קיין הימל!
א דאָך, א שטומער דאָך מיט שווארצע שינדלען;
אָט הענגט א שפּין — געה פרעג דעם גרינעם שפּין,
ער האָט אלסדינג געוואהען, ער איז איין עדות,
איין לעבעדיגער עדות אויף דעם בוידעם.
לאָז ער זשע דיר דערצעהלען אלע מעשיות:
א מעשה פון א בויך מיט פערערען געפילט,
פון נעזלעכער מיט נעגעל, קאָפּ מיט האָמערס,
פון מענשען נאָכ'ן קוילען, קאָפּ אראָפּ, ווי געגנז,
צום באלקען פונ'ם בוידעם אויפגעהאנגען,
און פון א קינד איין איינגעשלאָפענס מיט זיין מאָמעס
צעשפּאלטענער און טוידטער ברוסט אין מיילכען,
און נאָך א קינד א לעבעדיגס צעריסען
אין איינעם מיט זיין לעצטען שריי אויף צווייען —
א האלבער מא...!

און טאמארא דערמאָנט זיך אין זיוזיא'ס טוידט, וואָס די אלטע ניאניא האָט איהר דערצעהלט, און עס שטעלען זיך איהר טרערען אין די אויגען. און סאשא מישט איבער נאָך א בלעטל פון דער בלוטיגער פּאָעמא און לייענט ווייטער:

ארויס־קריך, מענש, קום ווייטער, ב'וועל דיר ווייזען
בעהאלטענישען — שמאלען פון חזירים,
און זעה מיט דיינע אויגען אלע מיסטען,

וואו דיינע ברידער, חשמונאים'ס יורשים,
די אייניקלעך פון אייביגע קדושים,
אין יערער לאָך צו דריי מנינים האָבען
אין יענעם שחיטה־טאָג זיך אויסבעהאַלטען...
איצט געה אַראָפּ אין טהאָל, דאָרט גרינט אַ גאָרטען.
אין גאָרטען שטעהט אַ שטאָל, די טוידטע שטאָל, —
עם לויגען דאָ אין שטאָל צעוואָרפען רעדער,
צעבראָכענע, מיט בלוט און מאַרך פערשפּריצט,
מיט שפּיצען אָפּענע און אויסגעשטרעקטע,
ווי פינגער מערדערישע צו עמיצעמס אַ האַלז.
וואַרט־אויס, פּאַרנאַכט, וועו פייערדיג און בלוטיג
וועט אונטערגעהן אין מערב־זייט די זונן —
זאָלסט דו זיך שטיל אַריינ'גנב'ענען אין שטאָל
און וועו פאַרפאַלען דאָרט אין תהום פון שרעק...
— נו, און ווייטער? קיין איינציגער ליכטיגער שטראַהל? קיין איינציגער פרייליכער אַקקאָרד? קיין ברעקעל האָפענונג אויף מאָרגען?...

אַזוי זאָגט טאַמאַרא שאָסטעפאָל צו סאַשא סאָפראָנאָוויטש. אָנשטאָט צו ענטפערען איהר, מישט ער איבער נאָך אַ פּאָר בלעטלעך פון דער בלוטיגער פּאָעמע און לייענט ווייטער:

און מאָרגען געה אַרויס אין גאַס, בן־אדם,
און זעה אַ מאַרק, אַ מאַרק פון לעבעריגען בראָכוואַרג!
דערשלאָגענע, האַלב־טוידטע מענשען־וועזען,
צעבראָכענע און אויסגעקרימטע רוקענס,
פערוויקעלטע אין שמאָטעס הויט און ביינער,
מיט קינדער וויסטע קאָליקעס, מיט ווייבער,
צום טוידט פערמאַטערטע און איינגעדאַרטע,
אַ היישעריק, סוף־זומערדיגע פליגען,
בעפאַלען טיר און טויער, אַלע פענסטער,
בעלאָגערען די שוועלען פון הייזער.

און שטרעקען־אויס, געלערענטע־צו־בעטלען, קרומע הענד
מיט אויפגעדעקטע רינענדיגע וואונדען,
און יעדערער שרייט־אויס זיין פּעקעל סחורה,
פּעררייסענדיג די לויזע אויגען צו די פּענסטער,
אי קנעכט, ווי הינד געשלאָגענע צום בעל־הבית:
א גראָשען פּאר א וואונד! א גראָשען פּאר א ו׳ונד!
א גראָשען פּאר א טאָכטער א געשענדטע!...

— אָט דאָס איז דער טרייסט? א שענע פּערספּעקטיווע! א גלענצענדע צוקונפט פּאר א פּאָלק! — זאָגט טאמאראָ, און סאשא לייענט ווייטער:

צום בית הקברות מיט די טאָרבעס, שלעפּער!
אהינצו געהט, גראָבט־אויס די ווייסע ביינער
פון אייערע קדושים׳ס פרישע קברים.
שטאָפּט אין די טאָרבעס, יעדערער זיין טאָרבע,
און לאָזט זיך אין דער וועלט אריין, און שלעפּט זיך
פון שטאָדט צו שטאָדט, וואו ערגיץ א יריד,
און אונטער אלע פּרעמדע הויכע פּענסטער
זינגט הייזעריגע בעטלערשע ניגונים — — —

— שוין זשע קיין שום האָפנונג אויף שפּעטער, אויף אמאל? שוין זשע קיין שום וואונק אויף נקמה?

אזוי זאָגט טאמאראָ שאָסטעפּאל, און די גרויסע שענע אויגען איהרע ברענען... און סאשא, אָנשטאָט צו ענטפּערען איהר, מישט ער איבער נאָך א בלעטל פון דער בלוטיגער פּאָעמע ביאליק׳ס און לייענט ווייטער:

...א וויסטער מדבר איז זיין הארץ געווארען;
קיין איינציג גרעזעל האָס, קיין קערנדעל נקמה!
דו הערסט? זיי קלאָפען זיך אין ברוסט „אשמנו"!
זיי בעטען, א י ך זאל ז י י די זינד פערגעבען...
צי זינדיגט דען א שאָטען אויף די וועגד —
א שארבען א צעבראָכענער, א טויטער וואָרעם? —

וואָס בעטען זיי? וואָס שטרעקען זיי די הענד?
א פויסט וואו איז? וואו איז א גרויסער דונערער,
וואָס זאָל זיך אָפרעכענען פאַר אַלע דורות,
און אַיינלעגען די וועלט, צעריסען הימלען,
מיין שטוהל, מיין כסא־כבוד איבערקעהרען!...

— א? דאָס איז ווערטער!—רופט אויס טאמארא מיט בעגיים־טערונג. — אייער ביאָליק איז א דיכטער! א גרויסער דיכטער!!

— מיין ביאָליק איז אויך א ייער ביאָליק! — זאָגט איהר סאשא. און דא ציהט זיך אַוועק ביי זיי א שמועס, וועגען דאָס אידישע פאָלק און וועגען זיינע האָפנונגען, און וועגען זיינע אויסזיכטען, און וועגען זיינע נביאים, און וועגען משיח'ן.

— גלויבט איהר אין משיח'ן אויך? — פרעגט איהם טאמארא.

— געוויס! — ענטפערט איהר סאשא און איז גליקליך, וואָס ער האָט א טהעמא צו דיסקוטירען מיט טאמארא'ן, און ער גיט איהר צו פערשטעהן, וואָס ער מיינט משיח, און ערקלעהרט איהר, פאַר וואָס משיח קאָן נישט קומען. ער וויל זי איבערצייגען, אז אין אַזא צייט, וועו אין א פאָלק קומען פאַר אַזוי פיעל שפאָלטונגען, קאָן נישט קומען משיח. משיח קאָן קומען נאָר דעמאָלט, וועו אַלע זאָלען איהם וועלען הערען און אַלע זאָלען איהם וועלען פערשטעהן... משה רבינו, צום ביישפיעל, קאָן איצט ביי אידען נישט אויסנעמען דערפאַר, וויל עס עקזיסטירט ניט קיין גאַנץ אידיש פאָלק, וואָס זאָל זיין פעראייניגט און וואָס זאָל פערשטעהן, אז נאָר אין דער פער־אייניגונג איז זיין קראָפט...

און סאשא איז צופריעדען מיט זיך אַליין און מיט זיין נלענ־צענדער רעדע, און ער איז זיכער, אז איצטיגס מאָל האָט איהם געגאָלטען מעהר ווי אַלע מאָל, און ער איז איבערצייגט, אז טא־מארא האָט איהם געהערט און ער האָט אויף איהר געווירקט, און ער פיהלט נישט קיין פראָסט, און ער שפירט ניט, אז עס האָט זיך אויפגעהויבען א ווינד פון דער „ניעוא", וואָס ברענט דאָס פנים, סמאָלעט די נאָז און קריכט אין די ביינער אַריין, און ער בעמערקט

נישט, אז זיי ביידע שטעהען ביי דער טהיר פון טאטארא'ס קווארטיר, און ער זעהט זיך אַרום ערשט דעמאָלט, וועז טאמארא טהוט א ציה ביי'ם גלעקעל.

— קומט אריין, איהר זענט אַיין איבערגעפרוירענער! — זאָגט צו איהם טאמארא און בעשענקט איהם מיט א קוק פון איהרע שענע שוואַרצע אויגען, און עס ווייזט זיך איהם אויס, אז א ז ו י האָט נאָך אויף איהם טאמארא קיינמאָל ניט געקוקט...

* * *

עס איז שוין געווען ניט פריה, אז סאשא סאפראנאָוויטש האָט זיך געשלעפט אהיים איבער'ן סקריפּעדיגען גלאַנצענדיגען שניי, אויף די שטען־בעלייכטע גאסען פון פּעטערבורג. פון דער „ניעווא" האָט נעבלאָזען א קאלט שניידענדיג ווינטל, וואָס האָט דעקוטשעט מעהר ווי דער ברענענדיגער פראָסט, צו וועלכען די מענשען זענען דאָרטען געוואָהנט געווארען. סאשא'ס רויט פּנים איז געווארען בלוי און די אויהערען האָבען געסמאלעט. די נאָז האָט אויך גענוג געלייטען פון קעלט, און עס האָט נישט געהאלפען קיין רייבען און קיין פערשטעלען זיך און קיין הילען זיך אינ'ם וואַרעמען שמויסען קעלנערל פונ'ם וואַרעמען ווינטערדיגען פאלטאָ. נאָר וואָס פאר א וועטה האָט דאָס אלץ נעהאָט ביי דעם נליקליכען מענשען אקעגען איין וואַרעמען גוטען קוק פון טאמארא'ס שענע גרויסע שוואַרצע אויגען, וואָס איז נעווען גענוג אויף צו פערטרייבען דעם שארפסטען ווינד, אויף אפּצושוואכען דעם נרעסטען פראָסט?... סאשא האָט איבערגע'חזר'ט ביי זיך נאָך א מאל און נאָך א מאל איטליכס וואָרט, וואָס טאמארא האָט איהם היינט נעזאָגט, דערמאָנט יערע בעוועגונג איהרע, יעדען קוק, — און עס האָט זיך איהם אויסגעווויזען, אדער ער האָט זיך געוואלט איינרעדען, אז קיינמאל איז נאָך צו איהם טאמארא נישט געווען אזוי גוט, אזוי פרייגדליך און אזוי צוגעלאזט און נאהענט, ווי אצינד, און ער האָט אוועקגעפיהרט פון דאָרט איצטינם מאל אזוי פיעל האָפנונג, ווי נאָך קיין מאל נישט ביז אהער!...

סוף פונ'ם ערשטען טייל.

צוויטער טיי׳ל

קאַפּיטעל א.

טאַטעס און קינדער.

אינ׳ם סאַמע אָנהויב פון אונזער ראָמאַן, אין קאַפּיטאַל א, האָבען מיר איבערגעלאָזט איציקעל שאָסטעפּאַל און זיין ווייב שיווקע, און אויך דעם אַפּטייקער סאָלאָמאָן סאָפּראָנאָוויטש, ארויסקוקען אויף זייערע קינדער, אויף טאַכטער׳ן און אויף סאַשא׳ן, וואָס זענען געפאָרען אויף פּסח אַהיים.

— טאָמער וואָלסט דו זיך דורכגעפאָרען אויפ׳ן וואָקזאַל?...

אַזוי זאָגט שיווקע צו איהר מאַן איציקעל שאָסטעפּאַל און קוקט אויפ׳ן זייגער.

— ס׳א משל! נו, וואָס זשע וועט זיין? וועט די טאַכטער, הייסט דאָס, פריהער קומען? וואו איז דער שכל? — אַזוי ענטפערט איהר אָפּ דער מאַן מיט א היבשער פּאָרציע ביטערניש, ווי געווענליך א מאַן, בשעת ס׳איז איהם נישט גוט אויפ׳ן האַרצען. און טאַקי באַלד לעגט ער זיך איבער ביי זיך אין קאָפּ, אַז אפשר איז דאָס א פּלאַן, ער זאָל זיך טאַקי דורכפאָהרען צו דער באַהן. וואָס וועט ער אָנגעהרען? און ער נעמט אויף זיך דעם אויבערראָק מיט׳ן שירם און לאָזט זיך געהן.

— וואוהין איז? — פרעגט איהם שיווקע.

— אין ערגיץ ניט. — ענטפערט זיהר דער מאַן. — איך רעכען זיך דורכפאָהרען אויף א ווייל צו דער באַהן, זעהען וואָס איז די מעשה, וואָס אַזוי שפּעט...

— האָב איך דאָך דיר נאָך פריהער געזאָגט דאָס איינענע!

— ס'א משל! נו, אם כן, אז דו האָסט געזאָגט, איז וואָס? וואָס האָב איך דאָ פאַרשפּעטיגט?

און איציקעל שאָסטעפּאל חאַפּט א דראָשקע און לויפט צו דער באַהן.

דאָס זעלבע האָט געטהאָן אויך דער אַפּטייקער סאַפּראַנאָוויטש, נאָר אָהן ישוב הדעת מיט'ן ווייב, פּשוט מחמת דעם, וואָס ער איז שוין פופצעהן יאָהר איין אלמן. אונזער אַפּטייקער, ווי ער אליין זאָגט אויף זיך, איז ניט פון די אידעלעך, וואָס לויפען חתונה האָבען דאָס צווייטע מאל: ערשטענס, האָט ער קיין צייט ניט; צווייטענס, איז דאָ אין שטאָדט נישטאָ פּאַר איהם קיין גלייכען; און דריטענס, אויף וועמען וועט ער לאָזען די אַפּטייק?

אז איציקעל שאָסטעפּאל איז געקומען אויפ'ן וואָקזאל, האָט ער שוין געטראָפען דעם אַפּטייקער ארומשפּאַציערען מיט'ן שטעקעל אין די הענד און מיט די בלויע ברילען אויף די אויגען, נאָר ער האָט זיך געמאַכט, ווי ער בעמערקט איהם ניט, און האָט זיך געזומען אויסגלייכען זיין זייגער מיט'ן גרויסען זייגער וואָס אויפ'ן וואָקזאל. דאָס זעלבע האָט געטהאָן אויך דער אַפּטייקער; ער האָט אויך ארויסגענומען זיין נאָלדענעם זייגער און האָט זיך אַוועקגעשטעלט אקענען דעם וואָקזאל־זייגער, געקוקט דורך די בלויע ברילען ארויף און אראָפּ, בעמערקט, אז זיין נאָלדענער זייגער לויפט כמעט אויף אַנדערטהאַלבען מינוט. דאָס איינענע האָט בעמערקט אויך שאָסטעפּאל אויף זיין זייגער, אז ער לויפט אויף כמעט פינף מינוט. די עטליכע מינוט אונטערשיעד האָבען ארויסגערופען צווישען אונזערע צווויי שכנים איין אומנעריכטען געשפּרעך, וועלכען מיר געבען איבער פּינקטליך, נאָר מיר קאָנען נישט זאָגען געוויס, וער פון די צווויי האָט אָנגעהויבען צו רעדען דער ערשטער.

— קיינמאל נישט געגלויבט, אז מיין זייגער לויפט.

— איך אודאי נישט!

— א חידוש, מיין זייגער געהט ריכטיג נאָכ'ן שטאָדט־זייגער,

— אפנים, פערשפעטינט דער פאיזוד?
— ווי קומט דאס, דער שנעל־צוג זאל פערשפעטיגען?
— עס מאכט זיך... איהר ווארט אויף עמיצען?
— און איהר?...

און ביידע פאטערס לענגן אריין די זייגעלדס אין די טאשען, צעגעהען זיך, אייגער אהער און דער אנדערער אהין, געפינען נישט מעהר קיין שמועס־מאטעריאל.

מאהלט אייך, עס רעדט זיך נאר אזוי. זיי זאלען וועלען, זיי זאלען ניט זיין קיין גדלנים און קיין עקשנים, וואלטען זיי שוין געפונגען מאטעריאל אויף צו רעדען. יעדער פון זיי וואלט שוין געהאט וואס צו דערצעהלען און צו דערצעהלען. יעדער פון זיי האט געהאט א הארץ פול מיט וועהטיגען, וואס האבען זיך געבעטען ארויסגערעדט צו ווערען, אויסגיסען זיך, נאר יעדען פון זיי איז ניט אנגעשטאנען דאס צו טהון פריהער פאר'ן צווייטען.

„וואס פאר א מחותן איז מיט מיר אט דער ארעמער אפטיי־קער?" — האט זיך געטראכט שאסטעפאל און געמאכט מיט'ן שירם.

„איך האב פיינט אט דעם אידאש מיט'ן שירם און מיט די שווארצע אויגען, וואס קוקען גלייך אין דער נשמה אריין!" — האט זיך געטראכט סאפראנאוויטש דער אפטייקער, און ביידע האבען זיי שפאציערט איבער ברייטען וואקזאל, דער אהער און דער אהין, איטליכער מיט זיין „פעקעל", פערבארגען טיף ביי זיך אין האר־צען.

אין וואס, אשטייגער, האט געקאנט בעשטעהן איציקעל שאם־טעפאל'ס „פעקעל", אז די נעשעפטען זיינע, ברוך־השם, געהען גוט? ער האט היינטיגען ווינטער געהאט א וואהלע טורמע, דאס הייסט, ער איז, חס ושלום, ניט נעזעסען אין טורמע, ער האט נאר צוגעשטעלט אהין פראוויאנט, און האט אנגעטראפען אויף א גוטען סמאטריטעל, א „גוי וואס נעמט א קערבעל"... היינט האט ער צו־געשטעלט האלץ אין די קאוארמעס, דאס איז אויך געווען קיין מעשה ניט פון א „פאדריאד". איז אבער „קאונא" — צופיעל הענד און

אלע נעמען: דער „אונטער" נעמט, דער „אבער" נעמט, דער קא־פּיטאַן נעמט, דער קאמאַנדיר נעמט, דער אדיוטאַנט נעמט, דער גענעראל נעמט. נעמען זאל זיי די חלירע, וואַרום לא די זיי נע־מען צו דאָם גאלה, נעמען זיי נאָך ארויס דאָם געוונד, — „קאזנא"... היינט האָט ער געהאט א פּאָר עסקים'לער, לאדענישען. איציקעל שאָסטעפּאל, דאַרפט איהר וויסען, איז א איה, וואָם האָט ליעב זיך לאָדען מיט דער וועלט. בעת ער מאכט א געשעפט, כאכט ער דאָם לכתחילה אזוי, אז ער זאל קאנען נאכדעם לאָדען זיך. אז ער שרייבט א קאנטראקט, פערדרעהט ער איהם און פערפּלאָנטעט זיך אליין טאקי, נאר אזוי, אז קיין צעהן אדוואקאטען קאנען איהם נאכדעם ניט ארויספּלאָנטען. איין אדוואקאט האָט איהם אמאל גע־פרענט: — „פּאני שאסטעפּאל! דאַרפט איהר שרייבען אליין דעם קאָנטראקט און קומען נאכדעם צו מיר, איך זאל אייך אויספּלאָנטען, אמעהר, קומט מען לכתחלה צו איין אדוואקאט, וועט ער אייך שרייי־בען דעם קאָנטראקט אזוי, אז איהר וועט פערשפּאָרען נאכדעם לאָדען זיך!"

דערויף ענטפערט איהם שאסטעפּאל גאנץ ערנסט:

— שרייבען א קאָנטראקט ביי איין אדוואקאט קאָסט געלט.

— און לאָדען זיך קאָסט קיין געלט ניט?

— וואָם זאל איך טהון? איך מוז דאָך ראטעוון מיין געלט!

אזוי ענטפערט איציקעל שאסטעפּאל און „ראטעוועט" זיין געלד, דאָם הייסט, עס קאָסט איהם אפּ דריי מאל אזוי פיעל, ער וועלט אפּט בדיל הדל, פערליירט טויזענדער, לאָדט זיך אפּ יאהרען־לאנג, קוילעט זיך אויף מעסערס, אום צו געווינען א פּראצעס, און דאָם פערשאפט איהם חיות אויף לאנג! נצחון, אמביציע — איז א נרויסע זאך! פּאר זיין אמביציע וועט אייך איציקעל שאסטעפּאל געהן ביז'ן האלז אין בלוט! זיינס זאל איבערגעהן — דאָם איז נישטא. איציקעל קאן זיך בעריהמען, אז איהם האָט נאָך קיין מענש נישט גובר געוועזן. דער אייניגינער מענש אויף דער וועלט, וואָם האָט איהר גובר געוועזן, איז טאמארא!... נאָר וואָם זאל מען טהון?

א טאכטער און א בת יחידה, און נאָך א גערעטענע דערצו, און ליעב האָט ער זי דאָס חיות מיט דער נשמה, ממש ער כלות הנפש! ווי־פיעל מאָל האָט ער זיך שוין אויפגעחאפט אין דער פריה פונ׳ם שלאָף מלא נזלן און געהייסען פאָקעווען דעם טשעמאָדאַן.

— וואוהין איז? — פרעגט איהם שיווקע.

— קיין פעטערבורג!... וואָס פאַר א זיצען דאָרט? וואָס פאַר שטודיערען? וואָס פאַר קורסען? וואָס פאַר מעדיצין? וואָס פאַר דאָקטוירים? נא דיר שוין מיידלעך דאָקטוירים! טאָמער איז קאַרג!?

אזוי טענה׳ט איציקע שאָסטעפאל צו זיין ווייב שיווקע, גלייך ווי זי וואָלט דאָ געווען דער גאַנצער חייב, און ער היצט זיך און ער שמיצט זיך אזוי לאַנג, ביז ער זעצט זיך אוועק שרייבען איהר א בריעף, אויס׳לומר׳ן אזוי, אז זי זאָל איהם האָבען צו גערעכענען. און נעמט ער נאָר די פען אין האַנד, און שטעלט ער נאָר אוועק די ערשטע צוויי ווערטער: „בתי היקרה — טייערע טאָכטער", אזוי געהט איהם אפֿ דער כעס, און ער דערצעהלט איהר, ווי ליעב און טייער זי איז איהם, ווי שטאַרק ער בענגט נאָך איהר, און זי זאָל איהם, למען השם, שרייבען פון איהר געזונד, און וואָס איהר פעהלט, און טאָמער דאַרף זי געלד... און עס ציהט זיך ביי איהם אזוי ווי האָניג, און עס גיסט זיך ביי איהם אזוי ווי בוימעהל, און די גע־פיהלען פונ׳ם האַרצען פליסען, פליסען — א מאָדנער פאָטער אָט דער איציקע שאָסטעפאל!

יא, א מאָדנער פאָטער! עס ברענט אין איהם אודאי א פייער, וואָס ער, איציקע שאָסטעפאל, דאַרף זיין איצט אויפֿן וואָקזאל גלייך מיט דעם אפֿטייקער און ארויסקוקען אויף זיין קינד, וואָס פאָהרט אודאי אינאיינעם מיט׳ן אפֿטייקער׳ס קינד פון איין שטאָדט, זיצען אודאי אין איין וואָגאָן און שמועסען!... פון וואָס קאָנען זיי שמועסען? אפשר זענען זיי שוין אזוי שטאַרק בעקאַנט, אז מע שמועסט שוין גאָר ווענען א שדוך?... א קשיא אויף היינטיגע קינ־דער!... און עס בעשלאָגט איהם אזש א שוויים פון דעם געדאַנק,

און ער הויבט אָן שפּאַנען נאָך גיכער און מאַכען מיט'ן שירם נאָך שטאַרקער, און ער טראַכט זיך:

— ווי קומט צו מיר אזא טאַכטער?...

* * *

די זעלבע קשיא, וואָס איציקעל שאַסטעפּאל האָט געפרעגט אויף זיין קינד, האָט סאָלאָמאָן סאפראנאוויטש געפרעגט אויף זיין קינד:

— ווי קומט צו מיר אזא זוהן?

דעם אַפּטייקער'ס געשעפּטען געהען אויך ניט שלעכט. די אַפּטייק האָט זיך איהם שוין לאַנג אויסגעצאָהלט, און ער קאָן שוין אָפּלעגען אַמאָל איין איבעריג קערבעל אין באַנק, און ער קלערט שוין וועגען א הייזעל איין אייגענס, טאַקי ניט ווייט, אויף דער זעלבער וואַסילטשיקאָווער גאַס. דאָס הייזעל געהערט צו איין אלטער מויד א כריסטין, וואָס קומט אריין צו איהם אין אַפּטייק כמעט אלע טאָג מיט א גרויסען הונד („העקטאָר" רופט מען דעם הונד), קויפט א נאַרישקייט פּאַר פּינף גראשען און רעדט־אַפּ א האַלבע שעה און אַמאָל נאָך מעהר. זי רעדט איהם צו, ער זאָל קויפען איהר שטוב מיט'ן גאַרטען, זעהר א טייערער גאַרטען, — וואו איז נאָך דא אזא גאַרטען מיט אזעלבע ווייגשעל און מיט אזעלבע בארען, מיט אזא קעלער, מיט אזעלבע שטאַהלען, ווי ביי איהר?

סאָלאָמאָן סאפראנאוויטש האָט ליעב סאשא'ן און האַלט זיך מיט איהם גרויס, פערגעטערט איהם און פערשטעהט איהם ניט... ער שרייבט זיך איבער מיט זיין זוהן וועגען אַלסדינג און האָט פון איהם זעהר אָפּטע בריעף, זעהר שענע בריעף, אָבער אזעלכע מאַדנע בריעף, וואָס ער פערשטעהט זיי ניט. סאפראנאוויטש פערשטעהט ניט זיין זוהן. ער האָט שוין לאַנג געוואָלט ארויסבעקומען פון איהם, וואָס איז דאָס, וואָס ער האַלט זיך אזוי פעסט אין אידישקייט? וואָס איז דאָס? צי איז דאָס ביי איהם א רעליגיעזע איבערצייגונג? צי איז ער פרום געוואָרען? אויב אזוי, איז דאָס נישט מעהר ווי א פסי־

כאָז (ער האָט נישט געוואָלט אַנרופען דאָס מיט'ן נאָמען „משוגעת"). האָט איהם דערויף סאשא בערוהיגט, אז עס האָט ניט צו טהון מיט רעליגיע, נאָר מיט נאציאָנאל־נעפיהל, מיט ליעבע צום פאָלק, מיט אמת'ען ריינעם פאטריאָטיזם...

א פערקעהרטע וועלט געוואָרען! סאָלאָמאָן סאפראָנאָוויטש, וועלכער האָט זיך אזוי פיעל געפאָגט איבער ביללרונג, געלעגען ער־גיץ ביי זיינע פינסטערע פאנאטישע עלטערען אויף א בוידעם און געשטודיערט לאטיין, אנטלאָפען פון דער היים א בארוויסער, נעהונ־גערט און אָפגענעבען עקזאמען אויף פארמאציע, קוים דערלעבט ווערען א פראָוויזאָר, פריהער נוט פערשוואַרצט געוואָרען אייבער מע האָט איהם צוגעלאָזט צום עקזאמען, און איצט, אז גאָט האָט איהם געהאָלפען, ער איז שוין אין אָפטייקער, מיט א נאָמען, מיט א רענאָמע, פערקעהרט צוויישען כריסטען (פון אידען אנטלויפט ער), דארף ער, סאפראָנאָוויטש, האָבען א זוהן, וואָס שרייבט איהם אזעלבע בריוולעך:

„ליעבער פאָטער! — שרייבט סאשא אין איינעם פון זיינע בריוולעך צום פאָטער. — דו מוזט אננעמען, אז די ציטען בייטען זיך. די ראָלע פון זינגען „מה יפית" פאר'ן פּריץ איז אריבער! די מאָדע פון קריכען אויף די קניע פאר אלץ, וואָס איז ניט אידיש, איז אוים מאָדע"...

אין אין אנדער בריעף צום טאטען שרייבט סאשא כמעט אזוי:

„ליעבער פאָטער! וויליען מיר באמת געווינען די סימפאטיע פונ'ם רוסישען פאָלק, דארפען מיר זיי ניט ווייזען, אז מיר זענען בעסער אדער ערנער פון זיי; מיר דארפען זיי נאָר ווייזען, אז מיר זענען אזוי גוט, אזוי ווי זיי... און דעמאָלט בין איך איבערצייגט, אז אויב דער קאמף, וואָס דאָס פאָלק פיהרט, וועט געראָטען, וועלען מיר ניט דארפען קיין זכות אבות מיט קיין רחמנות מיט קיין טובות"...

אין א דריטען בריעף שרייבט סאשא צום טאטען נאָר אזוי:

„לייבער פאטער! עס איז, כלעבען, א שאנדע, וואס איך בע־דארף זיך איבערשרייבען מיט דיר נישט אויף אידיש. דו ווייסט גאנץ גוט, אז איך האב ליעב די רוסישע שפראך מיט דער רוסישער ליטעראטור. נאר למאי זאלען מיר נישט בענוצען זיך מיט אונזער אייגענער נאציאנאל־שפראך, אז מיר האבען זי? פאר וואס זאלען צווינ דייטשען, פראנצויזען אדער פוילען יא קאנען זיך צענויפרע־דען מיט זייערע אייגענע, וועז זיי קומען זיך צענויף ערגיץ אין אמעריקא, אדער וויים איך וואו, אין עק וועלט, — אוז מיר נישט? מיר, וואס זענען מעהר עמיגראנטען פון אלע עמיגראנטען אין דער וועלט, מיר, וועלכע עמיגרירען פון אברהם אבינו'ן אן, דארפען אונ־זער נאציאנאל־שפראך האבען א סך נויטיגער פון אלע אנדערע פעל־קער! שטעל דיר פאר, ליעבער פאטער, אז איך וואלט געוואכסען פון קינדוויין אויף ערגיץ אין איין אנדער לאנד אוז זאל איצטער קומען צו פאהרען אהיים, וואלטען מיר ביידע, א זוהן מיט א פאטער, נישט געקאנט זיך אויפרעדען! איך בין א בעלן געווען זיך אנפרעגען ביי מיינע דייטשע אוז פוילישע חברים, אויף וואס פאר א לשון זיי שרייבען זיך איבער מיט זייערע עלטערען, האבען זיי מיך אויסגע־לאכט אוז האבען מיר געענטפערט צוריק מיט א פראגע: אט ביזט דו א איד, ווי אזוי שרייבסט דו צו־דיין פאטער, נישט אויף אי־דיש?... דו פערשטעהסט דאך שוין, ליעבער פאטער, אז איך בין געווארען נאך רויטער, ווי איך בין"...

דער אפטייקער קאן ניט פערשטעהן: ווי קומט צו איהם אזא זוהן?... אוז ער בעשולדיגט זיך אלייז, וואס ער זיצט פופצעהן יאהר איין אלמן, וואס איבער דעם איז סאשא געוואכסען אהן א מוטער, זיך צענויפגעקומען ווער ווייסט מיט וואסערע חברים אין גימנא־זיע... אוז ער דערמאנט זיך, אז צו סאשא'ן פלעגען קומען די אדעמ־סטע שילער, יונגלעך אפגעריסענע, וואס האבען געלערענט פריהער אין דער „תלמוד־תורה", צוויישען זיי איינער דעם שוחט'ס אדער דעם רב'ס א זוהנדעל, קאטלער אדער קעסלער איז זיין נאמען — ער האט שוין פערגעסען. ער געדענקט נאר, אז די גימנאזיאלע אוני־

פֿאַרם האָט זיך צו דעם קאָטלער'ען אִדער קעסלער'ען אזוי געפֿאסט, ווי צו א חזיר א נאָזבאַנד, אז כסך־הכל זענען די הערעלעך ביי איהם געווען געגרייזעלט, דער רוקען איינגעבויגען, דאָם היטעלע פלעגט ער טראָגען תמיד אַרויף, און רעדען האָט דאָם געדעדט מיט „דער חית", אונטערגעהאַרהעלט: „סאָפחאַנאָוויטש".. חוסקאַיא היסטאַחיצ'...

„א חרפה און א בושה פֿאר גויים! — אזוי פלעגט זיך טראָכטען דער אָפּטייקער און רויט ווערען ביז אויף יענער זייט אויהערען! — אלעמען, אלע „אידלאָקעס", גלוסט זיך שטודיערען!... אלע קבצנים קריכען אין גימנאזיע!"...

און אונזער אָפּטייקער איז בייז סכנות אויף די „אידלאָקעס־קבצנים", וואָס קריכען אין גימנאזיע און ווילען שטודיערען... ער האָט גאָר פערגעסען, אז ער איז אליין א „אידלאָק", אליין געווען איין אַרעמאַנס א קינד, אליין געשטודיערט לאָטיין אויף א בוידעם...

* * *

ביי'ם אָנקומען פון אונזערע יונגע העלדען איז דאָם בעגעגעניש געווען ניט אזוי, ווי עס וואלט בעדארפט צו זיין. עפּים האָט דאָ געפעהלט, אז אלע, סאי די טאָטעס, סאי די קינדער, זאלען זיך פיהלען פאָלשטענדיג גוט אוז באמת גליקליך. טאמאַרא שאָסטעפאל איז דוקא אַרויפגעפאלען אויפ'ן פאָטער'ס האלז און האָט מיט איהם צעקושט זיך. סאשא סאָפראַנאָוויטש האָט זיך דוקא אויך אַרומגענומען מיט'ן אָפּטייקער, ווי א זוהן בעראַרפֿ זיך אַרומנעמען מיט א פאָטער, — אָבער עס האָט ביי די ביידע געפעהלט די אמת'ע פרייגדליכקייט, די גליקליכע שמחה, די ניט־געמאכטע התפּעלות, דאָם נאָטירליכע אויפגערעגט־זיין, אז אלע און אלעס זאל זיך דרעהען פאָר די אויגען, דער קאָפּ זאל זיין צעטומלט, דאָם האַרץ זאל זיין איבערפילט און עס זאל זיך אזש גלוסטען ווייגען פאָר פרייד...

ביידע טאָטעס האָבען בעטראַכט זייערע קינדער. איציקעל שאָסטעפאל האָט בעטראַכט זיין טאָכטער מיט'ן קליינעם שווער־

צען איינפאך־ביל׳גען היטעל׳ע (אהן פעדערען) אויף די שענע גע־
דיכטע שוואַרצע געגרייזעל׳טע האָר, מיט׳ן קל׳יינעם שוואַרצען רויי־
זענטאשעל׳, מעשה מאַנסביל׳, אַנגעטהאָן איבער דער הויכער ברוסט,
און מיט איהרע גרויסע שענע שוואַרצע אויגען, וועל׳כע זענען איצט
געווען איבערגעצויגען מיט א מאַדנע מעל׳אַנכאל׳ישען טרויעריגען
ערנסט, און אויסגעוואַכסען איז זי, אויסגעוואַכסען !... און ער האָט
זיך געטראַכט:

— אָט דאָס איז מיין טאַכטער?...

דאָס זעל׳בע האָט געטראַכט אויך דער אַפּטייקער, בעקוקט דורך
די בל׳ויע בריל׳ען זיין סאַשא׳ן, ווי ער איז דאָס אַביסל׳ אויסגע־
וואַכסען, ווי שען ער איז געוואָרען. מערקווירדיג: געל׳ע האָר, א
שפּיצעדיג גע׳ל בערדל׳, איין אויסגעבויגענע נאָז, איין אמת׳ע אי־
דישע נאָז !... דער אַפּטייקער ווי׳ל נעמען ביי׳ם זוהן דאָס געל׳ע
משעמאַדאַנטשיקל׳; סאַשא ל׳אָזט נישט, ער קאָן אל׳יין.

— דו קענסט זיך ניט מיט אונזער שכנ׳ס טאַכטער, פריי׳ל׳ין
שאַסטאַפּאַל׳? — מאַכט סאַשא צום פאָטער און שטעל׳ט איהם פאָר
טאַמאַרא׳ן, וועל׳כע שטעל׳ט־פאָר סאַשא סאַפּראַנאָוויטש פאָר איהר
פאָטער און זי זאָגט צו איהם:

— דאָס איז דעם אַפּטייקער׳ס זוהן. מיט׳ן פאָטער ביזט דו
דאָך בעקאַנט פון ל׳אַנג?

און אל׳ע פיער ווייסען ניט וואָס צו טהון, ווער און וואוהין
עמיצער זאל׳ גענהן פריהער. און אל׳ע פיער זאָגען איינם צו דאָס
אַנדערע:

— נו? פאָהרען מיר?

און אל׳ע פיער ענטפערען איינם דעם אַנדערען:

— פאָהרען מיר.

און קיינער פון די פיער ווייסט נאָך נישט, ווי אזוי מע וועט
פאָהרען, און אז מע קומט ארויס פונ׳ם וואַקזאל׳, און די טרעפּנער
האַפּען די פּעקל׳עך אונטער די הענד, און די עקיפּאַזשען־פּיהרערס
מיט די איזוואָזטשיקעם גוואל׳דעוועז, און די פּאל׳יציסטען קאָ־

מאַנדעוועז, פאַהרט צו א פאַעטאַן, און איידער מע קוקט זיך אַרום, ליגען שוין די פּעקלעך פון אויבען אויפ'ן פאַעטאַן. מע דאַרף מעהר ניט ווי איין פאַעטאַן — מע זיצט אין איין הויף, צו וואָס זאָל מען אויסבערגען אומזיסט געלט?

אין פאַעטאַן גאַנץ אויבען זיצען איציקע שאַסטעפּאָל און סאַלאַמאַן סאַפראַנאָוויטש, און אַקעגען זיי, אויף א בענקעלע — זייערע קינדער: טאַמאַרא און כאַשא. און דער פאַעטאַן קאַטשעט זיך אין בער די נאַר־וואָס אָפּגעדעקטע שטיינער, און די רעדער שפּריצען די נאַך ניט צוגעטריקענטע ערב־פּסח'דיגע בלאָטע, און דאָס ווינטעל, וואָס בלאָזט, איז א מילד וואַרעם ווינטעל, איין ערב־פּסח־דיגס, און די לופט שמעקט מיט ערב פּסח, מיט דעם בעקאַנטען ליעבען ריח פון'ם ליעבסטען טייערסטען יום־טוב, וואָס איז ליעב יערען אידען מיט זיין היסטאָרישער בעדייטונג, מיט זיין בעפריי־אונגס־גייסט און מיט זיין צוזאַמענקומען זיך מיט דער צייט פון בעגייאונג אין דער נאַטור.

— אין דרויסען שמעקט שוין מיט פּסח, — בעמערקט איציקע שאַסטעפּאָל, נישט געפּינענדיג קיין אַנדער טהעמא אויף צו מאַכען א רעד מיט זיין ניט־אייגענעמענעם שכן.

— עס וועט שוין באַלד אָנהויבען גרינען, — וואַרפט אַריין דער אַפּטייקער א וואַרט, אום ניט צו זיצען, ווי א ברוגז'ער מחותן.

— לעבען זאָל דער אידישער פּסח! — רופט אויס כאַשא מיט בעגייסטע,זונג.

— לעבען זאָל דער פריהלינג! — פערריכט איהם טאַמאַרא.

— לעבען זאָל דער יום־טוב פון בעפרייאונג! — זאָגט ווייטער כאַשא.

— לעבען זאָל די פרייהייט אַליין! — פערריכט איהם וויעדער טאַמאַרא. און עס פערקייטעלט זיך א שמועס צווישען די קינדער. די עלטערען זיצען און הערען זיך אַיין, און בעוואונדערען זיי, יעדער לויט זיין השגה, און יעדער פון זיי טראַכט ביי זיך אין האַרצען אַיין אַנדער מחשבה.

— א קלוגע וועלט געוואָרען! — זאָגט האָלב אירָאָניש, האָלב מיט גדלות איציקע׳ל שאָסטעפּאָל׳, און קוקט אויפ׳ן הענטע׳ל פונ׳ם שירם מיט איין אָפּיקורסיש שמייבעל׳ע.

— א פערקעהרטע וועלט! — ענטפערט איהם דער אָפּטייקער און קוקט דורך די בלויע ברילען אַרויף, אויף די הייזער.

און דער פּאָעטאָן מיט די פיער פּאָרשוינען פּאָהרט־צו מיט׳ן קנאַק גלייך צום הויז נומער 13, וואָם אויף דער וואָסילטשיקאָוואר גאָם.

* * *

אָנזאָגען א בשורה — איז איינע פון די גרעסטע מצוות ביי אידען: עם טהוט הנאה, קיינעם שאָדט עם ניט און קיין נעל׳ד קאָסט דאָם ניט.

אז דער פּאָעטאָן מיט די פיער פּאָרשוינען: איציקע׳ל שאָסטע־פּאָל׳ מיט זיין שכן דעם אָפּטייקער, מיט זייערע קינדער טאָמאַראַ און סאַשאַ, איז צוגעפּאָהרען צום הויז נומער 13, וואָם אויף דער וואָסילטשיקאָוואר גאָם, האָט דאָם די ערשטע דערזעהען נחמיה דעם שוסטער׳ס ווייב זיסע׳ל, וואָם זיצט אינ׳ם זע׳לבען הויז נומער דרייצעהן.

זע׳לבסטפערשטענדליך, אז דעם שוסטער׳ס דירה איז אונטען, אינ׳ם סאָמע קע׳לער; און מחמת די פענסטער געהען אַרויס גלייך אויפ׳ן טראָטואַר, דערפאַר האָט דער שוסטער א גרויסען שאָנם צו זעהען יעדען דורכגעהער און יעדען דורכפאָהרער פריהער און נעהענטער פון א׳לע אַנדערע איינוואָהנער וואָם אין הויז.

— זעה נאָר, ווער איז דאָם צוגעפּאָהרען צו אונז אַזוי בריים? — רופט זיך אָן נחמיה דעם שוסטער׳ס ווייב זיסע׳ל און פליהט אַרויס אין דרויסען, בשעת נחמיה דער שוסטער מיט זיינע צוויי בנים זענען פערטיגעפט אין דער ארביט, שלאָגען פלעקלעך אין די נייע באָטינקעם, וואָם שיווקע שאָסטעפּאָל׳ האָט זיך בע־שטע׳לט לכבוד פּסח. און ביידע בנים, חיים און בעני, בויגען זיך גלייך מיט דער ערד און קוקען זיך איין אינ׳ם פּאָעטאָן, פון וועלבען

סאשא איז אראָפּגעשפּרונגען דער ערשטער, נאָך איהם טאָמארא, און נאָך טאָמארא'ן שוין ביידע שכנים: דער אפּטייקער מיט'ן שטעקעלע און איציקעל שאָסטאפּאל מיט'ן שירם.

— מיר האָבען געסט! — זאָגט חיים, און בעני חאָפּט איהם אונטער:

— ציוניזם, סאָציאָליזם, בורזשואַזיע און פּראָלעטאריאט!

— וואָס הייסט דאָס? — פרעגט דער פּאָטער, און זיינע ביידע זיהן נעבען איהם צו פערשטעהן, אז דאָס זענען געקומען פיער פּאָרשטעהער פון פיער פערשיעדענע פראקציעס. און צווישען פּאָטער מיט די קינדער גיהט אַוועק א שמועס וועגען ציוניזם, סאָציאָליזם, קאָפּיטאל און פּראָלעטאריאט, און נחמיה דער שוסטער קאָן ניט פערשטעהן, וואָס פאר א פּראָלעטאריער איז סאָפראָנאָוויטש דער אפּטייקער? א פּראָלעטאריער וועלד אָנגערופען ביי'ם שוסטער איין אָרעמאָן, און איין אָרעמאָן קאָן זיין נאָר דער, וואָס האָט ניט אויף פּסח. ענטפערט איהם דערויף דער עלטערער זוהן חיים, אז מע קאָן האָבען אויף פּסח און דאָך זיין א פּראָלעטאריער.

— א פּראָלעטאריער וועלד אָנגערופען יעדער, וואָס אַרבייט פאר נעלט צוליעב דער בעקוועמליכקייט פון דער בורזשואַזיע, אַזוי, אז א פּראָוויזאָר איז אלץ איינס, וואָס א שוסטער.

— להבדיל! — זאָגט דער פּאָטער און קלאָפּט־אַריין א צוויפּק אין איין אָבצאָס פון א שטיוועל, און פונקט צו דעם וואָרט „להבדיל" קומט אָן אונזער אלטער בעקאָנטער, דאָס פרייליכע שניידערעל יודעל קטנתי, מיט א פּאָרטיגען פּסוק און מיט א קללה נאָך אויף דער שוועל:

— ע ל י ש ר א ל ו ע ל ר ב נ ן — ס'זאָל א רוח אין זייער טאָטען אַריין, אונזערע אידעלעך מיט אונזערע רבנים, די קאָזיאָנע מיין איך,—דאָס נעה איך פון איהם טאקי, פונ'ם ראָבינער,—דער־פאר וואָס מע טיילט ניט קיין מעות־חטים, ווי ס'נעהערט צו זיין; דעם, וואָס מע דאַרף, דעם גיט מען ניט, און וועד עם האָט א צד אין באָד, און וועד ס'איז א שטיקעל שמעלקע, דער נעמט, נעמען

זאָל זיי אַ חלירע! וואָס טויג אייך? איך האָב איהם געגעבען מ כ ל ה ב א ב י ד י — וואָס ס'איז מיר געקומען אין מויל אריין, האָב איך איהם געזאָגט, דעם שענעם רב: „ממה נפשך, זאָג איך, האָבען מיר אייך אויסגעקלויבען, זאָג איך, פאַר ראַבינער אין שטאָדט, דאַרפט איהר, זאָג איך, אין זינען האָבען אַרעמע לייט, אלא ניט, זאָג איך, איז דאָך למה זה אנכי, זאָג איך, מאַכט רש"י: שא מיני מיקיטא זא טשולאָוויק? !"...

דעם שוסטער'ס ווייב זיסעל איז געלאָפען אַרויף צו דער נגידית שיווקע שאָסטעפאָל אַנזאָגען איהר א בשורה, אז איהר טאָכטער איז געקומען, ניט מחמת זיסעל די שוסטערין איז אזא גוטע פריינדין מיט דער נגידית'טע, נאָר פשוט וויל ס'איז א מצוה ביי אידען אַנזאָגען יענעם א גוטע בשורה: „נאָט ליעב אייך מיט אייער גאַסט, אייער טאָכטער איז געקומען!" — האָט זי אָבער פערשפּעטיגט (דער קבצן האָט קיין גליק ניט). די מצוה האָט אויסגעהאָפט חוה די אידינע, וואָס איז געלאָפען צוריק פון די טרעפ אַראָפּ.

— שוין, שוין, אומזיסט אייער טרחה! מע ווייסט שוין!...

און אז די שוסטערין איז נענאַנגען צוריק, האָט זיך טאַמאַראַ שוין נעקושט מיט דער מוטער, און די מוטער האָט געווויינט אויף דער טאָכטער'ס האַלז, זעהר שטאַרק געווויינט! זי האָט, אפנים, געוואָלט אויסווויינען אויף דער טאָכטער'ס האַלז איהרע אלע צרות. וואָס זי האָט דא איבערגעטראָגען פון דער צייט, וואָס די טאָכטער איז אוועקגעפאָרען. צרות פון בעננען, צרות פון בזיונות פאַר לייטען, צרות פון עלענד, צרות פונ'ם מאַן, וואָס לאָזט אוים זיין ביטער האַרץ אלע מאָל צו איהר — און א קשיא וואָס א מאַמע קאָן וויינען!...

שיווקע שאָסטעפאָל האָט זיך נאָך נישט אָנגעקוקט זאָט אין איהר טאָכטער, איז שוין געקומען חאַסקע דאָס שטוב־מיידעל מיט א נייעס:

— דער איד פונ'ם האַלץ איז דא, ער ווילּ זיך זעהען מיט טאַמאַראַ'ן.

— אָט האָסט דו דיר די אַנדערע טעג יום־טוב! אין דער ערד אַריין! — זאָגט שיווקע.

— רוף איהם אַריין! — זאָגט טאַמאַראַ און עס קומט אַריין לֵיפּא באַשעוויטש מיט'ן בעזעם־בּאָרד אָפּנעמען פון טאַמאַראַ'ן א גרום פון זיין טאָכטער מאַשא, און טאַמאַראַ נעמט איהם אויף זעהר פּריינדלִיך, פּיהרט איהם אַריין בעזונדער אין א חדר, און זעצט זיך אַוועק מיט איהם שמועסען וועגען זיין טאָכטער מאַשא. און איציקעל שאָסטעפּאָל בלייבט־איבער מיט זיין פּרוי שיווקע אינ־צווייען, קוקען זיך איבער אָהן ווערטער, און יעדער פון זיי לאָזט אַרויס א זיפֿץ פון'ם טיעפּען, טיעפּען האַרצען...

קאַפּיטעל ב.

פּסח צום סדר.

וועך איז אָט דער שענער קעניג מיט די גרויסע שוואַרצע אויגען, מיט דעם שענעם שוואַרצען געקרייזעלטען באָרד, אין די ווייסע זוידענע קלֵידער, מיט'ן ווייסען זוידענעם היטעלע און מיט די ווייסע זוידענע שיבלעך, וואָס זיצט אויבען־אָן אָנגעלעהנט אויף דעם עסעבעט אַזוי רוהיג, און אַזוי מילד, און אַזוי גוט, און אַזוי פּריינדלִיך צו יעדען? זאָל דאָס זיין איציקעל שאָסטעפּאָל, דער שטענדיג פּערטראָגענער, צעטראָגענער, פּערהאַוועטער, פּערטאַרע־דאָמטער איציקעל שאָסטעפּאָל? וואו איז אהינגעקומען זיין אונרו־היג פּנים, זיין אייגעניש, זיין לויפּעניש, זיינע געשעפּטען מיט זיינע דרעהענישען, פּערדרעהענישען און לאָדענישען מיט „קאַזנא", מיט מענשען און מיט דער גאַנצער וועלט?

וועך איז אָט די פּרעכטיגע קעניגין, וואָס זיצט איהם ביי דער רעכטער האַנד מיט אַזא גדלות, אויסגעציערט מיט פּערל און מיט בריליאַנטען, וואָס בלישטשען און פינקלען קענען דעם פינקעלדיגען וויין, וואָס אין די גלאַנצענדיגע פּלעשער, און געבען־צו איהר אמא־לעדיג שען פּנים אַזוי פּיעל חן און גדלות, אז ס'איז גאָר נישט צו

דערקענען אין איהר די שטענדיג פערזאָרגטע און פערצאָרענדיגטע שיווקע שאָסטעפאל, וואָס ווערד פערשווארצט ביי איהר מאן דעם דעספּאָט אין עושר און כבוד?...

ווער איז אָט די גלענצענדע, מאיעסטעטיש שענע פרינצעסין, מיט די גרויסע שענע שוואַרצע אויגען און מיט די גלענצענדע שוואַרצע געקרייזעלטע האָר, וואָס פאַסען זיך אזוי צו דעם ווייסען קלייד, וואָס די מוטער האָט מיט טרערען גע׳פוגל׳ט ביי איהר, זי זאל דאָס אָנטהון האָטש איין מאל צוליעב איהר און צוליעב דעם היילינען יום־טוב, און זי האָט איהר צוליעב נעטהאָן, נישט געקאָנט צוזעהען דער מאמעס טרערען?...

דאָס איז געשעהן באלד נאָך ליכטבענשען. דער פאָטער איז נאָך געווען אין שוהל, די מוטער איז געשטאַנען אין אויסגעציערטע אין זייד, אין פערעל און אין בריליאַנטען, אקעגען א האלב טוץ גרויסע שענע זילבערנע לייכטער, מיט אין אלטען זיבעבענרעהריגען קאַנדעליאַבר אין מיטען, מיט אויפגעהויבענע הענד צו די צוגעמאַכטע אויגען, נעבענשט ליכט און שטילערהייד געווייגט, אזוי שטיל און פערבאָרגען, אז נאָר ע ר אליין, גאָט ברוך־הוא, זאל הערען... און טאַמאַרא איז זיך געזעסען ביי׳ם טישעל אָן א זייט אין איהר געווהנליך שוואַרץ וואָכעדיג קלייד איבער א ביכעל און האָט געלייענט, און אפשר איז זי געזעסען אזוי און האָט געטראַכט...

אפגעבענשט ליכט, איז די מוטער צוגענאַנגען צו דער טאַכטער, אויסגעקנאקט זיך אלע פינגער און אוועקגעזעצט זיך נעבען איהר און געזומען רעדען איבער איהר, חלילה ניט געשטראָפט, נאָר אזוי מיט נוטען אויסנערעדט זיך דאָס האַרץ פאר איהר קינד, איהר אייניגער טרייסט אויף דער גאנצער וועלט, איבערגעגעבען אין האלבע וועלט מעהר און מעהר אויפ׳ן וואונק אלץ, וואָס זי שטעהט־אויס פון איהר מאן... זי בעשולדיגט איהם חלילה ניט און בעקאָגט זיך ניט אויף איהם, הלואי זאל איהר קינד ניט האָבען קיין ערגער לעבען, ווי זי האָט ביי איהר מאן, נאָר א מאן איז דאָך נישט מעהר ווי א מאן, ובפרט נאָך אזא פערטראָגענער בעשעפטיגטער

מענש ווי ער, וואָס לעבט אַליין נישט אויף דער וועלט, אָחוץ שבת און א חוץ יום־טוב, און וואָס לאָזט אוים תמיד זיין ביטער האַרץ צו איהר, צו דער מוטער, פאַר אַלסדינג: פאַר דעם, וואָס דער סאַמאָוואַר איז ניט אַזוי גיך פאַרטיג, און פאַר דעם, וואָס דאָס לאָדעניש האָט זיך ניט אייגנגעגעבן, און פאַר דעם, וואָס די טאָכטער איז אין פּעטערבורג, — פאַר אַלסדינג, פאַר אַלסדינג קומט־אַפּ זי, די מוטער, און אַלסדינג נעמט זי אָן פאַר ליעב; וואָרום מסתמא הייסט גאָט אַזוי, און אַקעגען גאָט קאָן מען ניט גיין...

אַזוי קלאָגט זיך שיווקע פאַר איהר טאָכטער און ווישט די אויגן, און די אויגן ווילען ניט אויפהערען צו ווייגען. און טאָמאַרא ווייל איהר ערקלערען, אַז ניט גאָט, זי אַליין איז שולדיג, וואָס זי לאָזט זיך טרעטען מיט די פים... און די מוטער הערט נישט אויף אויסצוגיסען איהר פערביטערט האַרץ פאַר איהר טאָכטער, וועלכע זי וואָלט וועלען זעהען גליקליך, ווייסט זי ניט ווי אַזוי... זי וואָלט זיך וועלען מפקיר זיין פאַר איהר, אַוועקגעבען אָט די גאַנצע ציערונג איהרע, אָט די פערל מיט די דימענטען, מיט די בריליאַנטען, מיט'ן גאַנצען לעבען איהרם, אויב עס זאָל זיין נאָר אין דעם די מניעה... צוליעב איהר קינד וואָלט זי, שיווקע שאָסטע־פאָל, איציקעל שאָסטעפאָל'ס ווייב, זיך נעשטעלט דיענען...

אַזוי זאָגט די מוטער, און טאַמאַרא'ס האַרץ איז געריהרט און די נשמה איז צעווייקט, און זי ווייל בערוהיגען איהר מוטער אַז זי קאָן דאָס ניט טהון. זי ווייסט ניט, ווי אַזוי. זי איז אַזוי ווייט, אַזוי אָפּגעריסען פון איהר מוטער!... און די מוטער הערט ניט אויף צו בעקלאָגען זיך אויף איהר פינסטער מזל, וואָס זי האָט נישט פערדיענט ביי גאָט, אַז איהר אייניציג קינד, איהר אויג אין קאָפּ, זאָל ניט קאָנען ברענגען פאַר איהר מאַמע א קליינעם קרבן, איהר צוליעב טהון אויף אָט אַזוי פיעל, פערשאָפען איהר מוטער חאָטש א קאָפּל פערגענינגען, חאָטש אויף א פּאַר שעה נישט מעהר... זי פּועל'ט ביי איהר טאָכטער, זי זאָל זיך אָנטהון אין א ווייס קלייד, „צוליעב איהר און צוליעב'ן הייליגען יום־טוב" — און ס'איז נישטא

אין דער גאַנצער וועלט קיין גליקליכערע מוטער, ווי שיווקע שאָס־טעפאָל, די פּרעכטיגע קעניגין אין דער דאָזיגער נאַכט!... און אז דער פּאָטער קומט פון שוהל מיט'ן ברייטען „גוט יום־טוב!" און דערוואַהט טאַמאַראַ'ן אָנגעטהאָן יום־טוב'דיג, וועדר זיין קייזערלי־כע מאַיעסטעט נאָך מעהר מאַיעסטעטיש און זיין פּאָטערליך האַרץ נאָך מעהר גליקליך, און ער איז איהר מוחל אָלע יסורים מיט אָלע בזיונות מיט אָלע ניט־דערשלאָפענע נעכט מיט אָלע צרות, וואָס ער איז איבער איהר אויסגעשטאַנען ביז היינטיגער נאַכט!...

— וועד וועט ביי מיר פרעגען די פיעד קשיות? — זאָגט אי־ציקל שאָסטעפאָל אין א שפּאַס צו דער טאָכטער, און בעקומט פון איהר אזא מין ענטפער:

— די פיעד קשיות, וואָס איך וועל ביי דיר פרעגען, וועסט דו מיר נישט קאָנען פּאַרענטפערען...

— גוט, מיר וועלען זעהען! — זאָגט דער גליקליכער פּאָטער און גרייט זיך צו צום סדר, לענט־שוועק פּאַר איטליכען א הגדה, אָפּילו פּאַר חוה די אידינע און פּאַר חאַסקע דעם שטובמויידעל, וואָס זיצען, נאָך דעם אָלטען אידישען מנהג, ביי'ם סדר גליך מיט אָלעמען, ווייל פּסח צום סדר זענען אָלע גליך, נישטאָ קיין בעל־הבית, נישטאָ קיין דיענסט, נישטאָ קיין האַר, נישטאָ קיין קנעכט — פּריי איז מען, פּריי, ווי בשעת מען איז ארויסגענאַנגען פון מצרים!... און איציקל שאָסטעפאָל זעצט זיך שווער אָפּריכטען דעם סדר מיט דעם גאַנצען פּראַכט און גלאַנץ, ווי זיין טאַטע האָט געטהאָן, און ער מאַכט דעם שענעם ברייטען יום־טוב'דיגען קידוש, ווי זיין טאַטע האָט געמאַכט, און ער זינגט די הגדה מיט דעם זעל־בען ניגון, ווי זיין טאַטע האָט געזונגען, און אז ער זאָגט שוין אָפּ אָלע, וואָס וועדר געזאָגט פּאַר'ן עסען, און אז ער וואַשט זיך צו דער סעודה און מאַכט די ברכה „על אכילת מצה", און עס האָלט שוין ביי די פּיש, ביי די זיסע פּעפּערדיגע געפּאָפּריצירטע צוקערדיגע שמעקעדיגע פּיש מיט דער אונטערגעווייקטער מצה, רופט זיך אָן איציקל שאָסטעפאָל צו טאַמאַראַ'ן מיט א שפּאַס:

— נו, אַצינד קאַנסט דו מיך פרעגען די פיער קשיות.

— משוגע מיינע שונאים! — זאָגט שיווקע צום מאַן. — דאָס קינד וויל עסען, הייסט ער איהר גאָר פרעגען די פיער קשיות.

— נישקשה, מאַמע, עס מאַכט ניט אויס, איך קאָן עסען און צו גלייכער צייט פרעגען דעם טאַטען די פיער קשיות.

אַזוי זאָגט טאַמאַראַ צו דער מוטער מיט אַ שמייכעל און וועגדט זיך צום פאַטער, אַזוי צו זאָגען:

— טאַטע, איך וועל דיך פרעגען פיער קשיות — אַזוי, דאַכט זיך, דאַרף מען פרעגען די פיער קשיות?

— אַזוי, אַזוי, טאַכטער, — ענטפערט איהר דער גליקליכער פאַטער. און די מוטער קוועלט, וועדט בריטער ווי לענגער. און טאַמאַראַ זאָגט:

— אָט ריכטען מיר אָפּ דעם סדר — אויף וויפיעל איך פערשטעה פון מיין רוסישער הגדה, וואָס דו האַסט מיר צוגעגרייט, פייערען מיר אַ יום־טוב פון בעפרייאונג, און מיר האָפּען וויעדער אַ מאָל בעפרייעט צו ווערען פון דעם גלות, אין וועלכען מיר געפינען זיך איצט, און מיר ווינשען זיך, איבער אַ יאָהר זאָלען מיר אַלע זיין זעלבסטשטענדיג ביי זיך אין אונזער לאַנד, אין אונזער ירושלים. אַזוי, דאַכט זיך? נו, וועל איך דיך פרעגען: ע ר ש ־ ט ע נ ס, זאָג מיר, וואָס האָבען מיר געטהאָן ביז אַהער צוליעב דער דאָזיגער בעפרייאונג? איך מיין, איך און דו, און דיינע עלטערען, און אונזערע אור־אור־עלטערען פון יענער צייט אָן ביז היינטיגען טאָג? צ ו ו י ט ע נ ס, וואָלט איך וועלען וויסען, צי אַלע אידען פון דער גאַנצער וועלט ווילען, אז ס'זאָל קומען משיח און זאָל אונז פיהרען אַהין, אינ'ם געבענשטען לאַנד? אַדער עס געפינען זיך אזעלכע, און אפשר נאָך א סך אזעלכע, וואָס האָבען נישט חשק, קיין קאַפּ חשק ניט, אז ס'זאָל קומען משיח און זאָל זיי צונעמען פון א ציוויליזירט לאַנד, פון שענע הייזער, פון רייכע גיטער, און אַוועקפאָהרען אין אזא מדינה, וואָס שטעהט נאָך ני־

דעריגער פון אונזער מדינה, און אונטער אזא רעזשים, אזא רעגיע־רונג, וואס איז נאך ווילדער פון אונזער רעגיערונג?... שלאג מיך ניט איבער, טאטע, איך האב דיך ערשט נעפרעגט צוויי קשיות, און פרעגען דארף איך דיך פיער? אלזא, איז געבליבען נאך צוויי קשיות. ד ר י ט ע נ ס, ווי איך וויסען, זאלסט מיר זאגען, אבער אויפריכטיג, צי איז די געשיכטע מיט משה'ן און מיט ירושלים נישט מעהר ווי איין אלטע תפילה פון איין אלטען סדור, וואס מע האט אמאל, פארצייטען, אננעשריבען פאר אונזערע אור־אור־עלטערען? און, פ י ע ר ט ע נ ס, אויב ס'איז יא אזוי, היינט צו וואס נוצט אונז די גאנצע קאמעדיע? האב קיין פאראיבעל ניט, טאמער האב איך דיר מיט מיינע נארישע קשיות געשטערט דיין יום־טוב, און, אויב דו קאנסט, נעב מיר אויף זיי א תירוץ.

* * *

זאגען, אז דער פאטער האט נישט געהאט וואס צו ענטפערען דער טאכטער אויף איהרע פיער קשיות, וואלט געווען ניט ריכטיג. איציקעל שאמטעפאל האט דוקא יא געענטפערט, און דוקא א סך געענטפערט, און שטארק געהיצט זיך, און שטארק געמאכט מיט די הענד, ווי זיין שטייגער איז, און געגעבען אגב דער טאכטער א פסק, פאר וואס זי רופט אן דעם הייליגען סדר פונ'ם הייליגען יום־טוב מיט'ן נאמען „קאמעדיע"... ער האט געפיערט, געשפרונגען פון איין ווארט איבער'ן אנדערען, אננעהויבען איינס, נישט נע־ענדיגט און אריבער צום אנדערען, — מיט איינעם ווארט, איציקעל שאמטעפאל האט זיך פערענטפערט, ווי ווייט ער האט געקאנט, אהן א סיסטעם, ווי א מענש, וואס איז ניט געוואהנט צו דיס־קוסיעס, צו שלאגען זיך; אזא מענש טהוט דאס בעסטע, וואס ער קאן: ער שפרינגט, ער דרעהט זיך, דערלאנגט א זעץ פון הינטען, צעלאזט זיך און פאלט פון זיך אליין, חאפט זיך אויף און שפרינגט ווייטער — אזא מענש קאן נישט געווינען דעם „קריעג", אזא מענש, ווי ער זאל ניט זיין געזונד און קרעפטיג, מוז געשלאגען ווערען...

טאמארא האָט געלאָזט דעם פאָטער רערען, געקוקט אויף איהם מיט איהרע גרויסע שענע קלוגע אויגען, ווי ער פלאָנטעט זיך, און א גרינג שמייכעלע איז געשטאנען אויף איהר שען פערזאָרגט פנים, וואָס די מוטער האָט זיך נישט געקאָנט זאָט אָנקוקען אָן דעם, געוואָרען בריימער ווי לענגער, און שיווקע האָט געטראכט מיט א געפיהל פון נקמה:

„אָט אזוי א!... זאָל ער ווייסען!... זאָל ער זיך פערענטפערען פאר זיין אייגען קינד!... ער מיינט, ס'איז איהם איך!... א, זאָל זי מיר נאָר זיין געזונד און זאָל זי שוין נאָר זיין אין דערהיים, וועט זי זיך שוין רעכענען מיט איהם פאר מיר אויך!"...

איציקע שאָסטעפאָל האָט געהאָפט א קוק אויף שיווקע'ס פנים, האָט פערשטאָנען, אז זי האָט אין איהם א נקמה, האָט ער פלוצים איבערגעריסען און א זאָג געטהאָן:

— טא! מילא, מע קאָן אזוי אַוועקזיצען און אַוועקפלאָפלען ביז טאָג... מע דאַרף זיך נעמען צו דער הגדה, אָפריכטען דעם אכ־דערען האָלבען סדר!...

* * *

סאשא סאפראנאָוויטש האָט פיינט געהאט רוהען, זיצען לע־דיג. ער איז נאָר אראָפ פון דער פוהר, האָט ער געלאָזט וויסען זיינע חברים, אז ער איז דא, — האָבען אָנגעהויבען זיך שיטען צו איהם אלטע חברים, פרייגד און בעקאָנטע, ציוניסטען, מאָדערנע משכילים, „אינטעליגענטען", לעהרערס און גלאט יונגע־לייט, מיים־טענטיי קבצנים.

זעלבסטפערשטענדליך, אז דער אפטייקער האָט דערפון גע־האט ווינציג־וואָס נחת, האָט אָבער מורא געהאט צו פראָטעסטי־רען, עס זאָל נישט ארויס קיין קאָנפליקט צווישען איהם און צווי־שען זיין זוהן. א קלייגער קאָנפליקט איז שוין ארויסגעקומען צווי־שען זיי, בעת סאשא האָט זיך איבערגעטהאָן צום יום־טוב. דער פאָטער האָט זיך געוואָלט אויספייגען פאר זיין זוהן, אז ער איז ניט קיין פראָווינציאָל, און אז ער לייענט אלע פעטערבורגער בלע־

טער, און אז ער נעמט אַנטיי! אין דער בעפריאונגס־בעוועגונג, דאָס הייסט, ער אַליין טהוט נאָר ניט, וואו האָט ער צייט? נאָר ער סימפּאַטיזירט...

— סימפּאַטיזירט דו אויך מיט דער בעפריאונג פון אונזער פאָלק? — האָט איהם פּאַשא געפרעגט, פערקעמענדיג אַרויף זיינע גלעזער.

— פון וואָסער פאָלק? — פרעגט איהם דער פּאָטער, און דער זוהן ענטפערט איהם:

— פון אונזער אייגען אידישען פאָלק.

— זענען מיר דען אויך א פאָלק? — פרעגט דער פּאָטער נאַיוו, און דער זוהן שטעלט צוועק אויף איהם פערוואונדערטע אויגען:

— וואָס דען זענען מיר?

— איך וויים וואָס מיר זענען? מיר זענען אידען...

און ביידע, דער פּאָטער מיט'ן זוהן, צעלאַכען זיך.

— וועסט ניט האָבען קיין פּראָבלעם, טאַטע, וואָס איך וועל דיר זאָגען? — מאַכט פּאַשא צום פּאָטער.

— זאָג, זאָג, דו קענסט דאָך מיך, איך בין ניט פון די, וואָס בעלעדיגען זיך! קאָנסט זאָגען וואָס דו ווילסט. וועסט אודאי זאָגען, אז... וואָס וועסט דו זאָגען?

— איך וועל זאָגען, אז ביי קיין אומה ולשון, ביי קיין פאָלק וועט זיך ניט געפינען אזעלכע, וואָס זאָלען אָפּלייקענען זיך אליין, זאָגען אויף זייער אייגען פאָלק, אז ס'איז קיין פאָלק נישט.

— נו, יא! — שרייט־אויס דער אָפּטיקער טריומפירענד און מיט א קוויטש. — ווייסט דו, פּאר וואָס? ווייל אט אזא פאָלק זענען מיר!

— אט אזוי דענקען נאָר שקלאַפען! — זאָגט פּאַשא מיט פערדראָס. — שקלאַפען, קנעכט, וועלכע האָבען אונטער דער אייזערנער רוט פון זיערע פערפאָלגער פערלאָרען אינגאַנצען זייער זעלבסטבעוואוסטזיין, אינגאַנצען זייער עהרע צו זיך אַליין.

און עס ציהט זיך ביי זיי א דעבאטע אויף א גאנצע שעה, פון וועלכער דער פאטער זעהט ארויס, אז ער איז צו שוואך, ער זאל קאנען בייקומען זיין זוהן, און עס מאהלט זיך איהם אויס, אז זיין זוהן זעהט זיין שוואכקייט, און ער פיהלט זיך, ווי עס דארף זיך פיהלען א גרויסער מענש, וואס ליגט פון אונטען צוגעקוועטשט מיט'ן פוס פון א פיעל קלענערען פון איהם...

פסח אויף דער נאכט, צום ערשטען סדר, אז דער אפטייקער איז געקומען פון דער אפטייק אהיים, האט ער געטראפען ביי זיין זוהן א יונגענמאנטשיק מיט אויסגעריבענע עלענבויגענס. נאך די גע־קרייזעלטע שווארצע הערלעך מיט'ן אויסגעבויגענעם רוקען האט ער דערקענט סאשא'ס חבר פון גימנאזיע.

— מיין חבר שמעון קעפלער.

אזוי האט איהם סאשא פארגעשטעלט פאר זיין פאטער, און דער אפטייקער האט דערלאנגט קעפלער'ן א פאר פינגער פון זיין קאלטער אפטייקערשער האנד און א זאג געטהאן:

— עס פרייהט מיך זעהר...

סאשא האט נאכ'ן פאטער'ס זויערע מינע ארויסגעזעהען, אז דער קעפלער איז עפים נישט אזא אנגעלענטער גאסט, האט ער זיך צוגעאיילט איהם פארצושטעלען נאך א מאל:

— קעפלער, דארפסט דו ווייסן, איז א אינזשינער (קעפלער האט געוואונען ביי'ם אפטייקער אין די אויגען גוטע פופציג פראצענט!), און א בעריהמטער מאטעמאטיקער (קעפלער'ס אקציעס האבען זיך אויפגעהויבען מיט נאך פערציג פראצענט!), און נאך מעהר — א בעריהמטער ציוניסט! (דא האבען קעפלער'ס אקציעס געגעבען צוריק א פאל־אראפ ביי'ם אפטייקער אין די אויגען אויף אלע נייענציג פראצענט מיט א מאל). איך רעכען, פאפא, אז דו וועסט ניט האבען גארניט קעגען דעם, וואס מיין חבר שמעון וועט צלייבען ביי מיר איבער פסח.

נאטירליך, האט דער אפטייקער געזאגט, אז עס וועט איהם זעהר פרייהען, וואס זיין זוהנ'ס חבר וועט ביי זיי האלטען פסח,

און אזוי איז אונזער נייער בעקאנטער שמעון קעסלער געבליבן א תושב, א היימישער מענש ביי'ם אפטייקער אין שטוב.

סאשא האָט גע'פועל'ט ביי זיין פאָטער, געוועהנליך, נאָך א לאַנגער דעבאַטע אין בריעף הין און צוריק, ער זאָל היינטיגען פּסח מאַכען ביי זיך א אידישען פּסח, מיט מצות, מיט כשר געפעס, מיט א סדר און מיט אלע זיעבעצהן זאכען. ביז אהער פלעגט ער יוצא זיין נאָר מיט מצות אליין, דאָס הייסט, ער האָט צוליעב גע־טהאָן דעם בעקער, וואָס איז זייער א קונה אין דער אפטייק און וואָס דעקוטשעט זעהר, אז עס קומט ערב פּסח, מע זאָל בעשטעלען מצות ביי איהם, ניט ביי קיין אַנדערען. דערפאַר אָבער אויף זייער „פאַסחא" איז שוין געווען ביי איהם צום טיש א הויכער א שענער פאַסחא־קוילעטש, אויך נאָר פון יוצא וועגען, צוליעב דער דייטשקע דער כריסטין, וואָס דרעהט זיך ארום אין שטוב. אָט דאָס ווערד אַנגערופען א מענש, וואָס וויל זיך ניט קריגען מיט דער וועלט!

מע האָט זיך אַוועקגעזעצט די ערשטע נאַכט צום סדר זאַלבע־דריט: דער אפטייקער, זיין זוהן סאשא און זיין חבר שמעון קעס־לער. דער פאָטער האָט אויסגעזעהען ביי זיך אין שטוב ווי א פרעמ־דער, ווי א נאַסט; ער האָט זיך אַנגעטהאָן אין א שוואַרצען ראָק, פערשפּילעט פון אויבען ביז ארָאָפּ, צוגעמאַכט אלע לאָדען פון די פענסטער, מע זאָל חלילה ניט דערזעהען פון דרויסען, אז ביי סאַפראַנאָוויטש דעם אפטייקער ריכט מען אָפּ דעם סדר, האָט גע־הויבען אלע מינוט דעם צילינדערהוט און נעווישט זיך דעם שוויים, נעזאָגט, אז ער איז ניט געוואָהנט צו זיצען אין שטוב מיט א צו־געדעקטען קאָפּ, און האָט זיך בערוהיגט ערשט דעמאלט, אז ער האָט ארויסבעגלייט זיין „דייטשקע" די כריסטין, וואָס איז געווען די בעל־הבית־טע ביי איהם אויף דער שטוב. ער האָט זיך נאָר ניט געקאָנט פּאַרשטעלען, אז זיין „דייטשקע" זאָל זעהען איהם, דעם אינטעליגענט סאַפראַנאָוויטש, איבער א אידישען סדר...

קאפיטעל נ.

דעם שוסטער׳ס אורח.

אויב דער לייענער גוטער יום־טוב פסח איז פאר די נגידים א תענוג, איז ער פאר אַרעמע לייט א גן־עדן.

איין אַרעמער בעל־מלאכה, א מלמד, א קרעמער, א העגדלער, א טענדלער איז אייגנעשפאַנט א גאַנץ קיילעביג יאָהר אין דעם יאָך, ווייסט ניט פון קיין שום פערגעניגען אין דער וועלט, אָחוץ דעם אייגציגען טאָג שבת, וואָס ער קאָן זיך פערגינען אָפשלאָפען דעם גאַנצען טאָג, ווייסט נישט, ווי אזוי גאָט צו דאַנקען, אז עס קומט דער גוטער לייענער פסח, וואָס מע וועט קאָנען רוהען גאַנצע אכט טאָג דורכאיינאַנד, נישט טראָגען אויפ׳ן קאָפּ קיין שום דאגות פרנסה, וואָרום וואָס — וואָס, מיט מצה איז מען בעוואָהרענט אויף א גאַנצע וואָך. און וואר שמועסט, אז צו דער מצה העלפט נאָך גאָט א זעקעל קאַרטאָפּלים מיט א דייזשקעלע פסח׳יגען באָרשט, — דעמאָלט מעג שוין רויטשילד זיצען אין פּאַריז, קיינער וועט זיך מיט איהם ניט בייטען, און נחמיה דער שוסטער אודאי ניט.

נחמיה דער שוסטער האָט דעם טאָג וואָס פאר ערב פסח אָפּ־געטראָגען די אַרבייט צו שיווקע שאָסטעפאָל, און זיינע צוויי בנים האָבען אָפּגעטראָגען אַרבייט צו די איבעריגע נגידים, און אלע דריי האָבען געבראכט צו טראָגען אהיים געלד א פולען היטעל. עס איז געווען איבער נעגוג סאי אויף ארבע כוסות, סאי אויף אויסצולייזען די יום־טוב׳דיגע מלבושים פון׳ם לאָמבאַרד, און ס׳איז נאָך געבליבען א פּאָר גראָשענס אין קעשעני אויך — אנו, זאל איצ־טער פּרובען רויטשילד זאָגען, אז ער ווילּ זיך בייטען מיט נחמיה דעם שוסטער!

— קינדער! צו דער אַרבייט!—האָט א זאָג געטהאָן נחמיה צו זיינע צוויי בנים אזוי האָט אוועקגעלעגט דאָס גאַנצע שוסטער־נע־צייג אויף א זייט.

נחמיה'ס צוויי זיהן, חיים און בעני, ארבייטען מעהר אויפ'ן פאטער, ווי אויף זיך. „דער אלטער" — אזוי הייסט ער ביי זיי. אויף זיך געבען זיי אוים ווינציג; וואס דארפען אזעלבע בחורים? גארנישט מיט גארנישט. איין אנצוג, א פאר שטיוועל, א פאפיע־רענעם קאלנער מיט א מאנישקע — און פארטיג. סיידען א פער־זאמלונג, א ביכעל, א חבר — דאס איז דאך זעלבסטפערשטענדליך... ביכלעך (פערבאטענע) האבען זיי ביידע ליעב. חברה־לייט צווישען „חברה" זענען זיי ביידע, נאר דער עלטערער איז צו דער „אידעע" איבערגענעבען מעהר אלס דער יונגערער. דער יונגערער, בעני, איז נאר מיט ווערטער. דער עלטערער אבער, חיים, איז צווישען די ארבייטער איינער פון די בעסטע. אמאל מאכט זיך, אז חיים ווערד פערפאלען אויף א טאג, אדער אויף צוויי; קיינער וויסט ניט, וואו ער איז געווען, און מיט וועמען ער האט זיך געזעהען, און וואס ער האט געטהאן... די ערשטע צייט פלעגט די מוטער עסען דעם פאטער, פרעגען איהם: „שלים־מזל! וואס פאר א טאטע ביזט דו?"... דער פאטער האט א פאר מאל געפרובט זיך בעקלאגען פאר זיין גוטען פרייַנד יודעל קטנתי: „וואס טהוט מען, ברודער?" דערויף האט יודעל קטנתי געענטפערט מיט א לשון־קודש־וואָרט, ווי געווענליך: „יעלה ויצמח — זאל ער געהן, זאל ער לויפען, נחמיה, דו וועסט גארנישט טהון דערצו, ס'איז היינט אזא וועלט געוואָרען, וואס די אייער זענען קליגער פון די היהנער... ס'איז ביי מיר די אייגענע מכה מיט מיין בנימ'טשיקען; איך בעט זיך ביי איהם, ווי מע בעט זיך ביי א גזלן: „בנימין, זאג איך איהם, לאז צורוה, א רחמנות, זאג איך, אויף דיר!"... הערט ער מיך, ווי המן דעם נראגער... ברודער נחמיה, ווייסט דו, וואס איך וועל דיר זאגען? — פתח שין שא"...

און יודעל קטנתי לעגט־צו צוויי פיננער צום מויל, אז נחמיה זאל שווייגען, און נחמיה פאלגט איהם און שווייגט. ער בעט נאר גאט פאר צוויי זאכען: אז חיים זאל ניט אריינפאלען, און אז ער זאל חאטש ניט קאלי מאכען דעם יונגערען ברודער — בעני.

בעני, ווייל ער איז דער קלענסטער, איז ער ביי'ם פאטער טייער, און ביי דער מוטער איז ער דאס אויג אין קאפ, ציטעריג, ווי א בן־יחיד'ל. חיים מאכט פון איהם חוזק, חאטש ער האט איהם ליעב. ער רופט איהם מיט א מיידעלשען נאמען „בונצי". בעני, געוועהנליך, וויל דאס נישט ליידען, איז ברוגז פאר'ן מיידעל־שען נאמען „בונצי" און איז גרייט זיך לאזען אפשניידען ביידע הענר פאר זיין ברודער חיים.

אט אזא מין געזינדעל איז דאס.

— קינדער, צו דער ארבייט!

אזוי האט אויסגעקאמאנדעוועט נחמיה דער שוסטער, און דאס האט בעדארפט בעדייטען, מע זאל זיך גרייטען צום סדר. און אלע האבען זיך געמומען גרייטען צום סדר: נחמיה, זיסעל, חיים, בעני און דער אורח, א געזונדער יונג א שווארצער, א בעוואכסענער ווי א בער, מיט א באסאוואר שטימע, וואס הודיעט ווי א גלאק. דעם „אורח" האט געבראכט צו פיהרען חיים פון גאס, דאס הייסט, ניט פון גאס, נאר פון א „חבר", וואס האט איהם א זאג געטהאן אויפ'ן אויהער:

— ער איז אזיין „אנטלאפענער"... נעם איהם, זאל ער זיין ביי אייך א בעל־מלאכה...

חיים האט בעטראכט דעם פארשוין, און ער איז איהם געפע־לען. ווי אזוי ער הייסט — האט ער איהם נישט געפרעגט; ער האט איהם נאר א פרעג געטהאן:

— ווי אזוי זאל מען אייך רופען?

— רופט מיך מישא ניידיטש, — האט דער אנטלאפענער אוים־געהודיעט אויף זיין באס־שטימע.

נחמיה דער שוסטער האט דאס נישט געקאנט אריבערטראַ־גען: וואס הייסט, ער הייסט זיך רופען מישא ניידיטש?... האט ער איהם געמומען צום עקזאמען: „פון וואנען איז א איר? וואס איז אייער טהועכץ? צי זענט איהר א באווייבטער?" און אזוי

וויטער, ווי געוועהנלעך. האָט איהם אָבער דער זוהן, חיים, אי־
בערגעהאקט אין מיטען:

— דאָס איז ניט דיין באַבע׳ס דאגה, אַלטער! דו פרעג איהם
בעסער, צי וועל ער עסען, אָדער אפשר וועלען מיר געהן פריהער
אין באָד אריין?

און ס׳איז געבליבען, מע זאָל געהן פריהער אין באָד אריין.
און אַלע פיער, דער פאָטער מיט ביידע בנים מיט׳ן אורח, האָבען
זיך געלאָזט אין באָד אריין.

דערנאָך איז מען געקומען און מע האָט זיך אַוועקגעזעצט צום
סדר זאָגען די הגדה. געזאָגט האָט נאָר דער אַלטער, און די אי־
בערגע האָבען גהערט, אריינגעקוקט איטלעכער אין זיין הגדה.

* * *

— טאָמער וואָלט געווען גענוג זאָגען סלעיהות? — האָט א
זאָג געטהאָן חיים דעם שוסטער׳ס עלטערער זוהן און האָט צוגע־
מאַכט די הגדה. אויף איהם קוקענדיג, האָבען צוגעמאַכט די הגדות
אויך דער יונגערער ברודער בעני און דער אורח, און אויף זיי קו־
קענדיג — שוין דער פאָטער אויך, נחמיה דער שוסטער אַליין, וואָ־
רום דער עולם האָט זיך געפיהלט שטאַרק אויסגעהונגערט נאָך דעם
לאַנגען תענית און נאָכ׳ן הייסען באָד, און אַגב האָט זיך פונ׳ם
פריפעטשיק געלאָזט הערען א געשמאַקער ריח: דאָס האָבען גע־
ריסען די נאָז די הייסע שמעקעדיגע געפילטע פיש מיט א סך פע־
פער, און די פרישע קניידלעך מיט שמאַלץ, און נאָך אזעלכע גוטע
זאכען, וואָס נאָר פסח האָבען זיי דעם אמת׳ען טעם גן־ערן. און
עס האָט לאַנג נישט געגומען, און עס האָט זיך געלאָזט הערען א
טרישטשען פון טרוקענע מצה אונטער געזונדע שטאַרקע צייהן, און
אז מע האָט איבערגעהאַפט דעם ערשטען הונגער, און אז מע האָט
פערזוכט א פאָר פון די ארבע כוסות, האָט זיך דער שווייגענדיגער
אורח אָנגערופען, אז ער האָט שוין לאַנג ניט פערזוכט דעם טעם
פון פסח׳יגער משקה מיט פסח׳יגע פיש מיט פסח׳יגע קניידלעך.

וויי דעם גרעסטען טייל פון זיין לעבען האָט ער פערברַאכט אין די טורמעס און אַסטראָגען.

— וויפיעל טורמעס זענט איהר דאָס אויסגעוועזען? — פרעגט איהם נחמיה דער שוסטער, וועלכער איז נאָך ניט אַזוי שטאַרק מלא פון די ארבע כוסות, נאָר פרייליכער פיהלט ער זיך.

— איך האָב שוין פאַרגעסען דעם חשבון, — ענטפערט דער אורח מיט זיין גראָבער שטימע, און נחמיה דער שוסטער חאַפט איהם אונטער:

— פונקט אַזוי ווי גדליה־לייב דער גנב, עליו השלום, ער איז שוין אויף דער אמת'ער וועלט. גדליה־לייב פלעגט זאָגען אויף זיך אַליין: „אַז מע זעצט מיך אין אין אַסטראָג, ווין איך ניט — איך וויים, אַז איך וועל אַרויס, און אַז מע לאָזט מיך אַרויס, טאָנץ איך אויך ניט — איך וויים, אַז מע וועט מיך איינזעצן נאָך א מאל"...

— שלים־מזל! — רופט זיך אָפ די שוסטערין זיסעל צום מאַן מיט א טאָן פון א קאָמפלימענט. — דו וואָלסט בעסער זעהען, אַז דער אורח זאָל עפּעס נעמען אין מויל אַריין.

דער אורח האָט שוין אָבער געגנוג „גענומען אין מויל אַריין", איבערגעקאָהרט די פינפטע פון די ארבע כוסות אויך, און ער האָט זיך געפיהלט אַזוי גוט און וואַרעם, אַז עס האָט זיך איהם אויפגעבונדען די צונג און ער האָט אויסגעהודיעט אויף זיין באַסאַוער שטימע:

— אויב איהר ווילט, וועל איך אייך דערצעהלען די געשיכטע פון מיין לעצטען אַנטלויפען פון אַסטראָג.

— איז די משמעות, אַז לויפען פון אַסטראָג איז ביי אייך נאָר קיין נאַווינע ניט? קומט דאָך אויס וויעדער אמאָל, ווי גדליה־לייב דער גנב, עליו השלום, האָט געזאָגט...

אַזוי בעמערקט נחמיה דער שוסטער, און זיין ווייב זיסעל האַקט איהם איבער:

— שלים־מזל! טאָמער וואָלסט דו איינגענומען א ביסעל שטר מעניש?...

— איך שוויג, ווי א פיש! — מאכט צו איהר דער שוסטער. און אלע נרייטען זיך צו האַרכען די געשיכטע פונ׳ם אורח, ווי אזוי ער איז דעם לעצטען מאל אנטלאפען פון דער טורמע.

* * *

— אנטלויפען פון א טורמע איז ביי מיר, מיינע לייבע פרויינד, נאפליעוואט!

אזוי האט אנגעהויבען צו דערצעהלען זיין געשיכטע דער אורח, דער בעוואכטענער האריגער נפש מישא נייריטש, אויף זיין גרא־בער באסאוור שטימע, וואס הודיעט ווי א גלאק.

— איך בין שוין געלאפען, מיינע לייבע פרויינד, ניט פון איין טורמע, איך בין שוין געלאפען פון סיביר אויך. נישט איין מאל, נאר צוויי מאל. שוין געלענען אין א וואגען מיט פלייש, אויבען דאס פלייש, אונטען איך. געגאנגען מיט באנאמאלצים טויזענד ווערסט צופום. פגר׳ען דריי טאג דורכאנאנד פון הונגער, פון קעלט, אהן שטיוועל — נאפליעוואט. צום געזונד וועט דאס מיר ניט שאדטען. פארשטעלען זיך, אז מע דארף קאן איך אויך. ביטער איז נאר מיט דער שטימע. אביסעל א צו גראב קול ביי מיר. דאס איז אבער אלץ געוועדט פון פראווינציאלנע טורמעס. קיי און שפיי. ניט אזוי איז אין דער רעזידענץ. דארט אז מע חאפט זיך ארויין — איז האלט זיך! איהר מעגט זיך שוין געזעגענען. אז איך בין אריין, האב איך געפלאנעווט, זיך צענויפגעוועדט מיט א פאר חברה־לייט — א נעכטיגער טאג. מע לאזט ניט זעהען זיך. רעדען — אונמענליך, סיידען מיט סימנים דורך דער וואנט. מע האט מיר נעגעבען צו וויסען, אז צוואמען מיט מיר, א וואנט נעבען א וואנט, זיצט מיינע א באקאנטע. מאשא הייסט זי, א טהוערין, א פיהרע־רין און זעהר־זעהר א וויכטיגע פערזאן. געוואלט זי זאל ארויס, ווי מע וויל לעבען. שוין געהאט א פלאן פאר איהר. זיך אויפנעוועדט מיט איהר דורך דער וואנט. פלויצים קומט מען צו געהן און מע פיהרט מיך איבער אין איין אנדערע טורמע. ביטער! עס געהט

אוועק א טאָג דריי. איך וואר געוואָהר פון חברים, אז מאַשא איז אויך מיט אונז. בראַווא! איך הויב מיך אָן דערשלאָגען — א צרה: זי איז אין דער „אָדינאָטשנע". ווייסט איהר, וואָס דאָס הייסט? פיער הויליע וועגט, נישטאָ אפילו וואו זיך אויפצוהענגען. אפגעשניטען פון דער גאַנצער וועלט. ביטער! אליין בין איך אויך אויף צרות. א טאָג איבער א טאָג שלעפט מען מיך צום פאַרהער. זיי ווילען דערגעהן, וואר איך בין. זיי ווילען וויסען, וואָס איך האָב געטהאָן. ביי מיר ציהט מען ניט קיין וואַרטער. א געשלאָגענער הונט. איהר האָט געזעהען אין באָד ביי מיר א לייב? איהר זעהט איין איבערגעבראָכענעם פינגער? איהר זעהט אָט דאָ א דריי אויסגעשלאָגענע צייהן? נאָפליאוואָט! יאָ, מיינע ליעבע פרייגד! ס'איז א וואויליע דיענסט, נאָר נישט קיין גרינגע. דער גדאַנק פון אַנטלויפען לאָזט מיך נישט אָפּ. וואו עסען? וואר שלאָפען? אַנטלויפען דאַרף מען! אוך נישט אַליין. מיט איהר, מיט מאַשאַ'ן! נאָר ווי אַזוי? איך וואר משוגע. וואו זענען אהינגעקומען אלע חברים? גוטע בריידער? פרייגד? א סך צעשטעקט אין די טורמעס, א סך פאַרשיקט קיין סיביר. וואר שמועסט — נאָכ'ן רויטען זונטאג! אז מע הענגט אלע פאַרטאָג דאָ ביי אונז טאקי אין טורמע — דאָס וווייסען מיר. אלע טאָג וואַרען מיר געוואָהר שוין נאָכדעם, אז אייגער אדער צוויי פון אונזערע חברים זענען געהאַנגען געוואָרען. מע פרעגט נישט: ווער? יעדער אייגיגער פון אונז פרעגט נאָר: ווען ווער איך?... א קלאַפ אין טהיר — א קלאַפ אין האַרצען. א קלונג מיט די שליסעל — א קעלט אין בלוט. טפו — דער רוח זאָל דאָס וויסען! איך בין נאָך קיינמאָל ניט געווען אזוי צעשרויפט, ווי אצינד. נערוועז! קיינמאָל ניט געוואסט פון קיין נערוועז. איינמאָל, ס'איז געווען נאָך האלבע נאכט. פינסטער. שטיל. לאַנגזאַם לאָזט זיך הערען דער טיק־טאק אין הויף. דאָס איז דער פּאַטרול, וואָס מעסט די טריט איבער די שטיינער. פלוצים הער איך א רעש פון טריט. א סך טריט. וואָס קאָן דאָס זיין? עס קלינגען שליסלען. עס הערען זיך קולות. א פייערעל

פון א לאנטערנע טהוט א שיין־אריין צו מיר אין קעמערל און ווערד פארשוואונדען. סקריפ־סקראפ! עס ריגעלט זיך אפ דער לאנגער אייזען. מיט א קרעכץ עפענט זיך די טהיר. אויפ'ן שוועל דערזעה איך אונזער אויפזעהער. דאס פייערל פון לאנטערנע באלייכט זיין פארקיהלט פנים. הינטער איהם — דער פאטרול־סאל־דאט, עטליכע וועכטער.

— נעמט צענויף די זאכען און קומט.

איך טראכט מיר: דאס איז א גרום פונ'ם מלאך־המות... איך טהו־אן די שטיוועל. מיר געהען. פרעגען ביי די ליוט איז נישטא וואס, זיי זענען שטום. א לאנגער שפאציער איבער'ן קארידאר. מיר זענען אין הויף. א קאלטער שטראם פון פרישע לופט. איך באד מיך אין דער קיהלער לופט, ווי אין א ביטל. מיר געהען דורך דעם טורמע־הויף. די וועכטער שפאנען, קוקען אויף אונז קאלט, מיט אויסגעלאשענע אויגען. זיי טראכטען ניט וועגען מענשען, וואס מע פיהרט זיי צו דער תליה. זיי טראכטען וועגען זיסען שלאף. מיר זענען שוין אין צווייטען הויף. דארט איז די „קאנצעלאריע" און דארט וואוינט דער אויפזעהער. ער האט א פרוי, איך האב זי געזעהען. איהר פנים זאגט, אז זי נעפינט זיך ניט אין טורמע. די טורמע איז ביי איהר א גרויסע שטייג. די ארעסטאנטען זענען גענוג. אלע טאג קומען צו פרישע גענוג. די גענג האדעווועט מען און מע טראגט זיי אפ צום שוהט. ווער קימערט זיך פון דעם? ווער האט רחמנות אויף א גאנג? ווער האט טענות צו א שוהט? דערויף זענען זיי גענוג, מע זאל זיי שעכטען. דערויף איז א שוהט, ער זאל שעכטען... זי האט א קינד, א יונגעלע פון א יאהר פינף. מע רופט איהם „וואניא". איך האב דאס געהערט פון דער באננע. די באננע שיינט צו זיין א פוילישע. נאך די האר און נאך די אויגען האב איך דאס דערקענט. שענע האר, בלויע אויגען. א קול ביי איהר ווי א פיערל. אז זי זאגט „וואניא" — זינגט זי און אביסל אונטער דער נאז. וואס טראכט וואניא'ס קעפל וועגען די מענשען־גענוג, וואס זיצען דא? וווסט ער, אז דא זיצען מענשען,

ניט קיין געגנט? וואָס זאָגט איהם די באָננע? זי מוז דאָס וויסען; זי זעהט דאָך אמאָל טערען. זי הערט דאָך אמאָל געשרייען. און דאָס קלינגען פון די שווערע קייטען, — וואָס פאַר וועלטער זאָגט דאָס איהר? וועד וווייסט, אפשר האָט זי אליין א ברודער, וואָס זיצט ערגיץ אין א טורמע, וואָס ס'וואַרט אויף איהם א תליה? וועד וווייסט?... איצטער שלאָפט זי דאָ אין שטוב אויף א ווייך נעלעגער. וואַניא — נעבען איהר אין א וויעגעל. ער וועט אויס־וואכסען אמאָל, מע וועט איהם דערצעהלען, אז זיין פאָטער איז גע־וען א תלין. וואָס וועט זאָגען דעמאָלט „וואַניא"? און אפשר וועט ער אויך זיין דאָס זעלבע, וואָס דער פאָטער?...

איך האָב אביסעל אָפגעקערעוועט אן א זייט. וואו האָלט איך? ביי'ם אויפזעהער אין שטוב. ס'איז ליכטיג אין צוויי פענסטער נאָר. דורכ'ן פענסטער זעהר איך א הויכע פיגור אין זשאַנדאַרמסקי קלייַדער. — גרויסע וואָנסעס, גאָלדענע בריליען. נאָך די עפאָלע־טען שיינט דאָס צו זיין א קאָפיטאַן אָדער א ראָטמיסטער. זיצט א פוס איבער א פוס, רויכערט א פאָפיראָס. אקעגען איהם — א שרייבער, אָנגעבויגען איבער א פאָפיער. אויפ'ן גאַנעקעל זיצען פינף סאָלדאַטען פרעמדע אין פארשיעדענע פאָזען. איינער ציהט א פאָפיראָסל פונ'ם ארבעל. שלינגט דעם רויך, מע זאָל ניט זעהען. רעדען זיך איבער שטיל. עס הערט זיך א סמאָצקען מיט די ליפען, און באָלד נאָך דעם — א טאָפען פון פערד. עס קאַטשען זיך רע־דער. דאָס איז צוגעפאָהרען די באָקאנטע גרויסע קאָרעטע גלייך צום גאַנעק. אויפ'ן קוטשער־זיץ האָב איך דערקענט סעליוואָן דעם קוטשער. א געוועזענער ארעסטאַנט, א באַוואוסטער רשע. פון דערווייטען זעה איך געהן אונזער אויפזעהער מיט די וועכטער. די שליסעל קלינגען. די פינף פרעמדע סאָלדאַטען טהוען זיך א חאַפ־אויף פון די ערטער: סמירנא!!! מע פיהרט־צו צו דער קאָרעטע נאָך פאַרשוינען. איך קוק מיך איין — צוויי באָקאָנטע פיגורען: אייניע מאשא... די אנדערע פיגור — א יונגער בחור פון א יאָהר נייענצעהן מיט רויטע פוכקע בעקלעך, בלוט און מילך, אור־

רוטים רופט מען איהם. נאָך אַיינער — אַיין אומבאַקאַנטער ארעם־טאַנט. אַוורוטים האָט ערשט פריהער מיט א טאָג צוויי באַקומען א ידיעה, אז מע באשולדיגט איהם אין א שוועדען פאַרברעך, דאָס שמעקט אפשר מיט יענער וועלט... ער איז א וואויל־ער בחור. ער האלט זיך, ווי מע דארף. אַביסעל נאָר האָט ער זיך אין די צוויי טעג אויסגעבלייבט. אַוועק די פאַרב פון די פוכקע בעקלעך. און עפּים הילט ער זיך מיר צו־שטאַרק אין די קלייד־ער. אפשר — וויי ס'איז קיהל אין דרויסען? און אפשר געזעגענט ער זיך איצט במחשבה מיט דער מאַמע. ער האָט א מאַמע, וואָס האָט איהם זעהר ליעב. איך האָב אַמאָל געזעהן איהרע ליעבע־בריעף צו איהם. א ים פון מוטער־ליעבע, א וועלט מיט געפיהל. א מבול פון טרערען. ער פלעגט כלומרשט לאַכען פון איהרע בריעף. אַליין אָבער, אז ער האָט זיך אַוועקגעזעצט איהר שרייבען, האָט מען איהם ניט געקאָנט אָפּרייסען. אין גראַמען האָט ער צו איהר געשריבען. ער איז א פּאָעט. שרייבט ניט שלעכט. ער איז אין דער מינוט אַזוי געווען פּאַרטיעפט אין זיך, אז ער האָט מיך ניט באמערקט. מאַשאַ אָבער — די האָט מיך באַלד דערזעהן. זי האָט זיך געגעבען א ציה צו מיר. איך קוק אויף מאשא'ן, איך וויל זעהען, וואָס זי טהוט. קוים וואָס איך זעה איהר פּנים. רוהיג — נאַפּליוואט!... „סטראַי־סיא!" — הערט זיך א קול פונ'ם „אונטער". אלע פּרעמדע סאַל־דאַטען ציהען זיך אויס. זיי רינגלען אונז ארום. אונזער אויפּזעהער געהט ארויס מיט'ן זשאַנדאַרמסקי קאַפּיטאַן אויפ'ן גאַנעקעל. דער שרייבער לייכט זיי צו. דער קאַפּיטאַן ציהט אויס די האַנד דעם אויפּזעהער. דער אויפּזעהער טרייסעלט איהם די האַנד. ער בויגט זיך אונטערטעניג, זעהר אונטערטעניג. ער בעט זיך ביי'ם קאַפּי־טאַן, ער זאָל איהם מוחל זיין, וואָס סע האָט אזוי געדויערט, און זאָל איהם פּארענטפערען. דער קאַפּיטאַן איז שטרענג. ער זאָגט איהם אָן, אז דאָס אנדערע מאָל זאָל ער זיין פּאַרזיכטיגער: „יעווא וויסאַקאַפּרעווא־סחאַדיטעלסטווא האָט פיינט אזעלכע זאכען!"... דער אויפּזעהער פּאַרענטפערט זיך. ער געזעגענט זיך מיט'ן קאַפּי־

טאן דאָס לעצטע מאָל. ער זאָגט איהם, ער זאָל זיין זעהר, זעהר פֿאָרזיכטיג מיט דער הכרה, וואָס ער פיהרט, און באַוונדערט מיט דעם „בער". דאָס מיינט ער מיך. דער קאַפּיטאַן ענטפערט איהם, ער זאָל זיין רוהיג: פֿאר אַ בער האָט ער קיין מורא ניט, און ביי איהם אַנטלויפט מען ניט...

מיר זיצען שוין אין קאַרעטע. מיר מיט פיער כאַלדאַטען מיט בלויזע שווערדען אויף די בענק אינווענדיג, פון פֿאָרנט. אין דער צוויטער אָפּטיילונג פון דער קאַרעטע דער קאַפּיטאַן. אויפֿן קוטשער־זיץ כעלויואַן מיט אַ כאַלדאַט. עס ווערען פֿאַרהאַקט די אייזערנע טהירלעך. עס הערט זיך דאָס לעצטע מאָל „כמירנאָ!" כעלויואַן טיוט אַ כמאַצקע מיט די ליפּען. עס הערט זיך אַ טאַפּען פון פערד, פיער פֿאָר פיס. די רעדער קאַטשען זיך לאַנגזאַם איבער די שטיינער. אויף יענער זייט טורמע צעלאָזט כעלויואַן די פערד. די רעדער קאַטשען זיך ניכער. די קאַרעטע פֿליהט מיט אַ רעש איבער די שטיינער.

מיר זיצען אויף לאַנגע בענקלעך אין דער לענג פון דער קאַרעטע אויפֿן קעגען דאָס אַנדערע. געבען יעדען אַ כאַלדאַט מיט אַ כלויזען שווערד. איך קוק אויף מאַשאַן. קוים וואָס מע זעהט איהר פּנים. זי לאָזט נישט אַראָפּ קיין אויג פון דעם יונגען אַוורוטים. רעדען טאָר מען נישט. וואוהין מיר פֿאָהרען — וויסט קיינער ניט פון אונז, נאָר איטליכער פיהלט עפּיס, אַז ס'איז ניט צום גוטען. אַזוי פיהרט מען קעלכלעך אין אַ וואַנען צו דער יאַטקע. פיהלען זיי עפּיס?... וויפּיעל צייט מיר פֿאָהרען — וויסט איך אויך ניט. אָט דאַכט זיך אַ מינוט, אין אָט דאַכט זיך אַ נאַנצע נאַכט. אַ נאַכט — אַ יאָהר.

פּלוצים — כטאַפּ! די קאַרעטע האָט זיך אָפּגעשטעלט. ס'איז שטיל. מע הערט די פערד פּאַרשקען, שמייסען מיט די עקען. עס הערט זיך דעם קאַפּיטאַנ'ס קול. ער איז אַרויסגעשפרונגען פון דער קאַרעטע. ער איז היינטער אונז. ער בייזערט זיך אויפֿן קוטשער. כעלויואַן קריכט אַראָפּ מיט אַ מישבּרך פון קוטשער־זיץ און

פרעגט, וואָס איז דאָ? „זעהסט ניט וואָס דאָ איז? די אויגען זענען דיר ארויס? בויג זיך אַיין. טהו א קוק אהער!" — אזוי קאָמאַנדעוועט דער קאַפּיטאַן. וואָס האָט זיך דאָרט געקאָנט טרעפען, אשטייגער? און עס קומט אזא מחשבה אין קאָפּ: אך, וועז עס פּלאַצט, למשל, איין אכם! אָדער אזוי עפּעס א צרה זאָל זיך טרעפען: עס זאָל ווערען א בהלה, א שטיקעל מהומה. ער, באַפּאַלט מען דעמאָלט די סאָלדאַטעלעך, מע ווערגט זיי אויס אייניציוויז. איך אליין נעם זיך אונטער דריי דערשטיקען, ווי די קעצלעך... די סאָלדאַטעלעך אָבער זענען באַקאַנט, אַפּנים, אונזערע מחשבות. זיי זיצען שטרענג מיט די בלויזע שווערדען. זיי לאָזען נישט אַראָפּ קיין אויג פון אונז. מיט א מאָל הערט זיך א פּאָל אויף דער ערד. נאָכ'ן פּאָל הערט זיך א חראָפּען. עמיצער רעדט: „בינד איהם צענויף!... אָט אזוי... דעם זאָק פון אויבען... אָט אזוי, אָט אזוי... לאָמיר איהם נעמען... חברה, אין קאַרעטע אריין... אָט אזוי, אזוי"... איידער מיר קוקען זיך ארום, עפּענט זיך אויף דאָם אייזערנע טהיר־רעל פון דער קאַרעטע. עס ווערד אריינגעוואַרפען עפּעס א שווערע זאַך אין אונזער אָפּטייל־ונג פון דער קאַרעטע. אין א מינוט זיצען שוין אויפ'ן זאק דריי סאָלדאַטען. דער קאַפּיטאַן שפּרינגט אריין צו אונז. ער טהוט א ריס פון זיך די גרויסע וואָנסים מיט די גאָל־דענע בריל־ען. ער רופט זיך אָן צו אונז:

— חברים! איך בעגריס אייך, איהר זייט פריי!

— גרישא! — שריי איך אויס.

— טסס! — מאַכט ער צו מיר און ווייזט אויפ'ן זאק.

* * *

נחמיה דער שוסטער האָט זיך אויסגעדרעהט מיט'ן פּנים צו די קינדער. די נאָז זיינע האָט געשיינט און געגלאַנצט. ער האָט א זעץ געטהאָן מיט'ן קול־אק אין טיש אריין און מיט גרויס התּפּעלות אויסגערופען:

— איך האָב נעוואוסט, ווי איך בין א איה, אז ס'איז א פּאר־שטעלטע זאַך!

— שלים־מזל! וואס־זשע האסט דו געשוויגען? — זאגט צו איהם זיין ווייב זיסעל, וואס איז אויך געווען אויסער זיך פון אויפ־רעגונג. חיים און בעני — די, קאן מען זאגען, זענען גאר נישט געווען בהאי עלמא; עס האט זיי געטראגען אין דער לופטען. עס האט זיך זיי אויסגעדאכט, אז זיי זענען דאָרטען צו־זאמען מיט דעם אורח מישא ניידיטש, אין דער גוטער קא־רעטע, און זיי ברענען, ווילען שוין וויסען דעם סוף, ווער איז דער גרישא? און וואו איז די מאשא? און וואס האט זיך אויסגעלאזט מיט דעם יונגען אוורוטים און מיט די איבערינע ארעם־טאנטען?

און דער אורח הוסט זיך אוים און דערצעהלט ווייטער.

— אלזא, וואו האלטען מיר? ביי גרישא. איך האב איהם דערקענט. איהר ווילט וויסען, ווער ער איז? ס'איז נישט וויכטיג, ס'איז מיינער א חבר. געגנג פאר אייך. דערווייל דארף איך אייך ענדיגען מיט דער קארעטע. די קארעטע איז געפאהרען ווייטער. געקוטשירט האט דער סאלדאט, אויך פון אונזערע לייט, געווהנ־ליך. סעליוואן איז געלעגען אין זאק א געבונדענער, ווי א בארג, מיט א טיכעל אין מויל, ער זאל שטומען. צוויי סאלדאטען (אויך אונזערע לייט) זענען געזעסען אויף איהם רייטענדיג. עס איז גע־ווען א ישוב, וואס מע זאל מיט איהם טהון: הרג'ענען — פאר קיין געלט נישט! גרישא האט געזאגט: „אהן איין טראפען בלוט!" איינער האט אפילו ארויסגעווארפען א חכמה: זאל מען איהם דערשטיקען, וועט ניט פארנאסען ווערען קיין בלוט. האט אויף איהם גרישא געגעבען א קוק, איז ער געווארען שטיל. פאר גרי־שא'ן האט מען דרך־ארץ.

נאר לאמיר זיך אומקעהרען צו אונזערע. ווער עס האט ניט געזעהען דעם יונגען אוורוטים, דער האט קיין פרייד נישט געזעהען. פרייד, גליק, הימעל, גן־עדן — דאס אלץ איז שוואכע ווערטער. ער האט געזונגען, געווויינט, ער האט געקושט זיך. מיט איטליכען בע־זונדער האט ער זיך געקושט. איין עק הימעל איז שוין געווען העל.

עס האָט שוין אָנגעהויבען טאָגען. מיר זענען נאָך אַלץ געפאָהרען. אויף אונז האָט מען געווארט אין א הויף הינטער דער שטאָדט. דאָרט זענען געווען „חברה". דאָרט איז געווען צוגעגרייט פאַר אונז קלייַדער, עסענווארג, פעסער און געלט. פון דאָרטען וועלען מיר זיך אריבערחאַפּען קיין פינלאַנד. און פון פינלאַנד איז שוין נאָפּלייעוואָט! אונזער קאַרעטע איז אריינגעפאָהרען אין א גרויסען הויף אריין. ווייט אין הויף, פאַרשטעלט מיט בוימער, זעהט זיך א ווייסע שטוב. הינטען א גרויסער גאָרטען. פאָרנט א שטאַל. דאָ האָבען מיר זיך אָפּגעשטעלט. אָקעגען אונז זענען ארויס „חברה", אַלע אונזערע.

ס'איז געווארען א קושעריי. גרישא האָט ניט געלאָזט לאַנג פרייהען זיך. מיר האָבען זיך אַלע איבערגעטהאָן. אַלע אונזערע ארעסטאַנטסקי, אויך די סאָלדאַטסקי קלייַדער אריין אין קאַרעטע אריין. סעלוואַנ'ען האָט מען ארויפגעלאָזט גאַנץ אויבען אויף די קלייַדער. מע האָט איהם אָנגעזאָגט, ער זאָל ניט דערוועגען זיך טהון א פּיפּס. דער אָנזאָג איז געווען איבעריג. ער איז געווען באַוואָהרענט, געבונדען העכט און פיס, דערצו אָנגעטהאָן אויפ'ן קאָפּ א זאַק און צוגעקרעמפּעוועט צו דער קאַרעטע. ער וועט שוין שטומען, ווי א הונט.

עס איז אויף אונז אָנגעפאַלען א הונגער. פון וואַנען האָט זיך געמומען אזא אָפּעטיט? בולקעס, סערדעלען, קאָלבאַסעס. דער עולם האָט געפּאַקט. גרישא האָט ניט געלאָזט עסען. ער האָט געטריבען האַלז און נאַקען. ער האָט אונז ארויסגענעבען פּעסער, געלט, מאַרשרוטען, איטליכען איין אָנדער מארשרוט. איך, מאַשא און שוורוטים אויף איין וועג. מיר האָבען זיך צוזאַמענגענומען, געביטען מיט די אַדרעסען. אייניגווייז איז מען זיך צוגאַנגען פונ'ם הויף. גרישא איז געבליבען דער לעצטער.

גיך האָט זיך באַוויזען די זונן. דער שניי האָט געבלישטשעט, געסקריפּעט אונטער די פיס. מיר זענען געגאַנגען פאַוואָלי. אַנטהאָן זענען מיר געווען, ווי ארבייטער. איך בין געווען א פּלאָט־

ניק מיט א האק אויף די פֿליציעס. אוורוטים — א מוליער, מיט אויסגעשמירטע קליידער אין קאלך. מאשא'ן האט מען אנגעטהאן, ווי א דארפשיקסע: קארעלען, רויטע שיך, א גרינע פעטשייע און א האהן אונטער'ן ארעם אויף צו פארקויפען. אויף איהר אנטהון זיך האט גרישא מעהר אכטונג געגעבען, ווי אויף אלעמען. ער האט זי באטראכט מיט דער גרינער פעטשייע, מיט די רויטע שיך, מיט די קארעלען און מיט'ן האהן און איז געווען צופריעדען.

מיר אלע דריי האבען באדארפט האלטען זיך אינאיינעם און באזונדער. דאס האט געהייסען, יעדער באזונדער געהט זיך אומ־באקאנט, נאר אלע אין איין וועג. מיר האבען באנעגענט ארבייטער. זיי האבען אונז געגריסט. עס זענען אנגעפאהרען דראושקעס, איז־וואזטשיקעס. דינגען א דראושקע — האבען מיר נישט געטאהרט. ארבייטער פאהרען נישט אויף קיין דראושקעס. מיר האבען גע־מוזט א נרויסע שטרעקע געהן צופוס, ס'איז אבער זיכער. קיין טראמוויי האט מען נאך נישט געזעהען.

עס לויפט אן דער טראמוויי. ער שטעלט זיך אפ. מיר אלע דריי קריכען ארויף נאנץ אויבען. פראלעטאריער פאהרען אויבען. אלע מאל שטעלט זיך אפ דער טראמוויי. עס קריכען אראפ און עס געהען ארויף פאסאזשירען. ניט ווייט פון אכטינסקא־גאס איז ארויף א פארשוין, א גאנץ געוועהנליך מענטשעל. אויף די אויגען האט ער געטראגען אשקולירענע בריללען. ער האט זיך אוועקגעזעצט אקעגען אונז מיט א פאפיראס אין מויל, געוואלפען אויף יערען פון אונז א קאלטען בליק און פארקוקט זיך אן א זייט. פלוצים, איך טהו א קוק — מיין פארשוינ'ס אשקולירענע בריללען קוקען עפים צו שטארק אויף מאשא'ן. מאשא אליין האט נישט באמערקט, אז מע קוקט אויף איהר. איך זאל דאס איהר זאגען — פאסט נישט. דער טראמוויי האט זיך אפגעשטעלט. דער פארשוין מיט די אש־קולירענע בריללען איז אראפגעקראכען. עס איז מיר אראפ א שטיין פון הארצען. מיר זענען געפאהרען ווייטער. איך האב דערצעהלט מאשא'ן כונ'ם פארשוין מיט די אשקולירענע בריללען. מאשא האט

זיך אויסגעלאכט. „נישט אויף מיר, זאגט זי, האָט ער זיך פאַר־קוקט, נאָר אויפ'ן האַהן"... אין דער מינוט האָט זיך דער וואַנאָן אָפּגעשטעלט עפּעס ווי מיט א מאָל. אין איין רגע איז שוין געווען פון אויבען וויעדער דער זעלבער פּאַרשוין מיט די אַשקולירענע ברילען. ס'איז מיר פּאַרקיהלט געוואָרען דאָס בלוט. הינטער איהם זענען שוין געשטאַנען זשאַנדאַרמען, פּאָליציאַנטען, סאָלדאַטען. אַלע האָבען זיך געגעבען א נָעם צו מאַשאַ'ן... איך מיט אַוורוטים'ען זענען געזעסען פאַרהאַקט אין א ווינקעל. וואָס האָבען מיר געקאָנט טהון? חאַפּ איך זיך אויף — זענען מיר ביידע פאַרפאַלען!

קאָלט האָבען מיר געקוקט אויף דער סצענע, אַזוי ווייט ווי מיר האָבען געקאָנט. און מאַשאַ? זי האָט אָפּילו קיין אייניציגען קוק נישט געטהאָן אויף אונז. זי האָט מורא געהאַט, מיט איהר קוק זאָל זי נישט אַרויסגעבען אונז אויך. שטיל, פּאַוואָלי, ווי איין אונטערטעניג שעפּעלע, האָט זי זיך אַראָפּגעלאָזט מיט זיי אַראָפּ פונ'ם וואַגאָן. דער טראַמווי איז אַוועק זיין וועג. מיר ביידע זע־נען שוין געזעסען אין געהאַקטע וואונדען. נישט געטאָרט זיך אויס־דרעהען אָפּילו א קוק טהון אין יענער זייט, וואו די אומגליקליכע מאַשאַ איז פּאַרשוואונדען געוואָרען. מיר האָבען נישט געריעדט קיין וואָרט. מיר האָבען אָפּילו נישט געקוקט אייניס אויף דאָס אַנדערע. וואָס דער יונגער וועוריק האָט זיך געטראַכט — וויים איך ניט. איך בין איהם געווען איז דער מינוט א דם־שונא. נאָמאָ איז ער מיר נעווארען! און זיך אַליין בין איך געוואָרען נאָמאָ און מאום. סטייטש, ווי אַזוי האָב איך געקאָנט בלייבען זי־צען אַזוי רוהיג בשעת מאַשאַ'ס לעבען איז אין אַזא געפאַהר?...

— פון וואַנען און ווער איז זי, אָט די מאַשאַ? — טהוט איהם א פּרעג בעני.

— פון וואַנען זי איז — וויים איך ניט. — ענטפערט דער אורח. — איך וויים נאָר, אַז זי הייסט „מאַשאַ" און איהר פאַמיליע איז באַשעוויטש.

— באַשעוויטש? ? — רופען אויס אַלע מיט א מאָל.

— באשעוויטש, וואָס איז דענן? — פרעגט דער אורח.

— א שענע מעשה נאָר א קורצע! — זאָגט נחמיה דער שוס־טער. — סטייטש, דער פּאָטער איהרער איז מיינער א גוטער באַ־קאַנטער, לויפֿט באשעוויטש הייסט ער, אָבער דער „הילצערנער איד". ערשט געזעהן זיך מיט איהם ערב יום־טוב טאקי דאָ אויף די טרעפּ. ער איז געגאַנגען צו אונזער שכן אָפּנעמען א גערום פון פּעטערבורג ביי אונזער נגיד׳ם טאָכטער טאמארא.

— טאמארא? — פרעגט שוין אַצינד דער אורח. — וועלכער איז די טאמארא? ניט שאָסטעפּאל?

— געווים שאָסטעפּאל. וואָס איז דענן?

— איהר קענט זי?

— אויב מיר קענען זי? גוט געזאָגט! זי זיצט אָט דאָ אויבען!

— א נאכט פון וואונדער! — זאָגט דער אורח, און דערצעהלט, ווי אזוי ער האָט זיך בעקאַנט מיט טאמארא שאָסטעפּאל, טאקי ביי מאשא באשעוויטש, און ער זאָגט, אז ער וואלט זיך זעהר וועלען זעהען מיט טאמארא שאָסטעפּאל.

און אזוי ווי אלע ביי נחמיה דעם שוסטער האָבען זיך געפיהלט נאָך דעם זיעבעטען כוס פון די „ארבע כוסות" לעבעדיג, בגילופין, לכן איז געבליבען, מע זאָל נישט וואַרטען ביז מאָרגען און מע זאָל נאָך היינט, טאקי באלד, געבען צו וויסען טאמארא'ן, אז איין אל־טער בעקאַנטער וויל זיך מיט איהר זעהען. און חיים מיט'ן אורח לאָזען זיך ארויף אויף די טרעפּ.

* * *

איציקל שאָסטעפּאל האָט געהאלטען שוין לאַנג נאָך די „חג־נדיא'ס" און נאָכ'ן „שיר־השירים" און איז נאָך אלץ געזעסען ביי׳ם טיש גאַנץ בריטלִיך, מאיעסטעטיש, געדויבערט, געטרונקען טיי און געשמועסט פון א טרויעריגען ענין, פונ׳ם קישינעווער פּאָגראָם, וואָס די רשעים בעריהמען זיך, און די אַנטיסעמיטישע בלעטער שרייבען, אז אויך דאָ און אומעדום אין אלע אידישע שטעדט וועל־

לען זיי מאכען דאָס זעלבע שפּיעל, וואָס אין קישינעוו. זיי, די אַנ־ טיסעמיטען, בעריהמען זיך, אז זיי וועלען זיך נוקם זיין אָן די אידען פּאַר דער רעוואָלוציע, וואָס וועלן אָנגעפּיהרט כלומרשט נאָר פון אידען. די טאָכטער קאָן זיך ניט איינהאַלטען און ענט־ פערט־אָפּ דעם פּאָטער, אז אומזיסט בעריהמען זיי זיך; זיי וועל־ לען גאָרנישט מאַכען, וואָרום אום צו מאַכען איין אַלגעמיינעם קי־ שינעוו, מוז מען האָבען ווער ס'זאָל מאַכען.

— אודאי דארף מען געהן אויסשרייבען פון פּאַריז היצלים, חוליגאַנעם, באַסיאַקעם און שכורים! — זאָגט דער פּאָטער.

— מיט חוליגאַנעם און מיט באַסיאַקעם קאָן מען גאָרנישט מאַכען. מע דארף האָבען דערצו דאָס פּאָלק, די ארבייטער, — בעמערקט די טאָכטער, און דער פּאָטער ענטפערט איהר:

— וואָסער פּאָלק? וואָסערע ארבייטער? האָב קיין יסורים ניט, זאָל נאָר זיין א פּאָגראָם, וועלען די ארבייטער העלפען „ארבייטען"...

און איציקעל שאָסטעפּאָל קאָכט זיך. ער פיהלט, אז דאָ איז ע ר אויפ'ן פערד. אין די זאכען איז ער מעהר געניט און פער־ שטעהט מעהר פון דער טאָכטער... טאַמאַרא לאָזט איהם אָבער לאַנג נישט טריומפירען און זי ענטפערט איהם שניידענד, אז מע טאָר ניט זיין קורצזיכטיג און מע דארף קאָנען אונטערשיידען, וואָס ווערד אָנגערופען „פּאָלק" און וואָס הייסען עטליכע צעהנדליג אָנ־ גערייצטע אדער געדונגענע חוליגאַנעם אין קישינעוו, וואָס האָבען בעפּאָלען א שטאָדט פון שוואָכע מענשען, טרוסען, וויבער און קינ־ דער, וואָס האָבען זיך געלאָזט אויסשלאָכטען און געגאַנגען נאָכדעם ווייגען אויף די קברים און אויס'טענהן זיך מיט'ן רבונו־של־עולם, ווי עס וועלען אזוי שען בעשריבען ביי'ם גרעסטען אידישען דיכטער, ביי ביאַליק'ען.

— האָסט דאָך געליינט ביאַליק'ען? — טהוט טאַמאַרא א פּרעג ביי'ם פּאָטער, און בעקומט אזא מין ענטפער:

— וואָסער ביאַליק? פון דער מיהל?...

— דאָס לייענ פון ביאַליק'ען. — זאָגט טאַמאַראָ. — דו ווייסט ניט ביאַליק'ס לידער?

— וואָס בין איך א אידינע, וואָס איך זאָל לייענען לידלעך פון עפים א ביאַליק א לידעל־מאַכער? — מאַכט איציקעל שאָסטע־פאָל נאָנץ נאַאיוו און ערנסט.

און טאַמאַראָ האָט שוין מעהר קיין מוט צו דיסקוטירען מיט'ן פאָטער, און זי בעוואונדערט די אומנאַטירליכע לאָגע, וואָס ביי אי־דען: א פאַלק פון סאָמע אינטעליגענטען, וואָס אלע קאָנען לעזען, אפילו ווייבער, א פאַלק, וואָס האלט זיך קליגער פון אלע פעלקער, קליגער און בעסער און פרומער, קומט צו איין אייגענעם נאַציאָנא־לען דיכטער, הייסט ער ביי איהר בעל־הבית'ישען פאָטער „א ליע־דעל־מאַכער". און וען נישט דעם אפטייקער'ס זוהן סאשא, וואָלט זי, טאַמאַראָ, גאָרנישט געוואוסט, אז עס עקזיסטירט אונטער אידען א פאָעט מיט'ן נאָמען ביאַליק. און וואָס עפים נאָר זי? זי קען א סך אזעלכע, ווי זי, וואָס וויסען נאָך ער היום ניט, ווער דער ביאַליק איז!... און זי קאָן זיך נאָר ניט פארשטעלען, אז עס זאָל זיך גע־פינען אונטער רוסען אזעלכער, וואָס איז ניט קיין פראָסטער גוי, וואָס זאָל נישט וויסען ווער פושקין איז... אדער עס זאָל זיך גע־פינען אונטער פוילען, למשל, א מענש, וואָס זאָל נישט וויסען ווער מיצקעוויטש איז. און עס ווילט זיך איהר ארויספיהרען דערפון איינס פון די צוויי: אדער ביאַליק איז קיין דיכטער, אדער מיר זענען קיין פאַלק... און אויב מיר זענען ניט קיין פאַלק, טא וואָס־זשע דען זענען מיר?...

— עס פרעגט זיך נאָך אויף אייך דעם שוסטער'ס זוהן מיט נאָך עפים א מענשען.

אזוי ראַפארטירט דאָס שטובמיידעל, און איידער מע טהוט זיך א קעהר, וואַכסען־אוים אויף דער שוועל צוויי פארשוינען, חיים דעם שוסטער'ס זוהן און דער בעוואַכסענער האָריגער אורח, און אלע דריי ווערען ערשטוינט: איציקעל שאָסטעפאָל שטוינט, ווי קומט אהער דעם שכנ'ס בן פסח נאָכ'ן סדר? „איין עוות פון א

שוסטער־יונג!" שיווקע שאָסטעפּאָל האָט זיך גלאָט דערשראָקען פאַר'ן בעוואָכסענעם האָריגען נפש; מען האָט דאָ נאָר־וואָס געשמוסט פון חוליגאַנעס, א קשיא אויף א מעשה, אפשר איז דער איינער פון זיי?... און טאַמאַרא האָט באלד דערקענט אינ'ם בעוואָכסענעם האָריגען נפש — מישא בערעזניאק, דעם, וועלכען זי האָט קענען געלערנט ביי מאָלקינ'ען אין דער „קאָמונע".

זי האָט אויפגענומען מישא בערעזניאק'ען אויף אזוי פיעל פריינדלעך, ווי מע דארף אויפנעמען א גוטען בעקאַנטען, — און ס'איז געווארען אין שטוב א געוודער, א שטיקל בהלה. צו דעם אלעמען איז נאָך צוגעקומען א אינצידענט: חיים, דעם שוסטער'ס זוהן, מיט'ן בעוואָכסענעם האָריגען נפש בערעזניאק־נייִדיטש האָבען נישט אָנגעפרעגט זיך ביי קיינעם, נישט געווארט אויף קיין כבוד, גענומען און אוועקגעזעצט זיך, צעלענט זיך, ווי ביי'ם טאַטען אין ווייִנגאַרטען, פערדויכערט פאַפּיראָסען און גענומען שמועסען מיט טאַמאַרא'ן, ווי מיט זייערען א גלייכען!

— א פאָטעפּאָלנאָסט פון א שוסטערוק! איין עזות פון קבצנים! אריינקריכען מיט די שטיוועל צו יענעם אין זאל אריין! וועה איז מיר, מע דארף אָפּטרעטען די שטוב! אז מע איז ביי זיך אין שטוב שוין גאָר אוים בעל־הבית געווארען!...

איציקל שאָסטעפּאָל האָט געפייערט, און שיווקע האָט געבראָכען די הענד: וועה איז איהר, וואָס פאַר א וועלט היינט איז געווארען! וואָס פאַר קינדער!... וואו איז דאָס געהערט געווארען, אז יום־טוב, פסח נאָכ'ן סדר, זאל קומען עפּים א קבצן, א שלעפּער, און בעזעצען זיך מיט זייער טאָכטער בעזונדער אין א חדר און רעדען צווישען זיך עפּים שטילערהייד?... איז דאָך טאקי עק וועלט!...

„עק וועלט" איז געווען אויך ביי טאַמאַרא'ן: זי איז פון איהר אלטען בעקאַנטען געווארען א סך, א סך טרויעריגע נייעס — אז מאשא זיצט, אז דעם האָט מען פערשיקט, אז יענעם וועט מען פערשיקען און אז ראָמאַנענקא'ן, איהר אידעאל ראָמא־

נענקא'ן, האָט מען ערשט אָט דאָ די טעג געחאפט און מע דאַרף איהם העננען...

. . . . . .

א שטילע פריהלינגס־נאכט איז געווען די ערשטע נאכט פון פסח, א שטילע, א ווארעמע נאכט. שטיל, ווי פער'חלומ'ט, זענען געשטאנען די אייגנעשלאָפענע הייזער. ווי סאָלדאטען אויף דער וואך, האָבען זיך אויסגעצויגען די בוימער פון ביידע זייטען גאַס, נאָך נאקעטע, אָהן בלעטלעך, נאָר גרייט אויף אָנצוקלײדען זיך זייער גרינע זומערדיגע הלבשה. פונ'ם ווייטען אויסגעשטערענטען הימעל האָט אראָפגעקוקט מיט א זילבערנעם שמייכעל די לבנה, לאַנגזאַם און מאיעסטעטיש געשפאַציערט, וועלכע־ניט־וועלן זיך אונטערגעטוקט און טובל געווען אין א פערביילויפענדיג רויכיג וואָלקענדעל, בעהאלטען זיך אויף א מינוט, און וויעדער ארויס אויפ'ן ברייטען פרייען הימעל, צווישען די פינקעלדיגע קליינע שטערענדלער, וואָס קוקען זיך איבער, שעמערירען און פינטלעך און סוד'ען זיך צווישען זיך, רעדען פון גאָט און פון זיינע אוצרות וועלכען, מי־לײַדען וועלטען! אַלסדינג, אַלסדינג שלאָפט. אלץ, אלץ שלאָפט אין דער צו, אלע פייערס זענען אויסגעלאָשען. אלץ, אלץ שלאָפט אין דער דאָזיגער פריהלינגס־נאכט, אין דער דאָזיגער ערשטער נאכט פון פסח. נאָר איין פענסטער אין איין הויז אויף וואסילטשיקאָווער גאַס איז אָפען אין דער דאָזיגער נאכט, און נאָר איין וואכענדיגער מענש, טאמארא, שטעהט און קוקט־ארויס פונ'ם אייגיגען אָפענעם פענסטער אין דרויסען ארויס, שיקט איהר בליק צו דער העל־זיל־בערנער לבנה און צו די מיליאַרדען פינקעלדיגע וועלטען, וואָס הייסען שטערען, און טרוקען זענען די אויגען, און פערשטיינערט איז דאָס האַרץ, און דער קאָפ איז פערטומלט, און נישט ליעב איז איהר די שענע גרויסע וועלט, און פרעמד איז דער וויטער, טיעפער הימעל, און וויסט איז די ערד, און פוסט און לער איז אלץ ארום און ארום, און א שוידערהאפטער עלענד, און א מורא'דיגער צער,

און א קאלטער צאָרן נעמען ארום די נשמה, ווי מיט צוואַנגען, און עס ווילט זיך איהר שרייען, שרייען, שרייען...

קאפיטעל ד.

איציקעל שאָסטעפאל געהט ארום אהן א קאָפּ.

פון דער ערשטער מינוט, וואָס טאמאַרא איז געקומען פון פּעטערבורג, האָט איציקעל שאָסטעפאל נאָך נישט געהאַט קיין גוטע מינוט.

דער אומגליקליכער פאָטער האָט ניט געקאָנט איבערקייען, וואָס דעם אפטייקער'ס זוהנדעל קומט אריין צו איהם אין שטוב אריין פראנק און פריי, אָלע מאָל אויסגעפוצט ווי א כלה, וואַרפט אראָפּ די הענטשקעלעך, גיט איהם, איציקעל שאָסטעפאל'ען, די האנד. און אויך שיווקע'ן גיט ער די האנד, און האָלט זיך ביי איהם אין שטוב ווי „עפּים א גאנצער רב שמעלקע"! און שענער פון אלץ איז דאָס, וואָס שיווקע אליין האָט שוין נאָר אָנגעהויבען פערענטפערען די טאָכטער, געפינען א זכות אויפּן אפטייקער'ס זוהנדעל, לויבען איהם, אז ער איז א גאנץ וואויל בחור'על. — מערקווירדיג! זינט די טאָכטער איז געקומען פון פּעטערבורג, איז די שטוב געוואָרען איין אָנדער שטוב, דאָס לעבען — איין אָנדער לעבען, און אפילו דאָס ווייב — איין אָנדער ווייב. ס'איז נאָר ניט די שיווקע, וואָס פריהער! אמאָל פלעגט זי האָבען דרך־ארץ, ציטערען, ווייסען נאָר צובאָמקען צו אלסדינג, וואָס ער, איציקעל, האָט געזאָגט. איצט איז זי געוואָרען א גאנצער מענש! זי זאָגט שוין אויך מבינות אויף א מענשן: דעם אפטייקער'ס זוהן קומט־אויס ביי איהר א גאנץ וואויל בחור'על!

— אפשר וואָלכט דו געזאָגט, איך זאָל מיך משדך זיין מיט'ן טריפניאק דעם אפטייקער? — פרעגט איציקעל אין א שפּאָס ביי

זיין ווייב שיווקע, און בעקומט פון איהר אײַן ענטפער דורך א פראַגע, ווי געווענליך:

— פאַר וואָס ניט?

— אפשר איז שוין ביי זיי אײַן אָפּגעמאַכטע זאַך? — פרעגט ווייטער איציקל.

— פון וואַנען וויים איך, אז נײַן? — ענטפערט אים שיווקע אלץ מיט דעם זעלבען שטייגער, מיט א פראַגע אויף א פראַגע.

— קאָן זײַן, אז אין גיכען זאָל אונז קומען מזל־טוב?

— פאַר וואָס זאָל דאָס ניט קאָנען זײַן?

— דאָס וואָלט איך, דאַכט מיר, געמעגט וויסען פריהער פון דיר?

— וואו שטעהט דאָס געשריבען?

— טפו זאָל דאָס ווערען!

קיין פאָטער זאָל נישט וויסען פון אזעלכע צרות, ווי אונזער אומגליקליכער פאָטער שאָסטאָפּאָל, אז ער מוז זיך אַוועקשטעלען רעדען מיט דעם געלען בחור'ל, דעם אפטייקער'ס זוהנדל, פון אידישקייט, פון ציוניזם און פון נאָך כדומה אזעלכע זאכען, וואָס ער וואָלט קיינמאָל פון דעם מיט אזא שנעק ניט געוועדט!

סאשא סאפראַנאָוויטש אָבער איז נאָך פון די אומגליקען. וואָס מע קאָן זיי אריבערטראָגען. א סך ערגער איז דאָס, וואָס אלע טאָג וועדט די טאַכטער פערפאָלען אויף א שעה אָדער אויף צוויי, דאָס הייסט, זי טהוט זיך אָן, געהט אַוועק און זאָגט נישט, וואוהין. שוין פון א צייט, אז דער פאָטער האָט דאָס בעמערקט. ער וויל זי פרעגען, און ווייסט נישט, ווי אזוי ער זאָל דאָס טהון. ער האָט איהר א פאָר מאָל אפילו א זאָג געטהאָן: „וואוהין איז?" און האָט בעקומען איין ענטפער: „איך קום באַלד צוריק". ער האָט געפרובט דורכ'ן ווייב, טאָמער וועט ער עפּעס געוואָהר ווערען, ווייסט זי אויך ניט מעהר פון איהם.

— ווי אזוי ווייסט דאָס ניט אַ מאַמע, וואוהין די טאָכטער נעהט? — פרעגט איציקל ביי זיין פרוי און בעקומט באַלד אויס־נאָב מיט דער זעלבער פראַגע:

— ווי אזוי ווייסט דאָס ניט אַ טאַטע, וואוהין זיין טאָכטער נעהט?

אויסלאָזען דעם כעם צום ווייב לאָזט ער שוין ניט אויס. אזוי ווי פריהער. זינט די טאָכטער איז אַ היגע, האָט די מוטער שטאַלץ און שטאַרקייט קיינען איהם, און ביידע, די מוטער מיט דער טאָכטער, האָבען ווי געשלאָסען צווישען זיך אַ פערבאַנד קיגען איהם, און האָט ער געוואָלט פרובען אָפשפיעלען דעם ווייב אַ מזמור, מאַכען איהר אַ סקאַנדאַל, ווי ער איז געוואָהנט געוואָרען, אזוי האָט זיך אַרויסגעשטעלט די טאָכטער, זיך אָנגענומען די קריוודע פון איהר מוטער, און דוקא מיט גוטע רעד...

איציקל שאָסטעפאַל מוז אָבער אומבעדינגט וויסען, וואָס איז דאָס מיט זיין טאָכטער געוואָרען? וואָס געהט זי אום אין שטוב. אזוי ווי אַ שאָטען? וואָס איז דאָס פאַר איין עובדה אַוועקגעהן אַלע טאָג אויף צוויי שעה און ניט זאָגען: וואוהין? מיט וועמען זעהט זי זיך? וואָס טראַכט זי זיך?

און דער פאָטער איז געוואָרען אַ שפיאָן. ער האָט געזומען נאָכקוקען דער טאָכטער, וואוהין זי גיהט, און ער האָט זי געפאַקט. ער איז איינמאָל אומבעמערקט נאָכגעגאַנגען פון הינטען און האָט דערזעהען, ווי זי האָט זיך אַריינגעהאַפט צום לעהרער ראָמאַנענקאָ אין הויף אַריין און איז פערשוואונדען געוואָרען.

איציקל שאָסטעפאַל'ס קאָפ איז שיער ניט צעשפאַלטען געוואָרען קלערענדיג: וואָס טהוט זיין טאָכטער ביי ראָמאַנענקאָ'ן? אַלערליי מיאוסע מחשבות, איינע מיאוסער פון דער אַנדערער, איז איהם דורכגעפלויגען אין קאָפ. אז זיין טאָכטער איז גוט בעקאַנט מיט'ן יונגען ראָמאַנענקאָ — דאָס וויסט ער. ער וויסט אָבער דאָס אויך, אז דער יונגער ראָמאַנענקאָ איז ניט היע. אז ער זיצט ערגיץ איינגעשפאַרט און אז ס'איז ניטאָ פון איהם קיין שום ידיעה.

צו וועמען זשע קאָן זי געהן? צו די עלטערען? ווייסט ער אָבער, אז ראָמאַנאָנקאָס פאָטער איז א צורר־היהודים — און אָט דאָ ערשט קומט דער מיאוסטער פון אַלע געדאַנקען: ווייל ער איז א צורר־היהודים, געהט אהין זיין טאָכטער!... ווייל ער איז אַיין אַנטיסעמיט, האָט ער אַיין אויג אויף זיין, איציקעלן שאָסטעפאַל'ס, טאָכטער, — און דער דאָזיגער מיאוסער געדאַנק מאכט דעם אומגליקליכען פאָטער משוגע, און ער קאָן זיך גאָר קיין אָרט ניט געפינען!... ביז די טאָכטער קומט צו געהן. און אז די טאָכטער קומט צו געהן, רעדט ער מיט איהר פון פערשיעדענע זאכען, און מאהר — פון אידען, גויים, אונזער גלויבען, זייער גלויבען... פערקוקט איהר אין די אויגען אריין, טאָמער וועט ער עפּעס פון איהר אַרויסגעפינען, — אומזיסט די אַרבייט! טאכאראַ איז די אייגענע, וואָס תמיד, סיידען נאָר דאָס, וואָס איהרע אויגען זענען מעהר פערטראַכט, ווי אַלע מאָל, און אַביסעל בלאַס איז דאָס פּנים, און אז מע פרעגט זי עפּעס, ענטפערט זי ניט באַלד, און אז עס קומט צו איהר צו געהן דעם אַפּטייקער'ס זוהנדעל, היצט זי זיך נישט, ווי זי פלעגט זיך היצען ביז אהער; זי לאָזט איהם רעדען, און אַליין געהט זי אַרום מיט איבערגעלעגטע הענד אויפ'ן האַרצען, אָדער זי קוקט אויף איהם מיט אזעלכע אויגען, וואָס ס'איז גרינג צו דערקענען, אז זי הערט איהם ניט, וואָרום איהרע מחשבות זענען ווייט פון דאָנען...

* * *

איינמאָל איז איציקעל שאָסטעפאַל געקומען אהיים א פערטראָגענער, א צעריצטער פון זיינע פערפלאָנטעטע עסקים מיט „קאָזנא", פון די אַדוואָקאָטען, וואָס האָבען נעצויגען ביי איהם די עצמות, און פון די „טשינאָווניקעם", וואָס האָבען „געבראָקעוועט".

— וואו איז דאָס קינד? — פרעגט ער זיך נאָך ביי'ם ווייב.

— פון וואָנען זאָל איך וויסען? — ענטפערט זי איהם, ווי איהר שטייגער איז.

— וואָס הייסט, פון וואָנען זאָלסט דו וויסען?

— נו־יא, פון וואנען זאל איך וויסען?
— ביזט א מאמע, צי ניין?
— און אז איך בין א מאמע, איז וואס דערפון געדרונגען?
— וואו איז די „בארישני" — פרענט שאסטעפאל ביי די מענ־שען.
— די „בארישני" איז ביי זיך אין אלקיר. — ענטפערען די מענשען.
— ביי זיך אין אלקיר? — ער לאזט זיך נעהן צו דער טאכטער אין אלקיר אריין.
אנגעקלאפט אין טהיר, האט זיך דערהערט א קול:
— ווער איז?
— ס'איז איך! — דער פאטער טרעט־אריבער די שוועל און ער דערזעהט אויפ'ן בעטעל ליגען זיין טאכטער מיט'ן פנים ארויף. די הענד פערוואלפען אונטערן קאפ, אויפ'ן הארצען א בלאט צייי־טונג. די אויגען רויטליך, ווי פערווויינט. ער גיהט־צו צו איהר נאהענט, לעגט ארויף די האנד צו איהר אויפ'ן קאפ.
— וואס איז דיר, טאכטער?
— גארנישט.
— ביזט עפים נישט מיט אלעמען?
— דער קאפ אביסעל טהוט מיר וועה.
— אפשר, דעם דאקטאר?
— ניין, ניין! נאר נישט קיין דאקטאר!
איציקעל שאסטעפאל קען שוין זיין טאכטער. אז זי זאגט ניין, איז ניין.

* * *

דעם זעלבען טאג, פארנאכטליך, אז די זונן האט געהאלטען ביי זעצען זיך, פערפארבט דעם אונטערשטען טייל הימעל מיט רויטען, האט צום אפטייקער אין דער טהיר אנגעקלונגען איציקעל שאסטע־פאל. זינט זיי זענען שכנים איז עס דאס ערשטע מאל, וואס שאס־טעפאל האט אנגעקלונגען צו זיין שכן דעם אפטייקער. אויף זיין

קלונג האָט זיך בעוויזען א שווארץ בחור'ל מיט געקרייזעלטע הער־לעך און מיט איין אויסגעבויגענער נאָז. דאָס איז געווען סאשא'ס חבר, שמעון קעסלער.

— דעם אפטייקער'ס זוהנדל איז אין דער היים? — פרעגט איהם שאָסטעפאל און האָט שוין חרטה, וואָס ער האָט אהער אָנגע־קלונגען.

— סאשא? — מאכט צו איהם קעסלער. — ער איז דאָ. ער לערענט. קומט אריין. סאשא! קום נאָר אהער.

אויף דעם אויסרוף קומט אָן דעם „אפטייקער'ס זוהנדל", דער־זעהט טאמארא'ס פאָטער פלוצים ביי זיך אין שטוב, ווערד מבולבל און צינד זיך אָן, ווי א פייער.

— איך דארף דיך... איך דארף אייך עפּים פרעגען. — מאכט צו איהם שאָסטעפאל און קוקט אויף סאשא'ס חבר קעסלער. סא־שא שטויסט זיך, אז דער חבר קעסלער איז דאָ איבערויג.

— שמעון, געה ארויס אויף א ווייל, — זאָגט סאשא צו זיין חבר קעסלער און בעט איציקל שאָסטעפאל זיך זעצען.

איציקל שאָסטעפאל קוקט זיך ארום אויף אלע זייטען.

— האָט איהר נישט א באזונדערען חדר? — פרעגט ער ביי סאשא'ן.

— קומט אריין צו מיר אין קאָבינעט, — זאָגט צו איהם סאשא זעהר פרייונדליך און פיהרט איהם אריין צו זיך אין א קליין, ריין, ליכטיג חדר'ל. איציקל שאָסטעפאל בעטראכט דאָס חדר'ל, וואָס איז פול מיט ספרים און ביכער און צייטונגען, אידישע צייי־טונגען.

איציקל שאָסטעפאל אָטעמט־אפ און הופט זיך אָן צו סאשא'ן:

— דאָס איז זעהר שען פון אייך, וואָס איהר זיצט ניט לעדיג, יונגע לייט, וואָס איהר טהוט עפּים, וואָס איהר זארגט פאר'ן כלל ישראל... מיר קאָנען נישט, מיר האָבען קיין צייט ניט, טאָג ווי נאכט פארטארראמט, איהר זעהט דאָך, געשעפטען, פאָדריאדען, עסקים...

— אט דאָס איז טאַקי די צרה, — זאָגט צו איהם סאשא — וואָס איהר זעגט פערטאַרעראַמט מיט א י י ע ר ע געשעפטען, פאַדריאַדען, און מיר זענען פערטאַרעראַמט מיט א ו נ ז ע ר ע געשעפטען, און דערווייל דאָס אידישע פאָלק געהט־אונטער...

— אָט־אָט־אָט! — מאַכט צו איהם דער גאַסט און ווייזט איהם מיט'ן פינגער, אז ער האָט געטראָפען אין רעכטען קאַרב ארויין. — געראַטען! לאָמיך האָבען אזא יאָהר, ווי איהר זעגט געראַטען! די אייגענע טענות האָב איך מיט מיין טאָכטער: צו וואָס טויג אונז, זאָג איך, זיך פאַרנעמען מיט פאָליטיק, רעוואָלוציעס־שמוציעס? הלואי איך זאָל לייגען זאָגען, זאָג איך, עס וועט זיך דאָך געווים אויסלאָזען, זאָג איך, צו אונזערע קעפּ, מיט א קעשינעוו, מיט א פאָגראָם און מיט אַרויסטרייבען, זאָג איך, אידען פון די דערפער און פון די שטעדט, זאָג איך. אָט האָב איך, זאָג איך, צו טהון מיט פריצים, טייטען זיי, זאָג איך, מיט די פינגער און ווייזען אָן אויף אונז, אז אומעדום זענען מיר שולדיג! איך זאָג, אז א איד טאָר זיך ניט מישען, א איד דארף וויסען, אז ער איז א איד...

— און קושען דעם פריץ די האַנד און זינגען מה־יפית? אַדער זיצען און וואַרטען, ביז מע וועט קומען און מע וועט איהם צעריסען די קישעלעך, צעברעכען די בענקלעך, צעראַבעוועז דאָס פערמעגען, פייניגען דאָס ווייב, שענדען די טעכטער? — זאָגט סאשא צום גאַסט, און דער גאַסט ענטפערט איהם:

— טע־טע־טע! זענט איהר דאָך דער אייגענער פויגעל, וואָס זיי אלע! וואָס איז דאָס פאָר ווערטער געוואָרען: קעמפען? שלאָגען זיך? איך האָב געמיינט, איהר זענט א שטילינקער, צום סוף... מיין טאָכטער אויך אזוי...

— דער חלוק צווישען אונז איז, וואָס איך זאָג קעמפען פאָר אונזערע א י י ג ע נ ע אינטערעסען פון אונזער א י י נ ע ן פ א ל ק, וואָס מיר איז דאָס נעהענטער, און אייער טאָכטער איז אוועק ווייטער...

— יא, מיין טאָכטער איז אוועק ווייט, שוין צו ווייט!...

אזוי זאגט איציקע שאסטעפאל מיט א זיפץ און מיט א ביטער שמייכעלע, און זיינע גרויסע שווארצע אויגען דריקען־אויס זעהר פיעל פערשטעלטען טרויער, פערבאַרגענעם שמערץ, און ער הויבט אן מיט א טאַן נידערינגער:

— אט דאם בין איך טאקי צו אייך ארייגעקומען. ערשטענס, זיך אויסרעדן אביסעל דאם הארץ. אייך האב איך דערקענט פאר א וואוי? מענטשעל, כלעבען, איהר זענט מיר געפעלען, דאם הייסט, איהר הויבט מיר אן צו געפעלען. איהר האט אין זיך חאטש א קאפעל אידישקייט.

— א דאנק, — מאכט צו איהם סאשא מיט א האלבען שמייכעל.

— ניטא פאר וואס. — זאגט איהם שאסטעפאל גאנץ ערנסט.— און, צווייטענס, האב איך אייך געוואלט וועיזען עפים א זאך. איך וועל דאס אייך באלד וועיזען. נאר קודם דארף איך אייך זאגען א הקדמה, אז איהר זאלט ניט מיינען חס ושלום, אז איך קלער עפים איבער אויף מיין טאכטער. איך קען מיין טאכטער זעהר גוט, מעגט איהר מיר גלויבען אויף נאמנות.

— איך גלויב אייך.

— אלזא, איז אפגערעדט דערפון. — זאגט שאסטעפאל און פער'גנבה'ט זיך מיט א קוק צו סאשא'ן אין די אויגען ארײן. — אלא וואס דענן? איך פארשטעה זי ניט! איך הויב זי ניט אן צו פארשטעהן! געווים דארפט איהר קענען מיין טאכטער'ט לעהרער, דעם קריסט, דאמאנענקא'ס זוהנדעל, פון דער גימנאזיע דער לעהרער, א וואוי? גויעצעל, איין עהרליכער, נאר א פארברענטער „חברה־מאן"! פון די ד א ז י ג ע לייט... מיין טאכטער האלט פון איהם. איך האלט אפילו אויך פון איהם; נאר זי — גאר לעילא ולעילא! א נאנצער גאט ביי איהר! איך אבער זאג איהר: א מענטש איז ניט קיין גאט. זאגט זי: דו קענסט ניט דאמאנענקא'ן. זאג איך: איך קען גרעסערע לייט פון איהם; איך קען דעם פראָ־קוראָר, איך קען דעם פערסעדאטעל, איך קען דעם גובערנאטאָר אליין... לאכט זי פון מיר. איהר וויסט דאך, ביי די ד א ז י ג ע

איז דער גובערנאַטאָר טריפה... מילא, דאָס בין איך אייך ניט אויסען. א גאָט איז א גאָט... איז ער אָבער נישטאָ היע, דער גאָט, דער יונגער ראָמאַנענקאָ מיין איך. ער איז ערגיץ וויים איך וואו, אין סיביר מסתמא. מע וווייסט ניט וואו... פרעגט זיך א קשיא: ווי־באַלד אז ער איז נישטאָ, דער גאָט, דער יונגער ראָמאַנענקאָ מיין איך, היינט וואָס האָט מען אהין צו נעהן?

— וואוהין? — פרעגט סאשא.

— איך וויים וואוהין? צו זיינע עלטערן, אפנים?... דעם פאָטער וווייסט איהר דאָך, וואָס פאַר א צורר־היהודים ער איז... וואָס האָט זי דאָרט צו טהון אלע טאָג?

— ווער? — פרעגט וויעדער סאשא.

— מיין טאָכטער, טעמע, טאַמאַרא הייסט דאָס! ביז איך בין געוואָהר געוואָהרען, וואוהין זי געהט! אלע טאָג, אלע טאָג ווערר זי פאַרפאַלען אויף צוויי־דריי שעה, און איך האָב נישט געוואוסט וואוהין... וואָס הייסט, איך האָב נישט געוואוסט? נישט געוואוסט— און איין עק!... בקיצור, איך בין געוואָהר געוואָהרען, אז זי געהט אהין... ווי אזוי איך בין געוואָהר געוואָהרען? — אבי איך בין געוואָהר געוואָהרען... וואָס טהוט זי דאָרט?... איך וויים וואָס זי טהוט?... וואָס זאָל איך קלערען? וואָס קאָן איך אויף איהר קלערען? זי איז א אידישע טאָכטער, זיי זענען נויים, און דער פאָטער איז א רשע מרושע, א צורר־היהודים... און איך קען מיין טאָכטער און וויים, אז זי האָט פיינט דעם אלטען ראָמאַנענקאָ גלייך מיט מיר. שייך זאָגען פיינט? מיר לעבען דאָך מיט איהם צוזאמען. נאָר וואָס געהערט ער זיך אָן מיט אונז? איך וויים, אז ביי איהר איז ער טריפה, אזוי ווי ביי מיר. וואָס דאַרפט איהר? זי האָט מיר אלײן דערצעהלט א מעשה, איך געב אייך דאָס איבער בסוד, איהר זאלט זיך נאָר ניט אויסרעדען פאַר מיין טאָכטער...

— קיין סודות פון אייער טאָכטער דאַרפט איהר, אייגענטליך, מיר ניט דערצעהלען. — זאָגט סאשא און קוקט מיט אומרוהיגקייט אויפ'ן גאַסט.

— מענטש! ס'איז נישט קיין סוד! דאָס ווייכען אין פּע־טערבורג אַלע, גאַנץ פּעטערבורג ווייסט! מילא, בין איך אייך דאָס אויך ניט אויסען... פּרענט זיך אָבער א קשיא: וואָס פּאַר עסקים קאָן זי מיט זיי האָבען?...

— מיט וועמען?

— איך וויים מיט וועמען? מיט זיינע עלטערען, אַפּנים? מאַהלט אייך, איך בין ניט געשלאָפען, איך האָב נאָכגעקוקט, נאָכ־געשמעקט, — איך וויים נישט, איך וויים נאָרנישט!... דאָס קינד, זעה איך, פון טאָג צו טאָג נעהט־איין, איך זעה, זי טראָגט יסורים, נאָר וואָס — וויים איך ניט! איך וויים ניט און קאָן נישט ווי־סען!... היינט, למשל, קום איך אריין, טרעף איך זי פּאַרווויינט מיט א בלאַט־צייטונג אין די הענד... וואָס איז דיר, טאָכטער? נאָרנישט. איצט איז זי שוועק אהין און געלאָזט אָט דאָס בלאַט אונטערגע־שטריכען מיט רויטען. דאָס בלאַט איז איין אויסלענדיש בלאַט, א סוד פּאַר מיר. איך וואָלט זעהר וועלען וויסען וואָס דא שטעהט... פּאַר קיין אַנדערען וואָלט איך נישט פּאַרלויבט. צו אייך האָב איך עפּים מעהר צוטרויען...

— איך דאַנק אייך זעהר. — מאַכט צו איהם סאַשא צערודערט פּונ׳ם גאַנצען שמועס. — מיר איז אָבער ניט אַנגענעהם אַרויינצומי־שען זיך אין די פּערזענליכע ענינים פון אייער טאָטער... אינטימע, סעמיינע זאכען...

— מענטש וואָס איהר זענט! — שרייט־אויס איציקעל שאָם־טעפּאָל. — וועמען דען זאָל איך געהן דערצעהלען? וועמען דען זאָל איך געבען איבערלייענען? פּארנעסט נישט, אז ס'איז מיין איין־און־איינציג קינד! זי איז ביי מיר א בת־יחידה, און איך האָב זי ליעב...

די לעצטע וועדטער זענען געוואָרען מיט אזא פייער, אז סאַשא סאַפּראַנאָוויטש האָט רחמנות געהאַט אויף טאַמאַרא'ס פּאָטער, און אפשר וויל זיך איהם אליין אויך וויסען, וואָס שטעהט אין בלאַט? וועלכער מענש קאָן געהן פּאַרבי איין אָרט, וואו ער

וויסט, אז דאָרט איז אַ סוד, און נישט אַ קוק טהון האָטש מיט איין אויג אויף דעם אַראָפגעלאָזטען פאָרהאַנג?... מע דאַרף נישט פערגעסען דאָס אויך, אז טאַמאַרא שאָסטעפאָל האָט פאַר סאַשאַ'ן אויך אַ שטיקל אינטערעס. אויב נאָך עמיצער איז פערליעבט אין טאַמאַרא'ן, איז ער גאָוויס ניט אזוי פערליעבט, ווי סאַשאַ, און גאָוויס נישט פריהער פון סאַשאַ'ן. און ער נעמט דאָס בלאָט בייַם פאָטער און לייענט:

„דעם 10־טען, 12 אזייגער האַלבען טאָג, איז אין דער קאַמער פון פעסטונג, דאָרט וואו עס האָט זיך אויפגעהאַלטען דער גאָווי־סער ראַמאַנענקא, געקומען דער פּראָקוראָר און האָט מודיע געווען דעם אַרעסטירטען, אז צווי אזייגער וועט ער הינגעריכטעט ווערען דורך העננען. אויף דעם פּנים פונ'ם פער'משפט'ען האָט אפילו אין מוסקול ניט אַ ריהר געטהאָן זיך. דער פּראָקוראָר האָט איהם דער־לאַנגט אַ פּאַרטיגע בקשה וועגען בענאַדיגען, ער זאָל זיך אונטער־שרייבען. דער פער'משפט'ער אָבער האָט זיך קאַטעגאָריש אָפּגע־זאָגט און האָט געבעטען, מע זאָל איהם געבען טיי. דער פּראָקוראָר איז אַרויסגענאַנגען און איז נאָכדעם צוריק אַריינגענאַנגען און גע־בעטען ביי איהם, ער זאָל זיך חתמ'ענען אויף דער ביטע, דאָן וועט מען איהם שענקען דאָס לעבען. דער פער'משפט'ער האָט איהם נאָך אַ מאָל געזאָגט, אז ער וועט אזא ביטע קיינמאָל נישט אונ־טערשרייבען. אז מע האָט איהם געפרעגט, אויב ער פערלאַנגט אַ גייסטליכען פאַר'ן טוידט, האָט ער געענטפערט, אז ער דאַרף נישט קיין גייסטליכען, קיין אָפיציעלען פאַרשטעהער פון אַ גלויבען. זיין גלויבען, זיין רעליגיע איז אַ אינוועניגסטע, זיין געוויסען איז ריין, ער איז איבערצייגט, אז ער האָט קיין שלעכטס ניט געטהאָן. פון דער קאַמער איז דער פער'משפט'ער ארויס מיט שטאָלץ און רוהיג, גלייך ווי ער וואָלט געהן אויפ'ן שפּאַציער. אז מע האָט איהם צו־געפיהרט צום עשאָפאָט, האָט ער זיך ליעבליך געוועגדעט צו זיין אָפיציער מיט פאָלגענדע ווערטער: „גיט איבער מיינע חברים, אז איך שטאַרב רוהיג און אז איך וועל אייביג זיין מיט זיי"... זיינע

לעצטע ווערטער זענען געווען: „גריסט מיין מוטער!" אזא איבער־נאטירליכע רוהיגקייט האט מען נאך קיינמאל ניט געזעהען אין די וועגט פון פעסטונג.

אזוי שטארבט א רוסישער העלד".

קאפיטעל ה.

א שטילע טראגעדיע מיט א רעש'דיגען סוף.

(ארויסגענומען פון די צייטונגען).

נומער איינס: „איבער א מיידעל, וואס האט זיך נע־האנגען היינט אין איינע פון די טורמעס, האבען אלע ארעסטאנטען דערקלערט א הונגער אויף דריי טאג און אויפגעהויבען א גרויסען סקאנדאל. מע האט געמוזט אנקומען צו דער הילף פון מיליטער. דריי בונטאווישטשיקעס זענען גע'הרג'עט אויף טוידט. עלף פער־וואונדעט. אכט פון זיי טוידטליך".

נומער צוויי: „דאס מיידעל, איבער וועלכער עס האט אויסגעבראכען דער גרויסער אויפשטאנד פון די ארעסטאנטען אין די טורמעס, האט מען געפונען געהאנגען אויף די אייזערנע גראטעס פונ׳ם פענסטער אויף צענויפגעדרעהטע פאסען פון א צעריסען העמד. די סיבה, וואס האט געצוואונגען דאס מיידעל צו בעגעהן זעלבסטמארד אויף אזא מורא׳דיגען, מאוימ׳דיגען שטייגער אין טורמע, איז נאך מעהר מאוימ׳דיג, ווי איהר טוידט".

נומער דריי: „אונז איז גערעטטען ארויסצוקריגען אייר־ניגע פרטים וועגען דעם געהאנגענעם מיידעל, וואס מע האט דאָ ניט לאנג געפונען אין אייגע פון די טורמעס. און אט ווי אזוי עס ווערד אונז געמעלדעט פון זעהר א זיכערער קוועלע: מיט א קור־צער צייט צוריק זענען אנטלאפען פון געפענגעניש עטליכע ארעס־טאנטען דורך א וואונדערליכען אופן, וואס איז כמעט אומגלויבליך: ארום האלבע נאכט האט מען אנגעקלונגען צום סמאטריטעל פון דער טורמע אין טעלעפאן מיט א געווייסען „פראל", אז באלד וועט

קומען צו פאהרען אין טורמע אריין א ראטמיסטער מיט עטליכע סאלדאטען, צו פערנעמען און ברענגען צו פיהרען צום פראקוראר אין א בעזונדערער קארעטע אייניגע פאליטישע פערברעכער, צווישען זיי איינס א מיידעל, א געוויסע פאליטישע, וואס ווערד בעשולדיגט אין פיעל פערברעכענס. און, ווירקליך, אין עטליכע מינוט ארום איז אנגעקומען דער ראטמיסטער מיט די סאלדאטען, זיך געמעלדעט מיט א פער'חתמ'עטען פאקעט פונ'ם פראקוראר, אין וועלכען עס זענען געווען ריכטיג אויסגערעכענט די זעלבע נעמען פון די פאליטישע פערברעכער, וואס דער פראקוראר האט זיי אויפגעפאדערט דורכ'ן טעלעפאן.

אין פערלויף פון איין האלבע שעה זענען אלע פארמאליטעטען אפגעטהאן געוואָרען, און דער ראטמיסטער מיט די ארעסטאנטען זענען אפגעפאהרען. ערשט אויפ'ן אנדערען טאג אין דער פריה, נאכדעם, אז מע האט זיך ניט געקאנט דערוואַרטען צוריק אויף דער קארעטע, און נאכדעם, ווי מע האט זיך אנגעפרעגט דורכ'ן טעלעפאן ביי'ם פראקוראר, האט זיך ארויסבעווייזען, אז דאס איז געווען נישט מעהר ווי א פאקוס, א קונציגער שווינדעל פון רעוואלוציאנערען.

דעם זעלבען טאג אין דערפריה איז אבער געווארטען אויפן פון די טיכטיגע פאליציע־שפיאנען צו דערקענען אייניע פון די אנטלאפענע, און ער האט זי ארעסטירט און אפגעפיהרט אין אוטשאסטאק. פון דארט האט מען זי אפגעפיהרט אינ'ם צווייטען אוטשאסטאק, פונ'ם צווייטען אינ'ם דריטען... אויף מארגען ארום פארנאכט האט מען געפונען די אומגליקליכע א געהאנגענע. דער נאמען פון דער אומגליקליכער, ווי מיר האבען ערפאהרען, איז מאניא, אדער מאשא באשעוויטש".

נ ו מ ע ר פ י ע ר: „היינט זייגער 10 אין דער פריה האבען זיך צענויפגעקלויבען עטליכע הונדערט סטודענטען און ארבעטער צעהן טויזענד ארבייטער און האבען געוואלט אפהאלטען א פאניחידא פאר דער געהאנגענער באשעוויטש. ניך האט זיך בע־

וויזען פּאָליציע און האָט צעטריבען דעם גאַנצען עולם. קיין ערנס־טער צוזאַמענשטויס איז ניט פּאַרגעקומען. עטלעכע און דרייסיג זענען אָפּגעפיהרט געוואָרען אין האָספּיטאַל".

נ ו מ ע ר פ י נ ף: „דעם זעלבען טאָג, מיט צוויי שעה שפּע־טער, איז אָפּגעהאַלטען געוואָרען א פּאָניחידא פּאַר מאַשא באַשע־וויטש. און וויל דערהיי זענען געהאַלטען געוואָרען אָנצינדענדיגע רעדעס און ס'איז ארויסגעוואָרפען געוואָרען א רויטע פּאָהן, איז דער צוזאַמענשטויס מיט דער פּאָליציע געווען א סך ערנסטער. מע צעהלט צוויי און צוואַנציג נע'הרג'עטע און מעהר אלס הונדערט שווער פערוואונדעטע; אונטער זיי פיעל פרויען און קינדער. איצט איז רוהיג".

נ ו מ ע ר ז ע כ ס: „אלס נאָכווועהנויש פונ'ם צוזאַמענ־שטויס איבער דער פּאָניחידא פּאַר דער געהאַנגענער באַשעוויטש, האָט אין אייניגע פאַבריקען אויסגעבראָכען א סטרייק, וועלכער פערשפּרייט זיך אויך אין אַנדערע שטעדט. עס ווערד געפּלאַנט איין אלגעמיינער באַהן־סטרייק.

אין די הויפען איז אַנגעגרייט מיליטער, אויף די גאַסעי אי רוהיג".

* * *

די לופט איז געוואָרען וואָס א טאָג געדיכטער און שטיקענדי־גער. שוועל וואלקענס האָבען בעצויגען דעם הימעל. עס האָט זיך געטראָגען א ריח פון שוועבעל. דער שטורם האָט זיך ערריקט אלץ נעהענטער און נעהענטער. יעדע מינוט האָט מען געקאָנט ער־וואַרטען א וואלקענברוך, איין אויסגוס, א מבול.

נאָר אויב די טרויעריגע געשיכטע מיט מאַשא באַשעוויטש האָט אומעדום ארויסגערופען אזא שטורם, קאָן מען זיך שוין פאָרשטעלען וואָס פאַר א רעש זי האָט בעדאַרפט ארויסרופען אין דער שטאָדט, וואו די מאַשא באַשעוויטש איז געבאָרען, וואו כמעט אלע האָבען זי געקענט, וואו א מינדסט קינד האָט געקאָנט אַנווייזען אויף איהר

מיט'ן פינגער און זאָגען: „אַן געהט מאַשא". די זעלבע שכנים פון ליפּא באַשעוויטש, וואָס פלעגען פריהער אַנטלויפען פון דעם אָלטן איד מיט זיינע חדושים ונפלאות פון זיין טאָכטער מאַשא, די זעלבע גוטהערציגע לייט האָבען מיט אַמאָל בעקומען רחמנות אויף דעם אָרעמען פּאָטער אין זיין גרויסען טיעפען אומבעשרייבלעכען טרויער און האָבען בעקומען חשק צו טרייסטען מיט וועדטער דעם, וואָס קאָן ניט זיין געטרייסט, פערהיילען מיט א קרעטץ דעם גרויסען וועהטיג, וואָס קאָן ניט אויסגעהיילט ווערען קיינמאָל. די גוטע הערציגע מענשען, וואָס האָבען זיך קיינמאָל ניט אינטערעסירט מיט ליפּא'ס טאָכטער, האָבען זיך מיט א מאָל אָנגעהויבען דערמאָנען אָן דעם דאָזיגען מיידל מיט די אונטערגעשאָרענע האָר און אָן איהרע אַלע גוטע מעלות, און יעדער האָט בעקומען חשק צו זאָגען דעם אומגליקלעכען פּאָטער חאָטש א גוט וואָרט, און אַגב זיך אויספרעגען ביי איהם, ווי אַזוי און וואָס און וועָן, און צי האָט ער עפּעס געהאָט פון איהר בריף די לעצטע צייט, און וואָס האָט זי איהם געשריבען, און צי ס'איז אמת איהר אַנטלויפען פון דער טורמע, ווי מע שרייבט, און ווי אַזוי איז זי צו דערצו געקומען?

— דאָכט זיך, אַזוי איז זי געווען א מיידל, גאָרנישט, גלייך מיט אַלע... גאָר זיי א נביא, אַז פון דעם מיידל וועט אַמאָל אויסוואָכסען אזא... אזא... וואָס פון איהר וועט רעדען די גאַנצע וועלט!

ליפּא באַשעוויטש, אין דער ערשטער מינוט, אז ער האָט ערפאָהרען פונ'ם גרויסען אומגליק, האָט ער זיך אויסגעריסען א שטיק בּאָרד, זיך געלאָזט לויפען מיט אויסגעשטרעקטע הענד, אַליין נישט צו ווייסען, וואוהין ער לויפט. נאָכדעם האָט ער זיך אומגעקערט צוריק, אַראָפּגעוואָרפען די שטיוועל פון די פיס, זיך אָנגעריסען די לאַץ פון דער סאַי־ווי־סאַי צעריסענער קאַפּאָטע, געריסען קריעה אויך מיט ווייב און קינדער, און אַלע האָבען אוועקגעזעצט זיך „שבעה". נאָר איין אליק (א בחור'ל פון אַכצעהן יאָהר) האָט נישט געוואָלט זיך אוועקזעצען אויף דער ערד. ער האָט נישט אַרויסגעלאָזט אפילו קיין טרער. עס האָט זיך איהם נאָר אָנגעצונדען דאָס

פנים, די אויגען זענען ביי איהם געווארען ווי איבערגעקעהרט, זיך א מאָפּ געטהאָן אין די הויזען־קעשענים און א זאָג געטהאָן:

— טאטע! איך פּאָהר גלייך אהין. איך בעט אייך, איהר זאָלט מיך ניט צוהאַלטען.

און עס האָבען נישט געהאָלפען ניט דעם טאטענ׳ס בייזערען זיך, ניט דער מאמע׳ס טרערען, נישט דער געווין פון די קלענערע קינדער, — אליק איז אווענק און איז ווי אין וואסער אריין. וואו איז אהינגעקומען אליק — וויסט ניט ליפּא באשעוויטש. לאָזט איהם צו־רוה — ער וויסט נאָר אין זאך: ער וויסט, אז ער האָט געהאט א מאשע, וואָס קיינער פערמאָגט נישט אזא מאשע, און איצט איז זי נישטאָ! ליפּא וויסט, אז די גאנצע שטאָדט, די גאנצע וועלט וויעגט זיך מיט זיין מאשע! אפילו איציקעל שאָסטעפּאל, וואָס פלעגט פון איהם אנטלויפען, שטעלט זיך אויך היינט אָפּ אלע מאָל, וועט ער דערזעהט איהם, און פרעגט זיך אוים אויף מאשע׳ן. פון איציקעל׳ס טאָכטער שמועסט מען ניט! וועט ניט זי, וואָלט ער מיט זיין וויב און קינדער שוין לאָנג אויסגעאנגען פון הונגער... אפילו גויים, כריסטען, סטודענטען האַלטען אָפּ פּאניחידעס, אומעדום, אומעדום, אומעדום, דאָ אויך. עס וועט היינט זיין, זאָגט מען, אין דער גרויסער שוהל איין אפיפה, א מין הזכרת־נשמות. אהינצו דארף מען געהן, חאָטש אפילו זיין וויב שלאָגט איהם אָפּ דערפון. זי זאָגט: מע דארף נישט געהן. נאָר וואָס וויסט א אידינע? למאי זאָל מען ניט צולאָזען איהם דאָס שטיקעל פערגעניגען, האָרכען, וואָס לייטען וועלען זאָגען וועגען זיין מאשע׳ן?... און ליפּא לאָזט זיך געהן אין דער גרויסער שוהל, און טרעפט אין דרויסען שוין אזא איין עולם. וואָס ער האָט שוין לאָנג אזעלכען נישט געזעהען. דער גרעסטער מיליאָנער זאָל שטאַרבען, וועט ער ניט צענויפּנעמען אזא איין עולם! און אינוועניג אין שוהל וואָס טהוט זיך! מע קאָן דען אהין אריין? מע לאָזט דען? א גליק, וואָס מע האָט איהם דערקענט.

— דעם פאָטער!... לאָזט אריין דעם פאָטער!...

און ליפא באשעוויטש געהט מיט גדלות, קוים וואָס מע שטופט איהם דורך, אהין ארויף, ארויס, דאָרט, וואו איציקעל שאָסטעפאָל, וואו די בערנשטיינס מיט די היילפּערינס מיט די אלע איבערינע גרויסע... ער זעהט פּאר זיך א סך בעקאַנטע פּנימ'ער. דעם אפּטיי־קער סאפראַנאָוויטש, נחמיה דעם שוסטער מיט זיינע בנים, יודעל קטנתי און נאָך און נאָך... אלסדינג איז דעקאָרירט מיט טרויער, בעהאַנגען מיט שוואַרצען... איין אומעט איז אויסגעגאַסען אויף אלע פּנימ'ער... מאַנסביליען און וויבער צוזאַמען... אויף דער בימה שטעהט עפּים איין אומבעקאַנט בחור'ל מיט גלעזע האָר, שיינע איהם א סטודענטל צו זיין, אויב ניט דעם אפּטייקערס זוהנדעל. און האלט זעהר א פייערינע רעדע. ליפא פערשטעהט איהם ניט... רעדען רעדט ער אפילו זעהר שען, זיס, געשמאַק, נאָר ער פער־שטעהט איהם ניט... פסוקים נאנצע ברענגט ער... פילגש בגבעה... סדום און עמורה... דור המבול... דער עולם ווישט די אויגען, און איהם, דעם פאָטער, גאַרנישט; און ער פערשטעהט אליין ניט, פאר וואָס איהם איז גאַרנישט... און אפילו נאָכדעם, וועז עס קומט ארויף דער חזן מיט'ן כאָהר, און דער כאָהר הויבט אָן זינגען, און דער חזן פיסקעלט זיך, און עס לאָזט זיך הערען דער טרויעריגער ווייענדיגער נוסח אויסגעצוינען: „אל מלא רחמים"... און די שוהל ווערד פול מיט געוויין... עס ווייגען יונגע קינדער... עס ווייגען אלטע אידען... וויבער חלש'ען... און ער, דער פאָטער, גאַרנישט; און ער פערשטעהט אליין ניט, פאַרוואָס איהם איז גאַרנישט... נאָר אז עס קומט צו די ווערטער: „את נשמת הבתולה מרים גיטעל בת רב ליפא שהלכה לעולמה", — דערפיהלט דער אומגליקליכער פא־טער, ווי עפּים מיט א מאל האָט זיך נעגעבען א ריס־אף ביי איהם אין האַרצען, א שטיק־ארויף אין גאַרגעל און א זעץ, ווי מיט א האַ־מער, איבער'ן מח, און עס רייסט זיך ארויס ביי איהם פונ'ם האלז, נישט ווי ביי א מענשען, נאָר ווי ביי א געקויעטען אָכס, ארויף און אראָפּ, און ער אליין דערשרעקט זיך פאר זיין משונה'דיגען קול און צעלאַכט זיך פון זיין אכסען־שטימע שטיל צו זיך אין באָרד אריין...

און דער כאָהר הערט ניט אויף צו זינגען, און דער חזן הערט ניט אויף צו מאַכען פּיסקעס, בעווייזען, וואָס ער קאָן... און דער אָרעמער ליפּא פּיהלט, אז ער האָט פערגעסען אין דער מינוט, צו וואָס ער איז אַהער געקומען, און וואָס טהוט דאָ דער עולם? און אז אויף דער בימה געהט אַרויף א נייער פּאַרשוין, עפּים אַיין אומבעקאַנטער, א געזונדער, א בעוואַכסענער, א האַרינגער, ווי א בער, מיט א שטימע פון א בער, און דונערט מיט זיין בערען־שטימע: „ווייסט איהר, ווער איז געווען מאשא באשעוויטש?" — דאָ דערמאָנט זיך ליפּא, צו וואָס ער איז אַהער געקומען און וואָס עס טהוט דאָ דער עולם... נאָר ער קאָן ניט פערשטעהן אַיין זאַך: וואָס זאָגט עפּים אָט דער בעוואַכסענער נפש אויף זיין מאשא, אז זי איז ג ע ו ו ע ן? וואָס הייסט, זי איז ג ע ו ו ע ן? נו, און א י צ ט וואו איז זי?... און בשום אופן קאָן זיך ליפּא באשעוויטש נישט דערמאָנען, וואו זיין טאַכטער מאשא איז?... און ליפּא באשעוויטש קאָן ניט פערשטעהן וואָס טהוען די סאָלדאַטען אין שוהל? סאָלדאַטען רייטענדיג אויף פערד? און וואָס לויפט אזוי דער עולם? וואָס שפּרינגט מען דורך די פענסטער? וואָס פאַר א מהומה אויף זיי? וואָס פאַר א בהלה? און א זעץ פון א „נאַגייקע" ניכטערט איהם אויס, און מע טרייבט איהם צוזאַמען מיט נאָך מענשען אין אוטשאסטאָק אַריין, און דאָרטען אין הויף שרייבט מען זיי איבער, און אז עס קומט צו איהם, גיט מען איהם האַלז אין נאַקען און מע וואַרפט איהם אַרויס:

— איהר זעהט ניט, אז דער אָלטער איז געריהרט?...

* * *

— דער רוח האָט מיך געטראָגען אין שוהל אַריין! — האָט געזאָגט איציקל שאָסטעפּאָל, נאָכדעם אז ער איז אַרויס פון שוהל פריי, אָפּגעקומען סך הכל מיט איין נאַגייקע אין פּלייצע. — א גליק, וואָס איך בין א ריינער מענטש און בין נישט פּאַרמישט אין די „דאָזיגע" זאַכען...

— וואָס דו ביזט נישט פֿאַרמישט אין די „דאָזיגע" זאַכען איז פון די קליניגקייטען; זעהסט דו, דאָס, וואָס אונזער טעמע איז ארוים פון זייערע הענט ריין — דאָס איז יאָ א גליק!

אזוי ענטפערט איהם זיין פרוי שיווקע און דאַנקט גאָט יעדען טאָג, יעדע שעה, יעדע מינוט, וואָס איהר טאָכטער איז מיט איהר. איהר זאָגט דאָס האַרץ, — א מוטער׳ס האַרץ פיהלט — אז נישט אויף לאַנג האָט איהר גאָט געשענקט די מתנה; איז ניט היינט — איז מאָרגען וועט חלילה קומען איין אויסחאפּעניש אויף איהר קינד.

אזוי האָט זיך אַביסעל דורכגערעדט דאָס האַרץ שיווקע שאָמע־טעפּאל פאַר איהר קעכין חוה די אידינע, און קיינער האָט זי נישט געקאָנט אזוי פערשטעהן און אזוי מיטפיהלען איהר, ווי חוה די אידינע, וואָס האָט אַליין אויך געהאַט איין „אומגליק".

חוה דער אידינע׳ס „אומגליק" איז בעשטאַנען אין דעם, וואָס זי האָט געהאַט א זוהן איין „אומגליק". געהייסען האָט ער שמואליק, נאָר גערופען האָט זי איהם „דער אומגליק".

— גלאַט, מע טאָר ניט זינדיגען, נאָר דעם אמת פֿאַרלייקענען טאָר מען אויך ניט. גאָט האָט מיך געבענשט מיט איין אומגליק. אזוי א קוק טהון אויף דער מצבה, דאָכט זיך, א גאַנץ פיינער בחור, א הויכער, א גלאַטער, א לעבעדיגער, און רעדט מיט איהם — דאָכט זיך, נישט קיין נאָר אויך, און א שטיליער, א סטאַטשנער בחור, און איין ארבייט־יונג, גאָלדענע הענט! ער איז א זייגערמאַכער; זיין בעל־הבית, יאָסי דער זייגערמאַכער, קאָן זיך פון איהם נאָר נישט אָפּלויבען. אז מע שמועסט, א גערעטענער! איז אָבער דער שוואַרץ־יאָהר זאָל איהם וויסען — זינט ער האָט זיך „זניוחעט" מיט׳ן שוסטערס בנימ׳לעך, פּאַרחאַפּט זאָלען זיי אייך ווערען, איז דאָס קינד געוואָרען איין אנדער קינד! ערשטענס, וואָס פאַר א מחותן ביזט דו גלאַט מיט א שוסטער׳ס א יונגעל? דיין טאַטע איז ניט געווען קיין שוסטער, און דער זיידע דיינער אויך ניט... וואָלט דאָס נאָך ניט געווען אזא איין אומגליק, ווען ער זאָל ניט

לייענען קיין ביכלעך פון עקספּרא...—טפו! איך האָב פאַרגעסען, ווי ס'הייסט! — און ער זאָל ניט מישען זיך אין פּרעמדע געשעפטען, דאָרען דעם קאָפּ פּאַר יענעמ'ס אַרבייטער. וואָס געהט דיך אָן, צי יענעמ'ס אַרבייטער וועלען אַרבייטען צוועלף שעה, צי פערצעהן, צי אַכצעהן שעה? פון מיינטוועגען מעגען זיי זיך שלאָגען קאָפּ אָן וואַנט מיט די בעלי־בתים אינאיינעם אָפילו זעכס־און־צוואַנציג שעה אין מעת־לעת. וואָס, אפשר ניט אַווי?...

— געווים אַזוי! — זאָגט שיווקע און קוקט זיך אַרום, צי טאָמאַראַ הערט ניט זייער שמועס. — ס'איז היינט מיט זיי אומעדום צרות און צרות און צרות!

פּריהער, אויידער די טאַבטער איז געקומען פון פּעטערבורג, האָט זי געצאָהלט די מינוטען, זי זאָל שוין קומען בשלום, און אַז זי האָט דערהערט, אַז עס זענען געשלאָסען אַלע גימנאַזיעס און אוניווערזיטעטען, האָט זיך שיווקע פּשוט מחיה געווען.

איין עק, א סוף — מע וועט אויפהערען שטודירען, מע וועט שוין קאָנען א מאָל א שידוך טהון מיט א קינד, שוין צייט!...

צום סוף, געה זיי א נביא, אַז מע וועט ניט לערנען, וועט זיין נאָך ערגער! וואַרום וואָס קאָן נאָך זיין ערגער פון דעם, ווי זיהען א קינד געהט אַרום ווי א שאָטען, נודעט זיך, וועדט פערפאַלען אויף צוויי־דריי שעה, מע וויייסט ניט וואו, גיט זיך אָפּ מיט פּוסטע זאַכען, פיהרט קענטשאפט מיט אַזעלכע מענשלעך, ווי דעם שוסטער'ס קינדער, — אָסור אויב זי פערשטעהט, וואָס דאָס איז מיט איהר! היינט די שרעקען, וואָס מע הערט זיך אָן אַצינד! הרג'ענען, שיסען, אויפרייסען איז היינט געוואָרען א וואַכעריגער נאַנג, און דאָ רעדט מען ערשט פון אומגליקען, פון בלוטפערגיסונגען, וואָס וועלען זיין!... נוואָלד, וויי אַזוי לעבט מען איבער אָט די אַלע פּחדים?!

* * *

דעם זעלבען טאָג, אויפדערנאַכט, איז ביי טאַמאַראַ שאָסטאָפּאָל געווען א שטיקעל פערזאַמלונג. פון פּאַרנאַכט אָן האָט זי ג

הייסען צומאכען די לאָדען און געבעטען מאכען טיי. ארום זייגער עלף האָבען זיך איינציגווייז אָנגעהויבען צענויפקלויבען, און מיים־טענס אויף דער הינטערשטער טהיר, יונגע לייט, צווישען וועלכע עם זענען געווען דעם שוסטער׳ס צוויי בנים, יודעל קטנתי׳ס א זוהנדעל, היינט דער בעוואכסענער האָריגער נפש, נייריטש, און צום לעצט (אחרון אחרון חביב) האָט זיך אַריינגעהאָפט אויך שמואליק, חוה דער אידינע׳ס יונגעל. די גאַנצע צייט, וואָס די יונגע לייט זע־נען געגאַנגען, האָט איציקעל שאָסטעפאָל נישט גערוהט, געקנייטשט מיט די פֿלייצעס, אויפגעהאָפט זיך פונ׳ם אָרט און ארומגעלאָפען איבער׳ן שטוב, פערלענגט די הענד ארונטער, און געפּייערט מיט די אויגען — מלא גזלן! נאָר אז ער האָט דערזעהן אַריינגעהן צו דער טאָכטער דער קעכינ׳ס בנ־אָק, איז ער געוואָרען געפֿלעפּט, אַנידער־געפאָלען אויף דער קאַנאָפּע, זיך נעהאָפט מיט ביידע הענד ביי׳ם קאָפ און געזומען שאָקלען זיך און שרייען:

— גוואלד! גוואלד! גוואלד!...

— איצי! נאָט איז מיט דיר! — זאָגט צו איהם שיווקע, און איציקעל מאכט צו איהר מיט די הענד און לענט־צו א פינגער צום מויל:

— שא! שטילער! שריי ניט! דו מאכסט אונז אומגליקליך!... אומגליקליך מאכסט דו אונז!... מיר הערען ניט! מיר זעהען ניט! מיר וויסען נאָר נישט! מיר זענען נישטאָ אין דער היים — ששששא!!!...

קאַפּיטעל ו.

א ביטער שטיקעל ציים.

איציקעל שאָסטעפאָל איז פון דעסטוועגען ניט געשלאָפען. ער האָט געטהאָן וואָס ער האָט געקאָנט. אז מע האָט אוא טאָכטער, אוא גערָאטענע טאָכטער, ווי ער האָט, בעראַרף מען זעהען זי חתונה מאכען, איהר רערען א שדוך. נאָר ווי אזוי? נעווייניטליך, אויפ׳ן

נייעם שטייגער, מאדערן, נאך דער צייט. די רעכטע האנד טאר ניט וויסען וואס די לינקע טהוט. חתן־כלה אליין דארפען ניט וויסען, אז זיי זענען חתן־כלה. דער שדכן דארף שטעהן אין א זייט, און דער בחור דארף זיך בעקענען מיט'ן מיידעל און ארומטאנצען ארום איהר אזוי לאנג, ביז די צייט וועט קומען, ביז די שעה וועט שלאגען... נישטא קיין שענערע זאך אויף דער וועלט, ווי זעהען א בחור, אדער עטליכע בחורים טאנצען ארום א מיידעל, ווילען זיך אויספיינען פאר איהר, איבערשטיינען איינער דעם אנדערען.

ארום טאמארא שאסטעפאל האבען געטאנצט פיינע בחורים, די פיינסטע בחורים אין שטאדט. און מחמת זיי האבען געטאנצט ארום אזא רעוואלוציאנערקע, ווי שאסטעפאלים טאכטער, זענען זיי געווארען, זעלבסטפערשטענדליך, ברענענדיגע אנהענגער פון דער רעוואלוציע, ארייננעווארפען אלע מאל א הויך ווארט, ארויסגעווארפען א שענע פראזע. טאמארא שאסטעפאל האט אבער נעפארערט פון די בורזשואזע רעוואלוציאנערען, אז זיי זאלען ארויסווייזען זייער סימפאטיע צו דער בעווענונג ניט נאר מיט שענע פראזען, ניט נאר מיט הויכע ווערטער אליין, נאר מיט דעם, וואס זיי פערמאגען, — און וואס קאנען פערמאגען אזעלכע „בורזשואזע פרינצען", אז ניט קיין געלד? און וואס נאך קאן מען פאדערען פון אזעלכע בורזשואזע רעוואלוציאנערען, אז ניט קיין געלד? און די בורזשואזע רעוואלוציאנערען האבען געעפענט זייערע בייטער לעך און האבען געגעבען נעלד צוליעב דער „בעווענונג", איינער איבער'ן אנדערען, — און מעהר האט טאמארא פון זיי ניט פערלאנגט, און איז נעווען צופריעדען פון דער בעקאנטשאפט, און זיי אודאי — אלע זענען נעווען צופריעדען, און מעהר פון אלעמען איז נעווען צופריעדען דער שדכן, וואס האט זיך נערעהט „הינטער די קוליסען". זיין גאנצע ארבייט איז נעווען „הינטער די קוליסען". ער האט זיך נאר ארויננעהאפט איין מאל אין וואך, צווישען טאג און נאכט, צו די שאסטעפאלס, נעהאפט עטליכע ווערטער מיט איציקל'ען אדער מיט שיווקע'ן, נאכגעפרעגט זיך:

— נו? וואו האלט דאָס?...

— דאנקען השם יתברך, דאכט זיך, עס געהט אויף א גאנג...— האָט נעזאגט איציקל שאסטעפאל, און שיווקע האָט צוגעלאָזט:

— דער וואָס לעבט אייביג זאל וועלען העלפען, ס'זאל שוין זיין וואָס גיכער...

דער וואָס לעבט אייביג האָט זיך אָבער נישט געחאפט העלפען וואָס גיכער. דער וואָס לעבט אייביג האָט צייט. און דער זומער איז זיך געגאנגען מיט זיינע הייסע לאנגע טעג, און ס'איז געקומען א נאכט, א וואַרעמע, א שענע זומער־נאכט, איין אויסגעשטערענטע, מיט א טיפען בלויען הימל, מיט א זינגען פון פויגלען פונ'ם נישט־וועיטען גאָרטען. עס ליגט זיך ביי אָפענע פענסטער און עס שלאָפט זיך ניט, און עס דענקט זיך, און עס פלאָנטען זיך גאָל־דענע מחשבות ביי אונזער איציקל שאָכטעפאל אין קאָפ, גוטע, ליכטיגע, טייערע מחשבות: א קנס־מאל... א חופה... פאר אידען א חופה־וועטשערע... פאר כריסטען א באל... אויפ'ן באל פריצים א סך: דער „פרעדסעדאטע" פון „אינטענדאנטסקע פראוולעניע"... דער „סמאטריטל" פון דער טורמע... צוויי געגראלען... און נאָך פריצים... זיי טרינקען געשמאק פון גרויסע כוסות, הייסען זיך צו־פיהרען צו דער כלה, לויבען זי אין טאָג אריין, לויבען אלע אידישע מיידלעך: „אלע אידישע מיידלעך, זאָגען זיי, זענען שען, זענען מלא חן, רייצענד, רייצענד!"...

פלוצים דערהערט איציקל שאסטעפאל א קלונג. ווער קאָן דאָס צו איהם קלינגען אזוי שפעט? די דיענסטען אלע שלאָפען שוין. ער הערט נאָך א קלונג און נאָך א קלונג. מע מוז זיך אליין מטריח זיין געהן עפענען.

און איציקל שאסטעפאל איז זיך מטריח בכבודו ובעצמו און געהט אליין עפענען די טהיר, און ער דערזעהט... אנטאָן איוואנאָ־וויטש!

אנטאָן איוואנאָוויטש חאלאדקאוו איז שאסטעפאל'ס איין אל־טער בעקאנטער. ער איז דאָ פריסטאוו שוין פון כמה וכמה יאָהרען,

און איז א וואהלער גוי — ער נעמט א קערבעל... מיט איציקעל שאסטעפאל איז ער גאר א גוטער ברודער: ער זאגט שאסטעפאל'ן „דו" און פאטשט איהם אין די פליצעס. אלע יום־טוב האפט ער זיך ארײן צו שאסטעפאל'ן אויף א גלעזל ווײן, לויבט די פיש און רעדט איהם אוים, למאי ער האט א גדלנ־טע א טאכטער. טא־מארא, אלע מאל ווען זי זעהט איהם, בעהאלט זי זיך, ווײל בשום אופן ניט ארויסקומען צו אנטאן איוואנאוויטש'ן. אנטאן איוואנאוויטש פערשטעהט דאס, ווינקט מיט איין אויג צום פאטער און זאגט: „דו באלעוועסט זי צופיעל! צופיעל איז זי ביי דיר נעפעטעט! מע טאר א טאכטער אזוי ניט נאכגעבן!"... אזוי מוסר'ט איהם אנטאן איוואנאוויטש פאר דער טאכטער, און איציקעל שאסטעפאל קוועלט־אן, ווערד בריטער ווי לענגער.

דערזעהען חאלאדקאוו'ן, האט זיך איציקעל שאסטעפאל געגעבען א לאז צו איהם:

— אנטאן איוואנאוויטש! — און איז אבער באלד אפגעשפרונגען צוריק, וואהרום ער האט דערזעהען הינטער חאלאדקאוו'ס פליצעס איין אונבעקאנטען נאדזיראטעל מיט א זשאנדארמסקי אפיציער מיט עטליכע סאלדאטען א צוגאב...

א גליק, וואם איציקעל שאסטעפאל איז ניט קיין אידינע און האט נישט קיין טבע פון חלש'ען... ער לאזט־ארײן די פאליציע, בויגט זיך און נויגט זיך צו זיי און בעט זיי, זיי זאלען ארײנגעהן. מע פערשפארט זיי אבער בעטען, זיי נעהען אליין.

— ווהו איז דיין טאכטער?

אודאי האט איציקעל שאסטעפאל געוואוסט, אז זיי וועלען זיך נאכפרעגען אויף דער טאכטער... צו וועמען דען וועלען קומען אזעלכע נאהויבענע געסט?... ער בעט זיי צו־וארטען, ער וועט געהן אויפוועקען די טאכטער און וועט זי ארײנרופען אהער... מע בעדאנקט איהם. מע דארף ניט. זיי וועלען אליין... זיי לאזען זיך צו דער טאכטער'ס צימער... דער פאטער האלט אויסגעשטרעקט די הענד און ציטערט...

שיווקע האָט דערהערט אומבעקאַנטע קולות, איז זי אַ דער־שראָקענע אַרויסגעשפּרונגען פון בעט מיט אַ ליאַרם:

— איצי, וואָס איז?

— גאָר נישט, גאָר נישט, געה צוריק! — זאָגט צו איהר דער מאַן און מאַכט אויף איהר מיט ביידע הענד, זי זאָל אַוועקגעהן... נאָר ווי קאָן זי אַוועקגעהן, וויסט איז איהר, אַז זי זעהט ביי זיך סאָלדאַטען אין שטוב, און דאָס הארץ זאָגט איהר, אַז דאָס איז צו־ליעב דער מאַכטער?...

— איצי! זאָג מיר, וואָס טהוט זיך דאָ, איצי? — אַזוי בעט זיך נעבאָך די אַרעמע פרוי ביי איהר מאַן, ער זאָל איהר זאָגען, און איהר מאַן הערט נישט אויף צו מאַכען מיט די הענד, זי זאָל גענהן.

שען און רוהיג ווי תמיד, גרויסאַרטיג ווי אַ פרינצעסין, קומט אַן טאַמאַרא פון איהר צימער. דאָס ווייסע שאָלכעל אויף די קוים־צענויפגענומענע האָר גיט־צו נאָך מעהר חן צו איהר שען ליכטיג פנים. מיט איין קוק פון איהרע גרויסע שענע שוואַרצע אויגען נעמט זי אַרום דאָס גאַנצע בילד. שטיל געהט זי צו צום פּאָטער און צו דער מוטער, וואָס שטעהען האַלב־טוידטע מענשען, רעדט זיי אויס דאָס הארץ:

— ס'איז גאָר נישט, האָט נישט קיין יסורים... עס וועט מיר גאָר ניט זיין... מע וועט מיך נישט קעפּען...

און טאַמאַרא נעמט־אַרום די מוטער, נאָכדעם דעם פּאָטער, און קושט זיי (דאָס ערשטע מאָל פּאַרן גאַנצען זומער), און עס מישט זיך אַריין פּאָליציע און זאָגט, אַז ניט איצט איז די צייט פון קושען זיך...

וואָס אַ קראַנק אָנגעשראָקענע פּאַנטאַזיע קאָן איבערטראַכ־טען אין איין מינוט, וועט דאָס אַ האַנד ניט בעשרייבען אין קיין טאָג... עס איז נישט געווען דער שרעק און די צרה אויף דער וועלט, וואָס דער אומגליקליכער פּאָטער האָט ניט איבערגעטראַכט וועגען דעם אין די מינוטען, וואָס די פּאָליציע מיט די זשאַנדאַרמען האָ־בען „געאַרבייט", און שרעקליכער פון אַלץ איז געווען דער געדאַנק,

טאָמער האָט דאָס אַ שייכות מיט ראָמאַנעסקע'ן?... פון דער אייג־ציגער מחשבה אַליין איז איהם נעווארען קאַלט און היים, און וויע־דער אַ מאָל קאַלט.

און אַז טאַמאַרא איז אָפּגענאַנגען, און די רעדער פון זיין עקי־פּאַזש האָבען איציקען שאָסטעפּאָל געגעבען צו וויסען, אַז זיין טאָכטער איז אַוועקגעפּאָהרען, צוועקגעפּאָהרען זיין איינציג קינד, זיין איינציגע ליעבע, גוטע, טייערע טאַמאַרא, האָט דער אומגליק־ליכער פּאָטער נענומען ערשט ארומלויפען הין און צוריק איבער אַלע חדרים, אייקען און אָבקען, ברעכען די הענד, ריסען זיך ביי די האָר, שלאָגען זיך מיט'ן קאָפּ אָן וואַנד, און צום סוף איז ער אַנידערגעפּאַלען צו שיווקע'ן אויף די הענד און האָט זיך צעווויינט: „פּאַרפּאַלען! פּאַרשפּיעלט אונזער קינד!"...

* * *

דער ערשטער, צו וועלכען דער אומגליקליכער פּאָטער האָט זיך אַ וואַרף געטהאָן, איז געווען, זעלבסטפערשטענדליך, אַנטאָן איוואַ־נאָוויטש. דער פּריסטאָו אַנטאָן איוואַנאָוויטש חאָלאָדקאָוו איז נאָך נעשלאָפען, אַז איציקע שאָסטעפּאָל האָט פון דער גרינג, קוים־קוים, אָננעקלונגען צו איהם אין דער טהיר. איהם איז אַרויסגענאַנגען אָקעגען אַ שרייבערע מיט'ן נאָמען נעטשיפּאָרענקאָ, און אַ הונד סירקאָ. איציקע שאָסטעפּאָל איז גוט בעקאַנט סאַי מיט'ן שרייב־בערע נעטשיפּאָרענקאָ, סאַי מיט'ן הונד סירקאָ. ער האָט מיט אַ אונטערטעניג שמייכעלע זיך נאָכגעפרעגט ביים שרייבער אויף אַנ־טאָן איוואַנאָוויטש'ן, און געוואָהר געוואָרען, אַז אַנטאָן איוואַנאָ־ווויטש שלאָפט נאָך, איז ער אַריינגענאַנגען מיט שטילע־שטילע טריט צום שרייבערע נעטשיפּאָרענקאָ אין קאַנצעלאַריע אַריין. דאָרט האָט ער איהם אַריינגעשמוגעלט אין האַנד אַריין אַ זילבערן קערבעל. נעטשיפּאָרענקאָ, אַ שוואַרצער בחור מיט אַ פּלאַטשיגען שטערן און מיט שטאַרק־אָנגעשמירטע האָר, האָט דאָס זילבערנע קערבעל שטיל אַראָפּגעלאָזט אין קעשענע, געגעבען אַ הוסט אין

האנר אריין און געבעטען שאסטעפאל'ען, ער זאל זיך זעצען נעהענ־
טער צום אפענעם פענסטער: ביי'ם פענסטער איז בעסער.

נעטשיפארענקא איז געווען גערעכט: ביי'ם פענסטער איז בע־
סער. א הייסער זומערדיגער פריהמארגען. גרין און פריש איז ביי
חאלאדקאוו'ען אונטער די פענסטער. א קליין גערטענדל מיט א
צוויי־דריי יונגע בוימעלעך. אין גארטען שפראצען ארויס מיט
גדלות יונגע ציבעלקעס, גרינער סאלאט און שאר ירקות. א קיילע־
כיגע צעקודעלטע הוהן פיהרט זיך ארום מיט איהר חאליאסטרע און
פערהילכט דעם קאפ מיט איהר קוואקען און מיט זייער פישטשען.
נעטשיפארענקא שרייבט, און די פען ביי איהם סקריפעט. איציקל
שאסטעפאל קוקט אין גארטען ארויס און טראכט וועגען עולם הזה,
וואס איז אינגאנצען אפגענעבען געווארען צו עשו'ען. „יעקב, וואס
האט אויסגעארט ביי עשו'ען די בכורה און ביי יצחק'ען די ברכה,
האט מכות, צרות האט ער מיט שלעק, מיט וועהטיגען מיט געברא־
טענע לייד. אט איז ער, איציקל שאסטעפאל, א איד א נגיד, מע
קאן זאגען א גביר, האט איין קינד סך־הכל, — וואס פאר א פער־
געניגען האט ער געהאט אין זיין לעבען? האט ער זיך פערגונען
וועז האבען אזא גערטענדל? אזעלכע גרינע פרישע בוימלעך?
היהנער מיט קליינע היהנדעלעך?... וואס וויסט ער פון א לעבען
צו זאגען, א חוץ געשעפט און געשעפט און וויעדער א מאל נע־
שעפט? א חוץ פריץ און פריץ און וויעדער א מאל פריץ? שען
האט זיך אויסגעפיינט דער חכם יעקב אקענען זיין פראסטען ברו־
דער עשו!"...

פון צווייטען צימער הערט זיך א בעקאנט קול: נע־טשי־פא־
רענ־קא!"... דאס איז אנטאן איוואנאוויטש אויפגעשטאנען פונ'ם
שלאף, רופט צו זיך דעם שרייבער. אין עטליכע מינוט ארום רופט
מען אריין צו איהם שאסטעפאל'ען. איציקל שאסטעפאל לענט־
אווענ אנטאן איוואנאוויטש'ען אויף טיש א פער'חתמ'עטען פא־
קעט. אנטאן איוואנאוויטש חאפט א קוק מיט איין אויג אויף'ן
פאקעט און טהוט א זאג צו שאסטעפאל'ען: „צו וואס?"... אי־

ציקע׳ שאָסטעפאַ׳ ענטפערט איהם ניט אויף דער פראַגע און פרענט איהם, צי איז ער גוט געשלאָפען? א מינוט זיצען זיי ביידע שטיל. נאָכדעם וועגדט זיך דער איד צום פּריסטאַוו מיט זעהר א אונטערטעניג שמייכעל׳ע:

— אַנטאָן איוואַנאָוויטש דאַרף זיך שטויסען, וואָס איך בין געקומען... אַנטאָן איוואַנאָוויטש מוז וויסען, וואָס דאָ איז... איך פאָדער פון אַנטאָן איוואַנאָוויטש'ען קיין זאַך ניט, נאָר דאָס אייניציגע — ער זאָ׳ מיר זאָגען, וואָס דאָ איז?...

— ביזט א גרויסער נאַר, שאָסטעפאַ׳יעץ! (אַווי רופט איהם דער פּריסטאַוו.) אויף דיר איז מיר א וואונדער. דו ביזט דאָך עפּעס א איד, און אידען זענען אַלע קלוג, — ווי קומט דאָס, דו זאָלסט מיך פרעגען אזא זאַך? דו פערשטעהסט דען אַליין ניט, אז איך וויים גלייך מיט דיר? וואָס וויסט פאַליציע? פאַליציע איז א בעזעם, א שטעקען אין די הענד פון דער העכערער מאַכט. מע הייסט אונז געהן — געהען מיר, מע הייסט אונז נעמען — נעמען מיר...

— אַנטאָן איוואַנאָוויטש וועט מיר זאָגען חאָטש, וואו זי איז? וואו מיין טאָכטער איז?...

— דיין טאָכטער, שאָסטעפאַ׳יעץ, איז אין טורמע.

— אין טורמע?...

איציקע׳ שאָסטעפאַ׳ פיהלט, ווי מע האָט איהם געגעבען מיט א פיסטויל אין האַרצען. עס בעשלאָגט איהם א שוויים, און ער ווערד קלענער מיט א גאַנצען קאָפּ.

— אַנטאָן איוואַנאָוויטש זאָ׳ זיין א גוטער, וואָלט ער מיר געזאָגט, צו וועמען איך זאָ׳ געהן, צו וועמען איך זאָ׳ מיך וועגדען?...

— צום סמאָטריטע׳ פון דער טורמע פאָר וואָס געהסט דו ניט? — פרעט איהם דער פּריסטאַוו. — ביזט דאָך מיט איהם א גאַנץ קנעפּע׳!... איהר מאַכט דאָך ביידע „חאַפּעס"... (אַנטאָן איוואַנאָוויטש בעווייזט איהם מיט דער האַנד, ווי אַזוי זיי ביידע מאַכען חאַפּעס.) געה זיך דורך צו איהם, אפשר וועט ער דיר עפּעס קאָנען זאָגען, פאָר וואָס מע האָט זי פערנומען? חאָטש איך גלויב

ניט אין דעם. ערשטענס, ווייסט ער גלייך מיט אונז ביידען. דאָס ווייסט נאָר די זשאַנדאַרמעריע, ווייטער קיינער נישט... און, צווייטענס, איז ער א גרויסער הונד, דיין סמאָטריטעל. איצט, ער איז א הונד?

— נאָך א מין הונד! א הונד שבהונד! — זאָגט איציקעל שאָסטעפּאָל, שטעהט־אויף, גלייכט זיך אויס די ביינער, לאָזט־ארויס א טיפּען זיפֿץ, און אז ער שטעהט שוין ביי דער טהיר, בעקומט ער פון אַנטאָן איוואַנאָוויטש־ען אין אויסרעד, למאי הָאט ער אזוי פיעל נאָכגעגעבען דער טאָכטער? אַנטאָן איוואַנאָוויטש האָט איהם וויפיעל מאָל געזאָגט, אז א קינד טאָר מען אזוי ניט נאָכגעבען, אזוי פיעל באַלעווען!...

— אַצינד זעהסט דו, שאָסטעפּאָליץ, אז איך בין דיר א גוטער פרייַנד?...

מיט א היץ אין קאָפּ און מיט א קעלט אין הארצען חאָפּט זיך ארויס פון דאַנען איציקעל שאָסטעפּאָל און לאָזט זיך צום סמאָטריטעל פון דער טורמע.

די טורמע איז א טורמע — אזוי ווי אַלע טורמעס. אַיין אומעטיגע, א הויכע, א שטומע, מיט א סך קוימענס און מיט א סך פענסטערלעך פון אויבען ביז ארָאָפּ, ווי א מלאך־המות מיט אויגען. ווי־פיעל מאָל איציקעל שאָסטעפּאָל איז דאָ געווען, האָט ער קיינמאָל נישט קיין טראַכט געטהאָן וועגען די נשמות, וואָס רייניגען זיך אינ׳ם דאָזיגען גיהנם... און אז ער האָט יאָ וועז א טראַכט געטהאָן, איז דאָס געווען א מחשבה אויף א רגע. וועז האָט ער צייט דערויף?... קיינמאָל האָט ער זיך ניט פּאַרגעשטעלט, אז פּאַר איהם וועלען א מאָל האָבען א אינטערעס אָט די קלייניע פענסטערלעך, אָט די אייזערנע גראַטעס, אָט די שטומע וועגד, וואָס שווייגען, ווילען ניט זאָגען, וואָס דאַרטען, אינווענדיג, טהוט זיך... שוין־זשע געפינט זיך דאַרטען איצטער זיין טאָכטער גלייך מיט אַלע די, פאַר וועלכע ער שטעלט־צו „פּראָוויאַנט"? עס קאָן ניט זיין! עס איז א חלום! א בייזער חלום!...

ער פֿאהרט־צו צו דער טורמע, שפּרינגט־אראָפּ פון דער דראָזש־קע און קלינגט־אָן צום סמאָטריטעל׳ס טויער, וואָס פון דער רעכ־טער זייט פֿארקאָן. א קליין, וויים שטיבעל מיט גרויסע טעפּ מיט בלומען אויף די פענסטער און מיט א גרינעם פּאָפּוגיי אין א גע־גילט שטייגעל.

דער סאָלדאָט וואָס ביי דער טהיר קען שוין שאָסטעפּאל דעם פּאָדריאָדטשיק און ער ווייסט, אז אויף א טרונק בראָנפען וועט שוין דאָ זיין נעווים. אלע מאָל, וועז דער איד קומט אהער, רוקט ער איהם אריין א זילבערנע מטבע אין האַנד אריין. פֿאר וואָסערע מעשים טובים — ווייסט ער אליין נישט...

— איהר דאַרפט צום פּריץ? זייט זיך מטריח אהער, אין קאַנצעלאַריע; דאָרטען זענען זיי...

אזוי זאָט צו איהם דער שומר, האלט שוין גרייט די האַנד אויף צו מקבל זיין די מטבע, און לאָזט־אריין דעם סוהר שאָסטעפּאל צום סמאָטריטעל אין קאַנצעלאַריע.

דער סמאָטריטעל פון דער טורמע, מירָן פּאַדויאָיטש קאַבאל־קין, איז א גוי א סוהר. איהם האָט נאָך קיין איד נישט אָפּגענארט; און דער איד, וואָס מיינט, אז ער האָט אָפּגענארט קאַבאלקינ׳ען, האָט זיך נאָכדעם געווים ארומגעקוקט, אז קאַבאלקין האָט א י ה ם אָפּגענארט... איין אויגעל ביי איהם קוקט־ארויס קיין צפון־זייט, און דאָס אַנדערע קוקט אייך גלייך אין דער נשמה אריין. ער האָט א טבע, אז ער רעדט מיט אייך, צעשפּילעט ער דעם מונדיר און פער־שפּילעט זיך, האָט צו טהון כסדר מיט די קנעפּ. און רעדען רעדט ער גיך, צו דער זאך, האָט פיינט פּוסטע רעד. דערזעהען איציקעל שאָסטעפּאל ביי זיך אין קאַנצעלאַריע, האָט ער צו איהם א מאך געטהאָן מיט ביידע הענד, געקוקט מיט אין אויגעל:

— ניין, ברודערעל, ביי מיר פּרעג ניט, איך וויים נאָרנישט ניט! נאָרנישט ניט! און בין פּערנומען היינט! און איך האָב קיין צייט ניט! האָב קיין פּראָיבעל ניט!...

און איציקעל שאָסטעפּאָל מוז נעבאָך געהן צוריק און מיט אַ וויסט האַרץ האָפּען נאָך אַ מאָל אַ קוק אויף די שטומע וועגד פון דער הויכער טוידטער טורמע.

„וואוהין פּאָהרט מען?" — טראַכט זיך איציקעל שאָסטעפּאָל און הייסט זיך פיהרען אויף דער רייכסטער גאַס און שטעלט זיך אָפּ און קלינגט־אָן פּריהער צו יענע מחותנים, וואָס זייערע קינדער שרכנ'ען זיך צו זיין טאָכטער. זיי וואָהנען וויי די „מאָנאַרכען" אין־די שענסטע פּאָלאַצען, און דוקא אָקעגען־גובערנאַטאָר... אידען זע־נען אויף זיי לְהרוג ולאבד, למאי זיי רייסען־אויף גויים די אויגען, און די גויים שמועסט מען ניט! זיי פרעגען: „ווער איז ביי וועד מען אין גלות — די אידען ביי אונז, צי מיר ביי די אידען?"...

געטראָפען אַ לאָקיי ביי דער טהיר מיט אַ שווארצען פּראָק און מיט אַ ווייסען שניפּס, און דוקא אַ גוי, און דוקא אַ רשע, וואָס לאָזט נישט צו קיין אידען אַריבער דער שוועל: „אין קאַנטאָר אַריין!" — איין ענטפער פּאַר אָלעמען, — איז ער געפּאָלען אויף איין עצה: ער האָט אַריינגעשמוגלט דעם „גוויישען פּריץ" וואָס ביי דער טהיר אַ „חצי פּוגעל" און האָט איהם געזאָגט, ער זאָל זאָגען דעם „אידישען פּריץ", אז איהם ווי׳ל זעהען איסאָק שאָסטעפּאָל... אזוי טאָקי מיט די וועדטער: איסאָק שאָסטעפּאָל!... עס האָט גע־האָלפען! ברייט זענען אויפגעעפענט געווארען פּאַר איהם די טהירען, אין אַ שענעם זאָל האָט מען איהם אַריינגערופען, אויף אַ ווייכען שטוהל האָט מען איהם בעזעצט, און מיט זעהר אַ פּריינדליך שמיי־כעלע האָט מען איהם אויפגענומען, געוואָלט מכבד זיין מיט טיי, — האָט ער זיך אָפּגעזאָגט. נאָר אז ס'איז געקומען צו דער זאַך, צו־ליעב וועלכער ער איז אהער געקומען, איז דאָס פּריינדליכע שמייכע־לע פּערשוואונדען געווארען, און עס האָט זיך בעוויזען אויף זייערע פּנים'ער אַ שטיקעל בהלה.

— וואָס? אייער טאָכטער אין טורמע?... וואָס זאָל דאָס בע־דייטען?... שרעקליך! שרעקליך! אַ קלאַפּ, פּשוט ווי מיט אַ קויל אין האַרצען!... וואָס פּאַר איין עצה זאָל מען אייך געבען? לְיידער

קאָן מען נישט העלפען דערצו נאָרנישט... נישט בעקאַנט מיט די „דאָזיגע" לייט...

אָט אזא מין וואַרעמען „ברוך־הבא" האָט געהאט איציקעל שאָסטעפּאָל ביי זיינע נעהויבענע מחותנים. וואָס זייערע זיהנדלעך שדכנ'ן זיך צו זיין מאכטער.

* * *

דער אייניגער, וועלכער האָט באמת מיטגעפיהלט דעם אָרעמען פּאָטער אין זיין גרויסען אומגליק און אין וועלכען איציקעל שאָסטעפּאָל האָט געפונען איין אמת'ען איבערגעבענסטען פריינד, איז געווען, ווי דער לעזער קאָן זיך שטויסען, סאשא סאפראַנאָוויטש.

דעם אָפּטייקער'ס זוהנדעל האָט נישט געוואַרט, ביז שאָסטעפּאָל וועט קומען צו איהם און וועט איהם בעטען, ער זאָל עפּים טהון. סאשא, וויבאַלד ער האָט נאָר דערהערט, אז ביינאכט האָט מען צוגענומען טאמאַרא'ן, איז ער גלייך אַרויפגעלאָפען אַרויף צו שאָסטעפּאָל'ן און האָט געטראָפען די אומגליקליכע מוטער, שיווקע שאָסטעפּאָל, אין אזא לאָגע, וואָס מע האָט געמוזט רופען באַלד א דאָקטאָר. מינטערען און ברענגען רפואות פון דער אָפּטייק, און שפּעטער, אז דער פּאָטער איז געקומען פון זיין גליקליכער רייזע איבער זיינע כריסטליכע און אידישע גוטע פריינד און איז אריינגעפאַלען אין שטוב אריין מיט אזא פּנים, וואָס מע האָט פערשפּאָרט וועלטער, — האָט סאשא זיך אליין אַרויסגערופען, אז טאָמער דאַרף מען ערגיץ געהן געוואָהר ווערען—געהט ער; טאָמער דאַרף מען אָנווענדען פּראָטעקציעס, אויסנוצען זכות־אבות, האָט ער א וועג דורך זיין פּאָטער. דער אָפּטייקער האָט זעהר פיעל בעקאַנטע כריסטען, אָפיציערען, וואָס ער שפּיעלט מיט זיי אין קאַרטען...

— שאַט! — האָט א זאָג געטהאָן סאשא און האָט זיך נעגעבען א פאָטש אין שטערן. — איך האָב! איך האָב! ביי מיין פּאָטער איז דאָ א בעקאַנטע פערזאָן, איין אלטע „בארישני", נאדיעוש־דא אלעקסאַנדראָוונא הייסט זי, זי קומט צו אונז אלע טאָג אין דער

אפטייק. האָט די נאַדיעושדא אלעקסאַנדראָוונא א ברודער א זשאנ־דאַרמסקי ראָטמיסטער, וואָס ער מוז וויסען אלץ. אויב איהר וועט מיר ערלויבען, טהו איך שוין א געה צו דער נאַדיעושדא אלעקסאנ־דראָוונא... איך בין ביי איהר א גאַנצער חשוב...

— אויב איך וועל אייך ערלויבען? — זאָגט איציקעל שאָסטע־פאל און קאָן מעהר נישט רעדען, און וועט ער זאל זיך ניט שעמען פאַר'ן אפטייקער'ס זוהנדעל, וואלט ער איהם געפאלען אויפ'ן האלז קושען, וואַרום ער פיהלט, אז ער, כאשא, איז איהם א פריינד, איין אמת'ער, איין איבערגעגעבענער פריינד, דער איינציגער צווישען אלע גוטע פריינד!...

כאשא איז צוועק צו דער „אלטער בארישני" און האָט זי גע־טראָפען ביי זיך אין גאַרטען איבערזעצען קוויטטען. דערוועהן דעם יונגען סאפראַנאָוויטש, האָט זי זיך אויפגעהויבען פון איהר אר־בייט און איז איהם געגאַנגען אקעגען מיט א שענעם „גוטמאָרגען", איהם אויסגערעדט, פאר וואָס ער קומט ניט אפט אהער, אין דעם קליינינקען גן־עדן, וואָס זי אליין מיט איהרע אייגענע הענד האָט בעשאפען. דא האָט איהם נאדיעושדא אלעקסאַנדראָוונא מיט איהר הענטעל בעוויזען באמת א קליינעם גן־עדן פון פערשיעדענע בלומען, וואָס שמעקען, יונגע בוימלעך, וואָס בליהען, סאמעטען גראָו, וואָס בעט זיך, מע זאל דאָס א נלעט טהון, און גלעט שמאלע סטעזשקעלעך, מיט זאמד אויסגעשיט, וואָס ציהען זיך, ווי גלעט סטיינגעם אויף גרין זיידענצייג, מיט בלומען בעפוצט פון דער מיל־דער האנד פון דער דאזיגער פעע, אדער פרינצעסין פון גן־עדן, נא־דיעושדא אלעקסאַנדראָוונא. עס איז נאר נעווען איין עבירה און א פערדראָס, וואָס די פעע, אדער די פרינצעסין פון דעם גן־עדן, מיט די ברילען אויף דער נאָז, האָט מיט איהר גראבליכער מאַנסביליאשער שטימע געזומען אויסרעכענען, וואָס דאָס קאָסט, וואָס דאָס גאַנצע הויז קאָסט, און וואָס דאָס הויז ברענגט־איין, און וואָס דער גאַרטען ברענגט־איין, — „ס'איז נישט כדאי, עס טראָגט ניט אפילו קיין פינף פראָצענט"... א פעע מיט ברילען... א פרינצעסין מיט פראַ־

צענט... אך, ווי ווינציג דאָס שטימט מיט דעם קלייניגקען גן־ערן!... און סאשא טרעט־צו צו זיין זאך, וואָס צוליעב דעם איז ער גע־קומען.

די גאנצע צייט, וואָס דער יונגער סאפראנאוויטש האָט גע־רעדט, איז די אלטע „באַרישני" געשטאנען, די הענד פערלעגט אהינטער, געקוקט דורך די ברילען ארויף אויפ'ן הימעל און געהערט מיט קאָפּ. און אז סאשא האָט געענדיגט, האָט זי אוועקגעשטעלט די ברילען אויף איהם און געזאגט מיט איהר גראָבלייכער מאנסביל־שער שטימע:

— ווילט איהר, הייסט דאָס, איך זאל דורך מיין ברודער אייך איבערגעבען אלץ, וואָס בעלאנגט צו דער געפאנגענער, ווי אזוי הייסט זי? טאמארא? א פּאעטישער נאָמען... זעהר א פּאעטישער נאָמען!... אָבער, איך מוז אייך זאָגען, מיין ליעבער יונגער מאן, אז די אויפגאבע איז ניט פאר מיר. איהר ווילט וויסען, פאר וואָס? איך ווייל נישט האנדלען מיט א זשאנדארמסקי.

— אייער ברודער דער ראטמיסטער... — ווייל איהר סאשא אפענטפערען.

— מיין ברודער איז דער זעלבער, וואָס זיי, דער זעלבער זשאנ־דארם. איך ווייל איהם נישט קענען! איך ווייל זיין פּנים נישט אנקוקען!

אויף אזא קלאַפּ האָט זיך סאשא ניט געריכט. סאשא איז אָבער ניט פון די מענשען, וואָס פערלירען זיך ביי'ם ערשטען אפּשטויס. ער האָט אנגעוועגדט אלע קרעפטען. ער האָט אנגעשיקט אויך זיין פּאָטער אויף דער „אלטער מויד", און ער האָט נע'פּועל'ט, אז זי זאל זיך איבערבעטען צוליעב דעם מיט איהר ברודער דעם זשאנדארמסקי ראטמיסטער. און עס איז ניט אוועקגעגאנגען קיין עטליכע טעג, האָט נאדיעושדא אלעקסאנדראוונא געבראכט צו טראָגען אין דער אפּטייק אריין א גאנצען פּאק מיט נייעס, פער־דרעהטע, פערפלאנטעטע, פערקריפּעלטע, דער רוח אליין קאָן דאָ ברעכען דעם קאָפּ: עפּים א מיידעל, וואָס האָט זיך אויפגעהאנגען

אין טורמע... און אַ בעקאַנטשאַפט מיט אַ מענשען, וואָס האָט אַוועקגעשיקט אײנעם אויף יענער וועלט...

— דער שווארצער יאָהר זאָל זײ וויסען דאָרטען! זאָלען זיי אײך אַלע ברעכען די קעפּ! און מיך זאָלט איהר לאָזען צורוה און נישט בעטען מעהר, אײך זאָל מיר שמוצען די הענד! און פאָלגט מיך, יונגער מאַן, טהוט אַ שפּיי אויף דעם גאַנצען עסק און קומט בעסער צו מיר אין גאָרטען הײנט, וועל אײך אײך מכבד זײן מיט „שפּאַנקעס", מײן אײגענע פּלאַנצונג, איהר האָט נאָך אַזעלכע שפּאַנקעס ניט געגעסען! וועט אײך האָב אַזעלכע בוימער אַ סך, וואָלט אײך געקאָנט פּערגרעסערען די הכנסה פונ׳ם גאָרטען אין צווייען, אויב ניט אין דרייען...

זעלבסטפּערשטענדליך, אז סאַשא סאַפּראַנאָוויטש האָט איבער־געגעבען טאַמאַראַ׳ס פּאָטער די דאָזיגע ידיעה אין זעהר אַ אײדעל־לער פּאָרם, אָדער ווי זיין פּאָטער דער אַפּטייקער האָט זיך אויס־געדריקט אויף זיין אַפּטייק־לשון: „א ביטערע פּיל אײנגעוויקעלט אין גאָלד". ער האָט געמאַכט די גאַנצע געשיכטע צו קליין געלד, און אז איציקעל שאָסטעפּאל האָט מיט שרעק און מיט האָפנונג אויסגעהערט די דאָזיגע בעפּוצטע געשיכטע, האָט איהם דאָס פּנים געשיינט, די אויגען געלויכטען, ווי ביי א קליין קינד, וואָס מע האָט נאָר־וואָס בעשטראָפּט און איבערגעבעטען מיט א שפּיעלכעל: „ער ווייסט שוין, ער פּערשטעהט שוין — אַלץ איבער אָט דעם ראַמאַנענקא, ימח שמו וזכרו"...

פון יענעם טאָג אָן האָט סאַשא נישט גערוהט. ער האָט דורכ־געשלאָגען, ווי ער אַליין האָט זיך אויסגעדריקט, אייזערנע מויערן, און זיך בעקאַנט מיט אַזעלכע מענשען, וואָס ער וואָלט זיינע יאָהרען אויסגעלעבט און וואָלט זיי נישט נעקענט. ער איז געוואָהר נעוואָרען סודות... עס איז איהם גערָאטען, נעוויינטליך, פּאַר נעלד (שאָסטעפּאל האָט ניט געוושאַלעווט קיין נעלד), צו לייענען א קאָפּיע פון טאַמאַראַ׳ס א בריף צו איינעם א חברה־מאן מיט׳ן נאָמען מארטשענקא. א בריף א הייסער, א פּלאָם־פּייערינגער

בריף... סאשא וואלט זיך נערעכענט גלייקליך, וועז טאמארא שרייבט צו איהם, צו סאשא'ן, אזא בריף... ער האט נעבאך אלץ געמוזט ארפשלינגען, נאר עס האט זיך נישט געהאנדלט דא אום זיינע אייגענע נעפיהלען צו טאמארא'ן; דא איז געווען נויטיג ארויסצורייסען זי פון די אייזערנע נעגל, ארויסשלעפען זי פונ'ם אפגרונד, אין וועלכען זי איז אריין און וועלכען זי האט וואס ווייטער אלץ מעהר געזונקען. עס האט זיך ביי זיי געוויקעלט איין ענין אינ'ם אנדערען: דער נאמען מארטשענקא איז געווען נעבונדען מיט ראמאנענקא. ראמאנענקא־מארטשענקא איז געווען איינגעפלאנטעט אין דער גענשיכטע פון מאשא באשעוויטש, וואס האט אזוי טראגיש געמאכט א סוף צו איהר לעבען אין טורמע...

איין אפטער גאסט איז געווארען איציקל שאסטעפאל ביי זיין שכן דעם אפטייקער אין הויז... ער האט זיך בעפריינדעט ניט נאר מיט'ן אפטייקער'ס זוהנדל, נאר אויך מיט'ן אפטייקער אליין, און מיט סאשא'ס חבר, קעסלער. עס איז געווען צו זעהען אלע פארנאכט ביי'ם אפטייקער אין שטוב א קליינע אסיפה פון היימישע מענשען: סאלאמאן סאפראנאוויטש, איציקל שאסטעפאל, סאשא סאפראנאוויטש און זיין חבר שמעון קעסלער, און מע האט געערעדט נאר פון איין פערזאן — פון טאמארא'ן, און נאר פון איין זאך — פון איהר בעפריאונג.

— דו ווייסט, וואס איך וועל דיר זאגען? — אזוי מאכט איציקל שאסטעפאל צו זיין פרוי שיווקע. — אט דער סאפראנאוויטש (שוין אוים „אפטייקער") איז א גאנץ וואוי מענטשעל. מיר איז געפעלען, ווי אזוי ער פיהרט זיך מיט זיין זוהן (שוין אוים „זוהנדל", נאר „זוהן"!). ווי אזוי ער גיט איהם אף כבוד און ווי אזוי ער האט איהם ליעב — און ס'איז טאקי דא וועמען!...

אויך דער אפטייקער האט געביטען די מיינונג אויף זיין שכן שאסטעפאל. ער זאגט צו זיין זוהן:

— א רחמנות נעבאך אויף אונזער שאסטעפאל! (שוין אוים „אידאש") ער איז נאר נישט אזא ווילדער מענש, כלעבען!

קאפיטעל ז.

אלסדינג רוהט.

מיט ריעזענטריט איז זיך די בעוועגונג געגאנגען איהר וועג איבער אלע שטערט און שטערטלעך אין איין גרויסען וויעדער־קול, אין וועלכען עס האט אפגעקלונגען דאס איינציגע וואָרט פ ר י י ־ ה י י ט... אלע רעדער פון דער גרויסער לאנד־מאשין האבען זיך ווי דורך א בעפעל פון א גרויסען מעכאניק, אדער דורך א כשוף פון א צויבער־שטעקען, אפגעשטעלט, און אלץ איז ווי פערשטאָר־בען געוואָרען, און א מאדנע רוה און א מערקווירדיגע שטילקייט איז אריינגעטראטען אין נאנצען לאנד, א מין נאטירלעכער פייער־טאג, א גרויסער יום־טוב, נישט אזא יום־טוב, וואס ס'איז איבער־געגעבען געוואָרען צו די מענשען בירושה, נאר אזא מין יום־טוב, וואס מענשען אליין האבען איהם בעשאפען, וואס מענשען אליין האבען, נאך א סך יאהרען שווער ארבייטען און נאך א סך יאהרען זיך ארומרייסען איינער מיט'ן אנדערען, מיט א מאל איהם, דעם יום־טוב, ארויסגערופען אין לעבען, האבען זיך פעראייניגט אונטער איין אידעע און זיך צענויפנעקלויבען אלע אין איין אָרט און גע־זאגט צו זיך אליין: היינט זאל זיין שבת וינפש — נערוהט און אויסגערוהט!...

— א גוט יום־טוב אייך! — האט געזאגט יודל קטנתי, אריינ־געפאלען צו נחמיה דעם שוסטער מיט אזא יום־טוב'דיג אויסזעהען, ווי סיידען שמחת־תורה קאן א איד זיין אזוי בגילופין. אפשר איז דאס נעוועון דערפאר, ווייל יודל קטנתי איז שוין געווען אין א פאָר ערטלעך ביי בעקאנטע בעלי־מלאכות און געטרונקען לחיים לכבוד דעם גרויסען יום־טוב, וואס „מיר בעלי־מלאכות" האבען נע־מאכט? און אפשר איז דאס נעוועון דערפאר, ווייל זיין „זוגתי" (אזוי האט ער זי נערופען: „מיין זוגתי") האט איהם ארויסגע־טריבען, ער זאל נעהן קריגען ערגיץ אויף שבת? און אפשר איז די פרייליכקייט איהם נעקומען דערפון, וואס זיין „קדיש" איז אי־

בערגעפיהרט געוואָרען פון איין געפענגעניש אינ׳ם אַנדערען, און ס׳איז אַ סברה, אַז מע זאָל איהם משפט׳ען מיט פעלד־געריכט, אַדער, ווי יודעל רופט דאָס אָן, „בחסד וברחמים — מיט יושר און מיט סאָוועסט, אַ שטריקעל אויפ׳ן האַלז און פאָושאַלויטע אווו קאָזנאָו״?...

— אַ מצוה, זאָל זיך אַ הונט ניט גלוסטען קיין המנטאַש, אַז ער הערט ניט די מגילה!

אַזוי לאָזט אויס יודעל קטנתי מיט זייַן בלומענשפּראָך און בעקומט אַ פּאַרציע פון נחמיה דעם שוסטער׳ס ווייב, זיסעל:

— אַ חרפּה און אַ בושה אין אייער וויטען האַלז אַריין! ווי שעמט זיך דאָס ניט אַ איד היינטיגע צייטען רעדען אזעלכע ווערטער און מאַכען חוזק פון אַיין אייגענעם זוהן, וואָס האָט אייגנע־שטעלט זיין לעבען פאַר אייך און פאַר מיר און פאַר אונז אַלעמען? אייער גליק, וואָס מיינע קינדער זענען איצט נישטאָ אין דער היים; מיין חיים וואָלט אייך געגעבען אַ פּעטשאַטעק, אַז ס׳וואָלט אייך פינסטער געוואָרען אין ביידע אויגען!

— וואָט טיבע יוצר המאורות! — זאָגט יודעל קטנתי, און נחמיה דער שוסטער זעצט דאָס איבער אויף אידיש:

— אָט האָסט דו דיר אַ חתונה!

— וואָס דען? זעצט זיך אַוועק אַזא איד אָפּלאָכען פון זיין אייגען קינד, וואָס איז זיך מפקיר פאַר דער וועלט...

— פאַר דער וועלט? — זאָגט יודעל. — די „וועלט״ האָט, היימסט עס, אַריינגעשיקט אַ בריוועל צו מיין זוהן: „ידידי רב וועלוועל! הנה כפי כאשר אזוי ווי איך, „וועלט״, בין פאַרביי, איך דאַרף האָבען פרייהייט, לכן בקשתי, זאָלסט זיך מטריח זיין צו מיר למען השם מיט נחמיה דעם שוסטערס צוויי בנים און מיט חוה דער אידינע׳ס קריש, און מיט נאָך אזעלכע אנשי־חיל פון אונזער פאָלק עמך... שא! ברוך הבא, אַ איד רב ליפּא!...

דאָס איז געווען ליפּא באַשעוויטש.

וועז יודעל פטנתי זאל נישט נעבען צו וויסען, אז דאס איז ליפא באשעוויטש, וואלט מען איהם זיכער נישט דערקענט. אזוי שטארק האט זיך דער ארעמער „האלץ־איר" איבערגעביטען. זיין בעזעמדיגע באדד איז געוואָרען וויים וויי שניי און צעשפרייט אין דער בריים איבער'ן גאנצען פנים. און דאס פנים אליין איז נע־ווארען מאדנע געל־גלאנצענדיג און געקנייטשט, ווי א צעקנייטשטע מגילה אויף דער לינקער זייט. דער שטערן האט זיך ארויפגערוקט ארויף מיט צוויי גאנץ טיעפע ווינקלען. דאס היטעל טראגט ער איבער די אויגען, דאס הארץ ביי איהם איז צעהראסטעט, די קא־פאטע איז צעפליקט, איין ארבעל אויסגעריסען, און א גרויסען שטעקען אין האנד טראגט ער, און די אויגען ביי איהם ברענען ווי קויהלען, קוקען אין איין פינטעל אריין, און רעדען רעדט ער מיט א ניגון, אהן איין אפשטעל, שטעהט ניט אויף איין ארט, געהט פון איין שטוב אין דער אנדערער און וועקט דעם עולם, גרייט איהם צו צום גרויסען אומגליק, צום אויסגוס, צום שטורם, וואס קומט אויף דער וועלט.

— הערט־צו, פעלקער! — אזוי האט ליפא אנגעהויבען מיט א ניגון פון פסוק, אז ער איז אריינגעקומען צו נחמיה דעם שוסטער.— פארנעמט, איהר מענטשען פון דער וועלט, וואס מיין מויל טהוט צו אייך רעדען אצינד. וואכט־אויף פון אייער שלאף, הויבט־אויף אייערע אויגען ארויף און אראפ, ארום און ארום, און זעהט, ווי עס חמארעט זיך דער הימעל. שווארצע וואלקענס טראגען זיך אין דער לופטען, דער ווינט טהוט זיי טרייבען מיט א גרויס אייליגיש, און זיי פארדעקען דעם גאנצען הימעל. אט באלד ברעכט־אוים א שטורם, אט באלד קנאלט־אוים א דונער און עס טהוט א זעץ א רע־גען, א שלאגס־רענען, אבער נישט קיין רעגען פון וואסער, נאר א רעגען פון בלוט. עס פליסען טייכען, טייכען פון בלוט לויפען בארג־אראפ, פילען־אן די הייזער, טרייבען־ארויס די מענטשען אויף דער גאס, לויפען־ארום ווי משוגעים, שרייען און פילדערען, קוקען־ארויף, געהען ביז'ן האלז אין בלוט און רופען צו גאט, ער זאל זיי

העלפען. אבער ער הערט ניט. דער נאָט, ער איז א גאָט פון נקמה. ער קאָן אייך ניט פאַרגעסען אייערע זינד און אייער שולד, וואָס איהר טהוט פאַלשען, נאַרען איינער דעם אנדערען, שווינדלען און לייגנערען און פאַרגיסען אומזיסטיג בלוט...

— אָט וועט איהר באַלד הערען, ווי ער וועט אויסלאָזען מיט א מאָדנעם געזאַנג! — אזוי באַמערקט יודעל קטנתי, און ער האָט געטראָפען: ליפא באַשעוויטש פאַלט־אריין פונ׳ם פריהעריגען נוסח אינ׳ם נוסח פון קינות און לאָזט־אויס זיין דרשה אזוי:

— זאַמעלט אייך צענויף אַלע, איידער עס קומט דער בלוטינער מבול אויף דער וועלט, טהוט תשובה, זייט מתפלל און זאָגט: אנא ד׳ הושיעה נא — עגערען, מאָגערען, מאָגדאָדען! עעעעעגערען, מאָגערען, מאָגדאָאָאדען!!!!...

— רב ליפא! אפשר וועט איהר עפּים עסען? — פרעגט איהם נחמים דעם שוסטער׳ס ווייב.

— עסען? — פרעגט ליפא און פאַלט אריין צוריק אין זיין פריהעריגען נביאות׳דיגען טאָן אריין. — אייער אייגען פלייש וועט איהר עסען, איינם דאָס אַנדערע לעבעדיגערהייד, א מוטער וועט אויפפרעסען איהר אייגען קינד, און קינדער וועלען מאכען א סעודה פון זייערע עלטערען, א ברודער וועט פאַרקויפען זיין אייגענע שוועסטער, א חתן — זיין כלה. עס וועט אויסגעמעקט ווערען דאָס וואָרט „רחמנות" פון דער וועלט, ביז גאָט׳ס צאָרן וועט ניט אויסגעגאָסען ווערען אין א גרוים דערטרינקעניש, א מבול פון בלוט און פון טרערען. דאָס זענען די טרערען פון אלמנות און יתומים, פון אלטע פאָטער און מוטער, פון שוועסטער און ברידער, וואָס האָבען זיך געלאָזט פייניגען פון די אומרייניע רשעים און האָבען נישט געוואָלט רופען צו גאָט און לויבען זיין נאָמען און זינגען צו איהם אויף א קול: עגערען, מאָגערען, מאָגדאָדען! עעעעעגערען, מאָגערען, מאָגדאָאָאדען!!!...

— וואו איך האָב ערגיץ אַ שונא און וואו איהר האָט אַ שונא און אויף אַלע גוויישע שונאים געזאָגט געוואָרען אַזאַ סוף, רבונו של עולם!

אַווי זאָגט זיסעלע די שוסטערין און וווישט די אויגען מיט'ן פאַרטוך. לייפּא באַשעוויטש הערט נישט אויף צו זאָגען נביאות אַלץ מיט דעם זעלבען נוסח:

— זשהט איהר דען ניט, ווי עס פאַלען שטייגער פונ'ם הימעל? פייעריגע שטייגער, פּעך און שוועבעל, און פּערערען, פערערען, פּעדערען אָהן אַ שעור? הערט איהר דען ניט קיין געשריי פון געשענדעטע וווייבער, פון צעריסענע קינדער, און פון אַלטע לייט מיט צוויעקעס אין מוח? זשהט איהר דען ניט קיין אויפגעשניטענע בייכער, אָנגעפילט מיט לעבעריגע קעץ?...

— זאָל שוין זיין גענוג, רב לייפּא, גהט אייך געזונטערהייט!— זאָגט צו איהם זיסעלע און בענלייט איהם ארוים פון דער טהיר. און עס הערט זיך נאָך פון יענער זייט לייפּא'ס געזאָגג אַלץ מיט'ן אייגענעם טרויעריגען נוסח פון קינות: „עגערען, מאַגעדען, מאַגעדאַרען!"...

קאַפּיטעל ח.

מזל טוב! גוט יום טוב!

. . . . . .

. . . . . .

וואָס האָט זיך אזעלכעס געטראָפען? פון וואַנען האָבען זיך געגומען אַווי פיעל מענשען אויף דער גאַס? וואָס לויפען דאָס אַרום פון גאַנץ פריה אָן סטודענטען מיט לאַנגע פּאַפּיערען אין די הענד און טיילען יערען אייניציגען, וועמען זיי בעגעגענען, פראַנק און פריי? וואָס נעמט מען זיך אַרום אין מיטען גאַס? וואָס קושט מען זיך? וואָס גראַטולירט מען זיך? וואָס גיט מען אָפּ מזל־טוב? און וואו איז ערגיץ פּאָליציע? פּאַר וואָס זהט מען ניט קיין סאָלדאַטען, קאָזאַקען, זשאַנדאַרמען?...

די גאַסען ווערען אַלע מינוט פּוליער, מענשען — מעהרער. קיין טראַמווייַ, קיין דראָושקעס זעהט מען ניט פאָהרען. אַלץ בעווענט זיך, אַלסדינג געהט. ביידע זייטען טראָטוּאַרען און די גאַנצע גאַס אין מיטען זענען געפאַקט מיט מענשען. און די פּנימ'ער פון די מענשען לייכטען. און אָנגעטהאָן איז מען יום־טוב'דיג. און רויטע בענדלעך האָט מען זיך צוגעשפּילט אויפ'ן האַרצען. און רויטע פאָהנען האָט מען אויפגעהאַנגען אויף די טויערען פון די הייזער, רויטע טישטיכער האָט מען אויסגעהאַנגען אויף די באַלקאָנעס, רויטע קווייטען אויף די פענסטער. אָט האָט זיך אָפּגעשטעלט א מיידל מיט א רויט זיידען טיכעל אויפ'ן קאָפּ. אין איין מאָמענט רייסט זי אַראָפּ פון קאָפּ דאָס רויטע טיכעל, צעריייסט דאָס אויף א סך קלייניע שטיקלעך, צעטיילט זיי צווישען די סטודענטען, וואָס רינגלען זי אַרום פון אַלע זייטען און רייסען די רויטע שטיקלעך ביי איהר פון די הענד. אַלע זענען יום־טוב'דיג, פרייליך, אָבער ערנסט. ס'איז פאַרגעקומען עפּיס א גרויסע, א מורא'דיג־גרויסע זאַך...

* * *

איציקעל שאָסטעפּאל איז נאָך געשלאָפען, אז מע האָט אָנגעקלאָפט צו איהם אין דער טהיר אריין.

— ווער איז? — האָט זיך געלאָזט הערען איציקעל'ס קול.

— ס'איז איך, סאָפראַנאָוויטש.

— סאשא? וואָס איז דאָרטען?

— מזל־טוב, קאָנסטיטוציע!

— וואָס?

— א קאָנסטיטוציע האָט מען אונז געשענקט... שטעהט אויף, עס קעהרט זיך די וועלט!

— שיווקע, דו הערסט?

— וועה איז מיר! וואָס האָט זיך געטראָפען?

— קאָנסטיטוציע!...

— איך בעט אייך, זאָלט איהר געזונט זיין, וואָס איז דאָס

אזעלכעם? — זאָגט שיווקע צו סאשא'ן, און איציקע'ל ווערד אין כעס, מאכט מיט די הענד און ניט איהר צו פערשטעהן אויף די פינגער:

— וואָס פאַרשטעהסט דו ניט? קאָנסטיטוציע הייסט א קאָנסטיטוציע!

און איציקע'ל דרעהט־אוים דעם קאָפּ צו סאשא'ן, ווי אייגער דערד: „געהט טענה'ט מיט א אידינע!" סאשא סאַפראַנאַוויטש אָבער האָט געדולד און גיט צו פערשטעהן דער מאַדאָם שאָסטע־פּאַל, וואָס הייסט דאָס קאָנסטיטוציע, און ער גיט צו, אז ווי באַלד מע האָט אונז נעגעבען א קאָנסטיטוציע, קאָנען מיר האָפּען אויף אמנעסטיע.

— איהר פאַרשטעהט? אין א פּאָר שעה ארום וועלען מיר האָבען די זכיה צו זעהען טאַמאַראַ'ן פריי אָט־דאָ־א אין שטוב!

סאשא זאָגט דאָס מיט אזא איבערצייגונג, אז די פּאָטער־און־מוטער קוקען זיך איבער איינס מיט דאָס אַנדערע, קאָנען זיך ניט איינהאַלטען און צעווייגען זיך. ער געזעגענט זיך אָפּ אויף ניך און לויפט־ארוים און בעגעגענט זיך אויף די טרעפּ מיט'ן פּאָטער.

— סאשא? פון וואַנען איז?

— פון די שאָסטעפּאַלס.

— האָסט זיי אַנגעזאָגט די בשורה?

— נו, געווים.

— וואָס האָב איך דיר געזאָגט?

— וואָס האָסט דו מיר געזאָגט?

— קאָנסטיטוציע!...

— וואַרט אויס, פּאָפּא, ביזט נאָך ניט פּאַרטיג.

— וואָס רעדסט דו, סאשא, גאָט איז מיט דיר! אָט איז די צייטונג, נא לייען!

— איך האָב שוין געלייענט, געלייענט...

— נו?

— נו — נו!...

קיין וועלטער האָט מען מעהר נישט בעראַרפט. דער פּאָטער האָט פערשטאַנען, וואָס דער זוהן מיינט. ער קען איהם. דער אַפּ־טייקער איז אויסער זיך פון סאַשאַ׳ם ענטפער. ער האָט אויפגע־שטעלט אויף איהם די בלויע ברילען און וויל איהם עפּיס זאָגען, קומט אָן די „אַלטע מויד" מיט׳ן הונד העקטאָר און פּאַלט־אַרויף דעם אַפּטייקער אויפ׳ן האַלז און קושט זיך מיט איהם און גרא־טולירט איהם מיט דער קאָנסטיטוציע און זאָגט, אז איצטער זע־גען אַלע מענשען גליק... און וויל זיך צעקושען אויך מיט׳ן אַפּטיי־קער׳ס זוהן. קומט אָן פון דער אַנדערער זייט קעסלער און שלעפּט איהם אַוועק, און נאָדיעזשדא אַלעקסאַנדראָוונא בלייבט מיט׳ן אַפּטייקער אין צווייען, און זי קוקט אַרויף דורך איהרע ברילען, און עם לאָזט זיך הערען איהר מאַנסביליש שטימע:

— זעהט נאָר וואָס דאָרטען טהוט זיך!

דאָס, וואָס זיי האָבען דערזעהען, לאָזט זיך ניט בעשרייבען אַזוי גרינג. דאָס איז געווען א מבול פון מענשען, וואָס האָבען זיך צענויפגענאָסען אינאיינעם מיט די גאַסען, און צוזאַמען מיט די גאַסען האָבען זיי געוואַכסען און בעווענט זיך. ניט מענשען זענען געגאַנגען, נאָר גאַסען, גאַנצע גאַסען, און קעפּ, געריכט ווי זאַנגען אין פּעלד, האָבען זיך געוויעגט קוים־קוים, ווי עס וויעגען זיך די זאַנגען פון א קלייַן לייכט ווינטעל, און פּאָהנען האָבען גע־פלאַטערט איבער די קעפּ, און די באַלקאָנען פון די הייזער מיט די דעכער און מיט די פענסטער זענען געווען בעהאַנגען מיט רויטען און בעזעצט מיט מענשען, און אַלסדינג איז געווען צענויפגענאָסען אינאיינעם: מענער און פרויען און קינדער, און כריסטען און אי־דען. און שטיל איז געווען און רוהיג און יום־טוב׳דיג, ווי יום־טוב אין א מקום קדוש. און קיין זכר פון פּאָליציע איז נישט געווען. און חאָטש ס׳איז געווען איין אָקטאָבער־טאָג, האָט די זונן גע־מאַכט שלום מיט דער ערד צוליעב דעם גרויסען יום־טוב אויף דעם דאָזיגען טאָג און האָט געלויכטען, געשיינט און געווארעמט, ווי אינ׳ם שענסטען זומער־טאָג. און פון די זייטיגע גאַסען זענען

אויסגעוואכסען נייע ימים פון מענשען מיט פאַהנען און האָבען זיך צענויפגעגאָסען אינ׳ם גרויסען מבול פון קעפ, און אַלע אינ־איינעם האָבען שטורמדיג בעגריסט דעם גרויסען יום־טוב, דעם ערשטען פרייהייטס־טאָג אינ׳ם גרויסען לאַנד. און עס האָבען זיך געהערט פערשיעדענע לידער און געזאַנגען. און עס האָבען זיך ארויסגעריסען אַלע מאָל פערשיעדענע ווערטער און אויסגעשרייען. נאָר אָפטער פון אַלע ווערטער האָט מען געקאָנט הערען דאָס וואָרט: „קאָנסטיטוציע!" „קאָנסטיטוציע!"

טויזענדער קולות האָבען זיך ארויסגעריסען פון טויזענדער העלזער און האָבען אָנגעפילט די לופט מיט דעם איינציגען לידעבען טייערען וואָרט: „קאָנסטיטוציע!"

עס האָט זיך אויסגעוויזען, אז ניט נאָר די מענשען — די הייזער, די דעכער, די גאַסען, די בוימער, די שטאָדט, די שטיינער האָבען געשריגען „קאָנסטיטוציע!" עס האָט זיך געדאַכט, אז אויך די ערד ציטערט און שרייט: „קאָנ־סטי־טו־ציע!"

איינער פון דעם גאַנצען מבול מיט מענשען איז ארויפגעשפרונגען אויף איין איבערגעקערטען פאַס און האָט אויסגעדונערט מיט א נראָבער באַסאָווער שטימע, אין וועלכער ס׳איז געווען צו דערקענען דעם בעוואַכסענעם פּאַרשוין מישא בערעזניאַק־נייריטש.

— בירגער! דאָס ערשטע מאָל וועלן איהר אָנגערופען מיט דעם דאָזיגען פרייען נאָמען „בירגער"! ערלויבט מיר, איין אומ־בעקאַנטען, צו גראַטולירען אייך מיט דעם גרויסען יום־טוב, מיט דעם גרויסען טריומף. בירגער! מיר פייערען אונזער טריומף, מיר פרייען זיך מיט אונזער יום־טוב! פערגעסט אָבער נישט אונזערע קעמפער, די, וועלכע האָבען פערגאַסען זייער בלוט, די, וועלכע האָבען געשענקט זייער לעבען, די, וועלכע האָבען אַוועקגעטראָגען זייערע קעפ אויפ׳ן עשאַפאָט פאַר אונז און פאַר אונזער פרייהייט. אויף די קניע זאָלט איהר פאַלען, אַלע ביז איינעם!

און דער גאַנצער מבול פון מענשען שטעלט זיך אַוועק, ווי איין מענש, אויף די קניע, און דער רעדנער טהוט דאָס אייגענע

אויף דעם איבערגעקערטען פאס, הויבט־אויף די האנד און לאזט־ארויס מיט זיין באסאוועד שטימע דאס געוויסע טרויער־ליעד:

„ווי זשערטוואיו פאלי —
איהר זענט א קרבן געפאלען"...

און דער גאנצער מבול פון מענשען האפט־אונטער, ווי איין מענש, דאס דאזיגע טרויער־ליעד, און עס לאזען זיך ארא̈פ די רויטע פאהנען, און אלע קעפ זענען אנגעבויגען, און אלע זינגען, און פיעלע־פיעלע ווייבער, ווארום פיעלע־פיעלע האבען אייגענע און בעקאנטע, וואס זענען געפאלען... און א הייליגע שטילקייט ווערד פערשפרייט איבער דעם מבול פון אפגערעקטע קעפ פון די אלע מענשען, וואס האבען זיך דא̈ צענויפגעזאמלט אינ'ם נאמען פון דער פרייהייט...

און אז דער רעדנער שטעלט זיך אויף די פיס, שטעהט אויף מיט איהם דער גאנצער מבול פון מענשען, און זיין באסאוועד שטימע דונערט ווייטער:

— בירגער! מיר האבען אפגעגעבען אונזער חוב צו די געפאלענע קעמפער. איצט דארפען מיר זיך דערמאנען אן די קעמפער, וועלכע זענען נאך ניט געפאלען. זיי לעבען נאך און מוטשען זיך אין די ענגע פינסטערע טורמעס. אן זיי דערמאנט אייך. זיי ווייסען נאך ניט פון אונזער גרויסען יום־טוב, וואס זיי האבען אונז בעשאפען. צו זיי, צו זיי לאמיר געהן! צו די מארטערער פאר אונזער פרייהייט לאמיר קומען! אלע, ווי איין מענש, לאמיר זיך לאזען צו די טורמעס. קיין איינציגער זאל ניט בלייבען דא̈. אמנעסטיע לאמיר פאדערען פאר אונזערע שוועסטער און ברידער! בעפרייען זאל מען זיי באלד, די רגע, די טהירען עפענען און ארויסלאזען די אומשולדיגע. און זאל מען אונז בענגענען מיט פייער, וועלען מיר אלע פאלען. צו די טורמעס, בירגער, צו די טורמעס!

— הוררררא!!! — קאטשעט זיך א הילך פונ'ם מבול מיט

מענשען פון איין עק שטאָדט ביז'ן אַנדערען, און נאָנצע חוואַליעס קעפּ טראָגען זיך אַהין, צו די טורמעס!

די ערד, וואָס טראָגט אויף זיך די דאָזיגע אַלטע שטאָדט, האָט נאָך קיינמאָל נישט געהערט אזא הילך, פון וועלכע מויערען קאָנען צעשפּאָלטען ווערען. דער הימעל, וואָס דעקט־איבער די דאָזיגע ערד, האָט נאָך קיינמאָל נישט געזעהען אזא בעוועגונג פון מוראָשׁ־קעס־מענשען. און די זונן האָט פערגעסען, אַז עס איז איין אָקטאָ־בער־טאָג, און האָט א צופריעדענע אַראָפּגעקוקט מיט איהר פייעריג פּנים אויף די צעהיצטע גליקליכע מענשען, און די נאָנצע נאָטור האָט געגומען אַנטייל אינ'ם דאָזיגען גרויסען לעכטיגען הייליגען פרייהייטס־יום־טוב.

קאַפּיטעל ט.

פערשטערט דעם יום־טוב.

חדושים ונפלאות! ווי אזוי האָבען זיך מענשען אינ'ם דאָזיגען ים, אינ'ם דאָזיגען מבול, געקאָנט געפינען איינס דאָס אַנדערע? אויף אזא בריה'שאפט זענען געווען פעהיג נאָר אזעלכע מזיקים, ווי סאשא סאָפראָנאָוויטש און זיין חבר קעסלער. די צוויי חברים האָבען מיט'ן כח פון זייערע עלענבויגענס זיך דורכגעשלאָגען א וועג און האָבען, געהענדיג צו די טורמעס, זיך אָנגעשלאָגען אויף איציקעל שאָסטעפּאל, וואָס סע האָט איהם ארויסגעטראָגען פון שטוב אויי־נעם אַליין מיט זיין שירם — ער ווייסט אַליין ניט מיט וואָסער א כח.

ווי מע דערזעהט איין אייגען קינד, אזוי האָט זיך שאָסטעפּאל דערפרייהט, אז ער האָט דערזעהען דעם אפּטייקער'ס זוהן. שוין זשע איז דאָס אַלץ אויף דער וואָהר? שוין זשע איז דאָס אַלץ אמת? קאָנסטיטוציע? אַלע זענען גלייך? און אפילו אידען אויך?... מע וועט בעפריען די פּאָליטישע? און אָט באַלד וועט ער זעהען זיין בעפרייעטע טאָכטער? זיין ליעבע, אייניציגע, טייע־רע טאָכטער? ער קוקט זיך ארום אויף אַלע זייטען, בעטראָכט

די דאזיגע אלע „יונגלעך", דאכט זיך, „נאַרנישטען", און דאך האָבען טאקי ז י י אויסגעפיהרט!... און בעקאנטע אידען בעגענט ער, וואָס געבען איהם אפּ מזל־טוב, קושען זיך מיט איהם: „מיר זענען היינט גלייך מיט אלעמען!"... ניט שוין זשע טאקי גלייך מיט אלעמען?... און ניט נאָר אידען — כריסטען בעקאנטע גריסען איהם, קושען זיך מיט איהם, געבען איהם אפּ מזל־טוב. עפּים נאָר משיח'ס צייטען!... פּלוצים דערפיהלט ער א האנד אויף זיין פּלייצע. ער דרעהט אויס דעם קאָפּ:

— סאשא?...

און איציקע'ל נעמט סאשא'ן אונטער דער האנד און ער קוקט איהם אין די אויגען אריין, ווי איינער רעדט: „איז דאָס ניט קיין חלום?"... און סאשא סאפראנאָוויטש האָט ווי געטראָפען זיין מחשבה, און זאָגט צו איהם מיט א שמייכע'ל:

— יאָ. מיר געהען זיי בעפרייען. נאָך א האלבע שעה און טאָמאַרא וועט דאָ זיין מיט אונז... מיט אונז!...

— אם ירצה השם! — זאָגט איהם איציקע'ל מיט א יראַ־שמים־פּנים, האָט מורא זיך אליין געבען א גוט אויג און קוועטשט סאשא'ן די האנד. — איז די משמעות, הייסט עס, אז איצטינגס מאָל האָבען מיר אויסגעפיהרט?

דאָס וואָרט „מיר" זאָגט איציקע'ל שאָסטעפּאָל שוין מיט גדלות, מיינענדיג דערמיט נישט אזוי זיך, ווי די טאָכטער... און ער דערזעהט אינ'ם מבול פון קעפּ א בעקאנט מיידע'ל מיט א בחור אונטער דער האנד געהען ביידע זעהר יום־טוב'דיג. ער וואָלט געמעגט שווערען, אז דאָס איז זיין שטוב־מיידע'ל חאסקע. יאָ, עס איז חאסקע מיט איהר חתן דעם טרובאטש... „א יום־טוב — טראכט ער זיך — אלע זענען גלייך". אביסע'ל טהוט איהם הנאה, וואָס אלע זענען גלייך, און אביסע'ל אהרט דאָס איהם: ווי נעשיקט זיך עס, אז זיין שטוב־מיידע'ל חאסקע זאָל זיין גלייך מיט זיין טאָכטער טאמארא?... און צוריק טהוט ער א טראכט: „א שענע רייגע כפּרה, זאָלען זיי זיין גלייך, אבי ער זאָל שוין דערלעבען זעהען

די טאַכטער געזונדערהייט!"... און נאָך א בעקאַנט פנים דערזעהט ער אינ'ם מבול פון קעפ; דאָס איז נעטשיפֿאַרענקע, דעם פּריס־טאַוו'ס שרייבערעל. „וואָס טהוט דאָ דער גויעץ?" און ער קאָן זיך ניט איינהאַלטען און טהוט א וואונק צו איהם און א מאַך מיט'ן שירם, און דעם קאָפּ האַלט ער הויך, מיט גדלות:

— וואו איז אַנטאָן איוואַנאָוויטש? פֿאַר וואָס זעהט מען איהם ניט אויף אונזער יום־טוב?

נעטשיפֿאַרענקע לאָזט אַראָפּ די אויגען, טהוט א טרייסעל מיט'ן קאָפּ, ענטפֿערט נישט שאָסטעפּאַל'ען. מע וווייסט ניט, צי איז ער צופֿריעדען, אַדער ניט?...

— עס איז דעם פּריסטאַוו'ס רעכטע האַנד. — זאָגט שאָסטע־פּאַל צו סאשא'ן מיט גדלות. נאָר סאשא האָט זיך פּערקוקט אין איין אַנדער זייט. דאָרט געהט זיין פּאָטער, סאַלאָמאָן סאפּראַנאָוויטש, געאַרעמט מיט זייער שכנה, נאַדיעזשדא אַלעקסאַנדראָוונא, זעהען אוים גליקליך, ווי א פּאָר־פּאַלק נאָר־וואָס נאָך דער חתונה. אויף איטלעכענם פּנים איז אָנגעצייכענט גליק, יום־טוב, יום־טוב, יום־טוב!

א געוואַלטיגער „הורא", א נייער שטראָם פון מענשען. איין אומבעשרייבלעכער ענטוזיאזם חאפּט־אַרום די גאַנצע מאַסע. דאָס האָט געפּענט די טויערען פון טורמע דער גובערנאַטאָר אַליין, און האָט נאָך געהאַלטען דערבי א רעדע און האָט בעפּרייעט אַלע פּאַ־ליטישע, וועלכע דער עולם האָט בעגעגענט מיט דער גרעסטער התפּעלות. און עס איז נישטאָ קיין ברעג צו דער שמחה פון די מאַסען, און עס קויקעלט זיך דער הילך פון איין עק ביז'ן אַנדערען:

— לעבען זאָל די פּרייהייט! לעבען זאָלען די בעפּרייעטע!

זעלבסטפּערשטענדליך, אז יעדער איינציגער ווילּ זעהען די בע־פּרייעטע מיט זיינע אייגענע אויגען. אייניגע האָבען עס געוואַלט נאָר פון נייגיעריגקייט, אייניגע האָבען געהאָט א אינטערעס: איין אייגענער, א קרוב, א גוטער בעקאַנטער. און בכדי דער יום־טוב זאָל זיין נאָך פולער און די גאַנצע שטאָדט זאָל וויסען פון דער

אמנעטיע, האָט מען די בעפרייעטע געגומען פיהרען מיט מוזיק, מיט געזאַנג און מיט געשרייען „הורא" איבער די גרעסטע גאַסען פון שטאָדט. אַלע מאָל האָט מען אַוועקגעשטעלט אויף אַ אימפּראַוויזירטער ביהנע איינעם פון די בעפרייעטע, ער זאָל זיך בעווייזען, ער זאָל עפּיס זאָגען, האָטש עטליכע ווערטער — און אַ הורא האָט פערהילכט זיינע רעד. נאָר אָט איז געוואָרען מיט אַ מאָל אַ דערשטיקעניש. מע האָט זיך פּשוט געשטעלט איינער דעם אַנדערען אויף די קעפּ. און אויף דער אימפּראַוויזירטער ביהנע האָט זיך בעוויזען זעהר אַ שען מיידעל מיט שוואַרצע געקרייזעלטע האָר, מיט אַ אידישער נאָז און מיט שענע שוואַרצע גרויסע אויגען. איציקעל שאָסטעפּאָל, וואָס האָט זיך געהאַלטען די גאַנצע צייט אָן זיין יונגען פרייַנד סאַשאַ סאָפראַנאָוויטש, האָט זיך געגעבען אַ וואַרף, אויסגעצויגען ביידע הענד ארויף:

— מיין מאַכטער! מיין קלוגע, טייערע מא...

מעהר האָט דער גליקליכער פאָטער נישט געקאָנט ארויסזאָגען. ער איז איבערגעהאַפּט געוואָרען אין מיטען וואָרט. עס האָט זיך געטראָפען אַ מאָרגע זאַך, אַ זאַך, וואָס קיין מענש האָט נישט געקאָנט פּראָויסזעהען, אַ זאַך, וואָס קיינער האָט עס זיך ניט געקאָנט פּארשטעלען ניט אויף וואָהר, ניט אין חלום, אַ זאַך, וואָס האָט פערשטעהרט דעם גליקליכסטען יום־טוב, פערשטעהרט, פערפינסטערט אויף לאַנג, אויף לאַנג, אויב ניט אויף שטענדיג... עס האָט זיך פלוצים גאָר אומגעריכט דערהערט אַ קנאַק פון אַ סך ביקסען, מע ווייסט ניט פון וואַנען, פון וועלכער זייט, און דער מבול פון קעפּ האָט זיך אַנגעהויבען ביסלעכווייז, ביסלעכווייז, צו ווינקען, און אלץ האָט בעקומען אַ מאָרגע אויסזעהען.

ווי פון אַ זיסען שלאָף, ווי פון אַ גוטען חלום האָט מען זיך אויפגעהאַפּט, און אַ קאַלטער שרעק האָט ארומגענומען אַלעמען, און צווישען דעם פערגליווערטען עולם איז מיט אַ מאָל אויסגעבראָכען אַ פאַניק, אַ בהלה, אַ לויפערי און אַ שפּרינגערי איבער קעפּ, אַ ערדטרעטעניש... ניט פערשטאַנען נאָך, וואָס דאָ איז גע־

שעהן, האָט יעדער אייניגער אינסטינקטיוו געגעבען א טראכט פון זיך, ווי אזוי ראטעוועט מען זיך ארויס פון דאנען א לעבעדיגער? — און מע האָט נענומען ראטעווען איטלעכער זיין אייגענעם נפש... סאשא סאפראנאוויטש'עס ערשטער געדאנק איז געווען — „טאמארא"... וואו איז טאמארא? ווי אזוי דערשלאָגט מען זיך צו איהר און מע שלעפט זי ארויס פון דער סאמע הושטשע? אנשטאָט דעם, ער זאָל לויפען אויף־צו־פריהער, ווי אלע וואָס ארום איהם, האָט ער זיך געגעבען א וואַרף צוריק, אהין, צום אויבען־אָן, דאָרט, וואו טאמארא איז נאָר־וואָס געשטאנען. ער האָט נענומען ארבייטען מיט'ן כח פון זיינע טרוקענע עלענבויגענעם, שפאנען אין בער קעפּ, פערגעסען יעדע סכנה, און האָט זיך סוף־כל־סוף טאקי דערשלאָגען צו דער סאמע הושטשע, צו דער סאמע טריבונע. דערזעהען די צעטומעלטע פערלוירענע טאמארא צוויישען א סך צעטומעלטע און פערלוירענע, געגעבען זי א נעם מיט גוואלד אונטער דער האנד, א שלעפּ־ארויס פון דער מאסע און האָט זיך געלאָזט מיט דעם זעלבען כח פון זיינע דאָרע עלענבויגענעם און מיט דעם זעלבען שפאנען איבער קעפּ, איבער גע'הרג'עטע און איבער לעבעדיגע מענשען, און עס איז איהם געראָטען ארויסצורייסען זיך פון דער ענגשאפט אויף א פריי שטיקעל פלאץ.

אין דער ערשטער מינוט האָט זיך טאמארא נישט געקאָנט אָפּגעבען קיין רעכענונג, וואָס זי טהוט און וואוהין זי געהט און מיט וועמען זי גיהט. שפעטער, אז זי האָט זיך ארויסגעמאכט פון דער ענגשאפט אויף דעם פרייען פלאץ און זי האָט זיך ארומגעקוקט צוריק און האָט דערזעהען בלוט, בלוט פון אונטערגעשלאָסענע, צעהרג'עטע, צעטראָטענע מענשען, — האָט זי זיך געגעבען א ריים־אויס פון סאשא'ס הענד און האָט זיך געוואָלט לאָזען לויפען צוריק. סאשא סאפראנאוויטש אָבער האָט זיך בעשלאָסען, טאמארא'ן פון די הענד נישט ארויסצולאָזען, האָט ער זי א חאַפּ געטהאָן צוריק מיט זיינע דאָרע, נאָר שטארקע הענד:

— צוריק וועט איהר נישט געהן!

איבעריגע ווערטער. סאי ווי סאי איז שוין אונמעגלעך געווען געהן צוריק. געהן האָט מען געקאָנט נאָר וויטער, אי דאָס ניט געהן, נאָר לויפען, ווארום א געדיכטע חוואלע פון מענשען האָט זיך, ווי א שטראָם, געטראָגען און געטראָגען...

און פון הינטען האָט זיך געהערט א שיסעריי... און פערד האָבען געטראָטען איבער לעבעדיגע מענשען...

ערשט אז זיי זענען שוין געווען אויף דער וואסילטשיקאָווער גאס, ביי'ם הויז נומער 13, ביי דער אפטיק פון סאלאָמאָן סאפראָנאָוויטש, האָט טאמארא בעמערקט, אז איהר בעגלייטער סאשא האלט זיך מיט דער לינקער האנד ביי דער רעכטער פלייצע, און אז דאָס פנים איז איהם בלאָס, ווי ביי א טוידטען.

— וואָס איז אייך? — האָט זי איהם געפרענט, געשעמט זיך קוקען איהם גלייך אין די אויגען.

— גאָר נישט, גאָר נישט, נישט געפעהרליך.

אזוי האָט איהר געענטפערט סאשא מיט א פריינדליך שמייכעלע, אנווייזענדיג איהר אויף דער פלייצע, און האָט אראפגעלאָזט זיך פאוואלינקע אויף דער ערד. טאמארא האָט זיך אנגעבוינען איבער איהם, אויפגעהויבען איהם מיט ביידע הענד, ווי מע הויבט אויף א קינד, און מיט אלע כחות איז זי צוגעגאנגען צו דער טהיר און האָט געגומען קלינגען אזוי לאנג, ביז עס זענען ארויסגעקאָפען חוה די אידינע, האסיע דאָס מיידעל און דער סטאראָש דער נוי, און מע האָט דעם אונטערגעשאָסענעם סאשא ארויפגעטראָגען צו איציקעל שאסטאפאל אין הויז אריין (דעם אפטייקער'ס וואהנונג איז געווען צוגעשלאָסען). און ערשט דאָרט, אז מע האָט איהם אוועקגעלעגט אויף א קאנאפע, צעשפילעט דעם ארבעל, האָט מען דערזעהען, אז ער גענהט־אפ מיט בלוט, און סאשא האָט אנגעהויבען חלש'ען.

— דעם דאקטאָר! וואסער! אייז! דעם אפטייקער! — און אלע האבען זיך א וואַרף נעטהאָן אויף אלע זייטען, ווער נאָך וואסער, ווער נאָך אייז, ווער נאכ'ן דאקטאָר. שיווקע, וואָס האָט

שוין געוואוסט, אז טאמארא איז פריי (נחמיה דעם שוסטער׳ס ווייב האָט פערדיענט די מיצוה; זי איז געקומען צו לויפען אהיים איהר אָנזאָגען די בשורה פריהער פאר אלעמען), האָט זיך געלאָזט לויפען מיט א גוואלד אין דער גאס ארויס און בעגעגנט זיך מיט׳ן מאן, וועלכער איז געלאָפען אהיים האלב א טוידטער. דערזעהען שיווקע׳ן לויפען, איז איציקע׳ל שאָסטעפאל שיער ניט געשטאָרבען פאר שרעק. ער האָט מיט׳ן שירם געווישען נאָך פון דער ווייטען צו שיווקען, אז זי זאל געהן צוריק, וואָרום אין גאס טהוט זיך חושך, מע שיסט.

— מע שיסט! — שרייט צו איהר דער מאן.

— מע שיסט?

— מע שיסט! מע שיסט! געה צוריק!

— דאָ אויך, — ענטפערט איהם שיווקע, — מע האָט שוין געשאָסען! דערשאָסען!

— וואו? וועמען? — שרייט איציקע׳ל און פאלט שיער חלשות.

— דעם אפטייקער׳ס זוהן האָט מען געשאָסען...

* * *

דעם פערוואונדעטען סאפראנאָוויטש׳ען האָט מען ארויסגענומען די קוי׳ל און איבערגעבונדען די וואונד. דער דאָקטאָר האָט געזאָגט, אז עס איז ניטא קיין געפאהר, דער קראנקער וועט אין דריי־פיער טעג קאָנען אויפשטעהן. ער האָט נאָר אָנגעזאָגט, מע זאל אכטונג געבען אויף דער טעמפעראטור, און וויייטער גאָרניט. דער קראנקער האָט גערעדט, געשפאָסט און געפיהלט זיך זעהר גוט. און ווי אזוי האָט ער זיך נעקאָנט פיהלען ניט גוט, אז טאָמארא איז געזעסען נעבען איהם גלייך מיט אלע; זי האָט זיך אליין ארויסגערופען אויף צו זיצען נעבען קראנקען. איציקע׳ל שאָסטעפאל האָט געוואלט, אז זי זאל געהן רוהען נאָך א טאָג פון גרויסע שרעק, און אגב האָט די מאמע זי שוין אזא צייט ניט געזעהן... האָט אבער טאמארא געזאָגט, אז זי וועט פון דעם קראנקען נישט

אפטרעטען... זיצענדיג אט דא, האט טאמארא פערטראכט זיך, דאם ערשטע מאל פון זינט זי קען זיך מיט סאשא'ן, איבער אלץ, וואם צווישען זיי איז פארגעקומען ביז איצטיגען מאמענט. דאם ערשטע מאל, קאן מען זאגען, האט זיך טאמארא אפגענעבען אזוי נאהענט מיט דעם מענשען, און איהר גאנצע פערגאנגענהייט איז איהר דורכגעלאפען אין די געדאנקען, און זי האט זיך דערמאנט, ווי דער דאזיגער סאפראנאוויטש איז איהר נאך קינדווייז נאכגענאנגען, ווי א שאטען... און נאכדעם, אז ער איז אונטערגעוואכסען, געוואקסען א „בחור'על", איז ער איהר געווען כסדר פאר די אויגען, שטענדיג א רויטער, תמיד א שעמעוודיגער... און נאכדעם, ווי ער איז געפאהרען מיט איהר קיין פעטערבורג, מורא געהאט צוגעהן צו איהר נאהענט... נאכדעם אין פעטערבורג זייערע בעגעגענישען און געשפרעכען: „מע האט מיך געמאכט פאר איין אויפזעהרין אויף וויינענערטנער, מיין אייגענעם גארטען האב איך פערלאזט"...

און טאמארא פערטראכט זיך אויף דעם פשט פונ'ם פסוק אוף אויף דעם אלעם, וואם זי איז דורכגענאנגען און דורכגעמאכט אין דער לעצטער צייט: וואם איז זי, אייגענטליך, געווען פאר דער בעוועגונג? נישט מעהר אלס א פאסיווע, א זייטיגע פערזאן... וואם האט זי אליין אויפגעטהאן? גאר נישט מיט גאר נישט! מיט וואם האט זי אין דער דאזיגער קאנסטיטוציע א גרעסערען חלק, למשל, פון איהר מוטער? א גאנצע רייהע פון אקטיווע פארשוינען געהען דורך פארביי איהר: ראמאנענקא, מאשא, בעראזניאק און נאך און נאך — וואם איז זי פאר זיי געווען, אז נישט קיין גוטע בעקאנטע און נישט מעהר? פאר וואם האבען אלע אנדערע געהאט מעהר אדער וועניגער ארבייט, און זי ניט? צווייי מאל איז זי אפגעזעסען אין טורמע, און ביידע מאל אלס א זייטיגע, א צוגעטשעפעטע, און קיינמאל ניט אלס איין אקטיווע מיטארבייטערין, ווי אנדערע. און וואר האט זיך נאך אזוי פיעל גערעדט צו אקטיווער ארבייט, ווי זי? אט איז סאפראנאוויטש ניט קיין

רעוואלוציאנער, — פאר וואס האָט ער שטענדיג אַזוי פיעל צו טהון אַלס נאציאנאַליסט פאר זיין אייגען פאָלק? איז דען ז י י ן פאָלק ניט א י ה ר פאָלק? איז זי דען ניט שולדיג, ווי סאשא זאָגט, צו איהר פאָלק מעהר אַלס צו אַלע אַנדערע, פאר וועמען עס דאַרט איהר דער קאָפּ און עס טהוט איהר וועה דאָס האַרץ און זי איז גרייט אפילו זיך מוסר נפש צו זיין?...

— וואָס מאכט ער? — פרענט שאָסטעפאַל, צונעהענדיג אויף די שפּיץ פינגער צום בעטל, וואו סאשא ליגט און די טאָכטער מיט סאשא'ס חבר קעסלער זיצען ביי די זייטען.

— ער שלאָפט, — זאָגט טאמארא שטיל.

— ששש... ער שלאָפט! — זאָגט איציקעל שאָסטעפאַל צו שיווקען, וואָס נעהט איהם נאָך פון הינטען.

אין דער מינוט רייסט זיך אַריין חוה די אידינע מיט א בשורה גלייך צום בעל־הבית, צו איציקעל שאָסטעפאַל:

— בעל־הבית! אויף דער אידישער נאָס, זאָגט מען, איז פרייליך!

— ששש... וואָס הייסט ס'איז פרייליך? — פרענט איציקעל.

— א פּאָגראָם, זאָגט מען.

אַלע חאפען זיך אויף פון די ערטער.

— א וואָס?

— א פּאָגראָם וועלט איהר ניט? א אידישער פּאָגראָם, דאָס אייגענע, וואָס אין קעשינעוו...

דאָס דאָזיגע עכט־רוסישע וואָרט „פּאָגראָם", וואָס קאָן ניט איבערגעזעצט ווערען אויף קיין שפּראַך אין דער וועלט, רופט ארויס ביי אידען א געפיהל, וואָס קיין אומה ולשון קאָן עס ניט פער־שטעהן, אויסער א אידען. ווי ווילד דאָס זאָל ניט קלינגען, האָט דאָס אין דער מינוט, אין דעם דאָזיגען טאָג, געקלונגען נאָך מעהר ווילד, ווי אַלע מאָל. היינט א פּאָגראָם? ווי איז דאָס מעגליך?!...

אין די וועלטער קומען־אָן נחמיה דער שוסטער מיט זיינע בריידע זיהן מיט שטאַרק איבערגעשראָקענע פּנים'ער.

— מע שלאָגט, — זאָגט חיים, און בעני חזר'ט איבער:
— מע שלאָגט... ס'איז א פּאָגראָם...

אלע זענען ווי פערגליווערט געווארען. סאשא האָט זיך אויפּ־געוועצט, אָנגעשפּאַרט אויפ'ן עלענבויגען און בעגעגענט זיך מיט טאמארא'ס אויגען. אינ'ם דאָזיגען קוק האָט זיך אויסגעדריקט אלסדינג, וואָס ס'איז ביז אהער צווישען זיי נאָך ניט געזאָגט געווארען. נחמיה דער שוסטער האָט געפונען פּאַר נויטיג צו בע־רויגען די בעלי־בתים.

— שרעקט אייך ניט, עס איז מיט חסד: ארעמע לייט שלאָגט מען... אויף דער אידישער גאָס איז א פּאַרמענע פּאָגראָם. נאָר וואָס איז געווען ביי מיר מיינער א באַקאַנטער שניידער, יודע קטנתי...

— געהט אייך געזונטערהייד מיט אייער שניידער קטנתי! — צעלאָזט זיך איציקע שאָסטעפּאל מיט כעס אויפ'ן שוסטער, גלייך ווי דער שוסטער איז דאָ דער גאנצער חייב, און טאמארא שטעהט־אויף, גלייכט זיך אויס, דאָס פּנים פלאָמט איהר, די אויגען ברע־נען:

— ס'אלינען! עס קאָן ניט זיין! עס קאָן ניט זיין!...
— פּאַר וואָס קאָן עס ניט זיין? עס קאָן זעהר זיין! — זאָגט סאשא אין אויפרעגונג. — דאָס איז דער אמת'ער עפּילאָג, וואָס מע האָט בעראַרפט ארויסזעהען...

— איהר זאלט נאָר לינגן רוהיג! — שלאָגט איהם טאמארא איבער מיט א ווייכען טאָן, וועלכען ער האָט נאָך פון איהר קיינ־מאל ניט געהערט. — אייך האָט דער דאקטאָר אָנגעזאָגט, איהר זאלט לינגן רוהיג... איך נעה און קום באלד צוריק... רוהיג זאלט־איהר לינגן!

סאשא פּאלגט זי, ווי א קינד, לענט זיך אוועק צוריק, לינט כלומרשט רוהיג און קוקט, ווי טאמארא טהוט זיך אָן, קלויבט זיך געהן. ניט שוין זשע וועט זי אוועקגעהן, און ער וועט דאָ בלייבען אליין, אָהן איהר?... ער פיהלט, ווי עס טראָגט איהם פון דער קע־

נאפע. אט־אט, דאכט זיך, שפרינגט ער אראפ, טהוט זיך א ווארף איהר פאר די פיס: „ניין, דו וועסט ניט גיהן אליין, טאמארא, מיט מיר וועסט דו גיהן! מיט מיר! מיט מיר!"...

* * *

טאמארא איז אוועק, און סאשא איז געבליבן ליגען אין א העלישׁ פייער.

די טעמפעראטור האט זיך ביי איהם אויפגעהויבן.

קאפיטעל י.

וואס טאמארא האט געזעהן און גיהערט.

עס איז נאך געווען פריה, אז טאמארא האט זיך געלאזט איבער דער שטאדט אראפ־צו, דארט, וואו די ארעמע לייט וואהנען, אויף דער אידישער גאס. זי האט בעגעגענט ארעמע וויבער מיט קינדער, מיט פעקלעך און שמאטעס א סך, פאהרען אויף פוהרלעך, איין פוהרעל נאכ'ן אנדערן, מיט איבערגעשראקענע פערשעהמטע פנימ'ער, גליך ווי זיי וואלטען עפים אפגעטהאן א מיאוסע מעשה, בעגאנגען א פערברעכען... וואוהין פאהרט מען? זיי וויסען אליין ניט וואוהין זיי פאהרען. אין שטאדט איז, זאגט מען, א פאגראם, דארף מען פאהרען ערגיץ זיך בעהאלטען; דער — צו א בעקאנטען כריסט, דער — אין א האטעל, און דער — צום באהן... לאנג האבען אבער די דאזיגע ניט געקאנט פאהרען, וואהרום מע האט זיי נישט גאלאזט; מע האט זיי גענומען אפשטעלען, פערקערעווען די פערד־לעך און אפשיקען צוריק, צוריק. טאמארא איז צוגענאנגען צו א פאליציאנט און געפרעגט, ווי אזוי דערלאזט ער אזא זאך? האט זי בעקומען פון איהם א תשובה, אז די באריישני זאל זיך בעסער אפטראגען פון דאנען בעצייטענס, וואהרום זי קאן חאפען דעם אייר־נענעם פסק, וואס די דאזיגע אידען...

— וואס עפים אידען? — פרענט איהם טאמארא.

— וואָרום היינט איז אזא טאָג... — ענטפערט איהר דער פּאָליציאַנט מיט אזא טאָן, גלייך ווי עס וואָלט זיך נערעדט פון בעגיסען די גאַסען וכדומה אזעלכע געוועהנליכע זאכען.

טאַמאַרא געהט ווייטער און שלאָגט זיך אָן אויף אזא סצענע: איין אָרעמע אידישע פרוי, נאָך א יונג ווייבעל, מיט צוויי קינדער, איינס ביי דער האַנד, דאָס אַנדערע אויף די הענד, לויפט מיט א קאָשיק, און איהר לויפען־נאָך צוויי גוי'עס. איינע האָט שוין דעם קאָשיק צוגענומען, און די אַנדערע רייסט ביי איהר די שאָל פון'ם קאָפּ. טאַמאַרא לויפט־צו און שטעלט זיי אָפּ.

— וואָס טהוט איהר דאָס? גאָט איז מיט אייך!

— היינט מעג מען! — ענטפערען איהר די גוי'עס מיט א געלעכטער און לאָזען־אָפּ דאָס ווייבעל. און טאַמאַרא ווערד נעוואָהר פון איהר, אז דאָס לויפט זי פון דער אידישער גאַס, וואו מע שלאָגט אידען... וואוהין זי לויפט — ווייסט זי נאָך אַליין ניט, נאָר זי האָט געוועבענט, אז דאָ, צווישען די נגידים, און איבער־הויפט — צווישען כריסטען, ווען מען מן הסתם ניט שלאָגען, טאָמער ווען עמיצער אויף איהר רחמנות האָבען און אויף איהרע צוויי יתומה'לעך? זי וואָלט וועלען זיך בעהאַלטען ערגיץ ביי א גוטען כריסט, ביי א כריסט איז מען זיכערער...

טאַמאַרא'ן פאַלט אין א נעדאַנק צו פערבאָרגען דאָס דאָזיגע ווייבעל ביי א כריסט. ביי וועמען? עס איז ניט וויים פון דער נימנאזיע — ביי דער פרוי ראָמאַנענקא! און זי זאָגט צום ווייבעל, אז זי וועט זי אָפּפיהרען צו א בעקאַנטען כריסט. „צו א כריסט? לאַנג לעבען זאָלט איהר!"... דאָס ווייבעל וויל זי אַרומהאָפּען קו־שען. און זי האָפּט זי פאר א האַנד און זי לויפט מיט איהר, און לויפענדיג דערצעהלט איהר דאָס ווייבעל טויזענדער שרעקליכע זאכען, וואָס האָבען זיך אָפּגעטהאָן ביי זיי אויף דער אידישער גאַס: מע שלאָגט, מע הרג'עט, מע הרג'עט אויף טוידט. טאַמאַרא פערשטעלט זיך די אויהערען, און נישט ווילענדיג דערמאָנט זי זיך אין ביאַליק'ס בלוטינע פּאָעמע, וואָס סאשא האָט איהר אמאָל נע־

לייענט, און וואָס האָט דעמאָלט געמאכט אויף איהר אין אייר־דרוק פון א שענער, הויכער פּאָעזיע, נישט מעהר. איצטער קלינגען זיי איהר אין די אויהערן, ווי טראָמפּייטען, ווי הונדערט קעסעל־פויקען:

א פויסט וואו איז?
וואו איז א גרויסער דוננער,
וואָס זאָל זיך אָפּרעכענען פּאר אַלע דורות?...

עס ציהט זי צוריק אין שטאָדט אַריין, חאָפּען וואָס סיועט איהר אַריינפאַלען אין די הענד אַריין, זיך נוקם זיין, זיך אָפּרע־כענען פּאר'ן אומזיסטיגען בלוט. זי דערמאָנט זיך, אז זי האָט געגומען אָפּפיהרען דאָס דאָזיגע ווייבעל מיט די קינדער צו א כריסט. אָט איז שוין די נימאָזיע. אָט דא זיצט איהרער א בע־קאָנטער כריסט...

— אָט דא וועט אייך זיין גוט! — זאָגט טאָמאַרא צום ווייבעל און זי קלינגט אָן ביי דער טיר אין מאָל און צווויי מאָל און דריי מאָל — מע ענטפערט ניט. קלינגט זי אָן אין טויער, בעווייזט זיך דער דוואָרניק. דערזעהען „אידען", וועדר ער מלא חמה: „דא איז ניט קיין אידישע סינאָגאָג, טראָגט זיך אָפּ בעציימענס, כל זמן מע האָט אייך ניט געבראָכען די ביינער!"...

— איהר קאָנט אייך געהן, — זאָגט דאָס ווייבעל צו טאָמא־רא'ן. — איך בלייב זיצען דא, עס מעג זיך זיין וואָס עס וויל זיך, פּאַרט צווישען כריסטען, טאָמער וועט זיך עמיצער דערבאַרעמען. איך בין אין אַרעמע אלמנה מיט צווויי ברעקלעך קינדער יתומים. וואָס וועט מען ביי מיר נעמען?...

טאָמאַרא לאָזט זיך געהן און דערזעהט פון דער ווייטען א פּראָצעסיע מיט נאציאָנאַלע פאָהנען. וואָס זאָל דאָס בעדייטען? און זי דערזעהט פון דער ווייטען שוין זעהר א שען ביל'ה, ווי אזוי מע האָקט טירען, מע ברעכט פענסטער און מע וואַרפט און מע שמיצט און מע שלעפּט, און קלייגע שקצים'לעך און גוי'עס און שיקסעס הויבען דאָס אויף, און מע שלאָגט עפּים עמיצען. און זי

זעהט, ווי מענשען פאַלען און מע טרעט אויף זיי מיט די פערד... און טאַמאַרא לויפט־צו, און זי דערזעהט, אז אָט האָט זיך פלוצים די פּראָצעסיע אָפּגעשטעלט נעבען דער גימנאַזיע... אויפ'ן באַלקאָן שטעהט דער אַלטער ראַמאַנענקאָ אָהן אַ היטעל און בויגט זיך און נויגט זיך, און עס לאָזט זיך הערען אַ מורא'דיגער „הורא!"

— נידער מיט דער קאָנסטיטוציע! אַ טוידט צו די אידען!!!

— הורא! אַ טוידט צו די אידען!!!...

. . . . . .

קאַפּיטעל יא.

דער שטורם פערשפּריט זיך.

דעם אָפּטייקער סאַלאָמאָן סאַפּראַנאָוויטש איז דאָס אָפּגעראַטען, ווי אַ מוצלח. איהם האָט דאָס נאָכ'ן ערשטען שאָס אָפּגעריסען פון זיין פריינדין נאַדיעזשדאַ אַלעקסאַנדראָוונאַ און אַוועקגעטראָגען מיט'ן שטראָם אין איין אַנדער זייט שטאָדט, אין די ווייטע גאַסען און געסלעך, וואו ער איז שוין לאַנג נישט געווען. ער האָט דערהערט פון דאָרטען, פון אונטען ערגיץ, טראָגען זיך מאָרנע קולות; עס האָט אויסגעראַכט, ווי מענשען שרייען, רופען צו הילף, און ס'איז איהם געווארען קאַלעמוטנע אויפ'ן האַרצען, און ער האָט געוואָלט שוין אומקעהרען זיך צוריק. נאָר דער גוטער יאָהר האָט איהם געטראָגען, און ער האָט זיך איינגעשטעלט און איז געגאַנגען אַביסעל אַראָפּ־באַרג, צו דער אידישער גאַס צו, און האָט אָנגעהויבען צו בעגעגענען מאָדנע מינים נפשות, וואָס ער האָט שוין לאַנג אויסלכע נישט געזעהען: באַרוויסע, אָפּגעריסענע, מיט געשוואָלענע פּנימ'ער, מיט רויטע נעזער, מיט אונטערגעבלוי־טע אויגען. יעדער פון זיי האָט עפּיס געטראָגען פולע הענד און האָט זיך געאייליט מיט אזא אימפעט, ווי מען אייליט זיך אויף יום־טוב, אָדער מע דאַרף אָפּטראָגען דאָס און גיכער געהן נעמען נאָך אַ מאָל, וואָרום מע קאָן פערשפּעטיגען... צווישען דעם, וואָס

די נפשות האָבען געטראָגען, זענען געווען נייע שטיוועל, אַלטע קאַלאָשען, נייע קאַלדערעס, אַלמע זעק, זילבערנע וואַזעס, פּאָפּיערענע פּודלען, אייזערנע טעפּ, פּעקלעך מיט טיי, פּאַרצעלייענע זייגערס מיט היטלעך צוקער, וכדומה אזעלכע זאכען, וואָס פּאַרען זיך עפּעס ניט... נאָך נישט געווואוסט אקוראט וואָס דאָס איז, נאָר דער־פּיהלט, אז דאָ איז ניט פּריילעך, האָט ער חשק געהאט שוין א נעם טהון זיך צוריק. נאָר א מאָדנער כח האָט איהם ווי געצויגען אַלע מאָל וואָס ווייטער און ווייטער, ביז ער האָט בעגעגנט פּון א צווייטער גאָס א חאַליאַסטרע יונגע שקצים מיט דובינקעס. האָבען זיי איהם אָפּגעשטעלט און א פּרעג געטהאָן, וויפּיעל געלט האָט ער ביי זיך? נאָטירליך, האָט זיך דער אָפּטייקער אַרויסגעשטעלט אקעגען זיי מיט גרויסקייט: וואָס פּאר א העזה האָבען זיי אַוועק־שטעלען א רוהיגען מענשען אין מיטען גאָס, און נאָך אין אזא צייט, וואָס מע האָט אונז געשענקט קאָנסטיטוציע?...

— אהא? קאָנסטיטוציע? — האָבען די יונגע שקצים נעענט־פערט דעם אָפּטייקער און מכבד געווען מיט א ברוך־הבא איבער'ן קאָפּ אזוי געשמאָק, אז ער איז באַלד פּריטשמעלעט געוואָרען, פּער־לאָרען דעם קאָפּעליש מיט די בלויע ברילען און איז אַנידערגע־פּאַלען אויף דער ערד. און חברה האָבען קודם אַראָפּגענומען ביי איהם דעם גאַלדענעם זייגער מיט דער קייט, אויסגעטרייסעלט אַלע קעשענעס, און ערשט נאָכדעם איז ביי זיי ארויס א סכסוך, צי איז דאָס א איד אדער א כריסט? זאָל ער זיין א כריסט? — למאי איז ער א געלער? איז ער א איד? — למאי איז ער געגאַלט? און עס איז געבליבען בהסכם כולם, אז מע זאָל פּרענגען ביי'ם אָפּטייקער אַליין. זעלבסטפּערשטענדליך, אז דער אָפּטייקער האָט באַלד גע־זאָגט, אז ער איז א כריסט, איין אמת'ער כריסט.

— ווי באַלד ער איז א כריסט, זאָל ער אונז בעווייזען; זאָל ער זיך אָפּקאָרשט איבער'צלמ'ען דריי מאָל!

אזוי האָבען געפּאָרערט חברה, און דער אָפּטייקער, טוידט ווי אַלע טוידטע, האָט זיך נעבאָך געמוזט דריי מאָל איבער'צלמ'ען.

— צלמ'ען זיך קאָן א איר אויך! — האָט זיך אָנגערופען איינער א חכם. — זאָל ער אונז ווייזען, אז ער טראָגט א צלם.

דאָ איז איהם געווארען שלעכט: טאָמער, א קשיא אויף א מעשה, וואָס חברה קאָנען טהון מיט איהם? איז ער געפאָלען אויף איין עצה (ניט אומזיסט האָבען אידען א שם פון א חיטרע פאָלק!) און האָט זיך כלומרשט מודה געווען פאר זיי, אז ער אליין קומט ארויס פון אידען, דאָס הייסט, ער איז אמאָל געווען א איד, נאָר איצט איז ער א כריסט. אי, וואו איז זיין צלם? —

— איך בין א פראָטעסטאַנט! — האָט זיך בעצייטענס פערענטפערט דער אפטייקער און געבעטען זיך ביי די חברה־לייט, זיי זאָלען אויף איהם רחמנות האָבען, ער האָט א קראַנק ווייב מיט פיער קליינע קינדערלעך, מיט איין אלטער מאמע, מיט א בלינדען טאַטען (צולעב פקוח־נפש און מחמת ער האָט שוין אָנגעהויבען זאָגען ליגען, האָט ער שוין געהאַקט ווייטער).

און די חברה־לייט האָבען רחמנות געהאַט אויפין ג'שמד'טען פראָטעסטאַנט, וואָס האָט א קראַנק ווייב מיט פיער קליינע קינדערלעך מיט איין אלטער מאמע מיט א בלינדען טאַטען, און האָבען נאָר צוגענומען ביי איהם די מלבושים מיט די שטיוועל, איהם איבערגעלאָזט דאָס העמד מיט די זאקען און געשענקט איהם א פאָר פעטש דערפאָר, וואָס ער איז א פראָטעסטאַנט, ניט קיין פראָוואָסלאָוונער.

— האָסט דו זיך ג'שמד'ט, האָסט דו שוין בעראָרפט אָנגענומען דעם ריכטיגען גלויבען פון א פראָוואָסלאָוונעם, ניט אזא גלויבען, ווי ביי די פראָטעסטאַנטען! דאָס אַנדערע מאָל, אז דו וועסט זיך שמד'ען, זאָלסט דו זיך שוין שמד'ען ווי עס נעהר צו זיין...

. . . . . .

דער על־פי־נס־גערעטעוועטער אפטייקער סאפראַנאָוויטש האָט ביי זיך אין הארצען געבענשט גומל, וואָס ער איז ניצל געוואָרען פונ'ם טוידט, וואָס ער האָט זיך מיט איהם געזעהען נאָר־וואָס

פּנים אל פּנים. ער האָט ניט געוואוסט, אז דאָרט, אין דער היים, איז פון זיין גאַנצען גוטס, פון זיין אפּטייק, נישט געבליבען קיין שריט ופּליט. א גליק נאָך, וואָס זיין פריינדין נאַדיעזשדא אלעקסאַנדראָוונא האָט איהם חאָטש אָפּגעראַטעוועט זיין שטוב און זיין זוהן סאשא'ן. וועז זי קומט מיט איין האלבע שעה פריהער, וואלט זי אפשר די אפּטייק אויך אָפּגעראַטעוועט. די גוטע נאַדיעזשדא אלעקסאַנדראָוונא, ווי באלד ס'איז געווארען די גרויסע בהלה, געקומען אהיים און געוואָהר געווארען, אז אין שטאָדט איז ניט רוהיג, — אזוי איז זי אוועק גלייך צו איהר פריינד סאפראנא־וויטש'ן, זעהען וואָס טהוט זיך דאָרטען, און אָנגעקומען אקוראט צו דער רעכטער ארבייט. דערזעהען דעם חורבן פון דער אפּטייק, איז זי פערציטערט געווארען. געטראָפען הינטען ביי דער טהיר א באַנדע חברה־לייט שוין גרייט אויף צו געהן ארויף אין שטוב אריין זיך נעמען דאָרט אויך צו דער ארבייט, האָט זיך נאַדיעזשדא אלעקסאַנדראָוונא צעשריגען אויף א קול, אז זיי זאלען זיך די רנע אָפּטראָגען פון דאַנען, וואָרום אָט רופט זי ארויס א ראָטע קאָזאקען! זי איז א ראָטמיסטער'ס א שוועסטער, זי וועט ניט דערלאָזען, מע זאל זיך צוריהרען צו דעם דאָזיגען הויז. דאָס הויז איז איהרס! „עטאָ אוושאסנא! עטאָ וואָזמוטיטעלנא!"...

— מיר דאַרפען ניט דיין הויז, מיר דאַרפען נאָר די אידען, וואָס זיצען דא! — האָבען איהר נעענטפערט די שוואַרצע חברה.

— דא איז נישטאָ קיין אידען! וואָן, וואָן פון דאַנען!!! „עטאָ אוושאסנא! עטאָ וואָזמוטיטעלנא!"...

און נאַדיעזשדא אלעקסאַנדראָוונא האָט אויסגעזעהען שרעקליך אין איהר ניט־נעמאכטען כעס. די שוואַרצע חברה האָבען זיך מיישב געווען: אידען זענען דא נעגנג אין שטאָדט, דער טאָג שטעהט ניט, — און זענען אָפּגעטראָטען צום צווייטען הויז.

* * *

איציקל שאָסטאָפאל און זיין ווייב שיווקע, וואָס זענען געשטאַנען ביי'ם פענסטער אין מורא'דיגע פּחדים, נישט געוואוסט

וואוהין צו לויפען, האבען דערזעהען, ווי די שוואַרצע חברה האבען עפּים מיט א מאל ווי אפּגעטראטען פון זייער טהיר, און זיי האבען נעראנקט גאט, וואם זיי זענען עפּים על־פּי־נס ניצל געווארען פון אזא סכנה, נאר אליין נישט געוואוסט וועמען זיי האבען צו פּערדאנקען מיט'ן דאזיגען נס...

אויך סאשא'ס חבר, קעסלער, איז נעשטאנען בייַם פענסטער און האט אלע מינוט אפּגענעבען דעם קראנקען סאשא'ן א ראפּארט, וואם אין דרויסען טהוט זיך. סאשא האט נענעבען טאמארא'ן דאם וואַרט, אז ער וועט זיך ניט ריהרען פונ־ם אָרט, — מעג זיך קעהרען די וועלט, וועט ער זיין וואַרט האלטען. סיידען די שוואַרצע חברה וועלען ארייַנקומען אין שטוב אריין! קעסלער האט אפּילו פערבאַריקאדירט די טהיר מיט קאסטענס און מיט בענקלעך. איין אנגעלאדענעם רעוואלווער האט ער אויך. ער וועט שיסען יעדען אייַנציגען, ווער עס וועט זיך ווייזען אויף דער טהיר. און וועט צו זיין קראנקען חבר נישט צולאזען קיינעם, סיידען מע וועט איהם, קעסלער'ן, הרג'ענען...

— די באנדע האט אפּגעקערעוועט פון אונזער שטוב און איז אוועק ווייטער, — אזוי ראפּארטירט קעסלער פאר זיין חבר, דעם אונטערגעשאסענעם סאשא, און איציקל שאסטאפּאל טהוט זיך א וואַרף צום פענסטער און דערזעהט דעם פּריסטאוו, אנטאן איוואנאוויטש חאלאדקאוו, דורכפּאהרעז פּאַרבי רייטענדיג אויף א פערד, שאקעלט זיך אהין און אהער מיט דער נאנצער גראציע פון אייַן אפּיציער, מאכט עפּים מיט דער האנד, נאר ער הייסט ניט צעטרייבען די באסיאקעס. איציקל שאסטאפּאל ווי־ל עפענען דאם פענסטער און אויסשרייַען צו אנטאן איוואנאוויטש'ען, ער זאל זיך אננעמען זיין קריוודע, ער זאל צעטרייבען אט די שכורים. לאזט איהם ניט שיווקע. זי האלט איהם צו ביי דער האנד.

— איצי! עפען ניט דאם פענסטער! מיר זענען פּאַרבי, איצי!

איציקעל שאָסטעפּאָל פּערהאַקטן דאָס פּענסטער, נאָר עס טראָגען זיך דורכ'ן פּערהאַקטען פּענסטער משונה־מאָדנע קולות, טויזענדער קולות, אַ מאָדנער הילך, אַ מיש־מאַש פון געשרייען, פון געווייַן, פון מענשען, וואָס בעטען זיך, מע זאָל זיי ראַטעוונען, און פון מענשען, וואָס שרייען „ביי זשידאָוו", און אַ קאָמאַנדע הערט זיך, און אַ שיסעריי פון ביקסען הערט זיך, און אַ קלונג פון צעבראָכענע שויבען הערט זיך, און אַ מורא'דינער „הוררא" פערהילכט די אַלע קולות — ס'איז עקל־וועלט, אַ פּנים?...

* * *

נאָר נחמיה דעם שוסטער'ס קינדער, יודעל קטנתי'ס קדיש, חוה דער אידינע'ס „אומגליק", בערעזניאַק־נייַדיטש און די איבעריגע חברים זייערע האָבען ניט געווארט ביז מע וועט קומען צו זיי גוט־יום־טוב ביטען... ווי באַלד זיי האָבען נאָר דערהערט, אַז אויף דער אידישער נאַס איז „פּריילִיך", אַזוי האָבען זיי אויסגעפּוקט צווישען אַלע חברים, מע זאָל זיין גרייט. זיי האָבען זיך אייגנעטיילט אין פערשיעדענע פונקטען, אַרויסגעגעבען אַלעמען דאָס נעווהר, און אַ סך האָבען זיך געלאָזט אַראָפּ צו דער אידישער נאַס, און אומעדום, וואו נאָר עס האָט זיך אָנגעהויבען ערגיץ וואו אַ חתונה, זענען זיי אונטערגעקומען און האָבען מיט זייערע רעוואָלווערען צעטריבען די חברה־לייט, אַזוי ווי וואָראָנעס. אַזוי איז דאָס געגאַנגען אויף אַין נאַס, אויף דער אַנדערער נאַס; נאָר אַז ס'איז נעקומען צו דער דריטער נאַס, האָט פון זיי מיט אַ מאָל דאָס גליק אָפּגעטראָטען. זיי האָבען בענעמט צו אַ שטאַרקען וויעדער־שטאַנד, און זיי האָבען אָנגעהויבען פּאַלען אייַנצינוויַיז, אַזוי ווי שטרוי...

צווישען די ערשטע קרבנות איז געווען נחמיה דעם שוסטער'ס יונגערער זוהן, בעני, וועלכער איז אַרונטערגעפאַלען פון צוויי קויפלען, וואָס האָבען איהם דורכגעלעכערט די לונגען און דאָס האַרץ.

ווי אַיין אונטערגעשאָסענעם הירש אויף דער אָחאָטע, האָבען איהם צוויי חברים אונטערגעחאַפּט אויף די הענד און האָבען איהם

אויף דער גיך צוועקגעטראָגען אהיים, און האָבען געטראָפען אין דערהיים נאָר די מוטער. דער ברודער, חיים, איז געווען מיט זיינע חברים אויף אײַן אַנדער פונקט, און דער טאַטע נחמיה איז געגאַנגען מיט זיין פרײַנד יודעל קטנתי געוואָהר ווערען, וואָס טהוט זיך.

זעלבסטפערשטענדליך, אז יודעל קטנתי איז געווען אויפגעלעגט ווי תמיד, ובפרט ער האָט דעם פריהמאָרגען לכבוד דעם גרויסען יום־טוב געמאַכט א פײַנע כוסה, האָט ער געשאָטען מיט פסוקים און געלאַכט פון דער קאָנסטיטוציע, זיך געהאַלטען פֿשוט ביי די זײַטען, זיך געריצט מיט'ן שוסטער, זיך בעריהמט, אז ער האָט געוואוסט פריהער, ער זאָל אזוי האָבען אַלדאָס גוטס אויף דער וועלט און אויף יענער וועלט, אז דאָס אלץ דאַרף זיך אָט אזוי ענדיגען, חא־חא־חא!...

לאַנג לאַבען האָט מען אָבער דעם דאָזיגען פרײַלִיכען שנײַדערעל נישט געלאָזט. דערהערט, אז אויף דער וואסילטשיקאָווער נאָס הויבט שוין אויך אָן וועלען פרײַלִיך, האָבען זיי זיך אינצווייען מיט נחמיה דעם שוסטער געלאָזט ארויף אהיים, און ווי זיי זענען געקומען, האָבען זיי געטראָפען די גאָס שוין רעכט בעלאַגערט מיט מענשען... מע איז נאָר־וואָס צוגעטראָטען צו סאָפראַנאָוויטש'עס אַפּטויק.

— יודעל, מיר זענען אין דער ארבייט! — זאָגט נחמיה דער שוסטער.

— וואָט טיבע יוצר המאורות! — ענטפערט איהם יודעל דער שנײַדער.

ביי די וועלטער קומט אָן לִיפּא באַשעוויטש אָהן א היטעל, די האָר צעלאָזט, דאָס האַרץ צעחראַסטעט, אין האַנד א שטעקען, און ער האַלט אין מיטען פֿרעדיגען מיט'ן נוסח פון ישעיהו:

— און עס וועט קומען א בראָך אויף אייערע לִייבער, און איהר וועט זוכען הילף און וועט שרייען, און קיינער וועט אייך נית ענטפערען, וואָרום גרויס איז דער צאָרן פון נאָט, וואָס טהוט

ריכטען די וועלט מיט זיין גרויסען שטורם־ווינט, וואָס ער ברענגט אויף דער ערד, דערפאַר וואָס איהר האָט ניט נעוואָלט צוהערען זיין נעבאָט... ענערען, מאַנערען, מאַגדאַרען! ענענערען, מאַגערען, מאַגדאַאַדרען! ענענערען, מאַנערען, מאַגדאַאַדרען!...

. . . . . .

טרויעריג, זעהר טרויעריג האָט זיך אויסגעלאָזט דער טאָג, וואָס האָט זיך אָנגעהויבען אַזוי גליקליך, אַזוי פרייליך, און שטיל האָט זיך אַראָפגעלאָזט אויף דער ערד די טונקעלע נאַכט און האָט פער־שפרייט איהרע שוואַרצע פליגעל אויף דער מרה־שחורה'דיגער וועלט. נאָך דעם צור־פרייליכען און גליקליכען טאָג האָט די נאַכט אויסגעזעהן ווי איין אלמנה, אָנגעטהאָן אין שוואַרצען. שטיל איז געווען ארום און ארום. קיין דורכגעהער, קיין דורכפאָהרער. אלע טהאָטערען זענען געשלאָסען. אלע רעסטאָראַנען זענען געשפּאַרט. אויסגעלאָשען זענען די ליכט אין די גאַס־לאָמפּען. עס איז חושך און שטיל. וועלט־ווען לאָזט זיך הערען א ווייטער הילך, איין אָפּקלאַנג פון א הייזערינען „הוררא", א קול פון א נעשלאָגענעם, א גוואַלד פון א סך מענשען, א געזאַנג פון א שכור, וואָס רייסט זיך דורך און ווערד פערשטאַרבען, און וויעדער ווערד שטיל... שטיל קוקט־אַראָפּ אויף דער מרה־שחורה'דיגער הימעל מיט זיינע מיריאַ־דען פינקעלדיגע וועלטען אויף דער קליינער חושכ'דיגער ערד, וואָס מיינט און וויל אייגרעדען אויף יענעם, אז צוליעב איהר האָט דאָס גאָט בעשאַפען אָט די גרויסע רייכע מיליאַרדען־שטערענדיגע וועלט. שטיל, פינסטער, חושך! זי וויל ניט דערצעהלען, די שטילע פינ־סטערע חושכ'דינע נאַכט, וואָס ס'איז פאַרנעקומען דאָרט, אין די חושכ־דיגע, ארעמע, שמוצינע אידישע גאַסען און געסלעך, אין די חושכ'דינע, ארעמע, שמוצינע אידישע הייזער און הייזלעך, ביי די דערנידעריגטע, ארעמע, הונגעריגע, אומגליקליכע, נאַקעטע און באַרפיסע. פערוואַרפענע, פערגעסענע און דערשלאָגע — — — ניין, זי וויל ניט דערצעהלען, די שטילע פינסטערע חושכ'דיגע נאַכט, וואָס עס איז פאַרנעקומען דאָרט! אויך שווייגט די שטילע פינ־

סטערע חושכ'דיגע נאכט פון די שטילע פינסטערע געהיימע פער־זאמלונגען אין שטילע פינסטערע געהיימע קעלערס, וואו שטילע פינסטערע געהיימע מענשלעך האבען אויסגעטיילט די ארבייט, זיי זאלען זיין גרייט צו „מארגענדיגען טאג"... און נאך און נאך א סך זאכען זענען אפגעטהאן געווארען אין דער דאזיגער שטילער, פינ־סטערער, חושכ'דיגער נאכט. און זי שווייגט, די נאכט. זי וואכט אויפ'ן ליכטיגען פרישען פריהמארגען. ער וועט קומען, דער גע־ווינשטער ליכטיגער פריהמארגען. ער וועט קומען און מע וועט עס אלסדינג דערצעהלען — אין פריידען.

קאפיטעל יב.

אייבינע וואנדערער.

עס איז געווען א נאסער, א קאלטער פריהמארגען, איינער פון יענע קאלטע נאסע אסיענדיגע טעג, וואס מע זאגט, אז עס איז „איין עבירה א הונד ארויסצולאזען אויף דער נאס". דער וואקזאל, אויף וועלכען עס האבען זיך אמאל געטראפען שאסטעפאל מיט סאפראנאוויטש דעם אפטייקער, בשעת זייערע קינדער זענען אנ־געקומען פון פעטערבורג אהיים אויף פסח, איז געווען פול געפאקט מיט מענשען, און איבערהויפט — די דריטע קלאס. עס איז ניט געווען א נארעל דורכצווארפען. מעהרסטענס פאסאזשירען זענען געווען אחינו בני ישראל. מע קאן זאגען, כמעט לויטער אידען. נעזעסען און געשטאנען קעפ אויף קעפ ווייבער מיט קינדער מיט טשעמאדאנעס, טארבעס, זעק און פעקלעך, און קישענס, קישענס, קישענס!... די פנימ'ער ביי אלע אנגעשראקענע, קוקען זיך ארום אויף אלע זייטען, ציטערען פאר א געשריי, פאר א פייף... נאך די שמועסען פון די פאסאזשירען דארף מען רעכענען, אז דאס זענען עמיגראנטען, וואס לאזען זיך הערען די ווערטער: „ליבוי"... „האמבורג"... „שיפסקארטען"... „אמעריקא"... דאס וואס „אמע־ריקא" — אפטער פון אלץ. דאס וואס „אמעריקא" האט פאר זיי א בעזונדערע צויבהונגס־קראפט, א מין כשוף. דאס איז א וואונש,

א אידעאל, וואס א סך, א סך פון זיי האבען לאנג וועגען דעם גע'חלומ'ט. אמעריקא שטעלט זיך זיי פאר ווי א מין יענע וועלט, א מין גן־ערן. הלואי, רבונו של עולם, מע זאל זיי חאטש אריינלאזען, ניט אפשיקען חלילה צוריק...

דאס געשריי איז גרויס, דער טומעל מיט'ן לויפען מיט'ן שטורפען זיך איז נאך גרעסער. צווישען די פארשוינען זעהט מען אויניגע מיט איבערגעבונדענע קעפ, מיט אונטערגעבלויטע אויגען — סימנים פונ'ם נאך ניט פערהיילטען אומגליק, נאך ניט אפגעקיהלטען פאגראם...

— מע וועט אייך דען אריינלאזען אין אמעריקא מיט אזא פאסאן? — רייצט זיך א יונגעל איין עזות־פנים, די הענד אין די קעשענעס, קעגען א אידינע מיט אין איינגעקוועטשטען שטערן און מיט געלזוכט אין פנים.

— א מכה דער מאמע דיינער! — ענטפערט איהם די אידינע. — אבי איך האב געזונטע אויגען, האב איך דיך אין דער ערד!

א יונג ווייבעל און זויגט א קינד און שלעפט א אידען פאר דער פאלע. זי ווייל ווייסען, צי מע לאזט אריין קיין אמעריקא מיט זויגענדינע קינדער? דער איד דאוועט, קאן איהר נישט ענטפערען, טהוט ער איהר א מאך מיט דער האנד, ווי איינער רערט: „דו ביזט נעבאך א גרויסע בהמה!" און קוקט זיך ארום בשעת מעשה, צי זעהט ניט דער זשאנדארם, ווי ער דאוועט.

בעזונדער אין א ווינקעלע זיצט א נעזינדעל: א פאטער, א מוטער, זעכס קינדער; פיער יונגלעך, — יונגלעך איז אין אמעריקא, זאגט מען, א גליק, זיי נעהען ארבייטען — צוויי מיידלעך, — מיידלעך, זאגט מען, איז אויך א גליק אין אמעריקא, זיי נעהען ארבייטען, און א באבע מיט א זיידען זענען אויך דא. די באבע וואלט אפשר אויך נעפאהרען מיט די קינדער קיין אמעריקא, קאן זי ניט איבער'ן זיידען, ווייל ער איז א בלינדער. א בלינדען לאזט מען קיין אמעריקא ניט אריין. מוז זי דא בלייבען מיט'ן אלטען.

סיידען אמאל, איבער הונדערט און צוואנציג יאהר, וועלען זיי איהר צושיקען פון דאָרטען א שיפקאָרטע... דערווייל זאל ער נאָך לעבען. נענוג, אז גאָט האָט איהם געשטראָפט, מע האָט איהם בשעת פּאָגראָם אויסגעשטאָכען ביידע אויגען, דערפאָר, וואָס ער האָט ניט געוואָלט זאָגען וואו איז די קינדער'ס נעלד, צוויי און צוואנציג קערבלעך... און דער אלטער זיידע גלעט די אייניקלעך איבער די קעפּלעך, וויינט מיט זיינע בלינדע אויגען און זאָגט צו זיי:

— איך וועל אייך שוין מעהר, קינדערלעך, אפּנים, ניט זעהען קיינמאל! קיינמאל אייך ניט זעהען מעהר!...

צוויישען די עמיגראַנטען קאָן מען דערקענען נחמיה דעם שוסטער, זיין ווייב זיסעל און זייער עלטערען זוהן חיים. דער יונגערער, בעני, ליגט אויפן הייליגען אָרט נאָך אָהן א מצבה. זיי האָבען אויסגעפערקויפט וואָס זיי האָבען געהאָט און פאָהרען אין אזא לאַנד, פון וואַנען זיי וועלען שוין מסתמא קיינמאל צוריק נישט קומען.

— האָסט א טעות, אלטער, מיר וועלען נאָך קומען צוריק אלע, און איך אוראי...

אזוי זאָגט חיים צום פאָטער און ער ווייל איהם אייגערעהן, אז ער, חיים, פאָהרט ניט אהין אויף שטענדיג; און ניט צוליעב זיך פאָהרט ער, נאָר צוליעב זיי. און זאל זיך נאָר א ביסעל איבערקאָכען אָט דא, וועלען אלע פאָהרען צוריק אהער, „צו אונז", אזוי ווי מע פאָהרט אצינד אהין, קיין אמעריקא...

— אם ירצה השם! — מישט זיך אריין א איד א ווילד־פרעמדער פון דער זייט, וואָס שניידט דינע ריפּטלעך ברויט טיט א קליין שאַרף מעסערעל און בעשמירט דאָס מיט א גלעכעל פון אייַן איי און בעט־אויס אביסעל זאלץ ביי א פרעמדער אידינע מיט א פערווייַנט פּנים צו זיך אין הויפען אריין.

— אהין נעפאָהרען, אהער נעפאָהרען — ישראליק פאָהרט!

אזוי רופט זיך אָפּ דער איד, וואָס האָט ביז אהער געדאַוועט און איצט לענט ער צענויף דעם טלית ותפלין, און די באַקען פלאַ־

מען איהם. — **אונזער פאָלק ישראל**. פאַרשטעהט איהר מיך, איז מקיים דעם פסוק, וואָס גאָט האָט אמאָל געזאָגט צו אברהם אבינו: ל ך - ל ך — זאָלסט ארויסגעהן פון דיין לאַנד און פון דיין נעבורטס־אָרט און פון דיין פאָטער'ס הויז...

— א גליק האָט אונז געטראָפען! — רופט זיך אָפּ נאָך א זיי־טינער פּאַרשוין מיט א גילקע אויף איין אויג, און איהם ענטפערט אָפּ א דריטער, אויך א ווילד־פרעמדער, נאָר א יונגערמאַן, ווייזט אויס, א שטיק אינטעליגענט, אָהן פּאות און שטאַרק אונטערנע־האקט דאָס בערדעל:

— געווים א גליק, וואָרום וואַנדערען, גלות פּראַווען — דאָס איז אונזער געבאָט, אונזער מיסיאָן. האָט איהר פּאַרשטאַנען, צי ווער־וואָס? אין דעם טאָג, וואָס אידען וועלען אויפהערען אָפּ־ריכטען גלות, וועלען זיי חלילה אויפהערען צו זיין אידען...

דערזעהען, אז די צוהערער קוקען אויף איהם פער'חדוש'ט, פערענטפערט ער זיך:

— איהר מיינט, ס'איז מיינם? דאָס זאָגט איינער א גרויסער, נאָר א גרויסער מענטש (און ער דרעהט־אויס מיט'ן גראָבען פינגער און זאָגט מיט א ניגון): „מה־דאָך, זאָגט ער, אַצינד, וועז מיר זענען צו שאַנד און צו שפּאָט, פאָדערט מען, זאָגט ער, פון אונז, מיר זאָלען זיין עהרליכער און אָרענטליכער און בעסער און פיינער פּאַר אַלעמען, היינט לא כל שכן וואָס פּאַר פּרעטענזיעס וועלען שוין האָבען, זאָגט ער, צו אונז די פעלקער אין דער צייט, וועז מיר וועלען זיין, זאָגט ער, לייטען גלייך אויף אונזער אייגענער ערד?"... ניין, ברידער! אונזער מיסיאָן איז וואַנדערען, שטענדיג זיין צווישען פרעמדע פעלקער, זיין א מוסר. א ביישפּיעל פּאַר אַלעמען... האָט איהר עס פּאַרשטאַנען, צי ווער־וואָס?

דאָס רעדעל אָרום דעם יונגען מאָן, וואָס פּרעדיגט, ווערד אַלע מינוט בריטער און גרעסער. אידען האָבען ליעב האָרכען א גוט וואָרט, עס מעג זיין וואו איהר ווילט און וועז איהר ווילט, אפילו „א מינוט פּאַר'ן פּאיעזד". מאַנסבילען, די וואָס האָבען פערשטא־

נען, האָבען פערשטאַנען, אז דער יוננערמאַן בעדאַרף זיין א ציוניסט, וואָרום ער רעדט צו שען און היצט זיך צו שטאַרק. און ווייבער, וואָס האָבען ניט פערשטאַנען גאָרניט, האָבען אויך צוגעשאָקלט מיט די קעפ, אונטערגעהאַלטען מיט א זיפץ און גרייט געווען אַלע מינוט לאָזען א טרער — עלעהיי, לאָז זיך אייך דאַכטען, א מגיד רעדט...

צווישען עולם, וואָס האָט אַרומנערינגעלט דעם יונגען מאַן דעם אינטעליגענט, איז געווען אויך סאשא סאפראנאָוויטש, וואָס איז אַרויסגעקומען אַרויסבעגלייטען זיין פּאָטער דעם אָפּטייקער — ער פאָהרט קיין ארץ־ישראל דאַרט ווערען איין אָפּטייקער. טאָמער וועט מען בעדאַרפען האַלטען עקזאָמען, וועט ער האַלטען. אזא אומגעריכטע מעטאָמאָרפאָזא האָט נעקאָנט אַרויסרופען ביי איהם נאָר דער שטורם מיט אַלע רעזולטאַטען פונ׳ם שטורם, וועלכע ער האָט איבערגעלעבט. פערשטעהט זיך, אז סאָלאָמאָן סאפראנאָוויטש האָט געהאָט איין אַנדער מאַרשרוט — קיין אַמעריקא. נאָר אויף עמינרירען קיין ארץ־ישראל האָט איהם אַרויפגעפיהרט זיין זוהן סאשא. און אַנדערש האָט דאָס ניט געקאָנט זיין — פּאָרט איין איין־און־אויינציגער זוהן. סאשא בלייבט דערווייל דאָ ביז ער וועט ענדיגען; אז ער וועט ענדיגען, וועט ער סאי ווי סאי אריבער־פאָהרען קיין ארץ־ישראל. ארץ־ישראל און אַמעריקא — צו א גרויסער תהום! שענער פון אַלץ איז נעווען דאָס, וואָס דעם אפ־טייקער׳ס כריסטליכע פריינדין, נאדיעזשדא אַלעקסאַנדראָוונא, האָט צוגערעדעט איהר פריינד דעם אָפּטייקער, ער זאָל בעסער אריבערפאָהרען קיין ארץ־ישראל. „פאַלעסטינא — האָט זי געזאָגט, און טאָקי נוט מכבד געווען איהם — פאַלעסטינא — דאָס איז דאָך אייער באַטקאָוושטשינא, אייער פּאָטערלאַנד, ווי קאָנט איהר עס פערבייטען אויף א פרעמד לאַנד, אויף אַמעריקא?... עטא אוזשאסנא! עטא וואזמוטיטעלנא!"...

א סך האָט אויך מיטגענאָלפען זיין שכן איציקעל שאָסטעפאָל, וואָס איז פון איצט אָן נישט נאָר א שכן — א סברה, אז ער איז

שוין נאָר א מחותן. עס איז נאָך נישט אָפּיציעל, פערשטעהט זיך, עס איז נאָך דערווייל א סוד, נאָר אזא סוד, וואָס אלע וויסען עס און אלע רעדען, שושקען זיך, — היינט־מאָרגען קאָן עס ווערען א פאקט. די קינדער בעראַרפען דערווייל ערשט ענדיגען זייער קורס. זיי פאָהרען בוידע ווייטער א מאָל קיין פּעטערבורג, און זענען די לעצטע צייט אזוי בעפריינדעט, אז ס׳איז שוין נאָר ביי קיינעם קיין שום ספק ניט, אז דאָס זענען חתן־כלה. א שטיקל מניעה איז נאָר אין איין זאַך: דער חתן איז א ציוניסט, און א פערבראָנטער ציוניסט, און די כלה איז צום ציוניזם דערווייל קאלט, זעהר קאלט. נאָר „מה שלא יעשה השכל יעשה הזמן" — זאָגט איציקעל שאָסטעפאָל מיט א פסוק צו זיין האלב־אָפּיציעלען מחותן דעם אפּטייקער, וואָס חאָטש ער פערשטעהט ניט קיין לשון־קודש, פון דעסטוועגען טהוט ער א גלאָנץ מיט די בריל־ען, מע זאָל מיינען, אז ער האָט פערשטאַנען.

— אלעקסאַנדער סאלאָמאָנאָוויטש, וואו זענט איהר פערפאלען געוואָרען? עמא אוושאסנא! עמא וואָזמוטיטעלנא!

נאָריעזשדא אלעקסאַנדראָוונא האָט דאָס אזוי אויסגערופען, א פּלעסק געגעבען מיט די הענד, דערזעהען סאשא סאפראָנאָוויטש׳ן אין דרויטער קלאָס צווישען עולם, וואָס אָרום דעם יונגען אינטע־ליגענט. נאָך איהר זענען באלד אָנגעקומען אויך דער אפּטייקער, וואָס האָט זיך שטאַרק אויסגעבליכט, און טאַמאַרא און איציקעל שאָסטעפאָל, וואָס האָט זיך שטאַרק פערעלטערט אין דער לעצטער צייט: די אויגען זענען געוואָרען ווי אונטערגעשוואָלען, מיט קי־שעלעך. זיין מאַכטער טאַמאַרא האָט זיך אויך פערענדערט — זי איז שענער געוואָרען, נאָך שענער ווי פריהער.

— וואָס טהוט זיך דא? — האָט טאַמאַרא א פרעג געגעבען.

— אונזערע וואַנדערער — האָט איהר סאשא אָפּגעענטפערט, בעוויזען מיט די אויגען אויף דעם עולם עמיגראַנטען — אונזערע אייביגע וואַנדערער.

— די אייבינע וואנדערער! — האָט איהם, ווי אַ וויערער־קול, מעלאַנכאָליש נאָכגעזאָגט נאדיעוזדא אלעקסאנדראוונא מיט אַ טראַגישער אינטאָנאַציע און איז אָבער באלד אָנגעפאלען אויף איהרע גוטע פרייַנד: וואָס שטעהט מען? ס'איז שוין צייט זיך געזעגענען! און אויסגעלאָזט האָט זי מיט איהר שטענדיגען אוים־רוף: „עטאָ אוושאסנא! עטאָ וואָמוטיטעלנא!"...

און דאָס גאַנצע געזינדעל לאָזט זיך געהן אויפ'ן פּערראָן, און דאָרט געזעגענט מען זיך מיט'ן אפטייקער סאפראנאָוויטש, און מע קושט זיך און מע ווינשט איהם אלדאָס גוטס פון'ם גאַנצען האַרצען.

סוף פון'ם צווייטען טהייל.

קאפיטלעך

ערשטער טייל.

קאפיטעל א. פסח, פסח און פסח 7
קאפיטעל ב. קינדער און עלטערען, עלטערען און קינדער 26
קאפיטעל ג. מאשא באשעוויטש 42
קאפיטעל ד. יאשקא וואראנא 47
קאפיטעל ה. די קלייניע קאמונע 50
קאפיטעל ו. געשאָטען דעם פויגעל? און ניט געטראָפען 55
קאפיטעל ז. מאשא זוכט א טעריטאריע 61
קאפיטעל ח. מאשא באשעוויטש ביי טאמארא שאסטעפאל 71
קאפיטעל ט. ער האט זיי געפאקט ! 78
קאפיטעל י. דער זונטאג 83
קאפיטעל יא. טאמארא בעפרייהט 87
קאפיטעל יב. פון צער און צארן 91

צווייטער טייל.

קאפיטעל א. טאטעס און קינדער 103
קאפיטעל ב. פסח צום סדר 117
קאפיטעל ג. דעם שוסטער'ס אורח 127
קאפיטעל ד. איציקעל שאסטעפאל נעהט ארום אהן א קאפ 148
קאפיטעל ה. א שטילע טראגעדיע מיט א רעש'דינען סוף 159
קאפיטעל ו. א ביטער שטיקעל צייט 168
קאפיטעל ז. אלסדינג רוהט 184
קאפיטעל ח. מז! טוב ! גוט יום־טוב ! 188
קאפיטעל ט. פערשטעהרט דעם יום־טוב 194
קאפיטעל י. וואס טאמארא האט נעזעהען און נעהערט 204
קאפיטעל יא. דער שטורם פערשפרייט זיך 207
קאפיטעל יב. אייבינע וואנדערער 215